ئەختەم ئۇمەر

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ
خەتتات: سۇلايمان ئىسمائىل خالى

ئۇخشىتىم ئۆمرۈمنى

غېرىب - سەنەم (1) (2)

باياۋاننىڭ سىرى (1) (2)

چۆمبەللىك ساھىبجامال

دىلىغۇللۇقتىكى سۆيگۈ

ئاھ، رەھىمسىز دەريا

قۇملۇق تىترەۋاتىدۇ

يېگانە ئارال

ISBN 978-7-228-11821-2
9 787228 118212 >
定价：30.00元

ئەختەم ئۆمەر

جۇمبەللىك ساھىجامال

(ھېكايىلەر)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

戴面纱的丽人：维吾尔文/艾合塔木·吾买尔著. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2008.8
ISBN 978-7-228-11821-2

Ⅰ.戴… Ⅱ.艾… Ⅲ.短篇小说—作品集—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ.I247.7

中国版本图书馆CIP数据核字（2008）第135765号

作　　者	艾合塔木·吾买尔
责任编辑	巴力江·孜帕尔
责任校对	阿依古丽·萨比提
特约校对	亚森·扎依莫夫
封面设计	艾克拜尔·萨力
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	(0991)2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编	830001
印　　刷	新疆金版印务有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230毫米　1/32
印　　张	10.25
版　　次	2008年10月第1版
印　　次	2008年10月第1次印刷
印　　数	1—5000
定　　价	30.00元

چۈمبەللىك ساھىبجامال (ھېكايىلەر)

ئاپتورى : ئەختەم ئۆمەر
مەسئۇل مۇھەررىرى : باربجان زەپەر
مەسئۇل كوررېكتورى : ئايگۈل سابىت
تەكلىپلىك كوررېكتورى : ياسىن زايىموف
مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى : ئەكبەر سالىھ
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون : 0991—2827472
ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 - نومۇر
پوچتا نومۇرى : 830001
باسقۇچى : شىنجاڭ جىنبەن مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
سانتۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى : 880×1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 10.25
نەشرى : 2008 - يىل 10 - ئاي 1 - نەشرى
باسمىسى : 2008 - يىل 10 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى : 1—5000
كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—11821—2
باھاسى : 30.00 يۈەن

مۇندەرىجە

يىراققا تارالغان قوڭغۇراق ئاۋازى 1
ئاخىرقى تەلەپ 5
بىلەيچى بوۋاي 9
قەبرى قىز 13
ئوغلىنىڭ سۆيگىنى 23
ئىنسان 27
قارغىش قەپىسى 31
دوستۇمنىڭ چۈشى 36
توغاچ 42
سەھەردە 45
ئاق لەيلەك 48
سۈت سانقۇچى قىز 53
ھېلىقى يەر 56
نازىنىن 61
ئامۇت 70
كونا مەنسەپدار 72
ياشاش ئۈچۈن 78

بىچارە مەلغۇن 85
مېنىڭ سەھرالىرىم ، سىلەر نېمە كويدا 95
مۇزاكىرە 114
ئاتا ۋەسىيىتى 116
يۇرەكتە ساقلانغان سىر 125
ئاخشامقى پەرىشتە 133
سېغىنىش كۈيى 143
مازار غوجام 152
قىزىل قۇرت 155
تاماكا 161
ئاق جۇۋان 167
كېچىدىكى چاي 178
نىياز كۆڭزىنىڭ شەرپى 186
غازاڭ خالتىسى 197
سۆيگۈ قەدرى 206
خەير ـ خوش ، ئاپتاپپەرەسلىك 213
بىزنىڭ ئۆرۈك 222
ئۆلۈم تەھدىتى 229
گىلاس لەۋ 245
ئۆلمىگەن ئۇممەتلەر 260
قەلەندەرنىڭ جەندىسى 282
بېدىك 287
بىز تىرىك ئادەملەر 293
تەدبىر 299
يۇلتۇزسىز كېچە 316

يىراققا تارالغان قوڭغۇراق ئاۋازى

— ئۇ نېمىنىڭ ئاۋازى؟

هارۋىكەش تەئەججۇپلەنگەن هالدا بىردە سادىققا ، بىردە ئۇنىڭ ئايالىغا قارىدى . سادىق ئۇندىمەستىن پۈتۈن زېهنى بىلەن ئاۋازنى تىڭشىماقتا . هارۋىكەش بىر نەرسە دەپ ئاغزىنى ئۆمەللىدىيۇ ، گېپىنى ئىچىگە يۇتۇۋېتىپ ، ئالدىغا قاراپ ئاتنى قامچىلىدى .

سادىقنىڭ ئايالى قاپقارا ، مايلانغان كالتە بۇدۇر چېچىنى يولنىڭ ئاچچىق شور توپىسىدىن ساقلاش ئۈچۈن باش - كۆزىنى ئورىۋالغانىدى .

سادىق ئوفىستېر بولۇپ ، توي قىلغاندىن بېرى ئايالىغا يۈرتى ۋە ئاتا - ئانىسىنى كۆرسىتىش پۈرسىتىگە ئىگە بولالمىغانىدى . مانا هازىر ئۇلار ئايروپىلاندىن چۈشۈپ ئاپتوبۇسقا ، ئاندىن مانا بۇ هارۋىغا ئولتۇرۇپ سادىقنىڭ يېزىسىغا قاراپ يولغا چىققانىدى . يول بويىدا قاتار كەتكەن جىگدىلەر بولۇپ ، غۇزۇمەك - غۇزۇمەك مېۋىلىرى كۆز ئاپتېپىدا ئالتۇندەك پارقىرايتتى . كۆز يەتكۈسىز شورلۇق ، قاقاسلىق تۈزلەڭنى كۆرۈپ ئايالىنىڭ ئەرۋايى ئۈچتى :

— ۋاي - ۋاي ، ماۋۇ يولنىڭ ئەسكىلىكىنى ، نېمىدېگەن قاقاسلىق يەرلەر بۇ؟ توپىغا كۆمۈلۈپ كېتىدىغان بولدى كىشى !...

ۋۇي راست ، بۇنداق يەردە نېمە بولىدۇ؟ ۋاي بېچارىلەرەي ، بۇ شورلۇقتىن نېمە ئېلىپ ، قانداق جان باققانىدۇ؟ سادىق ، يۈرتىڭىز مۇشۇنداق قاقاسلىقمىتى؟ گىياھ ئۇنمىسە بۇ يەردە !

هارۋىكەشنىڭ چىرايى ئۆڭدى . سادىق ئايالىغا ئالىيىپ

قويۇۋىدى ، ئايال سۆزلەشتىن توختىدى . يىراقتىن قارا كۆرۈنۈپ تۇرغان يېزىدىن يېقىملىق ، زىل قوڭغۇراق ئاۋازى كەلمەكتە ئىدى . سائەت ئونى پۇتۇن دىققىتى بىلەن ئاڭلىماقتا . ھارۋىكەشمۇ سائەتنى ئاشۇ ئاۋازنى ئاڭلىيالماي قالمىسۇن دېگەندەك ، ئاتنى ئىلگىرىكىدەك ۋارقىراپ ـ جارقىراپ ھەيدىمەستىن ، ئۆز مېڭىشىغا قويۇۋەتكەنىدى . ئۇ پات ـ پات سائەتقا يەر ئاستىدىن قاراپ قوياتتىيۇ ، گەپ قىلمايتتى .

— سائەت ، مەن سىزدىن سوراۋاتىمەن ، ئۇ نېمىنىڭ ئاۋازى ؟ — سائەتنىڭ ئايالىنىڭ ئىچى پۈشۈپ ، يەنە سورىدى .

— قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازى . بۇرۇن بىزنىڭ مەھەللىدە مەكتەپ يوق ، بىرلا سىنىپ بار ئىدى . ئۇ قوڭغۇراق ئاشۇ سىنىپنىڭ قوڭغۇرىقى . مەن ئاشۇ يەردە باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتكەن...

— ھازىرمۇ ئاشۇ بىرلا سىنىپ بارمۇ ؟

— ياق ، ھازىر چوڭ مەكتەپ بار .

— سىزنىڭ مەھەللىڭىزدىما ؟

— ياق ، سەل نېرىغا كۆچۈپ كەتتى .

— مەكتەپنىڭ قوڭغۇرىقىنى ئاشۇنداق ئۇزۇن چالامدۇ ؟ خۇددى ساراڭ بولۇپ قالغاندەك...

سائەتنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى :

— ئونى بۇرۇن مەن چالغان...

ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى . ئېرىنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ ئايال ھەيران قالدى .

— نېمانداق ، چىرايىڭىز بۆلەكچە بولۇپ كەتتىغۇ ؟ بىر يېرىڭىز ئاغرىۋاتامدۇ ؟...

سائەتنىڭ چىرايى تېخىمۇ تاتىرىپ ، لەۋلىرى تىترەپ كەتتى :

— ئونى ئانام چېلىۋاتىدۇ...

شۇ سۆزنى دېيىشى بىلەنلا ئونىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلدى .

ئايال خىجىل بولغىنىدىن شەلپەردەك قىزىرىپ ، يەرگە

قارىۋالدى . سادىقمۇ ، ھارۇنكەشمۇ ئۇندىمەيتتى ، قوڭغۇراق ئاۋازى بارغانسېرى يېقىنلىماقتا ئىدى . ئۇنىڭ بىر خىل رىتىمدا چۈڭۈلداپ ئاڭلىنىۋاتقان زىل ئاۋازى جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەن بىسپايان يېزا ئاسمىنىدا ئەكس سادا پەيدا قىلىپ ، يىراق - يىراقلارغا ئاڭلىناتتى...

ھارۇا مەھەللىگە كىرىپ كەلدى . ئېرىق بويىدا سېغىز لايدىن قونچاق ياساپ ئويناۋاتقان بالىلار ئۇلارغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلىشتى . كۆتۈلمىگەندە ئۇلار ئىچىدىن بىرى :

— ھەي بالىلا ، ئاۋۇ ھارۇندىكى ئاچاش ھېلىقى ئۆتكەندە كۆرگەن كىنودا چىققان ئاچاش شۇ ! — دېگەنىدى ، بالىلار شۇئان قولىلىرىدىكى لاينى تاشلاپ ، چۈرقىرىشىپ ھارۇنىڭ كەينىگە كىرىۋالدى . قوڭغۇراق ئاۋازى مەھەللە ئىچىدە ئاجايىپ سۈزۈك ، مۇڭلۇق ئاڭلىناتتى . سادىق ھارۇندىن سەكرەپ چۈشتى - دە :

— ئانا ... ئانا ... — دېگىنىچە كىچىك بالىلارىدەك ئالدىغا قاراپ يۈگۈردى . قوڭغۇراق ئېگىز قېرى ئۇجمىنىڭ شېخىغا ئېسىلغان بولۇپ ، بىر ئايال ئۆگزىدە تۇرۇپ ئۇنىڭ ئۇزۇن ، ئاق تانىسىنى ھەدەپ سىلكىمەكتە ئىدى .

— ئاشۇ ئايال سادىقنىڭ ئانىسى ھاۋاخان شۇ ، — دېدى ھارۇنكەش . سادىقنىڭ ئايالى تېخىمۇ ھەيران بولۇپ ، قېينانىسىغا تىكىلگىنىچە قېتىپ قالدى . ھاۋاخان ئاچىنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلۈپ پاخپايغان ، كىيىملىرىگە ھەرخىل قۇراق - لاتا ، شوينا ، دەرەخ يوپۇرماقلىرى ئېسىلغان ھالەتتە ئىدى . ئۇ نېمىلەرنىدۇر دەپ ، بىردە كۈلۈپ ، بىردە يىغلايتتى . ئۇ سادىقنىڭ ئۆگزىگە چىقىپ ، ئۆزىگە يېقىنلاپ كەلگىنىنىمۇ تۇيمىدى .

— ھاۋاخان بەكمۇ ئوبدان ئايال ئىدى ، — دەپ چۈشەندۈردى ھارۇنكەش ، — سادىق ئەسكەرلىككە كېتىپ ، ئىككى يىلدىن كېيىن تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى كەلدى . ھاۋاخان شۇنىڭدىن بېرى تولا يىغلاپ ئېلىشىپ قالدى . كېيىن ... ئۇ خەۋەر يالغان بولۇپ چىقتى . ئەسلىدە سادىق ئېغىر يارىلىنىپ ساقايغانىكەن . ئەمما

ئانىسى ساقايمىدى . سادىق كىچىك چېغىدا ، دائىم سەھەردە ساۋاقداشلىرىنى مەكتەپكە چىللاپ ئاشۇ قوڭغۇراقنى چالاتتى . ھاۋاخان سادىقنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئاڭلاپلا ، ئاشۇ قوڭغۇراق تانىسىغا ئېسىلىپ : «ئاھ ... بالام سادىق ! سەن قەيەردە ؟... قوڭغۇراقنى چالسام ، ئانا دەپ يېنىمغا كېلەرسەنمۇ !... » دەپ يىغلاپ كەتكەنىدى . كېيىنكى كۈنلەردە مۇشۇنداق بولۇپ قالدى .

ھارۇنكەشنىڭ سۆزى تۈگىمەستىن سادىقنىڭ ئايالى يۈزىنى قوللىرىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى...

ئاخىرقى تەلەپ

كېچىچە ئاغرىق ئازابىدا ئىڭراپ چىققان كېسەللەر تاڭغا يېقىن ئۇخلاپ قېلىشقانىدى . بۇلارنىڭ ئىچىدە پەقەت بىر يىگىتلا ئويغاق ئىدى . يىگىتنىڭ ئامبۇردەك چىڭ قىسىلغان قولىدا مىجىقى چىقىپ كەتكەن بىر پارچە قەغەز تۇراتتى . ۋىجدانسىزلىق ئىپادىلەنگەن بۇ خەتكە مىختەك قادالغان جۇپ كۆزى غەزەپنىڭ كانىغا ئايلانغان بولۇپ ، كىرپىكلىرى گويا بەتلەپ قويۇلغان ئوقيا ئىدى .

بىردىنلا ئۇنىڭ تېنى شۇركەنگەندەك بولدى ـ دە ، پەسكەش گەپلەر بىلەن ئۆزىنى بۇلغىغان بۇ قەغەزنى تېخى تولۇق كۆرۈپ ئۇلگۈرمىگەنلىكىنى ئەسكە ئېلىپ ، پۈرلىشىپ ئەسلىي ھالىتىنى يوقاتقان قەغەز يۈزىنى تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئاۋايلاپ تۈزلەپ ، داۋامىنى ئوقۇشقا باشلىدى :

«... بۇنداق دېسەم بەلكىم كېسەل ئازابىڭغا يەنە ئۇستىلەپ ئازاب قوشۇشۇم مۇمكىن...

ھەقىقەتەنمۇ كېلىشكەن ، سۈباتلىق يىگىت ئىدىڭ . ئاق كۆڭۈللۈكۈڭ ، ھۆسنۈڭگە ھەسسىلەپ ھۆسن قوشۇپ تۇرىدىغان سەۋىيەڭ ۋە تىرىشچانلىقىڭ مېنى تەسىرلەندۈرگەنىدى . قىسقىسى ، ئىستىقباللىق يىگىت ئىدىڭ . بىراق ئەمدىلىكتە ئوڭ پۇتۇڭ سۇنىدى ، بېشىڭ ئېغىر زەخمىلەندى . پۇتۇڭدىن يىلىك ئېقىپ كەتكەنلىكتىن كېسىپ تاشلىنىشىنىڭ ئېھتىماللىقى كۆپ . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆتكۈر كاللاڭ بۇرۇنقى ھالىتىگە كېلەلمەسلىكى مۇمكىن . پۇتۇڭ كېسىپ تاشلانسا ئىستىقبالىڭمۇ تۈگىشىدۇ .

كېپلىشكەن قەددىگە مەڭگۈ ھاسا تاياق ھەمراھ بولىدۇ . ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتكىنىڭ بىلەن ، سالامەتلىك تەكشۈرۈش ئىمتىھانى تېخى ئالدىدا . بۇ پېشكەللىك پۈتكۈل ئارزۇ - ھەۋەسلىرىڭنى خام خىيالغا ئايلاندۇردى...

مېنى كەچۈر ، سۇغا چۈشۈپ كەتكەن بالىنى قۇتقۇزۇش يولىدا ئۆزۈڭ يېرىم ئادەم بولۇپ قېلىۋاتقان بولساڭمۇ ، بۇنىڭ بەدىلىگە يەنە بىر ھايات قايتا ھاياتلىققا ئېرىشتى . بۇ ئالىيجاناب روھىڭ بىر مەزگىل كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرۈشى مۇمكىن . بىراق...

ئاشۇ كۈنى كىرگىنىمدە يۈز - كۆزۈڭ ۋە پۈتۈڭ داكىغا ئورالغان ھالدا ياتقانىكەنسەن . بۇ ھالىتىڭ مېنى بەكمۇ ئۇمىدسىزلەندۈردى . كىرگىنىمگە پۇشايمان قىلىپ قايتىپ چىقتىم . شۇ ئېچىنىشلىق كۆرۈنۈش ھازىر كۆز ئالدىمغا كەلسىمۇ قورقۇپ شۇركىنىپ كېتىمەن . مانا بۇگۈن بىرئاز ياخشىلانغانلىقىڭنى ئاڭلاپ بۇ خەتنى كىرگۈزدۈم...

ئەگەر مەردلىكىڭ يەنىلا سۇنمىغان بولسا ، مەندەك ۋاپاسىزنىڭ سۈرىتى ساڭا ئەمدى ھەرگىزمۇ خۇشاللىق بېغىشلىمايدۇ . شۇڭا ، قايتۇرۇپ بېرىشىڭنى ئۆتۈنىمەن . بۇ مېنىڭ سەندىن كۈتىدىغان ئەڭ ئاخىرقى تەلىپىم بولۇپ قالسۇن .

سالامەتلىكىڭنى تىلەپ :

نۇربىيە

1977 - يىل 7 - ئاينىڭ 12 - كۈنى»

ھۆرمەتلىك كىتابخان ، خەتنىڭ مەزمۇنىدىن يېگىتنىڭ ئىسمىنى بىلمەيلا خەۋەر تاپتىڭىز ، بەلكىم تاقەتسىزلىنىۋاتقانسىز ، بىلىشكە تەقەززا بولۇۋاتقان بۇ ئىسمىنى مەنلا ئېيتىپ بېرەي . ھېكايىمىزنىڭ قەھرىمانى زۇلپىقار بولۇپ ، تىرىشىپ ئۆگەنگەنلىكتىن بۇ قېتىمقى ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن يۇقىرى نومۇر ئېلىپ ئۆتكەنىدى .

شۇ تاپتا ئۇنىڭ بېشى ئاجراپ كېتىدىغاندەك زىڭىلداپ

ئاغرىيتتى ، كۆز ئالدىدا رەڭگا رەڭ ، چوڭ ـ كىچىك شارچىلار پەيدا بولۇپ ، قالايمىقان ئۇچاتتى . ئۇنىڭغا گويا ھەممە نەرسە ۋىجدانسىزلىق بىلەن ھىجىيىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . شۇم خەۋەرنىڭ ئەلچىسى بولغان ھېلىقى خەتنى ئاللىقاچان تىتىپ تاشلىغانىدى . ئۇ بىردىنلا ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا :

— ھۇ ، ۋىجدانسىز··· — دەۋەتتى .

بۇ ئېچىنىشلىق ، قوپال ئاۋاز تاتلىق ئۇخلاۋاتقان كىسەللەرنى ئويغىتىۋەتكەن بولسا كېرەك ، يەنە ئىگىراش باشلاندى .

* * *

زۇلپىقار پۇتۇن زېھنى بىلەن دەرس تەكرارلاۋاتاتتى . سىنىپ تۇرمۇش ھەيئىتى ئەۋەتكۈچىنىڭ ئادرىسى ئېنىق يېزىلمىغان بىر پارچە خەتنى بەردى . ئۇ سەل ھەيرانلىق ئىچىدە كونۋېرتنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ، بىرنەچچە پۇكلەنگەن خەتنى ئىتتىك سۇغۇرۇپ ئالدى .

«زۇلپىقار ، ئۆگىنىش ۋە تۇرمۇشۇڭ ياخشى كېتىپ بارغاندۇ ؟ مەكتەپ ھاياتى نېمىدېگەن گۈزەل ـ ھە ! ئۆز ۋىجدانىمغا مىڭلارچە لەنەت ئوقۇش بىلەن ، ساڭا يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىمنى بىلدۈرىمەن ھەم ئالدىڭدا چەكسىز خىجىلمەن . مەن بىر ھىيلىگەر ئالدامچىنىڭ دامىغا چۈشۈپ ، ئۆز ۋاقتىدا سېنى ئازابلىغانىكەنمەن . مانا ئەمدى تەنتەكلىك ۋە ئەقىلسىزلىقىم تۈپەيلى ، پۈشايمان ئوتىدا كۆيۈپ قىلدەك تولغانماقتىمەن . ھىيلىگەر لۇكچەكنىڭ ئۆزىنى دوختۇر دەپ تونۇشتۇرۇشىغا ئالدىنىپ ، مۇھەببىتىمنى ئۇنىڭغا بېغىشلىۋەتكىنىم ئۈچۈن ، ئۆمۈرلۈك ۋىجدان ئازابىغا مۇپتىلا بولدۇم··· ئەسلىدە ··· ئۇ ···

بولدى ، كۆپ سۆزلەش ھاجەتسىز . چۈنكى مەندەك بىر ئادەمنىڭ ساڭا بىلجىرلاش سالاھىيىتى يوق . مۇھەببەت ئۇقۇمىنى ئەمدى ئۇنتۇشۇم كېرەك ھەم ئۇنتۇشقا مەجبۇرمەن . ئىشلەۋاتقىنىمغا بىر يىل بولغان باسما زاۋۇتى مېنىڭ ئەڭ يېقىن

سـەردىشىم ، پۇتۇن ئىشقىمنى شۇنىڭغا بېغىشلىدىم . كېيىنكى ئىستىقبالىمنى شۇنىڭدىن تاپماقچىمەن . بۇ ئەقىدەمگە ھەرگىزمۇ خائىنلىق قىلمايمەن .

زۇلپىقار ، سىز (ئەمدى «سىز» دەپ ئاتاشنى لايىق كۆردۈم) شەرەپلىك ھالدا ئالىي مەكتەپكە ئوقۇشقا ماڭغاندا ئۇزىتىپ قويۇشنى ئويلىغان بولساممۇ ، جۇرئەت قىلالمىدىم . سىز قۇتقۇزۇۋالغان بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىدىن ئادرېسىڭىزنى بىلىپ ، كېچىكىپ بولسىمۇ مانا بۇ خەتنى يېزىشقا مۇۋەپپەق بولدۇم .

زۇلپىقار ، ئاڭلىسام مەكتەپ تەسىس قىلغان «يېڭى غۇنچە» ژۇرنىلىنىڭ قوشۇمچە مۇھەررىرى بولۇپسىز . سىزنى تەبرىكلەيمەن ، سىز ئىستىقباللىق . سىز دائىم «كەلگۈسىدە چوقۇم جۇڭگونىڭ چېخوۋى بولىمەن» دەيتتىڭىزغۇ ! گۈزەل ئارزۇيىڭىز جەزمەن ئىشقا ئاشقۇسى . ئەگەر مۇمكىن بولسا ، يۇقىرىقىلارنىڭ مېنىڭ يۈرەك سۆزۈم ئىكەنلىكىگە ئىشەنسىڭىز ، چىن مۇھەببەتنىڭ خائىنى بولغان مەندەك بىر قىزنىڭ مۇھەببەت سەرگۈزەشتىنى تەسۋىرلەپ ئەسەر يېزىپ ، ھازىرقى ياشلارنىڭ مۇھەببەتتە مەندەك قىڭغىر كېتىش تۈپەيلى ، بەختسىز بولۇپ قالماسلىقىنى قولغا كەلتۈرسىڭىز . بۇ مېنىڭ سىزدىن كۈتىدىغان ئەڭ ، ئەڭ ئاخىرقى تەلىپىم بولسۇن . بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىزمۇ بۇنداق ئاۋارە خەتنى يېزىپ ۋاقتىڭىزنى ئالمايمەن . سىزنىڭ چىن مۇھەببەتنىڭ چولپانى بولۇپ ، مەڭگۈ بەختلىك بولۇشىڭىزغا تىلەكداشمەن .

تېنىڭىزگە سالامەتلىك ،

ئۆگىنىشىڭىزگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەپ :

نۇربىيە

1980 ـ يىل 8 ـ ئاي»

زۇلپىقار قەغەزدىكى رەڭ تاراپ كەتكەن گۈڭگا خەتلەرنىڭ ياش دېغى ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلدى .

1981 ـ يىل 9 ـ ئاي ، مەكىت

بىلەيچى بوۋاي

— بالام ، بىلەي دېگەن پىچاق ، قىنغىراق ، كەكە ، پالتا بار ئۆيدە لازىم بولىدىغان نەرسە ، بىرەرنى ئېلىپ قويۇڭ...

ئۇزۇندىن بۇيان ئۆزۈم قىزىقىپ يۈرگەن بۇ بىلەيچى بوۋاينىڭ ئالدىدا بۇگۈن ئەتەي توختاپ ، ئۇنىڭغا يېڭىباشتىن سەپسالدىم .

ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىدىن قان تېمىپ تۇراتتى ، پېشانىسىنى قورۇقلار قاپلىغان ، چاچ ـ ساقاللىرىغىلا ئەمەس ، قاشلىرىغىمۇ ئاق كىرگەنىدى . ئاق خەسە يەكتىكى ، قارا چىبەرقۇت تامبىلى ، بېشىغا كىيگەن بادام دوپپىسى بوۋاينى تېخىمۇ سالاپەتلىك كۆرسىتەتتى . ئۇ چىرايلىق ئىشلەنگەن نۇقتا سېلىنىپ ، گىلەم مۆلە بىلەن ياسىداق جابدۇلغان كۆك ئېشىكىگە يۆلىنىپ تۇراتتى . مۆلەنىڭ ئۇستىگە ئارتىلغان خۇرجۇننىڭ ئىككى كۆزىگە بىلەي سېلىنغانىدى .

— چوڭ دادا قانچە ياشقا كىرگەنلا ؟

— چامىمچە بىر كام توقسانغا كەلدىم ، بالام .

— بۇ بىلەي تاش تاغنىڭ قانداق يېرىدىن چىقىدۇ ؟

خېرىدارسىز زېرىكىپ قالغان بوۋاي مېنىڭ بۇ سوئالىم بىلەن جانلىنىپ كەتتى .

— تاغ دېگەننىڭ بىلەي تاش چىقىدىغان يەرلىرى كۆپ ، ئېگىز چوققىدىنمۇ ، بەل ، تۆپىلەردىنمۇ چىقىدۇ .

— مۇشۇنداق پارچە ـ پارچە بولامدۇ ياكى...

— ئالدىغا تەييار ئۇچرايدىغان گەپ نەدە ، بالام ، بولقا ، تۆمۇر شىنا بىلەن چاقىدىغان گەپ . كۆردىڭىزمۇ ماڭا قولنى ، بىر خۇر-جۇن ياڭقىڭىز بولسا ھەش - پەش دېگۈچە چېقىپ بېرىمەن...

ئۇنىڭ تارمۇشتەك قارىداپ كەتكەن دىقماق قوللىرى قاداق بىلەن تولغانىدى .

— بىر كۈندە مۇشۇنداق بىلەيدىن قانچىنى ياسايسىز ؟

ئۇ ماڭا ھومىيىپ قاراپ قويدى ۋە قولىدىكى تايىقى بىلەن بىلەي سېلىنغان خۇرجۇننى ئۇرۇپ تۇرۇپ :

— بۇ سېغىز ئەمەس بالام ، تاش بۇ ، تاش . بىر كۈندە قانچىسى ئەمەس ، قانچە كۈندە بىرنى ياسايسىز دەپ بېقىڭا ، ئېسىمنى بىلگەننىڭياقى ئۆمرۇم مۇشۇ بىلەيچىلىك بىلەن ئۆتتى . بىر كۈندە بىر بىلەي ياساپ باقمىدىم .

— بىرى قانچە پۇل ؟

بوۋاينىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى .

— ئوخشاش ئەمەس ، چوڭىنىڭ چوڭراق ، كىچىكىنىڭ كىچىكرەك . بۇرۇن خېلى پۇلغا ئالىدىغان ، ھازىر ئەرزان ، ماۋۇ چۈڭى بىر يېرىم كوي ، باھا قويمايمەن ، كىچىكى يېرىم كوي .

مېنىڭ بوۋايغا قاراپ ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى . نېمىدېگەن ئېغىر ئەمگەك ، زور بەدەل ، كۆپ ئەجىر ، ئەرزان نەرخ .

— چوڭ دادا ، بالىلىرىڭىز يوقمۇ ؟

— بولمىدىغان ، توققۇز قىزىم ، خۇدا بەرگەن توققۇز كويئوغلۇم بار . ھەممىسى بالا - چاقىلىق .

— ئۇلار سىزگە...

— ھەممىسىنىڭ «ۋاي دادا» دەپ ھالى قالمايدۇ ، بىراق ئاتا كەسپىنى تاشلىغىم كەلمەيدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كىچىكىمدىن ئىشلەپ ئۆگىنىپ قاپتىمەن ، بىر كۈن بىكار بولۇپ قالسام كېسەل بولۇپ قالىمەن . دادام رەھمىتى «ھاياتلىق ھەرىكەت بىلەن ئاۋات» دەيدىغان . شۇ گەپ راست ئىكەن ، قانداق ، بىرەرنى ئېلىپ قويمامسىز . ئۆزى ئەرزان ، ئۆيدە بىرەرى بولمىسا قەدرى

ئۆتۈلمىدىغان نەرسە ، پىچىقىڭىز ھەرقانچە بەلەن بولسىمۇ گاللىشىدۇ .

مەن چوڭ بىلەيدىن بىرنى قولۇمغا ئېلىپ ، پۇلنى سۈنۈپ بولۇپ توختاپ قالدىم . بوۋايمۇ شۇ ھامان ماڭا تىكىلدى .

— چوڭ دادا ، ھەممە بىلىمىڭىز نەچچە چىقار ؟

بوۋاي ماڭا ئەجەبلىنىپ قاراپ قويۇپ ، ئېشىكىنىڭ قۇلىقىنى سىلىغاچ ، خۇشياقمىغان تەرزدە :

— ئون سەككىز ، — دېدى .

— ھەممىنى ئۆز نەرخى بويىچە مەن ئالاي .

بوۋاي ماڭا ھەيران بولۇپ قارىدى .

— سىز... سىز ھەممىنى ئالمەن دېدىڭىزما ؟

— ھەئە !

— نېمە قىلىسىز ؟

— ...

مەن بۇ تەرىپىنى ئويلىمىغاچقا ، دەرھال جاۋاب بېرەلمەي دۇدۇقلاپ قالدىم .

— ئەمدى... بۇلارنى ساتمەن دەپ سىزنى ئاۋارە بولۇپ يۈرمىسۇن دەپ .

— بىر ئۆيگە بىرى يېتىدۇ... سىز ھەممىنى ئېلىپ... ماڭا ئىچ ئاغرىتىۋاتامسىز ! ؟ بىرنى ئىشلىتىسىز ، قالغىنىنى ئەسكى چالما ئورنىدا... ھىم ، مەن بۇنى تاغدىن بىر قونۇپ ئاران ئەكىلىپ ، مىڭبىر جاپادا ياسىغان . سىزرە ، بالام ، نېمە ئويلاۋاتىسىز ؟... ماڭا ئىچ ئاغرىتقۇچە ، ئۆزىڭىزگە ئىچ ئاغرىتىڭ ، كۆزىڭىزگە بىچارە كۆرۈنۈۋاتىمەنما ؟

بوۋاي قاينىغىنچە ئېشىكىنى زەردە بىلەن زىخلاپ مېڭىپ كەتتى .

— ئەمىسە ماۋۇ بىرىنىڭ پۇلىنى...

— بولدى ، سىزگە بەردىم .

بوۋاي كەينىگە قاراپمۇ قويماستىن ، ئېشىكىنى يېتىلەپ

كېتىۋەردى . سودىمىزنىڭ ئاخىرىغا ئۇلگۈرۈپ كەلگەن بىر خىزمەتدىشىم :

— سارائ قېرىكەنغۇ بۇ ، ئېچ ئاغرىتتىڭ دەپمۇ يامانلامدۇ ؟ تاشقا دەسسەپ يۈرۈۋاتساق ، پۇلغا تاش ئېلىپ نېمە قىلاتتىڭ ، پۇلۇڭنى خەجلەپ بولالمىغان بولساڭ ، بىزنى مېھمان قىل .

— ياق ، ئۇ سارائ ئەمەس ، — دېدىم مەن ، يىراقلاپ كېتىۋاتقان بوۋايدىن كۆز ئۈزمەي ، — ئۇ ماڭا تاش ياكى بىلەي ئەمەس ، بەلكى قىممەتلىك گۆھەر بەردى !

خىزمەتدىشىم بىر قولۇمدىكى بىلەيگە ، بىر ماڭا قاراپ قالدى .

قبرى قىز

ئۇيان - بۇيانىڭ پاركىنى سوقۇپ ئولتۇرۇش بىزنىڭ ئادىتىمىز بولۇپ قالدى . بۇ پاراڭلىرىمىز بەزىدە ئورتاق كۇلكىگە ، بەزىدە بەس - مۇنازىرىگە سەۋەبچى بولىدۇ . ياشلار قانداق گەپلەرنى قىلىشمايدۇ دەيسىز ؟ ئارىمىزدا بىرقانچە سۆزمەن بارکى ، ئۇلارنىڭ ئاغزى سۆزگە ئاجايىپ ئۇستا ، ئۇلار پاراڭنى بىر باشلىسا مەھەللىدىن چىقىپ ئۇرۇمچى ، شاڭخەيدىن ئاتلاپ توكيودا توختايدۇ . بۇ سۆزمەنلەر ئەمەلىيەتتە گەرچە مۇشۇ كونا شەھەرنىڭ ئۇ يېقىغا ئۆتمىگەنلەر بولسىمۇ ، لوندون ، ۋاشىنگتون توغرىسىدا ، يەنە قايسى بىر دۆلەتنىڭ زۇڭتۇڭى ئوستىدىن كۆرگەندەك سۆزلەپ ، ئاشۇ سۆزلىرى بىلەن سىزنى دۇنيانىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىغىچە ساياھەت قىلدۇرىدۇ .

بىز ئەنە شۇنداق مەزمۇنلاردا دوقمۇشتىكى ئۇزۇن تاش پەلەمپەيدە سۆزلىشىپ ئولتۇراتتۇق . ئالدىمىزدىن ھازىرقى زامانغا لايىق ئاچ يېشىل تار يوپكا ، ئۇزۇن ئەتىرەڭ پايپاق ، نىلىرەڭ كاستۇم ، ئىنچىكە پاشىنىلىق ئاق توپلەي كىيگەن ئېگىز ، ئەمما سېمىزرەك بىر قىز «سۇمۇرغ» ماركىلىق ئايالچە ۋېلىسىپىت مىنىپ ئۆتۈپ كەتتى . ۋېلىسىپىت ئارقىسىدىكى گېزىتكە ئورالغان قوي گۆشى مانا مەن دەپ يىرتقىتىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى . قاش - كۆز دېگەننى ھەر نېمە بىلەن تەرىپلىشىدۇ . بارمۇ دېسە ، مۇشۇ ئايالدا بار . قاراڭ ، مايلاپ پارقىرىتىۋەتكەن چېچىنى ، ئۆزىنىزە

ئەجەب تۇزەيدۇ جۇمۇ ، كاساپەت !...

— قاراڭلار ، ماۋۇ قېرى قىزنىڭ ھالىنى ، شۇنچە ئۆزىنى ياسىغىنىغا ياكى ئەر ئالمىدى ، — يېنىمىزدا ئولتۇرغان ئۆچكە تۇمشۇق ئاداش ئارىمىزدىكى جىملىقنى بۇزدى .

— بىر كىم ئالاي دېمىسە ، ئۆيىگە بېرىۋېلىشىڭنىڭ ئورنى بارمىدى ؟ — دېدى يەنە بىر پاناقراق ئاداش .

— يېزا ئىگىلىك ئىنستىتۇتىنى پۈتتۇرۇپ كەلگىلى يەتتە يىل بولۇپ قالدى . قېنى ، ھېسابلاپ كۆرەيلى ، — پاناق ئاغىنە خىرتىلداپ كالتا ، دىققاق بارماقلىرىنى پۈكۈپ ھېسابقا كىرىشىپ كەتتى . مەسىلەن ، ئىنستىتۇتنى پۈتتۈرگەن چاغدا يىگىرمە بەش ياشتا دېسەك ، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە يىلنى قوشقاندا ، ھازىرنىڭ ئۆزىدە ، گەپ يوق ئوتتۇز ياش دېگەن سۆز .

— گەپ يوق ! مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان دەرىجىدە قېرى قىز ، — دېدى گازىر كۆز ئاغىنە قولىنى شىلتىپ ، — ياۋاللا... بىر قىزنىڭ ئوتتۇز ئىككى ياشقىچە ئەرگە تەگمەي قىز پېتى تۇرۇشىنى ئەمدى خۇدا ئۆزى بىلمىسە ، مەخلۇق بىر نېمە دېيەلمەيدۇ . بۇنىڭدا چوقۇم بىر سىر بار !

گازىر كۆز ئاغىنە ھەممىمىزگە سىرلىق بىر قاراپ قويدى .

— ناھايىتى ئەخمەق سۆزلەيدىكەنسىلەر بالىلار ، شۇنچە گۈزەل ـ كېلىشكەن قىزنى ئەر ئالمامدا ؟ ئالمىسا دەۋاتقىنىنى تېخى ، — دېدى ئارىمىزدىن بىرى .

— ئەمىسە ، قېرى قىز بولۇپ ھازىرغىچە ئولتۇراتتىمۇ ؟ بەك ئىچىڭ كۆيگەن بولسا خوتۇنۇڭنى قويۇۋېتىپ ، سەن بىر ئېلىپ قويمامسەن ؟ ماۋاشى يۇقىرى ، سېنى ئوبدان باقىدۇ...

ھەممىمىز كۈلۈشۈپ تىلىقىپ كەتتۇق . يېنىمدا ئولتۇرغان بىچارە گەپ قىستۇرغىنىغا پۇشايمان قىلىپ ، ئىزا ئارىلاش بىزگە ئەگىشىپ ھىجايدى .

— ھەي باللا ، سىلەر بىلمەيدىكەنسىلەر ، ئۇ دېگەنچۇ ، يەر تېگىدە يىلان كۆشىگەننى بىلمىدىغان ناھايىتى يامان قېرى قىزمىش .

كېچىسى ئۆيدىن گۈدۈ ـ گۈدۈك گەپ ئۈزۈلمەي ، چىرىغى ئۆچمەيمىش . ئۇ دېگەن ئەرگە تەگمىگەن بىلەن كىم بىلەن كۆڭلى خۇش بولسا شۇنىڭ بىلەن... ھمم... ماڭاشى يۇقىرى ، — دېدى كالپۇكى دوردىيىپ تۇرىدىغان بىرەيلەن تىلىنى چىقىرىپ .

— قاراڭلارچۇ ، شۇنداق بولسىمۇ زادى بىرەر كىم مۇشۇ ئايال ئۈچۈن دو چىقىمغانمىدۇ ؟ — دېدى گازىر كۆز ياقىسىنى چىشلەپ .

— دو چىقتى ، ئالاي دېدى ، — بىر چېقىر كۆز ئاداش ئاۋازىنى ئالا ـ تاغىل قويۇپ بەردى ، — بۇ قېرى قىز ئىززىتىنى بىلمەيدىكەن . بىزنىڭ يېڭىدىن سايلانغان ياش مۇئاۋىن ھاكىمنىڭ ئايالى تۇغۇتتا ئۆلۈپ كېتىپتىكەن . ئالاي دەپ كىشى قويسا ، بىرمۇنچە شەرتلەر بىلەن رەت قىلىپتىمىش .

چېقىر كۆزنىڭ گېپى تۇگە ـ تۇگىمەيلا دورداي كالپۇك ۋارقىراپ ، قاغاپ ، قاياپ كەتتى :

— راستتىنلا ئىززىتىنى بىلمەيدىغان ئەقىلسىزكەن . راسا يەردىن لايىق چىقىپتىكەن ، دوپپىسىنى ئاسمانغا ئېتىپ ، جان بوۋىكام دەپ تەگمەي ، قاراڭ...

— ھەي ، خۇدانىڭ تەقدىرى شۇنداق ـ تە ، — دېدى قاڭشارلىق كاداڭ بىرى ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، كىمنىڭ شۇنداق بولىۋالغۇسى بار ئاغىنىلەر ، ئۇ بىچارە ئاشۇنداق ياسىنىپ يۈرگىنى بىلەن دەردى يامانكەن . ئۇنىڭ دەردىگە مۇشۇ ئولتۇرغانلاردىن ھېچقايسىمىز ياماقچە بولالمايمىز دەڭلا .

ھەممىمىز بوينىمىزنى سوزۇشۇپ ئۇنىڭغا تىكىلدۇق . قاڭشارلىق ئاداش سۆزىنى داۋام قىلدى :

— ئۇ بىچارىنىڭ ئەركەك ئالۋاستىسى بارکەن ! — چېقىر كۆزنىڭ كۆزى ياغ سالغان چايدەك پارقىراپ كەتتى .

— شۇنداق ، — دېدى قاڭشارلىق ئاداش سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، — ئەركەك ئالۋاستى ئۆز قوۋمىگە ئېلىپ كەتكەندىكىن ئەرگە تېگەلمەيدۇ .

ئۇنىڭ گېپىگە تېڭىمىز سۇكۇت قىلىپ قاراپ تۇرۇشتۇق ،

تېڭىمىز ئىشەندۇق ، ئاز بىر قىسىمىمىز كۇلۇشۇپ كەتتۇق .

يۇزىنى سۇس سەپكۇن باسقان بىر ئاداش سۆز ئالدى :

— بۇنىڭ گېپى توغرا بولسا كېرەك . قېرى قىز ئاجايىپ غەلىتىمىش ، ئۆيىدە بىرمۇنچە بوتۇلكىلار بارمىش . شۇنىڭغا قاراپ بەزىدە قاقاقلاپ كۇلۇپ ، سەكرەپ ، ناخشا توۋلاپ ئۆزى بىلەن ئۆزى ئۇسسۇل ئويناپ كېتەرمىش . بەزىدە يەنە شۇ بوتۇلكىلارغا قاراپ قوللىرىنى چىشلەپ ، چاچلىرىنى يۇلۇپ يىغلاپ كېتەرمىش . بۇنداق چاغلاردا ئۇ تاماق يېمەي بىر ـ ئىككى كۈن ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالارمىش ، شۇڭا ئالۋاستى بارلىقى راست بولۇشى مۇمكىن .

شۇ ئاردا مىجەزى چۈس ئاتېئىزمچى بىر ئاغىنە سەكرەپ كەتتى :

— ماڭاۋا ئاداش ، نەدە مۇقامدا يوق گەپ بولسا سېنىڭ جىن يالۋالغان ئاغزىڭدىن چىقىدىكەن . ئالۋاستىنى سەن كۆرگەنمۇ ؟ بۇنداق گەپلەرگە ساڭا ئوخشاش سايىسىگە چوقۇنىدىغان نان قېپىلار ئىشىنىدۇ !

سەپكۇن يۇزلۇكىنىڭ تازا ئاچچىقى تۇتتى ۋە سەكرەپ تۇرۇپ :

— نېمە ئادەم تىللايسەن ؟ — دەپ گۇركىرىدى .

چۈس مىجەز ئاغىنىمۇ ئۇنىڭدىن ئارتۇق سەكرەپ ھۆركىرىدى .

ھېم ، قاراپ تۇرۇڭ ، ماۋۇ تاماشىنى كۆرگىلى كۆزىڭىز ئازلىق قىلىدۇ . ھېلى مۇشتلىشىدۇ ، مانا ، مانا ، ھەي ، ھەي ، يەنە توسۇپ قويماي كۆڭلى تىنمىدى ـ دە ، ئاغىنىلەرنىڭ .

— ھەي باللار ، ئۇنىمۇ دېيىشتۇق ، بۇنىمۇ دېيىشتۇق ، — دەپ ئاۋازىنى پەسەيتىپ سۆزىنى داۋام ئەتتى گازىر كۆز ، — قېرى قىز نېمىلا بولمىسۇن قولىنى يۇيۇپ تاماق يەيدۇ . ساۋابلىق ئۇچۇن بولسىمۇ «قېرى قىز» دەپ ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدىغان مۇشۇ خوتۇننىڭ ئۆيىدە بىر مېھمان بولۇپ قويمايلىمۇ ؟ ! ھەم قېرى قىز خۇش بولىدۇ ھەم ئۇنىڭ سىرىنى بىلىۋېلىشىمىز مۇمكىن !

بۇ گەپكە خېلى كۆپلىرىمىز قوشۇلدۇق . شۇ چاغدا چېقىر كۆز

مەيدىسىگە مۇشتلاپ :

— خوتۇنىڭدىن قورقمايدىغانلىرىڭ بولساڭ بىز بىلەن مېڭىش ! — دېدى . بىز خېلى كۆپلىرىمىز بۇ سۆزگە ئاۋاز قوشۇپ ماڭدۇق . (خوتۇن ئالمىغانلىرىمىزمۇ بار ، ئەلۋەتتە) بۇ چاغدا خېلى قاراڭغۇ چۈشۈپ ، كىنومۇ باشلىنىپ بولغانىدى . بىز دېھقانچىلىق ئىدارىسىگە كىرىپ ، ئۈدۈل قېرى قىزنىڭ ياتقىغا يېقىنلاشتۇق . دېرىزىدىن چىراغ يورۇقى چۈشۈپ تۇراتتى . دېرىزىگە توق ھاۋا رەڭ پەردە تارتىلغانلىقتىن ، ئۆي ئىچىنى ئېنىق كۆرۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . ھەممىمىز دېرىزە تۈۋىگە تۈۋىشسىز كېلىپ ، ئۆي ئىچىنى تىڭشىدۇق . بىرئاز جىمجىتلىقتىن كېيىن ئۆي ئىچىدىن قېرى قىزنىڭ غەلىتە سۆزلىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى .

— ئەنە ئالۋاستى بىلەن مۇڭدىشىۋاتىدۇ ، — دېدى سەپكۈن يۈزلۈك ئاداش .

— ياق ، بەكرەك تىڭشاڭلار ، بىرى بىلەن قىچقىلىشىۋاتىدۇ··· گۆشىنىڭ مەززىلىك پۈرىقى··· ھە ، ئالدى بىلەن پاقلان گۆشىدە مېھمان قىلىپ ، ئاندىن ھى··· ھى··· ھى··· ھى···

گازىر كۆزىنىڭ بۇ سۆزى بىلەن ھەممىسى ئاۋازىنى يوشۇرالماي كۈلۈشۈپ خىرتىلدىشىپ كەتتى . شۇئان ئۆي ئىچىدىكى ھېلىقى غەلىتە ئاۋاز يوقاپ ، ئىشىك «تاراق» قىلىپ ئېچىلىپ قېرى قىز ئىشىكتە پەيدا بولدى . ھەممىمىز قېتىپلا تۇرۇپ قالدۇق .

— بۇ يەردە تۇرغىنىڭلار نېمىسى ؟ قېنى ئۆيگە كىرىڭلار !— دېدى قېرى قىز كۈلۈمسىرەپ .

بىز بىر ـ بىرىمىز بىلەن كۆز قىسىشۇالغاندىن كېيىن ئۆيگە كىردۇق . ئايھاي··· كۆرۈڭ كارامەتنى ، ئىككى ئېغىز ئۆينىڭ ھەممىسى قاتار تىزىۋېتىلگەن چوڭ ـ كىچىك ئەينەك بوتۇلكا ، چوڭى چايداندەك ، كىچىكى ئادەتتىكى دورا قۇتىسىدەك بار . ئىچىدە ساپلا سۇ ، قۇم ، شور توپا ۋە باشقا ھەرخىل رەڭدىكى سۇيۇقلۇق . دېرىزىنىڭ ئوڭ ، سول تەرەپلىرىدە لىق كىتاب قاچىلانغان جازا . دېرىزە ئۈدۈلىغا بىر ئۈستەل قويۇلغان بولۇپ ، ئۇنىڭ ئۈستىدە

تېلېۋىزور ۋە بىر ئۇنئالغۇ تۇراتتى . ئىشىك كەينىدىكى توك ئوچىقىغا كورا قويۇلغان بولۇپ ، ئۇنىڭدىن گۆشىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى كەلمەكتە ئىدى .

— مېنى يوقلاپ كىرگىنىڭلار ئۇچۇن رەھمەت ، — دېدى قېرى قىز بىزنىڭ كارىۋاتقا سىغدىلىشىپ ئولتۇرغىنىمىزدىن خجىل بولۇپ .

— تاپقان پۇلىنىڭ ھەممىسىگە ساپلا بوتۇلكا بىلەن كىتاب ئاپتۇ بۇ خېنىم . قانداق گەپ بۇ ، مېنىڭ كۆرۈپلا بېشىم قېيىپ كېتىۋاتىدۇ ، — دېدى گازىر كۆز قۇلىقىمغا .

— سىلەرنىڭ كىرىشىڭلارنى بىلگەن بولسام ئوبدانراق تاماق قىلغان بولاركەنمەن . ئۆزۈم ئۇچۇن ئازراق شورپا قىلغانىدىم . بۇ ئازلىق قىلىدۇ ، گۆشىنىڭ ھەممىسىنى سالاي ، ئون مىنۇتتا پىشىدۇ . خاپا بولمايسىلەر ، — دېدى قېرى قىز .

ئۇ ھەقىقەتەنمۇ گۈزەل ئىدى . ئۇنى شۇنچە گۈزەل كۆرسەتكەن ، ئۇنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك ئۆڭى ، جىنەستىدەك پارقىراق لېۋى ۋە قاپقارا ، بۇلاقتەك كۆزلىرى ئۇستىدىكى ئىنچىكە قىيما قېشى ئىدى .

— ئاۋارە قىلمۇەتتۇق ، ئەستا ، — دېدى چېقىر كۆز بىزگە كۆز يۇمۇشلاپ .

— ئەرزىمەيدۇ ، — دېدى قېرى قىز كۇلۇپ تۇرۇپ . ئۇ بىزگە گەپ قىلغاچ گۆشنى پارچىلاپ سېلىشقا باشلىدى . شۇ چاغدا دورداي كالپۇك ئاغىنە :

— بايا... خېنىم ... بايا ياتقىنىڭزدىن ...

— بايا ياتقىنىڭزدىن غەلىتە ئاۋاز چىقىۋاتىدى دېمەكچىغۇ سىز ؟

قېرى قىز نېمىدېگەن سەزگۇر ـ ھە ! دورداي كالپۇك پىچىرلاپ ھىجايدى .

قېرى قىز سۆزىنى داۋاملاشتۇردى :

— ھەر كۈنى كەچتە ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىمەن . بايا تىنمۇ

ئۆگىنىش قىلىۋاتاتتىم .

ئۇ ئۇنىڭالغۇنى قويۇپ بەردى . ئۇنىڭالغۇدىن ئادەم چۈشەنگۈسىز غەلىتە ئاۋاز چىققىلى تۇردى .

بىز بىر ـ بىرىمىزگە قارىشىپ قېتىپ قالدۇق . ئۇ بىزگە كۈلۈمسىرەپ قاراپ چىققاندىن كېيىن :

— ياتقىم تارچىلىق بولۇپ قالدى . ئەيىبلىمەسلىكىڭلارنى سورايمەن ، — دېدى كۈلۈمسىرەپ .

شۇ چاغدا چېقىر كۆز ئورنىدىن تۇرۇپ :

— بىز ، ھەمم بىر ئىشنى سورىسام كۆڭلىڭىزگە كېلەرمۇ ؟

— سوراڭ . خاتىرجەم سوراۋېرىڭ ، — دېدى قېرى قىز چىرايىنى قىلچە ئۆزگەرتمەستىن .

— ھەمم ، — چېقىر كۆز دۇدۇقلاپ گېلىنى قىرىشقا باشلىدى ، شۇئان گازىر كۆز ئۇنىڭغا جۈرئەت بېرىپ ، نوقۇپ هومىيىپ قويدى .

— ھەمم ئەمىسە سورىۋەتتىم . سىزنى جەمئىيەتتىكى بەزى كىشىلەر قېرى قىز دەيدىكەن ھىم ، — ئۇ دۇدۇقلاپ گەدىنىنى قاشلىدى . قىز ۋىللىدە بىر قىزاردى ـ دە ، قولياغلىقى بىلەن يۈزىنى سۈرتۈۋېتىپ كۈلۈمسىرىدى .

— بۇ سۆزنى مەن يامان دېمەيمەن . مەن راستىنلا قېرى قىز ئەمەسمۇ ؟ بۇ يىل ئوتتۇز ئۇچ ياشقا كىردىم . سىزنىڭ سورىماقچى بولغىنىڭىز مېنىڭ يېشىمىدى ؟

— ھەمم ئەمم ، — چېقىر كۆز ئۆڭۈپ زۇۋانى تۇتۇلۇپ ئولتۇرۇپ قالدى .

قېرى قىز سۆزىنى داۋام قىلدى :

— يالغۇز يېشىملا ئەمەستۇ ؟ — دېدى قىز چېقىر كۆزگە يالت قىلىپ بىر قاراپ قويۇپ ، — سىزگە نىمىشقا لايىق چىقمىدى دەپ سورارسىز بەلكىم ؟

بىز ھەممىمىز بىر ـ بىرىمىزگە قارىشىپ قويدۇق ، قىز

بـــزنـــڭ كـۆڭـلـــمـــزدىكى سوئاللىرىمىزغا جاۋاب بېرىشكە تەييارلىنىۋاتاتتى . بۇ بىز ئۈچۈن يېڭىلىق !

— قـــىز ئـىكەنلىكىم راست ، قېرىلىقىممۇ راست ، لايىق چىقمىغانلىقىمۇ راست ، — دېدى قىز خۇددى ئۆزىنى ئاقلاۋاتقاندەك تـەمـكـىنـلـىـك بىلەن ، — لېكىن مەن بۇلارنى ھاقارەت دەپ تونۇمايمەن . سەۋەبى ، بۇ بىر نورمال ئىش . ماڭا نورمال ئىش بولۇپ تۇيۇلغان ئىشلار بەزى ئادەملىرىمىزگە مېنىڭ ئەيىبىم بولۇپ تۇيۇلماقتا . ئۇلار نېمىشقا شۇنداق بولىدىغاندۇ ؟ دەپ ئۆز ـ ئۆزىدىن سوراپ باقمايدۇ . بىزنىڭ ئادەملىرىمىزنىڭ نادانلىقى مانا مۇشۇ يەردە . سىز ئايالىڭىز بىلەن ئۆزىڭىزنى بەختلىك ھېسابلايسىز ، بەلكى سىزنىڭ ھاياتتىن ئالىدىغان لەززىتىڭىز ئايال ۋە بالا بولۇشى مۇمكىن . باشقا بىرى ھايات لەززىتىنى ئۆز ئەمگىكىدىن ئىزلىسە ، بىزنىڭ بۇ ئادەملىرىمىزگە يات ۋە مەسخىرىلىك تۇيۇلىدۇ ! ئىنسان ياشايدىكەن — غايە بىلەن ياشىغىنى تۇزۇك . غايە ئۈچۈن شەخسىي راھەتتىن ۋاز كېچىشنى مەسخىرە قىلساق ، بۇ تولىمۇ بىمەنىلىك ! ھاياجانلانغانلىقتىنمىكىن ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقاتتى .

ھـــەربىر سۆزى قەلبىمنى چىرمىۋالغان نادانلىق پەردىسىنى يىرتىپ تاشلىماقتا . سۆزلەۋاتقان بىر ئايال ـ ھە ؟ !

— سىلەرنىڭ تىلىڭلار بويىچە ئېيتقاندا ، مەن جەمئىيەتتىكى باشقا قىزلارەك ياشلىقىمدا ياخشى جۈپتىن بىرنى تېپىپ بەختلىك بولىمدىم . بىراق ، مەن ئۇنداق ئويلىمايمەن . مەن ياش چېغىمدىلا خەلقىم ئۈچۈن ئازغىنا بولسىمۇ تۆھپە قوشاي ، دېگەن غايىگە ئىگە بـولـدۇم . شـۇ غـايە ئۈچۈن تىرىشقىنىمدىن ئۆزۈمنى بەختلىك ھېسابلايمەن .

ئۇ سۆزلىگەنسېرى ئاۋازى تىترەپ پەسىيىپ باراتتى . ئەمما سۆزىنىڭ سالمىقى ئېغىر ئىدى . ئۇ تىزىقلىق بوتۇلكىلار ئىچىدىن بىر كىچىك بوتۇلكىنى ئېلىپ بىزگە كۆرسەتتى :

— كۆردۈڭلارمۇ ، مانا بۇ مەن ئۆز قولۇم بىلەن ئۈندۈرگەن

ئالاهىده سورتلۇق كېۋەز ئۇندۇرمىسى . مەن كۆزگە ئاران كۆرۈنىدىغان مۇشۇ ئۇندۇرمە بىلەن بەزىدە خۇشال - خۇرام سۆزلىشىمەن ، قاقاقلاپ كۈلىمەن . ئۇندۇرمىنى گويا ئانا ئۆز بوۋىقىنى ئەركىلەتكەندەك ئەركىلىتىپ ، غىڭشىپ ناخشا ئېيتىپ بېرىمەن . بەزىدە مۇشۇ ئۇندۇرمە نابۇت بولغاندا ئۇن سېلىپ يىغلايمەن . مېنىڭ خۇشاللىقىمنۇ ، خاپىلىقىمنۇ مۇشۇ بوتۇلكىلاردا . سىلەردەك دېرىزە مارايدىغانلار ماڭا «ئالۋاستى» چاپلاشقان دەپ بەتنام قىلىشتى ، بۇ قانداق كۈلكىلىك - ھە ؟ !...

ئۇنىڭ بۇلاقتەك كۆز چاناقلىرى سىمابتەك ياش بىلەن تولدى . مەن بوغۇزۇمغا بىر نەرسە كەپلىشىپ ، بۇرنۇم ئېچىشقان ھالدا ھەمراھلىرىمغا قارىدىم . ئۇلارنىڭمۇ بېشى چۈشكەن بولۇپ ، كۆزلىرىدىن ياش ئەگمىتۇ .

مەن ئۆزۈمدىن نەپرەتلەندىم . بىر ئايالدا بار ئىرادە ، چىدام ، ئىشەنچ ، غەيرەت مەندە بارمۇ ؟ مەن ئۆزۈمنى ئەر دەپ يۈرىمەن - ھە ؟

ئۇ سۆزىنى ئاستا داۋام قىلدى :

— مەن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كەلگەندىن كېيىن ، ئاتا - ئانام مېنى توي قىلىشقا قىستىدى . مەن قەتئىي رەت قىلدىم . ماڭا ياخشى - يامان سۆز قىلىپ ئاڭلىتالمىغاندىن كېيىن ، چىداش قىيىن بولغان بېسىملارنى ئىشلەتتى . لېكىن مەن چىشىمنى چاڭ چىشلەپ بەرداشلىق بەردىم . ھەتتا مېنى ئالداپ ، ئۆيگە ئاپىرىپ «ئەركەك ئالۋاستىسى بار» دەپ باغلاپ ، ئاغزىمنى تېڭىپ باخشىلارغا ئوقۇتتى ، پېرە ئويناتتى . ئۇلارنىڭ ھەممە ئىشلىرى پەقەت ئاۋارىچىلىك بولدى ، خالاس . ئاخىر ئاتا - ئانام مەندىن كەچتى . مانا ھازىر بەش يىل بولۇپ توپتوغرا ئون يەتتە كۈن ئاشتى ، ئاتا - ئانام بىلەن دىدارلاشمىدىم . نۇرغۇن ھېيىت - بايراملار ئۆتتى ، ماڭىمۇ ئوخشاشلا بۇ كۈنلەر ئۆتتى...

ئۇ سۆزلەۋاتاتتى ، بىر پىكاپ سىگنال بېرىپ ئىشىك تۆۋىدىلا

توختىدى . قەبرى قىز هودۇققىنىدىن كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈشكە ئاران ئۇلگۈردى . ئىشىك ئېچىلىپ بىر كىشى كىرىپ كەلدى . ئۇ مۇئاۋىن هاكىم هەيدەر ئىدى . بىز هودۇققىنىمىزدىن شۇمشۇيۇپلا قالدۇق . ئۇ خۇشال كىرىپ ، بىزگە هەيرانلىقىنى يوشۇرالمىغان هالدا بىر نەزەر سالغاندىن كېيىن :

— ئولتۇرۇڭلار ، يىگىتلەر ، ياخشى تۇردۇڭلارمۇ ؟— دەپ ئولتۇرۇش ئىشارىسى بەردى ۋە قەبرى قىزغا بۇرۇلۇپ ، — يىغىن بىلەن بولۇپ سەل كېچىككەن بولساممۇ سىزنى تەبرىكلەيمەن ، مەلىكە ، — دېدى .

شۇ چاغدىلا بىز «قەبرى قىز» نىڭ ئىسمىنىڭ مەلىكە ئىكەنلىكىنى بىلدۇق . مەلىكەنىڭ يۈزلىرى قىپقىزىل توغاچتەك بولۇپ كەتتى ، ئۇ تەمتىرەپلا قالدى .

— قارىڭ ! — هاكىم قولىدىكى كۆك تاشلىق بىر كىتابنى مەلىكەگە بەردى . مەلىكە كىتابنى قولىغا ئېلىپ كۆزىدىن مۇنچاقتەك قۇيۇلۇۋاتقان ياش بىلەن تەڭ كۇلۇمسىرىدى . ئۇ قولىدىكى كىتابقا بىر هازا سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن :

— ئاخىر نەشرىدىن چىقىپتۇ ـ دە ، بۇ چۈشۈم ئەمەستۇ ؟ — دەپ پىچىرلىدى .

ئۇ كىتابنى بىزگە سۇندى . كىتابنىڭ ئۈستىدە «تۈپراقشۇناسلىق هەققىدە» دېگەن چىرايلىق هۆسنىخەت تۇراتتى .

— سىز يازغان كىتاب ؟...

ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى .

هاكىم مەلىكەگە يەنە بىر ۋاراق قەغەزنى سۇندى ۋە :

— ئەتىلا يولغا چىقىشىڭىز كېرەك ، ئاپتونوم رايوندا ئېچىلىدىغان تۈپراق تەتقىقاتى ئىلمىي مۇهاكىمە يىغىنىغا تەكلىپ كەپتۇ . لېكسىيە سۆزلەيسىز !

مەلىكە هاياجان ئىچىدە مۇئاۋىن هاكىم هەيدەرنىڭ كۆزىگە تۇنجى قېتىم چوڭقۇر تىكىلدى .

ئوغلىنىڭ سۆيگىنى

ئىدارە باشلىقى ئېزىزغا بىر پارچە خەت كەلدى ، ئۇ خەتنى ئاچماي تۇرۇپ ئەجەبلىنىپ قالدى ، خەتنىڭ ئادرېسى ئوغلى ئوقۇۋاتقان مەكتەپ بولغىنى بىلەن ئىمزا ئۇزۇندىن بېرى خەت كەلمىگەن ئوغلىنىڭ بولماستىن ، ناتونۇش بىر ئايالنىڭ ئىدى . ئۇ بىرئاز ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى . «باشقا بىرىگە كەلگەن خەت بولغىيمىدى ؟ ياق ، بۇ ئىدارىدە مەندىن باشقا ئېزىز بولمىسا ، بۇ قانداقسىگە... » ئۇ خەتنى يېزىق ئۈستىلىگە تاشلاپ قويدى . تاشلاپ بولۇپلا كاللىسىغا ئۇشتۇمتۇت بىر ئەندىشىلىك خىيال كىردى - دە ، خەتنى دەرھال ئېلىپ ئاچتى .

«ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئېزىز باشلىق ، بۇ سالامنى پەقەت سىلى ئىلگىرى مۇئەللىم بولغانلىقلىرى ئۈچۈنلا بەردىم . ئۆزۈم بىر ئەقلى توشمىغان تەنتەك قىزمەن ، شۇنداقتىمۇ مۇئەللىمىنىڭ تەربىيىسىدە ئالىي مەكتەپكە كېلىپ ئوقۇشتەك شەرەپكە ئىگە بولالىغىنىم ئۈچۈن قەلبىمدىكى ھۆرمەت تۆرىگە ئاتا - ئانام بىلەن مۇئەللىمىنى تىزىمەن . ئەگەر سىلى ئىلگىرى ئوقۇتقۇچى بولمىغان بولسىلا ئىدى ، بۇ خەتنى يېزىشنى بىر ئۈدە ئاۋارىچىلىك ، دەپ قارىغان بولاتتىم .

ئېزىز باشلىق (سىلىنىڭ ئوغۇللىرى ئەمەللىرىنى تىلغا ئېلىشنى بەك ياخشى كۆرىدۇ) ، مەن ئۆزۈمنى تونۇشتۇرسام ، ئىسمىم چىمەنگۈل ، بۇ يىل يىگىرمە ياشقا كىردىم . چىرايىم ۋاي

دېگۈدەك بولمىسمۇ ، بويۇمنىڭ زىلۋالىقى ھەممىگە ئايان ، ئۆزۈم شوخ ، شوخلۇقۇم بەزىدە ئارتۇقچىلىقتەك تۇيۇلىدۇ ، بەزىدە ئۆزۈمنى پۈشايمان قىلدۇرىدۇ . يۈرىكىمدىكى گەپنى قىلسام مەن سەت ئادەمنى ئىنتايىن ئۆچ كۆرىمەن . ئەمما ، سىلىنىڭ ئوغۇللىرى رۇستەم مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك چىرايلىق يېگىت بولۇپتۇ (يۈزۈم قىزىرىۋاتىدۇ) ، مەن ئۇنىڭدىن : ‹دادىڭىزغا ئوخشامسىز ، ئاپىڭىزغىمۇ ؟› دەپ سورىسام ، ‹دادامغا› دېدى . مەن سىلىنى رۇستەمدىنمۇ كېلىشكەن ئادەم بولسا كېرەك ، دەپ تەسەۋۋۇر قىلدىم . شۇنداق قىلىپ ، ئەڭ ئاۋۋال ئۇ خىيالىمغا سىڭىپ كىردى . چۆچۈدۈم ، ئۇنى خىيالىمدىن ھەيدەپ چىقاردىم (ئەسلىي ئۇنداق قىلالماپتىكەنمەن) . ئەمما ، كېيىنچە ئۇ سايىدەك يېپىشىۋالغاندا ئۆزۈمنى بېسىۋالالمىدىم ، كۆڭلۈمدىكىنى تۈيدۇرۇپ قويدۇممىكىن دېسەم ، مەن ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا قاپىقىمنى ئېچىپ باققان ئەمەس . ئاخىر ئۇ تۇرمۇشۇمغا سېڭىپ كىرگەندىن كېيىن ، مەن ئۇنى ھەيدەپ چىقىرالمىدىم . يۈرەك قەپىسىمگە سولاقلىق سىرلىرىم ھەرقانچە يوشۇرسامۇ ، ئاشكارىلانماي قالمىدى . بىز ۋەدىلەشتۇق ، قەسەم ئىچىشتۇق . ئەمما ، مەن ئالدىنئالا ‹ئۆيىڭىزدىكىلەر قوشۇلامدۇ ؟ ئاۋۋال شۇلارنىڭ پىكرىنى ئېلىڭ› دېگەن شەرتنى ئوتتۇرىغا قويدۇم . ئۇ : ‹دادام قوشۇلسىلا ، ئاپام مېنىڭ گېپىمنى يىرمايدۇ ، مەن خەت يېزىپ سورايى› دېدى . ئاردىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ، ئۇ سىلىنىڭ خەتلىرىنى كۆرسىتىپ ، خۇشاللىقىدىن مېنى مىجىقلاپ كەتتى : ‹دادام قوشۇلۇپتۇ ، ئۆزۈڭ تاللىغانىنى مەن رەت قىلمايمەن ، دەپتۇ› دېدى . خەتنى كۆردۇم ، راستىنلا شۇنداق ، مەن ھاياجانلانغىنىمدىن ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا تاپشۇردۇم . ‹ئاھ ، نېمىدېگەن ئوبدان دادا...› ، مەن كۆڭلۈمدىكى يېگىتنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشكەنلىكىمدىن ، ئۆزۈمنى جاھاندىكى بەختلىك قىزلار بىلەن سېلىشتۇردۇم . قىزلار ئۇچۇن كۆڭۈلدىكىدەك يېگىتنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىشتىن ئارتۇق بەختنى بىلمەيمەن . بىز ئىككىمىز ئاشىق ـ مەشۇقلار يەتمەكچى بولغان

هەممە ئارزۇ ـ تىلەكلىرىمىزگە يەتتۇق . مەن كۆرگەن شەرىن چۈشلەرمۇ ھازىرقى ھاياتىمىزدەك تاتلىق ئەمەس ئىدى...

ئەمما ، ئەمدى نېمىنى دەي ، ئۇ مېنى بىر يېرىم يىل ئىللەيلەتكەندىن كېيىن ، بۇ شەرىن چۈشۈمنى بۇزۇۋەتتى . قېنى مەن ئويلىغان بەختلىك ئائىلە ؟ مەن ئارزۇ قىلغان دادىسىدەك چىرايلىق بوۋاق ؟... ئۇ ، مېنى تاشلىۋەتتى . باشقا بىر سەتنى (ئۇ قىز ئەمەلىيەتتە چىرايلىق بولۇشى مۇمكىن ، ئەمما كۆزۈمگە ئالۇاستى كۆرۈنىدۇ) تېپىۋالدى . مەن راستىنلا چىدىيالمىدىم ، مەندە ھازىر توي قىلمىغان ئاتاقلا قالغانىدى . قېنى مېنىڭ تۇنجى مۇھەببىتىم ؟ قېنى بۇرۇنقى غۇبارسىز چاغلىرىم ؟...

مەن ئۇنىڭغا ئېسىلدىم . «نېمە دەپ مېنى داغدا قويىسەن ؟ » دەپ سوراققا تارتتىم . شۇ چاغدا ئۇ سىلىنىڭ خەتلىرىنى كۆرسەتتى . «ئوغلۇم بولىدىغان بولساڭ ، باشقا يۈرتلۇق پەرىزات بولسىمۇ قوي ، ئۆز يۈرتلۇقۇڭنى تاپ ، ياقا يۈرتقا خوتۇن يەرلىكى قىلىپ بەرمەيمەن . گېپىمنى ئاڭلىمىساڭ دادام بار ، دەپ ئويلىما !... » ئاھ... نېمىدېگەن بىمەنە ، قەبىھ سۆزلەر بۇ ـ ھە ؟ ! مۇئەللىم ۋاقىتلىرىدا بىزنىڭ مۇھەببىتىمىزنى قوللاپ ، شۇنچە چىرايلىق سۆزلەر بىلەن تولغان خەتنى يازىلا ، ئەمەلدار بولۇپلا ئەجەب قوپال سۆزلەشنى ئۆگىنىپلىغۇ ؟ مېنىڭ ھازىرقى ئەمەلدارلىرىمىزغا قارىتا ئىككى خىل ھېسسىياتىم بار : بىرى ، ئۇلار ئەمەل تۇتۇشتىن بۇرۇن پىلە قۇرتىدەك يۇمشاق بولىدۇ ، ئەمەلنى قولغا ئېلىپلا ئۆزىدىن ئىلگىرىكى ئەمەلدارلارنىڭ خۇيغا ۋارىسلىق قىلىدۇ ياكى ئاشۇرۇۋېتىدۇ . يەنە بىرى ، ئەمەل تۇتقان ھامان يۈرتۇازلىق كېسىلى باش كۆتۈرىدۇ . ئالدىنقىسىدىن كېيىنكىسى شۇنچىلىك قەبىھكى ، مەن ئۇنى كىشىلىك ھاياتىكى ئەڭ رەزىل نەرسە ھېسابلايمەن . ئويلىسىلا ، مەن قايسى يۈرتلۇقكەنمەن ؟ ئوغۇللىرىغا نېمىنى دەۋەت قىلىۋاتىلا ؟ دەسلەپتە دادا ـ بالا ئىككىڭلارغا مەن كېرەك بولغانىدىم . ئەمدى يۈرت كېرەك بولۇپ قالدىمۇ ؟ !...

بىز 1980 ـ يىللارنىڭ ياشلىرى ، يۈرتۇازلىقتەك بۇنداق

نادان ، جاهىل ھېسسىياتنىڭ سىلەر بىلەن بىرگە گۆرگە كىرىپ كېتىشىنى خالايمىز . بۇنى بىزگە مىراس قالدۇرۇپ كېتىپ ، يەنە بىزنى نېمە قىلماقچى ؟...

مەن سىلىگە ھال ئېيتىپ يىغلاۋاتمايمەن ، ئوغۇللىرىدا مەن كۆتكەن مۇھەببەتنىڭ يوقلۇقىنى بىلدىم . ئۇنىڭدا ئەمدى مەن ھەۋەس قىلغۇدەك ھېچ نەرسە يوق . مەن مۇھەببەتنى شۇنچىلىك قەدىرلىمەك ھېسابلايمەنكى ، ئۇ ۋاقتى كەلگەندە ئاتا - ئانىنىڭ سۆزىدىنلا ئەمەس ، بەلكى ئۆزىدىنمۇ تاندۇرىدۇ . مەن دەل ئەنە شۇ يولدا — ئاتا - ئانامنىڭ سۆزىدىن كېچىپ ، ئۆزىدىن كېچىشكە قاراپ ماڭغانىدىم . مانا ئەمدى ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى چۈشەندىم . بىزنىڭ ئادەملىرىمىز نېمە ئۈچۈن بىر - بىرىگە ئىشەنمەي ، ھامان گۇمان ئىچىدە ياشايدىغاندۇ ، دەپ ھەيران قالماسلىقنىڭ لازىملىقىنى بىلدىم .

مەن سىلىدىن ئوغۇللىرىغا نەسىھەت قىلىپ ، ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى قايتۇرۇپ بېرىشلىرىنى تىلىمەيمەن . ماڭا خەير - سەدىقە ئورنىدىكى مۇھەببەتنىڭ بېشىمدىن يۇلۇنغان بىر تال ئۆلۈك چاچىتەكلا قىلچە كېرىكى يوق . مەن ھازىر پەقەت دادا - بالا ئىككىڭلارنىڭ مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەي ، بولۇپمۇ سىلىدەك ئاشۇ ئوغۇلغا دادا بولغۇچىنىڭ مۇھەببەتنى چۈشەنمەي ، مۇشۇ ياشقىچە ياشىغانلىقلىرىغا ئېچىنىمەن .

خەير ، چىمەنگۈل »

ئىداره باشلىقى ئېزىز ئاق ئارىلىغان قويۇق ساقاللىق ئېڭەكلىرىنى تاتىلاپ ، ئېزىلىپ ئولتۇرۇپ كەتتى .

— ھەي رۇستەم ، ھەي رۇستەم ، — دەيتتى ئۇ بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ ، — ئوينىغان كومېدىيەڭ نېمانچە تەسىرلىك ، داداڭغا تەقسىم قىلىنغان رول تېخىمۇ قالتىس بولۇپتۇ . مۇشۇ خىل ئادەملەر تىلغا ئېلىنسىلا كىشىلەرنىڭ ئېسىگە دەرھال مەن كەلگۈدەك دەرىجىدە بولۇپتۇ...

ئىنسان

ئاپتوبۇس ئۇزۇن ئاسفالت يولىدا چايقالسىمۇ ، ئىشقىلىپ ئۇنى ئارقىدا قالدۇرۇپ بىر خىل ئىلگىرىلىمەكتە . يانداش ئورۇندۇقتا ئارىلىقتىكى كىچىككىنە تارچۇقنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، يېقىن يانداشىپ ئىككى ياش ئولتۇرىدۇ .

ئوڭ تەرەپتىكىسى بېشىغا قارا سوكنا شەپكە ، ئۇچىسىغا قارا دۇراپتىن پەلتو كىيگەن ، ئوتتۇرا بويىغا مايىل ، سېرىق يۇزىنى مۇدۇر - چوقۇر قاپلىغان يىگىت بولۇپ ، خىيال سۈرۈپ ئولتۇرىدۇ . باياتىن ھېلىقى ئاپتوبۇس بېلىتى ئېلىشقا تۆت يۈەن پۇلى كەملەپ قالغان ناتونۇش كىپىلمەن مومايغا بەرگەن تۆت يۈەن پۇل تۇغرىسىدا ئويلىنىۋاتقان بولۇشى ئېھتىمال . چۈنكى ، ئۇنىڭ يانچۇقىدا ھازىر بار پۇلى بەش يۈەن . ئۇ يەنە ئىككى كىچە يولدا قونسا ، ياتاق پۇلىغا تۆت يۈەن كېتىدۇ . بىر يۈەن ئىككى كۈندە ئەڭ ئەرزان تاماقتىن ئىككى قېتىم غىزالىنىشقا كېتىدۇ . بولدى ، ياش ئادەم ئۇنچىلىك ئىشقا چىدار - ھە ، توختا ، كىپىلمەن مۇمايچۇ ؟ ئۇ بېلەت ئېلىپ ئاپتوبۇسقا چىقالمىغان بىلەن ئىككى كۈنگىچە ياتاق ، تاماقنى قانداق قىلىدۇ ؟ توغرا ، ئىككى كۈنلۈك ياتىقى ئۈچۈن تۆت يۈەن ئىشلەتسەم ، مەن ياش بولغاندىكىن ، ئىككى كېچىلىككە بىر نەرسە بولۇپ كەتمەسمەن . قالغان بىر يۈەنگە ئىككى مولۇق ناندىن بەشى كېلىدۇ . شۇنى بىر ئىش قىلىپ كىپىلمەن

موماي بىلەن يەرمەن . ھە راست ، مومايىنىڭ خۇرجۇنىدا ئۆزىگە يەتكۈدەك نان ـ توقاچلىرى بارغۇ ؟ بۇ ئوبدان بولدى ، ياتقىغىلا بىلەت ئىلىپ بەرسەم بولىدىكەن . ئۇنىڭ خىيالى شۇ يەرگە كەلگەندە ، خۇشال ھالدا بوينىنى سوزۇپ موماي ئولتۇرغان ئورۇندۇققا قارىدى . موماي بىر سالاپەتلىك ئايال بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇرغان بولۇپ ، موماي بىر نەرسە توغرىسىدا سۆزلەۋاتاتتى . ھېلىقى ئايال مومايىنىڭ سۆزىدىن قاتتىق تەسىرلەنگەن ياكى ئىچى ئاغرىغان بولۇشى مۇمكىن ، كۆزىدە ياش پىلدىرلاپ ، قولياغلىقى بىلەن كۆزىنى سۈرتتى ھەم مومايغا ئۆز ئانىسىغا يولۇققاندەك :

— خاتىرجەم بولۇڭ ، ياتاق ، تامىقىڭىز مەن بىلەن بىللە بولىدۇ ، — دېدى بوش ئاۋازدا ھەم گېپىنى تۈگىتىپلا يىگىت تەرەپكە بۇرۇلدى . يىگىت بىلەن ئايالنىڭ كۆزلىرى بىر ـ بىرىگە ئۇچراشقاندا ، بۇ ناتونۇش كۆزلەردىن بىر ـ بىرىگە بىر خىل ئىللىق ھۆرمەت ئۇچقۇنلىرى چاچرىدى .

يىگىتنىڭ كۆڭلى سۆيۈنگىنىدىن ئىختىيارسىز ئىشتان يانچۇقىدىن سۆيگەن قىزى يوللۇق تۈنقان كەشتىلىك قولياغلىقنى ئالدى ـ دە ، يۈزىنى سۈرتكەن بولۇپ خېلى چاغقىچە ياغلىقتىن چىقىۋاتقان بىرخىل خۇش پۇراقنى بىرقانچە قېتىم سۈمۈردى . ياغلىقتىن ھەقىقەتەن قىزنىڭ پۇرىقى كەلسە ، ئۇنىڭ ئەۋرىشىملىكى گويا قىزنىڭ مامۇق قوللىرىنى ئەسلىتەتتى . يىگىت ئەمدى قولياغلىقىنى تىزىغا يېيىپ ئۇنىڭ بۇرجىكىدىكى بىر ـ بىرىگە تەلمۈرۈپ تۇرغان بىر جۈپ قۇشقاچنىڭ كەشتىلەنگەن سۈرىتىگە قاراپ ئەنسىز خىياللارغا چۆكتى . ئەمدى ، سول ياندىكى يىگىتنىڭ ئاۋۇال ئۇستىبېشىغا قارىدى . ئۇنىڭ باستۇرۇپ كىيگەن چاقماق كەپكىسى ئاستىدىن بۇدۇر چاچلىرى تەكەببۇرانە دىڭگىيىپ تۇرىدۇ . ئۇنىڭمۇ ئۇچىسىدا پەلتوسى بار . ئۇ كېلىشكەن يىگىت ئىدى . بىراق ئۇ ئۆزىنىڭ كېلىشكەن بەستىگە قانائەت قىلماي ، ئۆزىنى «گۈزەللەشتۈرىمەن» دەپ ئادەمنىڭ كۆزىگە سەت كۆرسىتىدىغان

قىلىپ قويۇپتۇ . ئەمدى دىققىتىمىزنى ئۇنىڭ ئۇستىبېشىدىن ، «قەلبىنىڭ دېرىزىسى» بولغان كۆزىدىن ئىچكى دۇنياسىغا قارىتىمىز . ئۇنىڭ كۆزى قولياغلىققا قاراپ شېرىن خىيالغا بېرىلىپ كەتكەن يىگىتنىڭ قولىدىكى ياغلىققا مەسخىرە ئارىلاشقان ھەسەت بىلەن تىكىلگەنىدى . ئۇنىڭ قەلبى بولسا ، مۇنداق قارا تەلۇبىلەرچە جۆيلۇۋاتاتتى : «ھىم ، قارىغاندا ، بۇ ئەخمەق بىر سەھرالىق ئوقۇغۇچى ئوخشايدۇ . بايانتىن بىر كىيىملەن قېرىغا ئۆزى پۇل قوشۇپ بىلەت ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ . ھەي ، سەھرالىق ئەخمەق . مەندەك ئادەم ھېلىغۇ بىر كىيىملەن قېرىكەن ، بىر نازىنىن قىز يالۇۋرسىمۇ يېنىمدىن پۇل چىقىرىش تۇگۇل ، بىلەتمۇ ئېلىپ بەرمەيمەن . ئەمدى ئۆزىگە ئوخشاش ئەخمەق قىزدىن بىرى بەرگەن بىر قولياغلىققا قاراپ ئولتۇرۇشىنى كۆرمىسەم تېخى ، ئۇنداق ياغلىقتىن نەچچىنى تۇتقان نى ـ نى قىزلارنىڭ «دوپپىسىغا جىگدە سالغانمەن» . ئۇ بۇرنىغا «گۇپ» قىلىپ تەگكەن بىر نەرسىدىن قاتتىق چۆچۈپ ، قارا خىيالدىن ئويغانىدى . ئۇ بۇرنى قاتتىق ئاغرىغان ھالدا ، ئاپتوبۇس قاتتىق سىلكىنىپ ئۆزىنىڭ ئالدىنقى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئۇسۇۋالغىنىنى بىلدى .

— قان ، بۇرنىڭىزدىن قان كېتىپتۇ ، — ياندىكى ياغلىق كۆرۈپ ئولتۇرغان يىگىت خەۋەرلەندۇردى . ئۇ بۇرنىغا قولىنى ئاپىرىپ بولغۇچە بىرمۇنچە قان ئېقىپ كەتتى . ئاپتوبۇستىكى ھەممە ئادەم ئۇنىڭغا دەرھال بۇرنىغا بىر نەرسە تۇتۇۋېلىشنى تەۋسىيە قىلىشىپ چۇرقىرىشىپ كېتىشتى . «يانچۇقۇمدىكى ياغلىقنى بۇزغاندىن كۆرە ، يوق دەپ بىردەم تۇراي» دېدى يىگىت كۆڭلىدە . ئۇ قولى بىلەن بۇرنىنى تۇتۇۋالغانسېرى قان بەك ئېقىپ كەتتى . ئۇنىڭ قوللىرى قىزىل قان بىلەن بويىلىپ كەتتى . ئوڭ ياندىكى يىگىت تىت ـ تىت بولغىنىدىن بىردەم ئۇيان ـ بۇيان قارىغاندىن كېيىن ، قولىدىكى ياغلىقى بىلەن ئۇنىڭ بۇرنىنى چىڭ تۇتۇۋالدى . ياغلىق قىزىل قان بىلەن بويىلىپ كەتتى . بۇرنى قاناپ كەتكەن

ئاداش ئۆزىنىڭ يانچۇقىدىكى ياغلىقىنىڭ ئاسرىلىپ قالغىنىدىن رازىمەنلىك ھېس قىلدى . «ئاق كۆڭۈل كىشىلەر ئارىسىدا ياشىماق نېمىدېگەن ئاسان» دەپ ئويلىدى ئۇ . شۇ ئارىدا ئاپتوبۇس توختىدى ، ئۇنىڭ بۇرنىدىكى قانمۇ توختاپ قالدى . بۇرنى قانىغان يىگىت ئۆزىنىڭ يانچۇقىدىكى ياغلىقىنىڭ ئاسرىلىپ قالغىنىدىن ، ياغلىقى بار يىگىت بۇرنى قاناپ كەتكەن يىگىتنىڭ بۇرنىدىكى قانىنىڭ توختاپ قالغىنىدىن خۇشال بولدى . قاراڭ ، نېمە ئۈچۈن ئىنسانلارنىڭ شەكلى ئوخشاش ، نىيىتى ئوخشاش ئەمەس ؟

1983 ـ يىل 11 ـ ئاي ، مەكىت

قارغىش قېپى

قارىغاندا ، جارۇللا ئانسىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلىگەن قارغىش قېپى ئوخشايدۇ ، ھەتتاكى يولدا ئۇچرىغان ئېشەك تېزىكى چاغلىق ئەرزىمەس نەرسىنىڭمۇ ئۇنىڭغا پېشكەلچىلىك كەلتۈرۈۋاتقانلىقىنى كۆرمەمدىغان ! لېكىن ئۇ بۇنداق پېشكەلچىلىكلەرنىڭ ئۆزىگە كېلىدىغانلىقىدىن ئالدىنئالا خەۋەر تاپقاندەك ، كۈتۈلمىگەن بالا ـ قازالارغا ئۇچرىغاندىمۇ ھەرگىز پىسەنتىگە ئالمايدۇ ھەم ھەسرەتلىنىپ كەتمەيدۇ . بەلكى ، كۆپ ھالىلاردا تېخى قىزىقارلىق ئويۇنغا ئايلاندۇرۇپ قويۇشقىمۇ ئۇلگۇرىدۇ .

ئۇ ئەسلىي تۇنۇگۈن ئۇرۇمچىگە يولغا چىقىشى كېرەك ئىدى ، بىراق ئۇلگۇرەلمىدى . بۇمۇ بىر پېشكەللىك . چۈنكى بۇ شەھەردە بىر قەدەم ماڭسىڭىز پۇل دېگەن سۆزدەك ئېقىپ يانچۇقىڭىزدىن چىقىپ كېتىۋېرىدۇ ، بۇنى تۇيمايلا قالىسىز . جارۇللانىڭ چۆنتىكىدە ئارتۇق پۇل نېمە قىلسۇن ! ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېلىقى كېچىككەن ئاپتوبۇس بېلىتىنىڭ پۇلىنى قايتۇرۇپ بەرمىگىنى ئاز كەلگەندەك ئۇنىڭغا بىرمۇنچە دەشنام بېرىشتى .

جارۇللا بۇ ئاچچىق ساۋاق تۇپەيلىدىن كېچىچە خاتىرجەم ئۇخلىيالماي ، تاڭ ئاتماستىلا بېكەتنىڭ يولۇچىلارنى كۈتۈش زالىغا كىرىپ ئولتۇردى . زال ئىچى ئۇچ ـ تۆت يەرگە ئېسىلغان قاپاق چىراغنىڭ نۇرىدا كۈندۈزدەك يورۇپ كەتكەن بولۇپ ، ئىشكىتە

مۇگدەپ ئولتۇرغان نۆۋەتچى خادىمدىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى . جارۇللا بېشىنى سىلىپ بىردەم خىيال سۈرگەندىن كېيىن ، ئۇنىمۇ مۇگدەك باستى ـ دە ، ئورۇندۇققا قىيسىيىپ ئۇيقۇغا كەتتى .

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن ، بىر چاغدا قۇلىقىغا :

— يىگىت تۇر ئورنۇڭدىن ! — دېگەن بوغۇق ، ئەمما خىلى ھەيۋەتلىك ئاۋاز كىردى .

جارۇللا چۆچۈپ ئويغىنىپ ، چالا ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى . ئۇنىڭ باش تەرىپىدە بېشىغا كونىراپ رەڭگىنى يوقىتىپ ، كىردىن خۇرۇمدەك پارقىراپ كەتكەن تۇركچە كۇلا كىيگەن ، چىگىشلەنگەن ئۆسۈك چاچلىرى غوللىرىغچە ساڭگىلاپ چۈشكەن ، ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى ئورا كۆز ، قاسىاق يۈز بىر كىشى قاراپ تۇراتتى . بويىنىغا ئۇزۇن تەسۇى ئاسقان بۇ ئادەم ئۇنىڭ ئۈستىدىن باستۇرۇپ سېرىق تاسمىلىق ، قارا بۆرەكسىمان بىر نەرسىنى ئېسىۋالغاندى . سول قولىدا سېرىق تۇچ بىلەن نەقىشلەنگەن ساپايە ، ئوڭ قولىدا ئەگرى ـ بۈگرى ھاسا بار بولۇپ ، بەئەينى رىۋايەتلەردە ئېيتىلىدىغان بەتبەشىرە دىۋىنىڭ ئۆزىگىلا ئوخشايتتى .

جارۇللا ئۇنىڭ ئادەمنىڭ تېنى شۇركەنگۈدەك سۈرلۈك ، چوڭقۇر كۆزىگە قىلچە ئەيمەنمەستىن قاراپ تۇردى . ئۇ «دىۋە» جارۇللاغا بىردەم نەشتەردەك قادىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ، كۆزىنى يۇمۇپ پىچىرلاپ بىر نېمىلەرنى دېدى . شۇ ئارىدا ، بۇ كىشىگە قىزىقىپ قالغان بىرنەچچە كىشى بۇ يەرگە ئولاشتى .

«دىۋە» پىچىرلاشنى تۇگىتىپ كۆزىنى لاپ قىلىپ ئاچتى ـ دە :

— يىگىت ، قارىغاندا سەن ، ئىنسانئاللا ، ئاۋۋال خۇدانىڭ تەقدىرى ، ئاندىن پىشانەڭگە پۈتۈلگەن رىزقى ـ نىسىۋەڭنىڭ سۆرىشى بىلەن ئۇزاق بىر سەپەرگە چىقىپسەن ، — دېدى بوغۇق ئاۋازىنى سەل يۇقىرى كۆتۈرۈپ .

جارۇللا بۇ كۇلالىق ئەربابنىڭ ئۆزىنى سىرلىق ئەۋلىيا

كۆرستىپ ، ساددا كىشىلەرنىڭ نەرسىلىرىنى ئېلىپ ئۆگەنگەن ئالدامچى ئىكەنلىكىنى بايىلا بىلگەنىدى . شۇڭا ئىچ - ئىچىدىن قىستاپ كېلىۋاتقان كۈلكىسىنى ئاران بېسىپ :

— تەقسىر ، بىكەتكە كىرگەنلىكىمنى كۆرۈپ ، مېنىڭ يىراق سەپەرگە ئاتلانغانلىقىمنى بىلىۋالغانلىرى ئۈچۈن سىلى ناھايىتى ئەقىللىق ئىكەنلا ، — دېدى .

— يېگىت ، ئاغزىڭغا كەلگىنىچە سۆزلىمە ، كۈپۈرلۈق بولىدۇ . ئاللانىڭ تەقدىرى بىلەن يولۇڭ خەتەرلىك ئىكەن .

— ئۇرۇمچىگە بېلەت ساتىدىغان ئورۇندا ئولتۇرغىنىم ئۈچۈن بۇنىمۇ بىلىۋاپلا . راست ئېيتىلا ، ئۇرۇمچىنىڭ يولى ھەقىقەتەنمۇ قورقۇنچلۇق .

توپلىشىۋالغانلار ئىككىيلەننىڭ سۆھبىتىگە قىزىقىپ بويۇنداپ ، بىر - بىرىنى ئىتتىرىشەتتى .

— سېنىڭ نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرۇشۇڭ پېشانەڭگە پۈتۈلگەن قىسمەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك . كۆڭلۈمگە ئايان بولدىكى ، بۇ قېتىمقى سەپىرىڭدە خەتەرگە ئۇچرايسەن . خۇدا يولىدا بېشىڭغا كېلىدىغان بۇ بالا - قازانىڭ دەفئىسى ئۈچۈن ئىككى سوم زاكات كەلدى ، — دېدى كۈلالىق كىشى سارغىيىپ كەتكەن چىشلىرى ئارىسىدىن شالىنى چاچرىتىپ .

— تەقسىر ، ئىككى سوم نەدىن كەلدى ؟ — سورىدى جارۇللا قەستەن گاڭگىرىغان قىياپەتتە .

كۈلالىق كىشى جارۇللاغا قارچىغىنىڭكىدەك كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ دېدى :

— ھەي ، بەغەرەز نادان ، سەن يولۇڭدا بالا - قازاغا ئۇچرايسەن . شۇڭا ، ئىككى سومنى بېشىڭدىن ئۆرۈپ مەندىن دۇئا ئال !

— ھە ، مۇنداق دېسىلە ، — دېدى جارۇللا بېشىنى لىڭشىتىپ ، — بىر ئاپتوبۇسقا ناھايىتى كۆپ كىشىلەر چىقمىز ، يولدىكى بالا - قازا يالغۇز ماڭلا كېلەمدۇ ياكى ھەممە كىشىگىمۇ ؟

بۇنىسى كۆڭۈللىرىگە ئايانمۇ ؟

— بۇ ... بۇ ... — كۈلالىق كىشى سەل دۈدۈقلاپ تۇرۇپ قېلىپىراق ئۆزىنىڭ سۈرلۈك قىياپىتىنى بۇزۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، يەنە تېزدىن ئەسلىگە كېلىۋالدى ، — بۇ سەدىقە ساڭىلا كەلدى . تولا ھاكاۋۇرلۇق قىلماي ئاللادىن قورق ، جېنىم ئامان قالسۇن دېسەڭ ، مەندەك خۇدا يولىدا مۆمىن بەندىلەرنىڭ گۇناھىنى تىلىگۈچى زاتتىن دۇئا ئال ، بولمىسا قارغىش قېپى بولىسەن .

— رەھىمەت سىلىگە ، — دېدى جارۇللا قولىنى كۆكسىگە قويۇپ بىچارە قىياپەتتە ، — تەقسىر خۇدا يولىدا مەندەك بىر مۆمىن بەندىنىڭ بىلىپ ـ بىلمەي ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىنى ئاللادىن تىلەپ ، بېشىمغا كېلىش ئالدىدا تۇرغان بالا ـ قازانىڭ باتىل بولۇشى ھەققىدە بىر دۇئا قىلىپ قويسىلا !

كۈلالىق «زات» جارۇللانى بۇ مەلئۇن ئەمدى يۇمشىدى دەپ ئويلاپ ، تەمەدە ئۇنىڭ يانچۇقىدىن ئىككى سومىنىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇردى . جارۇللانىڭ خېلىغىچە مىت قىلمىغىنىنى كۆرگەندىن كېيىن جىلە بولغان ھالدا دېدى :

— قېنى ، دۇئا ھەققىگە بېرىدىغان زاكاتىنى ئالمامسەن ؟

— ئەجەب ئىشقۇ بۇ تەقسىر ، ئۆزلىرى خۇدا يولىدا مۆمىن بەندىلەرنىڭ گۇناھىنى تىلىگۈچى سېخىي زات بولغاندىكىن ، پۇل ئالماي دۇئا قىلىۋەرمەملا .

كۈلالىق «زات» تېرىكىپ ، چىچاڭشىپ ، سارغۇچ ، زەئىپ چىرايى كۆكۈرۈپ كەتتى .

— بۇ ئالالانىڭ تەقدىرى ، بۇنى ئاللادىن باشقا مەخلۇق بىلمەيدۇ !

جارۇللا ئاۋازىنى تېخىمۇ كۈلكىلىك چىقىرىپ دېدى :

— ئۇنداقتا ، سىلى بىزگە ئوخشاش ئادەم تۇرۇپ ئاللا بىلىدىغان مېنىڭ تەقدىرىمنى قانداق بىلىۋالدىلا ياكى ئاللا سىلىگە مېنىڭ خەتىرگە ئۇچرايدىغانلىقىم توغرۇلۇق ئۇقتۇرۇش چۈشۈرۈپ ، مەندىن ئىككى سوم ئېلىپ خەجلەشنى ئېيتتىمۇ ؟

ئۇلارنىڭ دە ـ تالاشلىرىغا قىزىقىپ قاراپ تۇرۇشقان يولۇچىلار جارۇللانىڭ قىزىقچىلىقىدىن ئۇچەيلىرى ئۇزۇلگۈدەك تېلىقىپ كۈلۈشۈپ كەتتى .

— ھۇ ، ئاغزىڭغا ھونناق چىققۇر بەتبەخ ! — ئۇ زات تېخىمۇ ئەسەبىيلىشىپ ۋارقىرىدى ، — خودايىم ھاڭغا غۇلاپ ئۆلەرسەن . مەندەك بىر ئەۋلىيا ئەۋلادىدىن قارغىش ئالدىڭ ، قاراپ تۇر ، خۇدا يولدا جاجاڭنى بېرىدۇ ...

ئۇ شۇنداق قارغىغىنىچە توپتىن ئايرىلدى . توپلىشىپ تۇرغانلار تېخىمۇ ئۇن قويۇپ كۈلۈشتى .

جارۇللا مەسخىرىلىك كۈلكە ئىچىدە يولۇچىلارغا قاراپ تەمكىن ھالدا :

— قاراڭلار سەپەرداشلار ، بۇ ئالدامچى «ئەۋلىيا» نىڭ ئەتىگەندىلا بازىرى كاسات بولدى . بۇ بايقۇش ئەمدى كەچكىچە ئاچ يۈرەرمۇ ! — دېدى .

بايىدىن بېرى «توۋا» ئۈستىگە «توۋا» دەپ ياقىسىنى چىشلەپ ، كۈلكىگە قوشۇلماي تەرىنى تۇرگىنىچە قاراپ تۇرغان مويسىپىت بىر دېھقان ھەمراھىغا :

— بۇ كاززاپ قىزىقچىلىق قىلىمەن دەپ بىر مالائىكىنى كولدۇرلىتىپ قارغىش ئالدى . چوقۇم يولدا پېشكەللىككە ئۇچرايدىغان بولدى ، — دەپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى .

لېكىن «قارغىش قېپى» بۇ سەپىرىدە ھېچقانداق بالا ـ قازاغا ئۇچرىمىدى ، بەلكى يولبويى قىزىقچىلىق قىلىپ سەپەرداشلىرىنى پۇخادىن چىققۇدەك كۈلدۇرۇپ ، مەنزىلگە تىنچ ـ ئامان يەتتى . ھېلىقى ئىككى يولۇچى تەقدىرنىڭ بۇ سىرلىق ئويۇنلىرىغا ھەيران قېلىشتى .

1984 ـ يىل 3 ـ ئاي ، مەكىت

دوستۇمنىڭ چۈشى

مېنىڭ بىر دوستۇم بار ، ئۇنى ناھايىتى ئاق كۆڭۈل ، خۇش چاقچاق ، ۋاپادار دوستۇم دېسەم ئەلۋەتتە ھەقىلىمەن . چۈنكى ئۇنىڭ بىلەن ساۋاقداش دوست دەڭە ، ئۇنى مەندىن باشقا ھەتتا ئاتا ـ ئانىسى چۈشەنمەيدۇ دېسەم ئارتۇق كەتمەس . چۈنكى ئۇ كۈندە مەست يۈرىدۇ . ئۇنىڭ ھاراق ئىچمەيدىغان ، مەست بولمايدىغان كۈنى يوق ، مەست بولدى ، ھەممە يەردە دەلدەڭشىپ تەكشى يۈرىدۇ . ئاتا ـ ئانىسى ھاراق ئىچمە دەپ گەپ ئاڭلىتالمىغاندىن كېيىن ، ئۇنى ئەلۋەتتە گەپ ئاڭلىماس ، ھار ئالماس ئەسكى دەپ چۈشىنىدۇ . كىشى ئەسلىي ئەسكى بولمىسىمۇ كىشىلەرنىڭ كۆزىگە ئاسان چېلىقىدىغان بىر ئەيىبى ئۇچۈن جەمئىيەت تەرىپىدىن ئەسكى دېگەن ئاتاقنا قالىدىغانلىقى تەبىئىي . مەن ئۇنى كىشىلەرنىڭ قانچىلىك ئەسكى دېيىشىدىن قەتئىينەزەر ، ياخشى كۆرىمەن . ھە راست ، ئۇنىڭ ئىسمىنى سىلەرگە دېمەي مېڭۈپرىتىمەن . ئۇنىڭ ئىسمى سالاھىدىن ، ئۇنىڭ ئىسمى مىسرىنىڭ مىللىي قەھرىمانى سالاھىدىن بىلەن ئوخشاش . بۇمۇ بىر شەرەپ دەڭە .

ئۇ ماڭا كوچىدا ئۇچرىغان ھامان ھاراقنا زورلاپ ئىچىلىۋالىدۇ . بىر قانداقلار قىلىپ ئىچىشمىنى ئىلتىماس قىلىپ تۇرۇۋالىدۇ . تېخى بەزىدە : «سەن پالانى بىلەن ئىچىپسەن ، پالانى يەردە ئىچمەپسەن ، زادى مېنى ياراتمايسەن ، سەن دېگەن مەن بىلەن

ئىچمەيسەن» دەپ قارىسىغا سۆزلەپ خاپا بولۇپ كېتىدۇ. بەزىدە ئۇنى - بۇنى دەپ ئۇنىڭدىن ئايرىلسام، بەزىدە ئۇنى - بۇنى ئېلىپ بېرىپ قۇتۇلىمەن. ئۇ مەست ھالەتتە:

— ئىسسىت، سېنىڭ ياشلىقىڭدىن مېنىڭ ئۆتۈكۈمنىڭ پاشلىقى ياخشى، سولاشلىقىڭدىن مېنىڭ پولاشلىقىم ياخشى، يا ھاراق ئىچىشنى بىلمىسەڭ، — دەپ ئەيىبلەپ كېتىدۇ. مەن تېرىكمەيمەن، ئەكسىچە كۈلۈپ قويىمەن. تېخى پات - پات ئۆيۈمگە ئالماش دەسسىگەن پېتى كىرىپ كېلىدۇ - دە، بوينۇمغا گىرە سېلىۋېلىپ:

— سەن بۇگۈن ماڭا ھاراق قويۇپ بېرەمسەن، خوتۇنۇڭدىن قورقساڭ چىقىپ كېتىمەن، — دەپ داۋراڭ قىلىدۇ. بۇگۈن قاياقتىن كۈن چىقتى، ئۇ بىرقانچە يىلنىڭ ئالدىدىكى ئېغىر - بېسىق ھالىتىدە ساق كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ ساقاللىرى مەيۈس، ئورۇق چىرايىنى بېسىۋاپتۇ. ئىشتان - چاپانلىرىدا قۇسۇق داغلىرى ئالىجىپار بولۇپ كۆرۈنەتتى. مەن ئۇنى ھەم ئېچىنىش ھەم ھەيرانلىق ئىچىدە قارشى ئالدىم. ئۇنىڭ مەجەزىنى بىلگەچكە:

— ئىچمەمسەن؟ — دەپ سورىدىم. ئۇ تۆردىن ئورۇن ئالغاندىن كېيىن:

— ياق، — دېدى ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ. مەن تېخىمۇ ھەيران بولدۇم. چۈنكى ئۇنىڭ ئىچمەيمەن دېگەن گېپىنى تۇنجى قېتىم ئاڭلاۋاتاتتىم. ئۇنىڭ خاپىلىق يېغىپ تۇرغان چوڭقۇر قىزىل جىيەك كۆزلىرىگە قاراپ قايتۇرۇپ «نېمە ئۈچۈن؟» دەپ سورىشىمنىڭ ئەپسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم - دە، تىلىمنىڭ ئۇچىغىلا كېلىپ قالغان گىپىمنى بوغۇزۇمغا يۇتۇۋەتتىم. ئۆينىڭ ئىچىنى زېرىكىشلىك ئېغىر جىمجىتلىق قاپلىدى. ئۇ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئىككى ئورام تاماكا چېكىپ بولدى. ئۆي ئىچىنى ئاچچىق تاماكا ئىسى قاپلىدى.

— ھاراق ئاقىۋەت ئادەمنى شەرمەندە قىلىپ تاشلىۋېتىدىغان

ۋاپاسىز نەرسىكەنغۇ ، — دېدى دوستۇم ئېغىر خۇرسىنىپ . مەن ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىدىغان پەيتىنىڭ ئەمدى يېتىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلدىم ـ دە ، بۇ ئەپلىك پۇرسەتنى قولدىن بەرمەسلىك قارارىغا كەلدىم :

— ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق ئىدى . بىراق سەن نەسىھەت ئاڭلىمىدىڭ ـ دە ، — دېدىم مەن .

— ئاخىر ئاڭلىدىم ، ئاڭلىدىم ، — دېدى ئۇ ئالقانلىرىنى جۇپلەپ يۇزلىرىنى توسۇپ تۇرۇپ ، — چىرايلىق نەسىھەتنى ئاڭلاپ بولالماي ، ئاخىر ساقچىنىڭ ، تۇرمىنىڭ نەسىھىتىنى ئاڭلىدىم ، — دېدى . مەن ئىشىنىڭ تېگىنى چۈشەندىم .

— سەن بىلىسەن ، دوستۇم ، مەن بۇرۇن ھاراق ئىچمەيتتىم . دادام مېنى ياخشى كۆرگەن قىز بىلەن توي قىلىشىمغا قويماي ، ئۆزى بىلگەن بىر قىز بىلەن مەجبۇرىي توي قىلىپ قويدى . شۇنىڭدىن بۇيان دەرد ـ ھەسرىتىمنى مانا شۇ ھاراقتىن چىقىرىپ كەلگەنىدىم . خوتۇنۇمنىمۇ ماڭا تەگكىنىگە تويغۇزۇۋەتتىم . لېكىن ، ئۇ يەنىلا مېنى ياخشى كۆرىدۇ ، مەن ئۇنى كۆزگە ئىلمىغانسېرى ئۇ ماڭا شۇنچە مېھرىبان ، ئاق كۆڭۈل ، ياۋاش ، ماڭا شۇنچە كۆيۈنىدۇ . مەن ھاراق ئىچكەنسېرى ئۇ مەندىن شۇنچە ئەنسىرەيدۇ . مەن ھاراق ئىچىپ سىرتقا چىقىپ كەتكەندە ، ئۇ مېنىڭ غېمىمنى يەپ كېچىچە كىرپىك قاقماي يىغلاپ ئولتۇرىدۇ . ئۇ ئانچە چىرايلىق بولمىسىمۇ ، لېكىن مېھرىنىسا دېگەن ئىسىمغا ئوخشاش مېھرى ناھايىتىمۇ ئىسسىق . بۇنى پەقەت ھازىرلا ھېس قىلىۋاتىمەن . ئايالىمنىڭ مېنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى پەقەت ھازىرلا ھېس قىلىۋاتىمەن . مەن بۇنىڭدىن ئۇچ كۈن بۇرۇن دوقمۇشتىكى ھاراق دۇكىنىدا ھاراق ئىچىپ يېتىپ قاپتىمەن . ھېچ ۋاقىتتا ھاراق ئىچىپ يېتىپ قالمايتتىم . سەنمۇ بىلىسەن ، ھەممە يەردە تەكشى يۇرەتتىم . لېكىن شۇ كۈنى يېتىپ قاپتىمەن . يېتىپ چۈش كۆرۈپتىمەن . چۈشۈمدە مەن ھاراق دۇكىنىدىن چىقىپ

شەھەر كوچىسىنىڭ ھەممە يېرىنى ئايلىنىپتىمەن . بىر يەردە كېتىپ بارسام ، ئايالىم مېھرىنىسا ئەمچەكتىكى بالىمنى كۆتۈرۈپ مېنى ئىزدەپ يۈرگەنىكەن . ئۇنى كۆرۈپ جۇدۇنۇم تۇتۇپ ئۇرغىلى يۇگۇرۈپتىمەن ، بىراق كوچىدىكى كىشىلەر مېنى توسۇۋاپتۇ . مەن ئېغىزىمنى بۇزۇپ ناھايىتى سەت گەپلەرنى قىلىپ تىللاپتىمەن . ئۇ يىغلاپ ماڭا يالۋۇرۇپ ، مېنى ئۆيگە كېتىشكە زورلاپ ، مېنى يۆلەپ قولتۇقلاپتۇ . لېكىن مەن ئۇنى سىلكىشلەپ يىقىتۇېتىپتىمەن . ئۇ شۇئان قاتتىق يولغا دۇم يىقىلىپتۇ . قۇچىقىدىكى بوۋاق قاتتىق قىقىراپ يىغلاپ كەتتى . كىشىلەر ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزغاندا ئۇنىڭ ئاپئاق ماڭلىيىدىن قان ئېقىۋاتاتتى . ئەتراپقا كىشىلەر ئولاشقۇدەك . كىشىلەر ماڭا غەزەپ - نەپرەت ياغدۇرۇۋەتتى . بىر ئايال : «ئىسىت بىچارە مېھرىنىسا ، مۇشۇنداق شاللاق ھاراقكەشنىڭ نەرىنى شۇنچە ياخشى كۆرىدىغانسەن ؟ كاشكى سېنى ياخشى كۆرسە قانچە قىلاتتىڭكىن ، ئايرىلىپ كەت ! » دېدى . مەن بىر ئالىيىپ قويدۇم - دە ، پەرۋاسىز كېتىپ قالدىم . بىر كوچىغا كەلگەندە ، ئالدىمدىن بىر توپ كىشىلەر قارىلىق كىيىشىپ ھازا ئېچىشىپ ، يىغلاشقان پېتى جىنازا كۆتۈرۈشۈپ كېلىشۋاتاتىتى . جىنازا كەينىدىكى ئۇزۇن سەپنىڭ ئاخىرىدا بىر توپ ئاياللار ئۇزۇن ئاق رومالالارنى سېلىشىپ يىغلىشىپ كېلىشۋاتاتتى . ئۇلار ئالدىمدىن ئۆتۈپ كەتكۈچە ھاڭقىيىپ قاراپ تۇردۇم . سەپنىڭ ئاخىرىدا ئاق رومال ئارتىۋالغان ، بېلىگە قارىلىق باغلىغان چىرايلىققىنا ئاق پىشماق بىر چوكان : «ۋاي قېرىندىشىم ، ۋاي جان قېرىندىشىم» دەپ قار - يامغۇر يىغلاپ كېلىۋاتاتتى . مەن شۇئان يۇگۇرۈپ باردىم - دە ، چوكاننىڭ مۇرىسىدىن قۇچاقلاپ «ۋاي قېرىندىشىم ، جان قېرىندىشىم» دەپ يىغلاپ كېتىپتىمەن . بىزدە ئۇرۇق - تۇغقانلار ئۆلۈپ كەتسە يېقىن قېرىنداشلار قۇچاقلىشىپ ، يىغلىشىپ كېتىدىغان ئادەت بولغىنى ئۈچۈن ، چوكان دەسلەپتە بىرەر ئەر قېرىندىشىم بولسا كېرەك ، دەپ ئويلاپ كۆزىنىمۇ

ئاچماستىن ماڭا ئۆزىنى قويۇۋېتىپ تېخىمۇ ھەسرەت بىلەن يىغلاپ كېتىپتۇ . لېكىن ئۆزىنىڭ ئەرىنىڭ قۇچىقىدا بارغانچە سقىلىۋاتقىنىنى سېزىپتۇ . شۇ چاغدا بوينىغا ۋە مەڭزىگە بىر قانچە سۆيۈلۈپ كەتكەندىن كېيىن... ھەي ھەقىقەتەنمۇ شەرمەندە ئىش قىلىپتىمەن . ھازىر ئويلىساممۇ نومۇستىن ئۆلەي دەۋاتىمەن ، — دەپ سۆزىنى داۋام ئەتتى سالاھىدىن ، — شۇ چاغدا چوكان : «ۋايجان ، ما ئوغرى مەستكەن ، ۋاي مېنى قويۇۋەت !» دەپ توۋلىغۇدەك . يىغلىشىپ كېتىپ بارغان بىرقانچە ئەر يۈگۈرۈپ كېلىپ مېنى چوكاندىن ئاجراتتى ـ دە : «چاك ـ چۇك» قىلىپ تەستەك بىلەن ئۇرۇۋەتتى . شۇئان چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم . قارىسام تۇم قاراڭغۇ بىر ئۆيدە ياتىمەن . «ئەجەب بىر چۈش كۆرۈپتىمەنا ، ئاشۇ كېچىگىچە ھاراق دۇكىنىدا ئۇخلاپتىمەن . دۇكانچى مېنى كۆرمەي قېلىپ دۇكانغا قۇلۇپ سېلىپ كېتىپ قاپتۇ ـ دە . ھۇ دۆت قارىغۇ دۇكانچى ، كېچىچە سالاھىدىنىڭ دۇكىنىڭدىكى ھاراقنى بىر تېمىم قويماي ئىچىپ بولمىغىنىنى كۆر !» دەپ ئويلىدىم ـ دە ، ئورنۇمدىن تۇرۇشقا تەمشەلدىم . لېكىن پۈت ـ قول ، بەدىنلىرىم كۈيۈشۈپ ئاغرىپ ھېچ مىدىرلىغىلى قويمايتتى . شۇ چاغدا «بىر يەردە قاتتىق يېقىلىپ چۈشكەن ئوخشايمەن» دەپ پەرەز قىلدىم . لېكىن كېيىن مەلۇم بولدىكى ، مېنىڭ ياتقىنىم ھاراق دۇكىنى بولماستىن ، ساقچىنىڭ سولاقخانىسىدا يېتىپتىمەن . ھېلىقى كۆرگەن چۈشۈم بولماستىن ، ئۆڭۈم ئىكەن . مەن بۇنى ئۇققاندىن كېيىن خىجىل بولغىنىمدىن «بۇنداق شەرمەندە بولۇپ ياشىغاندىن كۆرە ، ئۆلۈۋالغىنىم ياخشى» دەپ ئويلاپ ئۆلۈۋېلىش قارارىغا كەلدىم ، لېكىن مۇمكىن بولمىدى . ئۇچ كۈن سولاقتا ياتقاندىن كېيىن ، بىچارە خوتۇنۇم مېھرىنىسا پېشانىسى تېڭىلغان ھالدا كېلىپ ساقچىغا يالۋۇرۇپ يىغلاپ ، يۈز يۆەن جەرىمانە تۆلەپتۇ . مەن ساقچىغا ھاراق ئىچمەسلىككە قەسەم ۋە ھۆججەت بەرگەندىن كېيىن ئاجراپ چىقتىم . ئەمدى بىلدىمكى ، دادام ماڭا سۆيۈملۈك ، ياخشى

قىز ئېلىپ بېرىپتىكەن . مەن بىرمۇنچە بىھۇدە ئاۋارە بولۇپتىمەن . مەن يۇرتۇم خەلقى ئالدىدا قاتتىق خىجىلمەن ، ئاتا ـ ئانام ، ئايالىم ، بالام ھەم دوستلىرىم ئالدىدا خىجىلمەن ، — دەپ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇردى سالاھىدىن . مەن چوڭقۇر ئېچىنىش ئەزىرىدە ئۇنىڭغا قارىغىنىمدا ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ياش تامچىلىرى لىغىلداپ قالغانىدى .

1984 ـ يىل 4 ـ ئاي ، مەكىت

توغاچ

«جاق!» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ سادىق بوۋاي ھارۋىدىن يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى. ئۇنىڭ بوينى قاتتىق قېقىلىپ، كالپۇكى ھارۋىنىڭ يان ياغىچىغا تېگىپ كەتتى. ئۇ ئاغرىقتا چىدىماي تولغىنىپ كەتتى. ئېشەك ھېچ ئىش كۆرمىگەندەك ھارۋىنى سۆرىگىنىچە بەخىرامان كېتىپ باراتتى.

بوۋاي بۇ پالاكەتچىلىكنى ئېشەكتىن كۆرۈپ، ئۇنىڭغا بىر تاياق سالدى ـ دە، ئاندىن ئارقىسىغا قارىدى. ھارۋىنىڭ ئوڭ چاقىنىڭ ئىزىدا چوڭ بىر پارچە خىش كۆرۈندى. «ما ئىشنى كۆرۈڭ...» بوۋاينىڭ خىيالى ئۇزۇلمەي تۇرۇپ، يول ياقىسىدىكى بىر بالا كېلىپ بايىقى خىش پارچىسىنى ئېلىپ يول ياقىسىغا تاشلىۋەتتى ۋە بوۋايغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى.

«ھۇ بۇلاڭچى شۇم» دېدى بوۋاي ئىچىدە غۇدۇراپ، «يۇلتۇز توغاچلىرىمنى ئېپقاچقان قارىمۇتۇق شۇم سەن ئەمەسمۇ! يەنە ئىزا تارتماي ھەجايغىنىنى بۇ بازار چاشقىنىنىڭ!...» ئۇ بالىغا غەزەپ بىلەن ھومايدى ـ دە، ھارۋىسىدىكى ئۇزۇن سۆڭەت چۈۋىنى قولىغا ئالدى: «قېنى، توغاچقا قول ئۇزىتىپ كەلگىنە، تازا بىر سالاي!» ئۇ ئالدىغا قارىغىنىچە قولىنى دىڭ تۇتۇپ ئولتۇردى.

ئۆتكەن يىل مۇشۇ كۈنلەردە سادىق بوۋاي خۇددى بۈگۈنكىدەك توغاچ ساتقىلى بازارغا كىرگەندە، بىر توپ بالىلار ئۇنىڭ ھارۋىسىغا ئولىشۋالغاندى. ئۇلار توغاچلارغا قاراپ ھەجىيىشىپ قويانتى.

بىر چاغدا قارىمۇتۇق بىر بالا :
— بوۋا ، توغاچ موچەنگە قانچە ؟ — دېگىنىچە سېۋەتكە قولىنى سېلىپلا ، بىراقلا تۆت ـ بەش توغاچنى ئېلىپ قاچتى .
— ھۇ شۇمتەك ! — سادىق بوۋاي قېرىلىقىغا باقماي چاچراپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، نەچچە قەدەم قوغلىدى ۋە قولىدىكى ھاسىنى ئۇنىڭغا قارىتىپ ئاتتى . ھاسا يول ياقىسىدىكى تېرەككە تېگىپ تاراڭلاپ يەرگە چۈشتى . بالا سادىق بوۋاينىڭ توختاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ، ئارقىسىغا ئون قەدەمچە يېنىپ ، پۈتلىرىنى كېرىپ تۇرغىنىچە توغاچنى ماچىلدىتىپ يېيىشكە باشلىدى . جىلە بولغان بوۋاي ھارۋىنىڭ يېنىغا يېتىپ بارغۇچە قالغان بالىلار بىر سېۋەتتىكى توغاچنى يېرىملىتىپ قويغانىدى . بوۋاي ئەرۋاھى ئۇچقان ھالدا سېۋەت تەرەپكە يۈگۈردى . بالىلار كۈلۈشۈپ قېچىپ كېتىشتى . بوۋاي ساقال ـ بۇرۇتلىرىنى تىترەتكەن ھالدا :
— گېپىڭلارنى تېشىپ چىققاي ئىلاھىم ! — دەپ قارغىۋەتتى . شۇنىڭدىن بېرى ئۇ بازار بالىلىرىغا قاتتىق ئۆچ بولۇپ كەتكەنىدى...

ئارقا تەرەپتىن يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان بىرىنىڭ ئاياغ تاۋۇشى بوۋاينىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى . «ھىم كېلە ، يېقىن كېلە ، ئۆتكەن يىل سادىقنىڭ توغىچىنى تېتىغانىدىڭ ، ئەمدى تايىغىنى بىر تېتىپ باققىن... » بوۋاي ئارقىسىغا «شارتتىدە» بۇرۇلدى ـ دە ، بالىنىڭ يۈزىنى چەنلەپ تۇرۇپ چۆنۈق بىلەن بىرنى سالدى . بالا «ۋايجان» دېگىنىچە سول قولى بىلەن يۈزىنى ئۇۋۇلاپ چۆرگىلەپ كەتتى . ئۇنىڭ ئوڭ قولىدا توپىغا مىلەنگەن ئۇچ تال توغاچ تۇراتتى . بوۋاي چۆنۈقنى تۇنقىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى .

بالا كۆزىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ياشنى توختىتالمىغان ھالدا ، يۈزىنى سىلىغىنىچە ئېسەدەپ تۇرۇپ بوغۇق ئاۋازدا سۆزلىدى :
— بو ... بوۋا ، ماۋۇ ئۇچ تال توغىچىڭىز چۈشۈپ قاپتىكەن... بۇلتۇر توغىچىڭىزنى ئېپقاچقانىدىم...
ھودۇقۇش ۋە ئاغرىق دەردىدىن بولسا كېرەك ، بالىنىڭ

سـۆزلىرى بىر - بىرىگە باغلاشمايتتى . ئۇ توغاچلارنى بوۋاينىڭ قولىغا تۇتقۇزدى - دە ، سول قولى بىلەن يۇزىنى ئۇۋۇلىغىنىچە ئارقىغا بۇرۇلۇپ يۈگۈرۈپ كەتتى .

بـالىغا ئۇۋال قىلغانلىقىنى بىلگەن بوۋاي قاتتىق خىجالەت ئىچىدە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن توۋلىدى :

— هوي ، هوي بالام ، توختا ، كىمنىڭ بالىسى سەن ؟

بـۇ چـاغـدا بـالا بىر دوقمۇشتىن قايرىلىپ كۆزدىن غايىب بولغانىدى . بوۋاي ساقلىنى سىقىمدىغىنىچە بېشىنى چايقاپ ئۆزىگە كايىدى :

— هەي سادىق ، كىچىككىنە بالىنى ياغلىق قاپاق بىلىپ تاياق سالغىنىڭنى قارا ، ساڭا ياخشىلىق قىلماقچىكەنغۇ ئەنە !

سەھەردە

ئولتۇرۇش سورۇنىدىلا يېتىپ ئۇخلاپ قالغان سالىم تاڭ سەھەردە ئويغىنىپ ئەتراپىغا قارىدى . بىرقانچە دوستى ئاخشام ئىچىشكەن ئىزىدىلا يېتىپ خورەك تارتىۋاتاتتى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ پەم بىلەن ئىشكتىن چىقتى ـ دە ، موتسىكلىتىنى مىنىپ ماڭدى . يولدا ئۇزۇن سۇپۇرگە بىلەن باش كۆتۈرمەي كوچا سۇپۇرۇۋاتقان تازلىق ئىشچىسىدىن باشقا ئىنس ـ جىن كۆرۈنمەيتتى . سالىم تېخى مەستلىكىدىن يېشىلمىگەچكە ، ھېلىمۇ بېشى قېيىپ ، كۆزلىرى تورلىشىپ تۇراتتى . شۇنداقتىمۇ ، ئۇ موتسىكلىتىنى قارامىلىق بىلەن ناھايىتى تېز ھەيدەپ ماڭدى . چۈنكى ئاتا ـ ئانىسى ئويغىنىپ بولغۇچە ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ خورەك تارتىپ يېتىۋالمىسا گەپكە قالىدۇ . «ۋايجان» دېگەن بىر ئېچىنىشلىق ئاۋاز بىلەن تەڭ سالىم بىر نەرسىگە سوقۇلغاندەك بولدى ـ دە ، رول قولىدىن چىقىپ كەتكىلى تاس قالدى . موتسىكلىت ئىرغاڭلىغىنىچە يولنىڭ قىرغىقىغا ئۇرۇلۇپ ، ئوتى ئۆچۈپ توختاپ قالدى . سالىم ئارقا تەرىپىدە بىرنىڭ «گۇپ» قىلىپ يىقىلغان تۇنۇشنى ئاڭلىدى . ئۇنىڭ يۈرىكى «قارت» قىلىپ ، موتسىكلىتتىن چۈشۈپ ، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىدى . بەش ـ ئالتە مېتىر نېرىدا بىرى ئىڭراپ ياتاتتى . ئۇ بۇ ئادەمنىڭ قېشىغا ئىتتىك كەلدى . ئۇ ئادەم دۇم يىقىلغان بولۇپ ، يېنىدا ئۇزۇن سۇپۇرگە تۇراتتى . سالىم ئۇ ئادەمنى ئوڭدا قىلىپ يۆلىگەندىن كېيىن

قورقۇپ ۋارقىرىۋېتىشكە تاسلا قالدى . ئۇ ھەر كۈنى مۇشۇ يولنى سۈپۈرىدىغان ئۆزى بىلەن تەڭ دېمەتلىك بىر ياش تازىلىق خادىمى ئىدى . ئۇنىڭ پېشانىسى يولنىڭ بېتون قىرىغا تەگكەن بولۇپ ، يېرىلغان يېرىدىن قان چىقىۋاتاتتى . ئۇ ھوشسىز ياتاتتى . سالىم قولياغلىقى بىلەن يىگىتنىڭ پېشانىسىنى چىڭ تاڭدى . لېكىن قان توختىمىدى . ئۇ ئۇچىسىدىكى چاقماق كۆينىكىنى يىرتتى - دە ، يىگىتنىڭ پېشىنى ئۈستى - ئۈستىلەپ تاڭدى . ئاندىن يىگىتنى يولنىڭ چېتىدىكى ستولبىغا يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇپ قويدى - دە ، يانچۇقىدىن ئون كويلۇق پۇلدىن ئىككىنى چىقىرىپ ئۇنىڭ مەيدە يانچۇقىغا سېلىپ قويۇپ ، ئەتراپقا ئەنسىز بىر قارىۋېتىپ ، ئادەم كۆرۈنمىگەندىن كېيىن ، موتسىكلىتىغا مىنىپ تىكىۋەتتى . ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ ئاغزىغا ماسكا تاقاپ ، سەھەردىلا ۋېلىسىپىت بىلەن ھېلىقى كوچىغا كەلدى . بېشىنى ئاق داكا بىلەن ئورىۋالغان ھېلىقى يىگىت يەنىلا كوچا سۈپۈرمەكتە ئىدى . سالىم «ئۇھ» دەپ يېنىك نەپەس ئالدى - دە ، ئەگىپ قايتىپ كەتتى .

* * *

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى نامەلۇم ، بىر ئەتىگىنى سالىم ئويغىنىپ ئۆزىنى ئاسما ئوكۇل بىلەن كېسەل كارىۋېتىدا كۆرۈپ ، چۆچۈپ كەتتى . ئۇ ھەيرانلىق بىلەن يان تەرىپىگە قاراپ ، ئۆزىگە تەبەسسۇم بىلەن قاراپ ئولتۇرغان ھېلىقى كوچا تازىلىغۇچى يىگىتنى كۆرۈپ ، يۈرىكى «قارت» قىلىپ قالدى . «ئۇ مېنى تونۇۋالغان بولسا ، مەستلىكىمدىن پايدىلىنىپ···» ئۇنىڭ خىيالى ئۇزۇلۈپ قالدى . چۈنكى بىر پېشقەدەم دوختۇرۇپ كىرىپ كەلدى .

— ھە ، نوچى يىگىت ، ساقىيىپ قالدىڭىزمۇ ؟ دوختۇرخانىغا كىرىپ قالارىڭىزنى بىلگەن بولسىڭىز ، ئازراق ئىچكەن بولاتتىڭىز ، شۇنداقمۇ ؟ — دوختۇر سۆزلەۋېتىپ تىڭشىغۇچ بىلەن ئۇنىڭ يۈرەك ھەرىكىتىنى تەكشۈردى ، — ھەر ھالدا مۇشۇ ئاق كۆڭۈل يىگىتكە

ئۇچراپ قاپسىز ، مۇبادا ، كوچىدا يەنە يېرىم سائەت يانتاق بولسىڭىز ، بۇ چاغقىچە ئۆزىڭىزنى باشقا يەردە كۆرگەن بولاتتىڭىز ، تەلىيىڭىز ئوڭكەن . بۇ يىگىت سىزنى بىرمۇنچە يەردىن يۇدۇپ ئېلىپ كەپتۇ . سىز ئۇنىڭغا ھەرقانچە رەھمەت ئېيتسىڭىزمۇ ئازلىق قىلىدۇ .

سالمىنىڭ يۈزى قىزاردى .

— مەن ئىشىمغا باراي ، ئىشىم چالا قالغان ، — يىگىت شۇنداق دېدى ـ دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ، دوختۇر ھەم سالىم بىلەن خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى .

— تازا گومۇشكەنسىز ، قائىدە بويىچە ئۇنىڭ كۆڭلى ئۇچۇن بولسىمۇ بىرەر ئېغىز گەپ قىلىش يولىڭىز بار ئىدى ، — دېدى دوختۇر ، سالىم ئەمدى ئۆزىنى تۇتالماي ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتى .

ئاق لەيلەك

ئاخشام كەچ چېلەكلەپ قۇيغاندەك ياغقان يامغۇر شەھەرنىڭ چاڭ ـ توزان باسقان كوچىلىرىنى پاكىز يۇغاندى .

پىيادىلەر يولىدا بىر قىز ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن كېتىۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئۇستىبېشى ھال كۇنى قەدىر ـ ئەھۋال ئائىلىنىڭ بالىلىرىدەك ئاددىي بولسىمۇ ، چىرايى شۇنچىلىك گۈزەل ئىدىكى ، ئاپئاق يۇمىلاق يۈزىدىن نۇر ياغاتتى . قىزارغان بىر تال گىلاستەك ئاغزى خۇددى خىيالىي سىزمىلاردىكى قىزلارنىڭ ئاغزىدەكلا ئىدى . قاشلىرى ئىنچىكە ھەم قارا ، ئۇزۇن قايرىما كىرپىكى ئارىسىدىكى بىر جۈپ كۆزى قارىلىقىدىن ئاق شايىغا سىياھ تامغاندەك كۆرۈنەتتى . ئەمما ، ئاللاتائالا ساھىبجامالغا شۇنچە گۈزەللىكنى ئاتا قىلغىنى بىلەن ئاشۇ كۆزگە زېمىننىڭ گۈزەللىكنى كۆرۈش ، قاينىق ھاياتنى كۆرۈشنى نېسىپ قىلمىغانىكەن .

قىز مۇشۇ شەھەرلىك بولۇپ ، پەقەت بىرلا تۇل ئانىسى بار . ئۇنىڭ ئەما كۆزى نورمال ھەربىتىنى چەكلىگەنلىكتىن ، سىرتقا چىققاندا ئەنە شۇنداق ئاۋايلاپ مېڭىشقا مەجبۇر بولغان . يول چېتىدە ئويناۋاتقان بالىلار ۋاراقىراشتى .

— قاراڭلار ، ئاق لەيلەك... ئاق لەيلەك ئەتىگەندە ئاشقىنىڭ يېنىغا مېڭىپتۇ !

بالىلارنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭىنى ئاڭلىغان قىز پىسكىكىدە

كۆلۈپ قويۇپ ، قولىنىڭ دۇمبىسى بىلەن ئېغىزىنى ئەتتى .

— ئاق لەيلەك ، نەگە ماڭدىڭ ؟

— ۋاسلىنىڭ يېنىغا ، ھى··· ھى···

— قىز شۇنداق دەپ ۋىلقلاپ كۆلدى . كىشىلەر دائىم مۇشۇنداق سوئال سورىغاندا ، خۇشاللىقتىن چىرايى گۈلدەك ئېچىلىپ ، شۇنچە ھېسسىياتلىق جاۋاب بېرىدۇ . ھاياجاندىن يۈرىكى باشقىچە تېپىچەكلەيدۇ . مانا شۇ چاغ ئۇنىڭ ئەڭ لەززەتلىك چېغى ، كېچە بولسا ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېچىنىشلىق بىر چاغ . ئۇ ئەزان بىلەن ئانىسىدىن ئاۋۋال ئورنىدىن تۇرىدۇ ـ دە ئاپتۇۋنى ئېلىپ ، سىلاشتۇرۇپ يۇرۇپ تاھارەت ئالىدۇ . نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ، ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇنغا دۇئا قىلىدۇ . «ئى ئۇلۇغ ، ھەممىگە قادىر خۇدا ، سەن ئاشۇ ۋاسلىنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغىن ، ئۇنىڭ تېنىنى سالامەت ، شۆھرىتىنى تېخىمۇ ئۇستۇن قىلغىن ، ماڭا ئۇنىڭ جاراڭلىق ئاۋازىنى داۋاملىق ئاڭلاشنى نېسىپ قىلغىن . بۇ دۇنيادا مېنىڭ كۆڭلۈم ئۇنىڭدىن باشقا ھېچقانداق نەرسىدىن خۇش ئەمەس . ھەممە خەق ئۇنىڭغا ئامراقكەن . ئۇنىڭ ناخشىسىغا ئىشتىياقى چۈشكەن قىزلار تېخىمۇ كۆپكەن . ئۇ مېنى كۆزى ئەما ، دەپ ياراتمايدۇ . ھەتتا ماڭا بىر ئېغىز گەپ قىلىشتىنمۇ نومۇس قىلىدۇ . ئەمما ، مەن ئۇچۈن ئۇ ھاياتلا تۇرۇپ بەرسە ، رادىئو ، تېلېۋىزورلار ئۇنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلىتىپ تۇرسا شۇ كۈپايە ، مەن مېنىڭ مەرتىۋە رازى . ئۇلۇغ پەرۋەردىگار ، مەن ئۇچۈنلا ئۇنى سالامەت قىلغايسەن ! » مانا شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ جايناماز ئۈستىدە دۇم يېتىپ ، بىر ھازاغچە بوغۇلۇپ يىغلايدۇ .

— ھى··· ھى ··· ھى ··· ئاق لەيلەك ، يايرىڭ كىم ؟

— مېنىڭ يايرىمما ؟ جېنىمنىڭ جانانىسى ، يۈرىكىمنىڭ سەكپارىسى ، دائىم «لەيلى» ناخشىسىنى ئېيتىپ ، يېقىملىق ئاۋازى بىلەن ھەممىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغان ۋاسىل ، مېنىڭ ۋاسلىم .

بالىلار پاراقلاپ كۆلۈشۈپ كەتتى . قىز شۇئان دەسلەپتە پەسرەك ئاۋازدا ، كېيىن ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ ، ناخشىسىنى

ئېيتىشقا كىرىشتى :

ئاق لەيلى ، قىزىل لەيلى ،
يارنىڭ بارمىكىن مەيلى .
بولسا ـ بولمىسا مەيلى ،
مەن يارنىڭ قەلەندەرى .
...

قىز بۇ ناخشىنى ۋاسىل ئېيتقان ناخشا بولغىنى ئۈچۈن دائىم ئېيتۇبرىپ شۇنچىلىك لەرزان ، مۆڭلۈق ئېيتىدىغان بولۇپ كەتكەنكى ، ئالدىراش كېتىپ بارغان كىشىلەرمۇ ئىختىيارسىز توختاپ ، ئۇنىڭغا زوق بىلەن قارىشىدۇ . قىز باشقىلار ئىسمىنى سورىسا ، كۈلۈپ قويۇپ دەپ بەرمەيتتى . شۇنىڭ بىلەن ياشلار ، كېيىنچە ئۇنى تونۇيدىغان كىشىلەر ئارىسىدا ئاشۇ ناخشا تۈپەيلىدىن ئۇنىڭغا دەسلەپتە «ئاق لەيلى» ، كېيىن «ئاق لەيلەك» دېگەن ئىسىم ئومۇملىشىپ قالدى .

* * *

ئاق لەيلەك دەسلەپتە سەنئەت ئۆمىكىنىڭ هويلىسىدا پەيدا بولغاندا ، ئۇنى ئۇششاق بالىلار ئەكىلىپ قويغانىدى . ئۇ رەپتىس زالىنىڭ پەلەمپىيىدە تىرىشقىنى تاتلاپ ، قىزىرىپ ، تاتىرىپ ئۇزۇن ئولتۇردى . ئارىدا ئارتىسلار دەم ئېلىشقا چىقىپ ، ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى ـ دە ، قىزنىڭ بۇ هالىغا بەكلا ئىچ ئاغرىتىشتى . ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋاسىلمۇ بار ئىدى ، قىز هېچقانچە قىينالمايلا ئۇنىڭ ئاۋازىنى تونۇۋالدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتكۈسى كېلىۋاتاتتى .

— ئىسىت ، بېچارە ، كۆزى ئەما بولغان بىلەن چىرايلىق قىزكەن .

بۇ ۋاسىلنىڭ ئاۋازى ئىدى . قىز ئۆزىنى يوقىتىپلا قويدى .

ئۇنىڭدا دەرمان قالمىغاندى . باشقىلار بۇ يەرگە نېمىگە كەلگەنلىكىنى ، ئۆيىنىڭ نەدە ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كىملىكىنى سورىۋىدى . قىز ھېچقايسىسىغا جاۋاب بەرمىدى . پەقەت كىمدۇر بىرى :

— بۇ قىز گاچا ئوخشايدۇ ، — دېگەن چاغدىلا ئۇنىڭدىن :

— ياق ، ياق ، — دېگەن ئالاقزاده سادا چىقتى .

مانا شۇنىڭدىن باشلاپ ، ئۇ ھەر كۈنى ئەتىگەن ۋە كەچتە سەنئەت ئۆمىكىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا پەيدا بولىدىغان بولدى . ئايال ئارتىسلار ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىشىپمۇ قويماتتى . قىزنىڭ چىرايى ئۇلارنىڭ ھەۋىسىنى قوزغايتتى . كۈنلەر ئۆتكەنسېرى قىزنىڭ سىرى ئاشكارىلاندى . كىشىلەر ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قاقاقلاپ كۈلۈشتى ، «توۋا» دېيىشتى ، ۋاسلىنىڭ ئۆزىمۇ ھەيران بولدى . قىز دەسلەپتە تارتىنىپ يۈرگەنىدى ، كېيىنكى كۈنلەردە نېمىنى ئويلىغان بولسا شۇنى دەيدىغان بولدى . ۋاسىل ئېيتقان ناخشىلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇ بىلەتتى ، ئېيتىپ بېرىدىغان بولدى . ۋاسلىمۇ كەسپداشلىرىنىڭ چاقچاق قىلىدىغان ئوبيېكتى بولۇپ قالدى . بەزىدە ئۇلار بىلەن تەڭ كۈلدى ، كېيىن قىزاردى . مۇشۇ ئىش بىر يىل داۋاملاشقاندىن كېيىن ، قىز يىراقتىنلا «جېنىم ۋاسىل ، بارمۇسىز ، خۇدا سىزنى سالامەت قىلسۇن ، مەن ئاجىز ، بىچارە ئۇچۇن يېڭى ناخشىلارنى ئېيتىڭ ! سىزنىڭ مەن بىلەن بىرەر ئېغىز مۇڭدىشىشكىزنى بەك ئارزۇ قىلاتتىم» دەپ توۋلايدىغان بولۇۋالدى . بۇنداق چاغدا ۋاسىل ئۆيىدە بولسا ئۆيگە ، ئىشخانىسىدا بولسا ئىشخانىسىغا چىڭ بېكىنىۋالاتتى . بارا ـ بارا ئىدارە دەرۋازىسىمۇ ئۇنى توسۇپ ، دەرۋازا ئىچىگە كىرگۈزمەيدىغان بولدى . شۇنداقتىمۇ ئۇ كەچ كىرگۈچە تام تۈۋىدە ئولتۇرۇپ بىرەر ئاياغ تىۋىشنى ئاڭلىغان ھامان : «ۋاسلىمۇ سىز ، جېنىم مېنى يوقلاپ كەلدىڭىزمۇ ! » دەپ توۋلاپ كېتەتتى .

بۇگۈن ئۇ خېلى كېچىگىچە تام تۈۋىدە ئولتۇرۇپ ناخشا ئېيتتى . بىر كەمدە ئۆزى تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقان بىر ئاياغ

تۇنۇشنى سەزدى ـ دە ، دەرھال ناخشىسىنى توختاتتى :

— ۋاسىل ، ۋاسىلمۇ سىز ؟ بۇگۈن كۆڭلۈم تۇيغانتى . خۇددى سىز كېلىپ قالىدىغاندەك...

قىز ھاياجاندىن گەپ قىلالماي قالدى .

— ھەئە ، ئاق لەيلەك ، مەن ۋاسىل ، مەن سىزنىڭ قەلبىڭىزنى ، ئارزۇيىڭىزنى چۈشەندىم .

— ھە... مەن... مەن ئاخىر ئارزۇيۇمغا يېتىدىكەنمەن .

— شۇنداق ، سىز ناخشىچى بولۇشنى ئىنتايىن ئارزۇ قىلىسىز ئەمەسمۇ ، تىرىشسىڭىزلا ئارزۇيىڭىزغا چوقۇم يېتىسىز .

— سىز... سىز ... ۋاسىل شۇمۇ ـ ئەمەسمۇ ؟

— شۇ ، مەن ۋاسىل ، قانداق ، ئوخشىتالمايۋاتامسىز ؟ زۇكامداپ ئاۋازىم گاراڭلاپ قالدى . يۇرۇڭ ئىشخانىغا كىرەيلى ، سىز بىلگەن ناخشىلىرىڭىزنى ئېيتىڭ ، مەن ئاڭلاپ باقاي .

قىز بىرئاز ئويلىنىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن ، خۇشال بولۇپ كەتتى :

— مېنىڭ ياخشى ئوقۇيالمىغان يېرىمنى كۆرسىتىپ بېرىدىكەنسىز ـ ھە ؟...

ئۇلار قولتۇقلىشىپ بىناغا كىرىپ كېتىشتى .

سۇت ساتقۇچى قىز

مەن سۇت ئالىدىغان دۇكاندا سۇت ساتىدىغان چىرايلىققىنا بىر قىز بار . راستىمنى ئېيتسام ، مەن بۇ دۇكانىنىڭ سۇتىگە ئەمەس ، ئاشۇ ئوماق قىزغا مەپتۇن بولۇپ ، ئۆيۈم بىلەن مۇشۇ دۇكان ئارىلىقىدىكى ئىككى سۇت دۇكىنىدىن ئالتلاپ بۇ يەرگە كېلىمەن . سۇت ساتقۇچى قىز نازۇك قوللىرى بىلەن بوتۇلكىغا سۇت قاچىلاۋاتقاندا ، ئۇنىڭ ئوماق چىرايىغا بىردەم قاراپ تۇرۇۋېلىش مەن ئۈچۈن ھۇزۇرلۇق ئىش ئىدى . قىز ھەر قېتىم تەبەسسۇم ئىلكىدە قولۇمدىن سۇت بوتۇلكىسىنى ئالغۇچە تاسادىپىي قولى قولۇمغا تېگىپ كەتسە گويا توك سوقۇۋەتكەندەك ھېس قىلىمەن . بىر ئىللىق سېزىم پۈتۈن بەدىنىمنى قاپلايدۇ . بىراق ، بىر ھەپتىگىچە ھەرقانچە قىلسىممۇ بۇنداق پۇرسەتكە ئاران بىرەر قېتىم ئۇچرىشەلەيمەن . مەن بۇ سۇت دۇكىنىغا ھەممىدىن بۇرۇن كېلىپ دەسلەپ قىلىدىغان خىزمىتى . شۇڭا ، قىز ھەر ئەتىگەنلىكى گويا مېنىڭ كېلىشىمنى كۈتۈپ تۇرغاندەك ، ئوماققىنا كۈلۈپ : «تىنچ كەلدىلىمۇ ؟» دەپ سالام بېرىپ قولۇمدىن سۇت بوتۇلكىسىنى ئالىدۇ ـ دە ، ئۆز قولىچە قايتا چايقاپ ، ئاندىن سۇت قاچىلاپ بېرىدۇ . بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز كەسپىگە ماھىر پىركازچىلارنىڭ خىزمىتىدارلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىش ئۈچۈن قىلىۋاتقان ئەستايىدىللىقى بولسىمۇ ، لېكىن بۇ قىزنىڭ پوزىتسىيىسى مەن ئۈچۈن ھەرقانداق خىزمەتچى بەھرىمەن بولالمايدىغان ئىلتىپاتتەك

تۇيۇلىدۇ...

مۇشۇ يوسۇندا خېلى ئۇزاق ۋاقىتلار ئۆتتى . سۇت ساتقۇچى قىزنى ھەر ئەتىگەنلىكى سۇت دۇكىنىدا بىرقانچە مىنۇت كۆرۈش بىلەن قانائەتلەنمەيدىغان بولۇپ قالدىم . قانچە قېتىم قەلبىمدىكى مۇھەببەت يالقۇنى ئېغىزىمنى ئۆمەللەتكەن بولسىمۇ ، لېكىن يۈرىكىم ئېغىزىمغا كەپلىشۇالغاندەك بولۇپ ، ئىشنى قاملاشتۇرالمىدىم .

قىز ناھايىتى چاققانلىق بىلەن يېرىم سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە خېرىدارلارغا سۇت تارقىتىدۇ ـ دە ، دۇكاننى تاقاپ بىر بوتۇلكا سۇتنى كۆتۈرگەن پېتى بىر كوچىغا كىرىپ كېتىدۇ . بۇگۈن مەن قەتئىي قارارغا كەلدىم : «مەن بىر ئالىي مەكتەپنى تۈگەتكەن زىيالىي . ئۇنىڭ ئۇستىگە خىزمىتىم ئادەتتىكى خىزمەتكە ئوخشىمايدۇ . تەلەپ قويسام ئۇ چوقۇم خۇشال قوبۇل قىلىدۇ» دېگەن خىيال بىلەن قىزنىڭ سۇت سېتىپ بولۇشىنى كۈتۈپ تۇردۇم . بىرئازدىن كېيىن ئۇ دۇكاننى تاقاپ ماڭماقچى بولۇۋىدى . تىلمىنىڭ قولاشمىغىنىغا قارىماي مەقسىتىمنى ئېيتتىم .

— كەچۈرسىلە ، مېنىڭ ئىشىم بار ئىدى ، — دېدى قىز ۋە شۇئان ۋىللىدە قىزىرىپ ، يەرگە قارىغىنىچە ھېلىقى كوچىغا بۇرۇلۇپ كىرىپ كەتتى .

— يىگىت ، — دېدى دۇكان ئالدىنى تازىلاۋاتقان بىر بوۋاي سۇپۇرگىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ ، — قىزنىڭ ئارقىسىدىن ئۇنداق بىچارىلەرچە ھاڭۇېقىپ يۈرىۋەرمىسىلە ، ئۇ قىزنىڭ توي قىلىش ئالدىدا تۇرغان ، ئوزاقى يىلدىن بۇيان بىللە يۈرگەن يىگىتى بار .

بوۋاينىڭ بۇ گېپى سەممىيدەك قىلسىمۇ ، قۇلقىمغا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلاندى . مەن بوۋايغا ئالىيىپ مەنىستەمسلىك بىلەن :

— ئۇنداق بولسا ئۇقۇشماسلىق بولۇپتۇ ، ئۇ قىزنىڭ يىگىتى نېمە ئىش قىلىدۇ ؟— دەپ سورىدىم ئۇ تويلاشماقچى بولغان يىگىتنىڭ مەندىن قانچىلىك ئارتۇق تۇرىدىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن . بوۋاي ماڭا ھومىيىپ قاراپ :

— سائەت ، رادىئو رېمونت قىلىدۇ . ئىككى پۇتى پالەچ ، — دېدى .

— ھــە ؟ ... بــۇ ... يىگىت ئىلگىرىدىن شۇنداقمىدى ؟ — سورىدىم مەن ھەيران بولۇپ .

— ياق ، شۇنداق بولۇپ قالغىنىغا بىر يىل بولدى . ئۇلار كىچىكىدىنلا بىرگە ئوقۇپ چوڭ بولغان ،— دېدى بوۋاي مەندىن يىراقلىشىپ . مەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ناھايىتى خىجىل بولدۇم ، شــۇ تاپتا ئۆزۈمــنى ۋىجدان سوتــى ئالــدىدا تۇرغانــدەك ھېس قىلدىم...

ھېلىقى يەر

ئامانلىق مۇدىرى سەل قىمىرلاپ بولغۇچە ئۇنىڭ چار بازارچىنىڭ يوغان تاغىرىدەك گەۋدىسىنى كۆتۈرەلمىگەن ئورۇندۇق يالغان خۇلق قىلىدىغان قېلىن خوتۇندەك توختىماي غىچىرلاپ كەتتى .

— ئۇنىڭ ياقىسىنى قويۇۋەت ، ئۇ دېگەن ياقا ، ئاشناڭنىڭ تامبىلى ئەمەس ، — ئۈيدەك كۆزىنى چەكچەيتتى ئامانلىق مۇدىرى دىمىغىدا گەپ قىلىپ .

— يامان گەپ قىلمىسىلا ئامانلىق مۇدىرى ، ئۇنىڭ ياقىسىدىن مۇشۇنداق تۇتۇپ سۆرەپ كىرمىسەم قېچىپ كېتەتتى . مانا قويۇۋەتتىم ، مەن گۇناھكارمۇ ، بۇ دەيۇز بىر مۇشت بىلەن ئۇدۇل ئىككى چىشىمنى چۇشۇرۇۋەتسە ، ياقىسىغا ئېسىلمامتىم ئەمىسە .

مۇدىرنىڭ سەپرايى تۇۋىدىن تۇتتى .

— گۇناھكار بولمىساڭ مېنىڭ ئالدىمغا بىرنېمە يېگىلى كىردىڭمۇ ياكى مۇكاپات ئالغىلى كىردىڭمۇ ؟ چىرايلىق گەپكە زوقمەن بولساڭ ، قەھۋەخانىغا كىرىپ ، جالاپنىڭ گېپىنى ئاڭلىساڭ بولمامدۇ ؟ بۇ يەرگە ئوبدان ئادەم كىرمەيدۇ . مەنمۇ بۇنىڭ تاشاينىدا ئەمەس ، بولمىسا كېيىن كۆرۈپ قالىسەن . .

— ماڭا يامان تەگمىسىلە ، مەن دېگەن شائىر ، زىيالىي ، مەدەنىيەتلىك ئادەممەن .

— ئانامنىڭ ئەمچىكى بولساڭمۇ كارىم يوق ، تولا كاسلدىماي

نان تېگىدىغان گەپنى قىل . تولا قاۋايدىغان ئىتنىڭ يالىقىدا ئېغىزلاندۇرغانمۇ سېنى .

شائىر بۇتتەك تۇرۇپ قېلىپ ، قولىدىكى قان يۇقى ئىككى تال ئۇدۇل چىشىنى ئامانلىق مۇدىرىغا تەڭلىدى . چىشنىڭ كۆتىكى قارا ، ئۇچى قىزىل سېرىق ئىدى .

— قويە ئەبگا ، بىر نېمەڭ ئۇزۇلۈپ كەتكەن بولسىمۇ ماڭا تۇنقۇزامسەن نېمە ، بولدى سۆزلە .

— بۇ نەس ئەبلەخ...

— تىللىما ، ھېلى بىكار قالغان چىشىڭنىمۇ تۆكۈۋېتىمەن ،— يەنە بىر ئادەم جانلىنىپ قالدى . شائىرنىڭ ېېشى قېيىپ كەتتى .

— بۇ ... بۇ ... يەنە ...

— تىلىڭنى چاينىما ، ئۇ راست گەپ قىلدى . سېنىڭ ھېچكىمنى تىللاش ھەققىڭ يوق كالۋا ، ئىككى چىشىڭنى تۆكۈۋەتكەن ئادەم قالغان چىشلىرىڭنىمۇ ساناپ ئولتۇرمايدۇ .

— ئامانلىق مۇدىرى لىللا ئىش قىلىڭ ، بۇ گۈينى ئىككى ھارامزادە ئۇرغىلى تۇرۇپتىكەن . مەن ئارىسىغا كىرىپ بۇنى ئاجرىتىۋالسام ، ئۇ مېنىڭ ئېغىزىمغا بىر مۇشت سېلىپ...

— بولدى ۋالاقەگكۇر شائىر . ئاشۇ مۇشت بىلەن ئۆلگەن بولساڭ لىللا ئىشنى خۇدانىڭ سوراقخانىسىدا كۆرۈۋالاتتىڭ ، لېكىنزە بۇ يەر سەن كالۋا يازغانغا ئوخشمايدۇ .

— مەن بۇنى ... قۇنقۇزىمەن دەپ ئارىسىغا ...

— مەن ئۇ ئىككى ئەبلەختىن تويغۇدەك تاياق يەپ ئەمدى ئېپىنى كەلتۇرۇپ دەردىمنى ئالاي دەپ مۇشت ئاتسام ، ماۋۇ ئەسكى كىگىزنىڭ پارچىسى قەلەندەر تاشلىۋەتكەن پايتىمىدەك مۇشتۇمۇمنى توسۇۋالدى . بۇ بولمىغان بولسا ئۇ ئىككىسىنى بىر مۇشتتىن ئۇرۇۋالغان بولساممۇ دەردىم چىقاتتى . ئۇلار مېنى بىرمۇنچە ئۇرۇۋالدى . مەن بىرنىمۇ ئۇرالماي ئاچچىقىم ئىچىمدە قالدى .

— شۇنىڭغىمۇ شۇنچە قىلىپ كېتەمسەن ئەبلەخ ، قانچە بالاڭ بارتى ؟

— ئاران بەش .
— ھۇ خۇمسى . بۇ قېتىم تۇغدۇرۇپ قويساڭ ھېلىقى يېرىڭگە چويۇن قويدۇرۇۋېتىمەن .
— ئەمما دەردىم چىقمىدى ، ئارماندا قالدىم باشلىق .
— ئاغزىڭنى يۇم ھارام شاختىن بولغان رەزگى ، دەردىڭنى قانداق ئالساڭ بولاتتى ؟ سەن كۆتەك شائىر ، داداڭ بىلەن ئاناڭنىڭ بىرگە ياتقىنىنمۇ مەدھىيىلەيسەن ، ئۇلارنىڭمۇ ئارىسىغا قىستۇرۇلۇۋالامتىڭ ، سەن ئاچچىق يۇتۇشنىڭ تەمىنى بىلەمسەن كالۋا . ئۇنى ۋاقىتىدا چىقىرىۋەتمىسە ساڭا ئوخشاش پىتنىڭ ئۇسۇرغىنىنمۇ ماختايدىغان شاتراق بولۇپ قالىدۇ . سەن ئادەملەرنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىشقا پۇتلاشماي ئۆزۈڭ بىلەن بول ، بۇ قېتىم چىشىڭدىن ئايرىلىپسەن . يەنە بىر قېتىم سېسىق خوتۇنۇڭدىن ئايرىلىسەن .
— چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى . مېنى تىللاۋەرمە ، ئۇستۇڭدىن ئەرز قىلىمەن . مېنى تىللاپ ، خوتۇنۇمنى ھاقارەتلەشكە نېمە ھەددىڭ ، ئەبلەخ ، خۇمپەر .
ئامانلىق مۇدىرى شائىرنىڭ تىللىشىدىن سېسىق ھاجەتخانىدا ھۆزۈرلىنىپ ئولتۇرغان تولغاق كېسەلدەك تەبەسسۇم بىلەن ئولتۇردى .
— سەن خۇمپەرنىڭ نېمە گېپى بار ؟ — دېدى ئامانلىق مۇدىرى يەنە بىرەيلەنگە قاراپ .
— بۇ پايتىما مېنىڭ ئاچچىقىمنى چىقارغىلى قويمىغانىنى ئاز دەپ ، خوتۇنى بىلەن تۇتۇۋالغاندەك بۇ يېرىمگە تېپىۋەتتى ، تىنالمايۋاتىمەن . خوتۇنۇمغا قايسى يۈزۈم بىلەن قارايمەن ئەمدى ، مانا قاراپ بېقىڭ باشلىق .
— ھۇ ئىتنىڭ بالىسى ، خوتۇنۇڭ كۆزىنى يۇمۇۋالىدىغان يېرىڭگە مەن نېمە قارايمەن .
— ئىششىپ ، كۆكىرىپ بولالمايۋاتىمەن . بىر قاراپ باقسىڭىز ئىشىنىسىز باشلىق .

ئامانلىق مۇدىرى ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قويدى ـ دە ، شائىرغا دېدى :

— شـــۇنداقمۇ تېپەمسەن شائىر ، مېنى كىچىكمىدە ئېشەك ئاشۇنداق تېپىۋەتكەن .

— يـاق ، يـالغان ، مەن ئۇنى تەپمىدىم ، پەقەت ياقىسىغىلا ئېسىلدىم . ئۇنى ھېلىقى خەق تەپكەن ئوخشايدۇ . ئۇ ماڭا تۆھمەت قىلمۇاتىدۇ ، ياق .

— ئاغزىڭنى يۇم گۈينىڭ بالىسى . مەن ھازىر ھۆكۈم ئېلان قىلىمەن . سەن ئىشنى مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتىڭ ، ئاندىن خەقنىڭ نازۇك يېرىگە قاتتىق پەشۋا بىلەن تېپىپ ، ئۇنى مەلۇم مەزگىللىك ئەر ـ خوتۇنچىلىق قىلالمايدىغان ھالغا كەلتۈرۈپ قويدۇڭ ، ھە ... سەن شائىر قانچە ياشقا كىردىڭ ؟

— قىرىق سەككىزگە .

— ھىم... توختا ئويلىنىۋالاي ، شۇنداق قىلىپ بۇ ئىككى چىشىڭنى گۆشكە يۆگەپ ئىتقا بەرسەڭمۇ ئىت ھۆ قىلىپ ياندۇرۇۋېتىدۇ . چۈنكى بۇ بىچارە چىشلار قىرىق يىلدىن بېرى بىر قېتىم يۇيۇلماي سېسىپ ، ساڭا چىش بولغانغا تۈپۈپ بۇ دۇنيادىن كېتىپتۇ . ئەمما بىزدە تېخى چىشىنى يۇمىغانلارنى جازالايدىغان ئىش يـوق . شـۇڭـا سـېنى مەنمۇ جازالىمايمەن ، تولا كۆزۈمگە سەت كۆرۈنمەي بۇ يەردىن يوقال .

— ئەرز قىلىمەن ، ئۇستۇڭدىن ئەرز قىلىمەن .

— ئاستىمدىن ئەرز قىلساڭمۇ خوتۇنۇم بار ئەبلەخ ، يوقال .

شائىر ئىككى چىشىنى ئېلىشىنمۇ ئۇنتۇپ يۇگۈرۈپ چىقىپ كەتتى .

— ھەي ئىتنىڭ بالىسى ، ماۋۇ بىچارە سېسىق چىشىڭ قالدى . پۇراق سېزىمىنى يوقىتىپ ئەخلەتخانىدا ئاچ ياتقان قېرى ئىتقا گۆش ئۈستەك سېلىپ بېرىۋەت . نېمىدېگەن سېسىق بىچارە چىش بۇ ، كۆڭلۈمنى ئېلىشتۇرۇپ...

— رەھمەت سىزگە باشلىق ، ئەجەبمۇ ئۇستا ئادەمكەنسىز .

ئۇستىگىزدىن ئەرز قىلسا...

— تولا كوتۇلدىما ئىتنىڭ بالىسى ، ھېلىقى يېرىگىدىكىنى چىقار ...

ئۇ ئىشتىننىڭ ھېلىقى يېرىدىن بىر كاللەك پۇلنى چىقىرىپ ئامانلىق مۇدىرىغا بەردى .

— مانا بۇ ھەممە ئەرزخانىغا يېتىدۇ ، — يەتمىسە يەنە مەن بار باشلىق .

— تولا كوتۇلدىماي يوقال كۆزۈمدىن .

ئامانلىق مۇدىرى يالغۇز قېلىپ ، بىگىز بارمىقى بىلەن باشمالتىقىنى تەكرار تىلىغا سۈركەپ پۇللارنى ساناشقا باشلىدى . ئەقىل تاپقاندەك توختاپ قېلىپ قاتتىق قېقىلىپ بەلغەم ئارىلاش تۆكۈردى .

— ھۇ ئىتنىڭ بالىسى ، ئىشتاننىڭ ئېغىغا سالغان پۇلنى تۇتۇپ قولۇمنى ئاغزىمغا سالغىنىم نېمىسى .

ئۇ پۇلنى پۈرلاپ يانچۇقىغا تىقىپ ئورۇندۇققا زەردە بىلەن ئولتۇردى . ئورۇندۇق يالغان ناز قىلىدىغان قېلىن خوتۇندەك توختىماي غىچىرلاپ كەتتى .

نازىنىن

بىر كەتتىن چىقىپ ئۇزاق ماڭمايلا توختىغان يولۇچىلار ئاپتوبۇسىغا بىر كىشى چىقتى . ئۇ ئوتتۇرىدىراق بىر ئورۇندۇققا كېلىپ ، چىرايلىق بىر چوكانىڭ يېنىغا ئولتۇردى . چۈنكى ئاپتوبۇستا ئۇنىڭدىن باشقا بوش ئورۇنمۇ قالمىغانىدى .

— كەپلىشىپ ئولتۇرماي ، سەل قىسىلىپراق ئولتۇرسىلا ، بۇ سىلىنىڭ سەھرادىكى ئۆچكە تېرىسى سېلىپ ئولتۇرىدىغان كۈلۈڭلىرى ئەمەس .

قاش ـ قاپاقلىرى سۈزۈك ، كۆزىنىڭ ئېقى خەسىدەك ، قارىسى سىياھدەك كېلىشكەن بۇ چوكان ئۇزۇن چاپانلىق دېھقاندىن سەسكىنىپ ئاق ياغلىق بىلەن ئويماق ئېغىزى ھەم چىمەلتەك بۇرنىنى تۇتۇپ ، نازۇك بارماقلىرى بىلەن نىل‌رەڭ يوپكا ـ كاستۇمنى قېقىشتۇردى . ئەمەلىيەتتە ، دېھقانىنىڭ چاپىنىدىن ئۇ چوكانىڭ پاكىز كىيىملىرىگە يۇققۇدەك ھېچ نەرسە يوق ئىدى . بىراق ، يولۇچى يېشى ئوتتۇزلاردىن ئاشقان كىشى بولسىمۇ ، ئۆزىنى خېلىلا تاشلىۋەتكەن تەبىئىي مەينەتلەردەك كۆرۈنەتتى . ئۇنىڭ يۈز ، بويۇنلىرى ، چاپىنىنىڭ ياقىلىرى ئومۇمەن كىر ئاستىدا قالغانىدى . چوكاندىن چىقىۋاتقان ئەتىر پۇرىقى بىلەن بۇ كىشىدىن چىقىۋاتقان تەرنىڭ بەتبۇي پۇرىقى قوشۇلۇپ كەتتى . ئۇنىڭ دوردىيىپ ئېچىلىپ تۇرىدىغان ئۇزۇن تۇمشۇقى ئۇستىدىكى

شالاڭ قىرقىم بۇرۇتى تولىمۇ كۆلكىلىك ئىدى .

— خېنىم نېمانچە كايىيلا ، بۇ ئىككى ئادەم ئولتۇرىدىغان ئورۇندۇقتۇ ھەقچان ؟ !— دېدى ھېلىقى كىشى چوكانغا ھىجىيىپ .

— ئوئۇش ، خېنىملىرىنى تېپىپ خېنىم دېسىلە ، مەن سىلىنىڭ خىللىرىمىدىم ؟ !

چوكان شۇ گەپ بىلەن تەڭ باشقا ئورۇندۇققا يۆتكىلىش تەمەسىدە بويۇنىدى . لېكىن ، ئۇ سىغقۇدەك ئورۇن قالمىغانىدى . شۇڭا ، ئۇ يېنىدىكى كىشىگە يىرگىنىپ تۇرۇپ ، بىرنى ھومىيىپ دېرىزىدىن سىرتقا قارىۋالدى . ھېلىقى كىشى مۇغەمبەرلەرچە ھىجىيىپ قويدى . ئاپتوبۇس كەڭرى دالىدا چايقىلىپ ماڭماقتا .

ئاپتوبۇستىكىلەرنى ئۇيقۇ باستى . ھەممىسى باشلىرىنى كېسەل تۇخۇنىڭ بېشىدەك گىلدىڭلىتىپ مۇگدىمەكتە . پەقەت ھېلىقى چوكان بۇ بەتبەشىرە كىشىنىڭ كىيىمىنىڭ ئۆز كىيىمىگە تېگىپ كېتىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ ، دېرىزىگە چاپلىشىپ ، دومسىيىپ ، دالىغا قاراپ ئولتۇراتتى . ھېلىقى كىشى بولسا بەھۇزۇر خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى .

ئاپتوبۇس بىر چوڭ ئۆستەڭ بويىدىكى چاتقاللىققا كېلىپ توختىدى . ھەممەيلەن ئاپتوبۇستىن چۈشۈشتى . خېلى كۆپ كىشىلەر يەرگە چۈشۈپلا دالىدا جاي ئىزدەپ چاتقاللىق ئارىسىغا كىرىپ كېتىشتى . ھېلىقى ئىككىيلەن بولسا قىمىرلىماي ئولتۇرىۋەردى .

— ئۆزلىرى خاپا بولماي پۇل تۆلىۋېتەملا ! — شوپۇر ئاپتوبۇس ئىشكىدە تۇرۇپ ھېلىقى كىشىگە مۇراجىئەت قىلدى .

— قانچە پۇل تۆلىسەم بولار ئۇستام ؟— بىچارە قىياپەتتە بوينىنى قىسىپ تۇرۇپ ، ھىجىيىپ سورىدى دېھقان .

— مۇشۇلار بىلەن ئوخشاش تۆلەيلا ، قانچە پۇل دەپ سورايلىغۇ ؟— سېمىز شوپۇرنىڭ قاپىقى تۇرۇلدى .

— مەن يەكەننىڭ خىلى بەك بىرسىدا چۈشۈپ قالسەن ، شۇڭا...

— ئاپىتوبۇس يەكەننىڭ خىلى بەك بىرسىغا قاتنىمايدۇ ، كىندىكىگە قاتنايدۇ ، — شوپۇر دېھقاننىڭ گېپىنى دوراپ تۇرۇپ جاۋاب بېرىۋىدى ، كىشىلەر پاراققىدە كۈلۈشۈپ كېتىشتى . كىشىلەرنىڭ كۈلكىسى بىلەن شوپۇرنىڭ تۇرۇلگەن قاپىقى ئېچىلىپ ئۆزىمۇ كۈلۈپ سالدى . دېھقانىڭ چىرايى ھۆپپىدە قىزىرىپ خاپا بولغىلى ئېغىزىنى ئۇمچەيتىپ بولغۇچە ، شوپۇر ئېغىز ئاچتى :

— مەن سىلىنىڭ گەپلىرىنى ئېلىپ ئاپتوبۇسقا چىقىرىۋالغاندىكىن ، تولا غىڭشىماي تۆلە دېگەننى تۆلىسىلە .

— تېخى بىلەت ئالماي چىقىپتىكەن ـ دە سەت توڭرۇلۇق ، — دېدى چوكان غۇدۇراپ ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس .

دېھقان شوپۇرنىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ ، باشقا گەپ قىلىشقا پېتىنالماي قولىنى قوينىغا سالدى . شوپۇر تاماكىسىنىڭ ئىسىنى جاۋغىيىدىن پۈۋلەپ ، كۆزىنىڭ قويرۇقىدا چوكانغا كۆز تاشلىدى . چوكان پىسكۈكىدە بىرنى كۈلۈپ ، قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ دېرىزىدىن سىرتقا قارىۋالدى . بىردىن شوپۇرنىڭ كۆزلىرى چوڭ ئېچىلىپ كەتتى . ئۇنىڭ كۆزى چوكاننىڭ نازلىق كۈلكىسىدىن ئەمەس ، ھېلىقى كىشىنىڭ چاڭگىلىغا سىغماي قالغان ئون يۈەنلىك بىر توپ پۇلغا ئېچىلىپ كەتكەنىدى .

— ئوھۇي ما ئادەمنى ! ئاتىنىڭ كاللىسىدەك پۇلنى مەيدىسىگە تېڭىۋېلىپ ، يەنە زىغىرلاپ لاتا كىرىچلىك قىلىپ ئولتۇرغىنىنى ، — دېدى شوپۇر ، — بۇنداق پۇلى بار ئادەم دېگەن سانىماي سامان نەرخى خەجلەيمىز .

— زىغىرلىغاچقا ئاتىنىڭ كاللىسىدەك بولمىدۇ ـ دە ، — دېدى يەنە بىر قېرى يولۇچى دىمىغىنى قېقىپ ئۇنىڭغا . شوپۇر پۇلنى ئېلىپ رولغا ئولتۇردى ـ دە ، ئاپتوبۇسنى قوزغىدى . ھېلىقى ئادەم پۇللىرىنى تەستە مىجىقلاپ يۇرۇپ قوينىغا تىقتى . چوكاننىڭ

چىرايى گۈلدەك ئېچىلىپ ، يېنىدىكى كىشىگە ئىللىق قاراپ تۇزلىنىپ ئولتۇردى .

— ۋايىيەي ، نېمانچە جىق پۇل بۇ ؟ — سورىدى چوكان يېقىملىق پەس ئاۋازدا .

— شەھەرگە ئاش ئەكەلگەن ، شۇنىڭ پۇلى ، — دېدى ھېلىقى ئادەم . چوكانىنىڭ ئۆزىگە ئىنتايىن يېقىملىق بېقىپ ، مۇلايىم سۆزلىگىنىگە خۇشال بولغان ھەم ئەيمەنگەن ھالدا .

— سىلى دېھقانمۇ ؟ — سورىدى چوكان قاش ـ كۆزىنى ئوينىتىپ تۇرۇپ .

— ھەئە خېنىم ، دېھقانمەن ، — دېدى ئۇ كىشى ھېجىيىپ تۇرۇپ ، ئەمما «خېنىم» دەپ سالغىنىغا خىجىل بولۇپ ، تېخىمۇ بەكرەك ھېجىيىپ قويدى .

— ۋىيەي ما ئادەم نېمە دەيدۇ ، شۇنچە پۇلغا ئاش سانقان بولسىلا زىرائەتلىرى بەك ئوخشىغان ئوخشىمامدۇ ، ئاكا ؟ !

— ياماڭ ئەمەس ئوخشىدى ، خۇدا بەرگىنىنى بەردى ، — دېدى دېھقان ، چوكانىنىڭ ئۆزىنى «ئاكا» دېگىنىدىن چەكسىز سۆيۈنۈپ كەتتى ۋە كۆكۈش كالپۇكىنى بۇرۇتى بىلەن قوشۇپ يالماپ قويدى .

— ۋىيەي ماۋۇ ئادەمنى كۆرسىلە ، ۋاي سىلى ، شۇنچە پۇلغا ئاش ساتقان ئادەم بۇ پۇلنى قالايمقان پۇرلاپ سېلىۋالغۇچە ، ئەلۋەتتە ئوچ يۇەنلىك ياغلىقتىن بىرنى ئېلىپ ، چىگىپ سېلىۋالسىلا بولمامدۇ ؟ — دېدى چوكان ئۇنىڭغا نازلىق كايىپ . ئۇ ئاپتوبۇسنىڭ سىلكىشىگە باھانە قىلىپ ، دېھقانىنىڭ مۇرىسىگە تولغان كۆكسىنى بىر سۈركۈۋالدى . دېھقان يەر ئاستىدىن چوكانغا قاراپ قويۇپ ، ئۆزىچە ھېجايدى :

— ئەمدى شۇ كالتە پەملىك قىلىپتىمەن .

— تۇتسىلا ، ماۋۇ ياغلىققا چىگىپ سېلىۋالسىلا ، بىكار چۈشۈپ قېلىپ ئەمدى ئۆيگە بارسىلا خوتۇنلىرى ئاش ساتقان پۇلغا كىمگە مانتا ئېلىپ بەردىڭ ئوغرى ، دەپ نوغۇچنى ئېلىپ

قوغلىمىسۇن ، — چوكان ۋىلقىلاپ كۆلۈپ ، قولىدىكى كەشتىلىك ياغلىقىنى دېھقانغا تەڭلىدى .

— ياق ، ياق ، ئۆزلىرىدە تۇرىۋەرسۇن . خۇدا ماڭا نېسىپ قىلغان بولسا ، رىزقىم بولسا چۈشۈپ قالماس .

— ۋاي جېنىمەي ، ماۋۇ ئادەمنىڭ گىرىلىقىنى كۆرسىلە ، مەن سىلىگە ياغلىقىمغا پۇل بەر دەپ ئېسىلىۋالمايمەن . قورقمىسلا ، سىلىنى بىكاردىن زىيان تارتمىسۇن دەپ پۇللىرىدىن ئەنسىرەۋاتىمەن . زىيان دېگەن ئاچچىق ، كېيىنكى پۇشايمان ئۆزىگە دۇشمەن . كېيىن ۋاي ئىسىت ، ھېلىقى چىرايلىق چوكانىڭ گېپىنى ئەجەب ئاڭلىماپتىكەنمەن ، دەپ قالمىسلا . ئەنسىرەپ دەۋاتىمەن ، — چوكان نازلىنىپ خۇيلاندى . دېھقان خىجىل بولغان ھالدا دېدى .

— ئەمدىچۇ ، سىلىنىڭ ياغلىقلىرىنى ئېلىۋالسام شۇ ... قانداق بولار دەپ ، شۇ ...

— ۋىيەي ، بىر ياغلىقنى سىلىگە بەرگەنگە ئۆلۈپ قالارمەنما ، تۇتسلا ، ئالسلا ! — چوكان ياغلىقنى دېھقانىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى . ئۇنىڭ نازۇك بارماقلىرى دېھقانىنىڭ يىرىك ، قوپال قوللىرى بىلەن خېلى قاتتىق تېگىشتى .

— ۋىيەي ، قوللىرى نېمانداق قاتتىق ، خۇددى تۆمۈرچىنىڭ بولقىسىدەك ، — چوكان ئاۋازىنىڭ سەل بەكرەك چىقىپ كەتكىنىدىن چۆچۈپ ئەتراپىغا قارىدى . ھەممە مۇگدەپ ئولتۇرۇشىدۇ . قارىغاندا ، بۇلارنىڭ گېپىنى ھېچكىم ئاڭلىمىغان ھەم بۇلارغا دىققەت قىلمىغاندەك قىلىدۇ .

— بىز دېھقان خەقنىڭ قولى مۇشۇنداق قاتتىق ، بولمىسا جان باقالمايسىز ئەمەسمۇ خېنىم ؟ !

— ۋىيەي ، مەن مۇشۇ دېھقان خەقنى پەقەت چۈشەنمەيمەن . ئۇچ يۈز ئاتمىش كۈننىڭ قاچان قارىسا شۇ لايغا ، قىغقا ، توپىغا مىلىنىپ كالىدەك ئىشلەۋاتقان ، ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق

چىشلىگەن ئادەم دېھقان بولامدىكىن دەيمەن . ئەمما سىلىزە قارىسىلا ، قوللىرى قاتتىق بولغان بىلەن گەپلىرى بەك يۇمشاقكەن .

دېھقان بويىنىنى قىسىپ ، چوكانىنىڭ مېھرىلىك كۆزىگە تىكىلدى :

— بىز دېھقان خەقنىڭ كۆڭلىمىزمۇ يۇمشاق قارىسىلا .

— ۋىيەي ، ئادەمنى ئىزا تارتقۇزۇپ ، ئەجەب تىكىلىدىكەنلا ، خۇددى مەندە بىر نېمىلىرى بارەك .

دېھقان قىزىرىپ كېتىپ ، ھەجىيىپ يەرگە قارىۋالدى .

— ئاتلىرى نېمە ؟— سورىدى چوكان دېھقانغا سۇركىلىپ تۇرۇپ .

— مەتقۇناخۇن .

— ۋاي خۇدايىمەي ، باشلىرىنى كۆتۈرۈپرەك گەپ قىلسىلا ، سىلى مەندىنمۇ تارتىنچاق ئىكەنلا مەتقۇناخۇن .

مەتقۇناخۇن بېشىنى كۆتۈرۈپ چوكانغا قاراپ كۈلدى ، چوكانىنىڭ شەھلا كۆزلىرى ئۇنىڭ چېھرىنى يالىماقتا ئىدى .

— مېنىڭ ئېتىم نازىنىن ، سىلى بەك بەلەن ئادەمكەنلا ، مەن شەھەردىكى تۇرلۇك مالىلار ماگىزىنىدا مال ساتىمەن ، دادام كوجاڭ ، قاسىم كوجاڭ دېسە تونۇمايدىغان ئادەم يوق ، سىلى بىلەملا ؟

— ياق ، بىلمەيدىكەنمەن ، — خىجىللىق بىلەن ھەجايدى مەتقۇناخۇن .

— دېھقان خەق نېمىنى بىلىدۇ . كەتمەن بىلەن قورسىقى تويغانىنى بىلىدىغان گەپ . مېنىڭ يولدىشىم قارىسىلا ، گۇڭئەنجۇنىڭ كادىرى ، سىڭلىم يەكەندە ئىدى . ئاپام سىڭلىمنىڭ تۇغۇتىنى باقمەن دەپ كەتكەن . يوقلاپ كېلەي دەپ ماڭدىم .

— ھە ، ئوبدان قىلىپلا ، دادىلىرىمۇ ، ئەرلىرىمۇ چوڭ كادىر ئىكەن ـ ھە ؟

مەتقۇناخۇن يەنە ئەيمىنىپ قاراشقا پېتىنالمىدى . ئۇلار بىر ھازا جىم ئولتۇرۇشۇپ قالدى . چوكان ئەتراپىغا يەنە بىر قارىدى ، ھەممە مۇگدەپ ئولتۇرۇشقانىدى .

— ۋايىيەي ، ۋاي جېنىمەي ، كۆڭلۈم ئاينىۋاتىدۇ . دائىم ئاپتوبۇسقا چىقسام شۇنداق بولىمەن . بۇگۈن ئۇنداق بولمىدىم ، خۇداغا شۈكرى دەپ ئولتۇرسام كۆرسىلە ، — نازىنىن شۇنداق دەپ مەتقۇناخۇننىڭ مۇرىسىگە بېشىنى قويۇپ يۆلەندى . مەتقۇناخۇن ھودۇقۇپ قالدى .

— ئاپلا ، چاتاق بوپتۇ ، قانداق قىلارمىز ؟

— ۋايجان··· ۋاييەي···

— قورساقلىرى ئېچىپ ، كۆڭۈللىرى يامانلاۋاتامدۇيا ؟

— ۋاييەي··· ھېچ بىلمىدىم .

نازىنىن خۇمارلىق كۆزلىرى بىلەن مەتقۇناخۇنغا بېقىپ :

— مەتقۇناخۇن ، سىلى بەك كۆڭلى يۇمشاق ئوبدان ئادەمكەنلا ، مېنىڭ ھېچ ھالىم يوق تۇرىدۇ . بۇ ھالىم بىلەن يەنە ماڭالمايدىغان ئوخشايمەن . بۇگۈن يېڭىسارىدا قېلىپ ، دوختۇرغا كۆرۈنۈپ يەكەنگە ئەتە بارايمىكىن دەۋاتىمەن . سىلى خاپا بولمىسىلىرى ماڭا ھەمراھ بولۇپ قالسىلا ، ئەتە بىللە ماڭساق بولارمۇ ؟

نازىنىنىڭ تاتلىق سۆزلىرى ، مەتقۇناخۇنغا ئاغرىق ئۆچكىگە پىچاق سۇرگەندەك ياقتى . ئۇلار كەچكىچە يېڭىسارىنىڭ بازىرىنىڭ ھەممە يېرىنى ئايلاندى . مەتقۇناخۇن نازىنىنغا قەمىرىت ياغلىقتىن بىرنى ئېلىپ بەردى . كەچتە ئۇلار بىر سارايغا چۈشتى . نازىنىن ئەمدى ئەخمەق توڭرۇلۇقنى قارماققا ئىلىندۇردۇم دەپ ، ئىچ - ئىچىدىن خۇشال بولۇپ كەتتى . شۇڭا ئۇ بارلىقى بىلەن مەتقۇناخۇننى ئۆزىگە جەلپ قىلدى . بىراق مەتقۇناخۇنمۇ بوش كەلمىدى . ئۇ نازىنىنغا كېچىچە بىردەممۇ ئارام بەرمىدى . بىچارە نازىنىنىڭ ھېچ ھالى قالمىدى . لېكىن ، ئۇ تاڭغا يېقىن بولىدىغان ئۇيقۇنى كۆتەتتى . كۆتكەن ۋاقىت ئاخىر كەلدى . مەتقۇناخۇن جۇۋاز

كالىسسدەك پۇشۇلداپ ئۇيقۇغا كەتتى . نازىنىن پەم بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىنىدى - دەە ، مەتقۇناخۇننىڭ بېشىغا قويۇۋالغان پەرىجىسىنى ئاستا ئېلىپ ، يانچۇقىنى ئاختۇردى . پۇل يوق ئىدى . نازىنىنىڭ يۈرىكى «قارت» قىلىپ ، ئىچى تىتىلداپ كەتتى . ئۇ ئاستا قولىنى يوتقانغا سېلىپ ، مەتقۇناخۇننىڭ بېلى تەرەپنى سىلاشتۇردى . ئۇ يەردىمۇ يوق ئىدى . ئۇ ئۇمىدىنى پۈتۈنلەي يوقتىپ ، ئۆزى بەغەرەز ، گالۋاڭ دەپ تىللىغان بۇ سەھرالىق توڭرۇلۇقنىڭ ئۆزىدىن ئەقىللىق چىقىپ قالغىنىغا ئەپسۇسلىنىپ ، ئىچىدە مىڭنى تىللاپ ، قولىنى ئاستا تارتىشىغا ، قولىغا ياغلىق ئۇرۇلىدى . «ھۇ ئەخمەق تۈلكە ، ئەسلىدە قولۇڭنىڭ بېغىشىغا چىگۈاپتىكەنسەن - دە» ، نازىنىن ياغلىقتىكى پۇلنى تۈيدۇرماي مەتقۇناخۇننىڭ بېغىشىدىن يېشۈالدى - دە ، غىپپىدە تىكشۈەتتى .

تاڭ ئاتقاندا مەتقۇناخۇن ئويغىنىپ ، يېنىدا نازىنىنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ ، ئەتراپقا بويۇندىدى .

نازىنىن پۇلنى ئېلىپ قاچقانچە بىر تراكتورنى توستى . قېرى شوپۇر ئۇنى كوزۇپتىكى تاش ئۇستىدە ئولتۇرۇشقا بۇيرۇدى . نازىنىن خۇشاللىق ھەم جىددىيچىلىكتە دەرھال رازى بولۇپ چىقىۋالدى .

تراكتور سايدا چايقىلىپ كېتىۋاتىدۇ . تاشلار نازىنىنىڭ يانپاشلىرىغا پېتىپ ئاغرىتقان بولسىمۇ ، ئۇ ھېچ ئاغرىق سەزمىدى . ھامان خۇشاللىقىدا كۈلەتتى . ئەخمەق توڭرۇلۇققا ئىچ ئاغرىتىپ ھەم مازاق قىلىپ ، ئۆزىچە سۆزلەپ كېتەتتى . ئۇ بولاقنى مەيدىسىگە چىڭ باستى . «خۇدايىم خەجلىگىلى نېسىپ قىلارسەن» دەپ پېشانىسىگە تەگكۈزدى ، سۆيدى . قولىدا ئېغىرلىقىنى دەڭسەپ كۆردى . يانچۇقىغا سېلىپ ، قانچىلىك پومپايغىنىنى كۆرۈپ باقتى . ئاخىر ئۇ ساناپ بېقىش ئۈچۈن تاقەتسىزلەندى ، يەنە بۇ پۇللارنى نېمىگە خەجلەش ، نېمىلەرنى ئېلىشنى خىيال قىلىپ لەززەتلىنىپ ، تامىقىنى چاكىلداتتى . ئۇ ئاۋايلاپ تۇرۇپ ، تىترەپ تۇرغان

قوللىرى بىلەن بولاقنى يېشىشكە باشلىدى . ئىچىدىن ساناقسىز ئون يۈەن پۇلنىڭ سۈرىتى كۆزىگە كۆرۈنۈپ كەتتى . ئەمما ياغلىق تولۇق يېشىلمۇىدى ، ئىچىدىن پۇلغا ئوخشاش كېسىپ قاتلانغان بىر توپ قەغەز چىقتى . نازىنىنىڭ كۆزىدە سىمابتەك ياش تامچىلىرى يالتىراپ ، نېپىز كالپۇكلىرى ئۇمچەيدى . تىترەۋاتقان قوللىدىكى قەغەز پارچىلىرىنى شامال ئۇچۇرتۇپ كەتتى...

مەتقۇناخۇن ھەجىيىپ قويۇپ ، قولىنى چاپىنىنىڭ يانچۇقىدىن چىقاردى . قولىنىڭ بېغىشىغا قاراپ يەنە بىر ھەجايدى ، كېيىن تولۇق كۆلدى . ئاندىن ئۆتۈكىنىڭ قونجىغا قولىنى تىقىپ پۇللارنى ئېلىپ ، پەرىجىسىنىڭ يانچۇقىغا سالدى .

1985 - يىل

ئامۇت

ئۇ قورۇنۇپقىنا باشلىقنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ كەلدى ھەم قولىدىكى ئىلتىماس قەغىزىنى سۇندى .

باشلىق سېمىز گەۋدىسىنى سەل مىدىرلىتىپ ، پۇشۇلداپ بوغماق قولى بىلەن كوسا ئېچىكىنى سىلاپ قويدى ، ئاندىن :

— ھە نېمە گەپ بارىتاخۇن ؟ — دېدى .

— ئىلتىماس ئىدى ، — دەپ بىچارىلىك بىلەن كۇلۇمسىرىدى بارات .

— چىمچىلاق قولى بىلەن قۇلىقىنى كولاۋاتقان باشلىق كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ بىر قاراپ قويدى ـ دە ، گەپ قىلماي ئىشىنى قىلىۋەردى . ئالدىدىكى شىرەگە تاشلاپ قويغان ئىلتىماسقا ھېچبىر نەزىرىنى سېلىپ قويمىدى . بارات ياكى ئولتۇرۇشقا ياكى چىقىپ كېتىشكە پېتىنالماي ئىشخانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قولىنى ئىشقىلاپ تۇردى . باشلىق يەنىلا جىمجىتقىنا قۇلىقىنى كولاپ ئولتۇرۇۋەردى . بىر مىنۇت ... ئىككى ... ئۈچ مىنۇت... دېمى سىقىلغان بارات ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ئىشىككە ماڭدى .

— توختا ، ھەر ھالدا ئوقۇپ باققىنا ، — باشلىق ئاخىر زۇۋان سۇردى .

— بۇ... بۇ ... تارتىنىپ قالىدىكەنمەن ئۆزلىرى ...

— بولدى ، بولدى ئوقۇۋېرىڭ ، توي خېتىگە كەلگەن قىزدەك تۇرما ، ئالە ئوقۇ .

بارات ئىلتىماسنى قولىغا ئېلىپ «غۇرت» قىلىپ

تۆكۈرۈكىنى بىر يۈتتى ـ دە ، ئوقۇشقا باشلىدى :

«... ئۆيىمىز كىچىك ، جان سانىمىز كۆپ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە يېقىندا ئانام كېسەل بولۇپ قېلىپ يېزىدىن كەلگەنتى ، بالىلار كېچىدە قوشنىلارنىڭ ئۆيىدە يېتىۋاتىدۇ . شۇڭا... »

— بولدى يەنە شۇ كونا غەلۋىمۇ ؟ سەن ئۆزۈڭنى كونا كادىر دەپ زىيالىيلارغا سېلىشتۇرساڭ بولمايدۇ . ئۇلار بىرى ئالتە ـ يەتتە ئېغىز ئازادە ئۆيدە ئولتۇرمىسا ئىشى قىيىن بولىدۇ . سەن ، بىز دېگەن... ۋاييەي ئەجەپ ئۇسسىدىما . بولدى سەن ھازىرچە چىقىپ تۇر ، قېينى ئويلىشىپ باقارمىز ، — باشلىق باراتنى ئىشىككە ئىشارەت قىلدى . بارات ئىشىككە قول ئۇزىتىپ بولۇپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى ـ دە ، يانچۇقىدىن تېخى ھازىرلا ساپقىدىن ئۇزۇۋالغاندەك قىپقىزىل قىشلىق نەشپۈتنىن ئۇچنى ئېلىپ :

— ناھايىتى سۇلۇق ، چۈرۈك ، تەملىك نەشپۈت ، ئۇسسۇزلۇقنى باسىدۇ ، تېتىپ باقسىلا ، — دەپ تەڭلىدى .

باشلىقنىڭ چىرايى ئېچىلدى .

— ۋۇي بۇ قارا قىشتا ئەجەب ياخشى ساقلانغان مېۋىكەنا ، نەدىن تاپتىڭ ؟

— ئانام يېزىدىن ئالغاچ كەپتىكەن .

باشلىق ئۇچ ئامۇتنى قولىدا دەڭسەپ كۆرۈپ بىرنى ئايرىپ چىشلىدى .

— ئۆيۈڭدە يەنە باردۇ ؟

— بار ، يەنە بار .

— ياخشى ، ياخشى ، ھە توختا . سەن ھەمدۇل كۆچۈپ چىقىپ كەتكەن تۆت ئېغىزلىق كونا ئۆيگە كۆچۈۋالغىن ، راست قىينىلىپسەن ، ھەمدۇلنى زىيالىي دەپ يېڭى ئۆي بەردۇق ئەمەسمۇ . شۇنداق قىل .

خۇشاللىقىنى باسالمىغان باراتنىڭ كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى . بۇ خاسىيەتلىك ئۇچ ئامۇتزە ، ئېھ... يۈرتۇمنىڭ ئامۇتلىرى .

1985 ـ يىل 1 ـ ئاي ، قەشقەر

كونا مەنسەپدار

سېغىنغان ئانا تۇپراق ماڭا بۇ قېتىم باھار پەسلى بىلەن كۈلۈپ قۇچاق ئاچتى . ھەممە ياق ياپيېشىل ، دۇنياغا يېڭى كۆز ئاچقان يېشىل چىمەنزار . يەرگە قارىسامۇ يېشىل يۇمران مايسا ، ئەتراپقا قارىسام ئەمدىلا پوستىدىن كۈلۈپ چىققان يۇمران يوپۇرماق . ھەممە نەرسە يېڭىدىن دۇنياغا كۆز ئاچقاندا ئوماق بولىدۇ . باھار شۇ ئوماقلارنىڭ ئەڭ ئومىقى . قانچە يىللار بولدىكىن ، يېزامنىڭ باھار پەسلىنى كۆرۈش ماڭا نېسىپ بولماپتۇ . ساپ ھاۋا مانا شۇ ئوماق يېشىللىقنىڭ تىنىقى . ئۇنى سۈمۈرۈپ تويمايمەن . شەھەردىكى قاقشالدەك قېتىپ كۆرۈنىدىغان ئاشۇ ئېگىز بىنالاردىن مانا بۇ يېشىل ھايات نېمىدېگەن گۈزەل ـ ھە !

مەن يۇمران بۇغداي مايسىلىرىغا تويماي قاراپ ئېتىز ئارىلايمەن . مايسىلار تىنىق كۆل سۈيىدەك مەيىن شامالدا يېنىك يەلپۈنۈپ تۇرىدۇ . سەھەردە يىراقمۇ ئەمەس ، يېقىنمۇ ئەمەس بىر يەردىن ئاڭلانغان بىر ئەرنىڭ بوغۇق ، قوپال ئاۋازى پەيزىمنى ئۇچۇردى . ئارقامغا بۇرۇلدۇم . ئاۋۇ ئېگىز ئېرىق بېشىدىن ئالدىغا دۇمچەيگەن قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇپ ئەللىك ، ئەللىك بەش ياشلاردىكى بىر ئەر بۇغدايلىققا چۈشۈپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ زىغىر رەڭ كونا سارجا شەپكىسىنى سالپايتىپ كىيىۋالغان ، ئۇچىسىدىكى يېقىسى كىردىن پارقىراپ كەتكەن سېرىق نىلون چاپىنىنى

كانىيىغچه تۇگمىلىۋالغان كىشى بولۇپ ، بىر قاراشتىلا بۇ ئادەمنى تونۇۋالدىم . بۇ بىزنىڭ يېزىنىڭ كونا شۇجىسى ئەمرۇل ئىدى . ئۇ ھە دېگەندە ئاچچىقلىنىپ قاياپ كېلىۋاتىدۇ . قوللىرىنى گويا بىر كىمنى نوقۇۋاتقاندەك شىلتىپ سۆزلەپ كېلەتتى :

— بۇ پىت باسقان ئوغرىلارنىڭ ھېچقاندىقى دېھقانچىلىق قىلىشنى بىلمەيدۇ . ئىسىت ... ئىسىت . ئۆز ۋاقتىدا نەدىمۇ مۇشۇ چاغقىچە ئېتىزغا چىقماي ئۇخلايدىغان ئىش بولسۇن ؟ ! بۇ ئوغرىلارنى زادى بوش قويۇۋېتىدىغان ئوغرىلار ئەمەس ئىدى . ھازىر ۋاقىت ئۇلارغا بەك كەڭرى بولۇپ قالدى . يېڭىدىن ئۆستۇرگەن سويمەكلەرنىڭ تېخى قولىدىن ئىش كەلمىگەن ! مەندەك ئادەم بولسام ، بۇ چاغقا دوپپامنى قولۇمغا ئېلىۋېلىپ بۇ ئوغرىلارنى سۈرۈپ يۈرۈپ تازا ئىشلىتەتتىم . ھەي... ھەي... شۇ چاغلار ئاجايىپ قالتىس چاغلاركەن جۇمۇ ... ھازىر كۇن چۈشكىچە ئېتىزدا بىرمۇ ئادەم بولمىسا ، بۇنى قانداقمۇ دېھقانچىلىق دېگىلى بولسۇن . بۇ ئەبگالار مېنىڭ ۋاقتىمدا ئەتىگەنلىك دولقۇن قىلىپ ، ماكەمگە بىر كۇنلۇك ئىش تۇگەپ بولاتتى .

ئەمرۇل قاياپ سۆزلەپ مېنىڭ يېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى . ئۇنىڭ ئەينى چاغدىكى ياپىلاق مۇشۇكىنىڭ كۆزىدەك پال - پۈل چاقناپ تۇرىدىغان ئۇچ بۇرجەك كۆزى ئەمدى قىيسىيىپ ، قاپىقىنىڭ تېرىلىرى سالپىيىپ كۆزىنى توسۇۋالغانىدى . خونجا ئاياقتەك يوغان سالپاڭ گۆشلۇك يۈزلىرى مانا ئەمدى ئورۇقلاپ ئەينى چاغدا كۆپ كېرىلىپ كەتكەن يۈزىنىڭ تېرىلىرى قورۇلۇپ ، ئۆچكىنىڭ بۆرە يېمەس ئۇچىيىدەك سولىشىپ ، تورلىشىپ قالغانىدى . قارىغاندا ، بىچارىنىڭ كۆزى تازا بەك پەرق قىلالماس بولۇپ قالغان بولسا كېرەك . ئېتىز قىرىدا تولا مۇدۇرۇپ كېتەتتى . ئۇ شۇنداق بولسىمۇ يەنىلا ئەينى يىللاردىكى يېزا ئەمەلدارلىرىغا خاس سالاپىتىنى يوقاتمىغان بولۇپ ، قوللىرىنى كەينىگە تۇتۇپ گىدىيىپ ماڭاتتى . ئۇ بەش - ئالتە توخۇ كۆك تېرىپ يەۋاتقان

ئېتىزلىققا كەلدى . مەن كۆڭلۈمدە : «ئۇ توخۇنى چوقۇم بىرەم سۇرۇپ قوغلايدۇ» دەپ ئويلىدىم . لېكىن ، ئۇ كېتىۋەردى . بىرەم ماڭغاندىن كېيىن ، بىر كونا ئېچىق ئورنىغا مۇدۇرۇپ كېتىپ دۇم يىقىلغىلى تاسلا قالدى . يايراپ كۆك تېرىپ يەۋاتقان توخۇلار ئۇركۈپ قاقاقلاپ قاچتى . ئەمرۇل شۇ چاغدىلا مېڭىشتىن توختاپ توخۇ كەتكەن تەرەپكە قاراپ قوللىرىنى شىلتىپ سۆزلەپ كەتتى . ئۇ ئېتىزدا توخۇ بارلىقىنى ئەمدى بىلگەنىكەن :

— ھۇ پىت باسقان قەلەندەرلەر ، ماۋۇ قانداق بۇزۇق ئۇنسۇرنىڭ توخۇسى ؟ بۇغدايلىققا توخۇ قويۇۋېتىپ ئۆزى توخۇنىڭ پوقىنى يەمدىكەن ـ ھە ؟ ! گەپ قىلمىشە ، ھەي دېھقان ئاتلىق كۆك تۆشۈكلەر ! بۇغدايىغا توخۇ قويۇۋېتىشىڭ زادى ئىنقىلابىي ئىشلەپچىقىرىشقا ئۇيغۇنمۇ ـ يوق ؟ ھۇ گېپىغا نىجاسەت يەيدىغانلار ! ماۋۇ شودۇيجاڭ دېگەن نان قېپىلارمۇ بولۇۋالدى . ھەي ئىسىت ، مەن بولىدىغان بولسام بۇغدايلىققا دورا چېچىپ توخۇ دېگەن نېمىلەرنى ئېتىزغا ئوغۇت قىلاتتىم . ھازىرقى كادىر دېگەنلەرمۇ ، دېھقان دېگەنلەرمۇ زادى لايغەزەللەر . ياكى ئايدا ، يىلدا مەجلىس ئېچىپ توخۇنى قويۇۋەتكەن ئوغرىلارنى پىپەن ـ كۆرەش قىلمايدۇ ياكى دولقۇن قىلمايدۇ . قېنى كۆرىمەن ، ھازىر ئاشلىق ئۇنداق ئاشتى ، مۇنداق باي بولدۇق دېيىشمدۇ . بۇنىڭ ھەممىسى ئىشتىن ، دولقۇندىن قورقۇپ يۇقىرىنى ئالداش . بۇنىڭ ھەممىسى دولقۇندىن ، جاپادىنمۇ ، ئۆلۈمدىنمۇ قورقمايدىغان ئىش تۇزۇمىدىن قورقىنلىق ، بۇرژۇئازىيىنى تىرىلدۇرۇپ جان باققانلىق . قاراپ تۇرۇش . ئەتە ـ ئۆگۈن ياكى بۇ دۇنيالەر مۇشۇنداق ئىشلەپ يۇرۇپ ھەممىسى خۇرجۇنىنى بوينىغا سېلىپ تىلەمچىلىككە چۈشىدۇ ياكى بولمىسا پومپىشچىك ، باي دېھقانلارغا ئايلىنىپ كېتىدۇ .

ئۇ شۇنداق سۆزلىگىنىچە يىراقلىشىپ كەتتى . ئەمدى ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاش مۇمكىن بولماي قالدى . مېنىڭ بىر تۇرۇپ كۆلگۈم كەلدى . يەنە بىر تۇرۇپ بۇ كونا مەنسەپدارغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى .

— قانداق ، قىزىق سۆزلەمدىكەن ؟

بۇرۇلۇپ ئارقامغا قارىسام ، بىزنىڭ قوشنىمىز ھېلىمكام بىر قاپ خىمىيە ئوغۇتىنى مۇرىسىدىن قىر بېشىغا چۈشۈرۈۋاتقانىكەن . مەن ھېلىمكامغا كۈلۈپ تۇرۇپ باش لىڭشىتتىم . ئۇ پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتۈپ تۇرۇپ :

— بۇ بىچارە غوجام پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىن مۇشۇنداق سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى . كۆزىمۇ بىر نەرسىنى تازا كۆرۈپ كەتمەيدۇ . ئەتىگىنى ئەزان ۋاقتى بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ئېتىزغا چىقىۋېلىپ ، بىر ـ ئىككى ئاش پىشىم دېھقانلارنى تىللاپ ـ قارغاپ مۇشۇ ئېتىزلىقتا ئۆزى بىلەن ئۆزى مەجلىس ئاچىدۇ . تېخى بەزىدە سۆزلەپ ـ سۆزلەپ كېلىپ «گەدەنكەش ئوغرىنى ، قېنى سەن ، باغلا ماڭۇ پىت باسقان ئەبگانى ، ئاسە !... نېمىشقا دولقۇنغا چىقمايسەن ؟ ئۇرە ، نېمە قاراپ تۇرىسەن ؟ قېنى مېنىڭ قارچۇغىلىرىم... » دەپ ئۆزى بىلەن ئۆزى ۋارقىراپ شەپكىسىنى يەرگە ئاتىدۇ... ھا... ھا... ھا...

ھېلىمكامنىڭ قىزىق دوراشلىرىدىن ئۆزىمۇ ، مەنمۇ كۈلۈپ ئۇچەيلىرىمىز ئۇزۇلگۈدەك بولدۇق . ھېلىمكام سۆزىنى داۋاملاشتۇردى :

— قاراڭ ، ئەنە ئېتىزنىڭ ئۇ بېشىدىن ياندى ، ئۆگەنگەن خۇيـنى تاشلىماق تەس ئوخشايدۇ . بەزىدە قولى قىزىپ كەتكەندە ئۇرغىلى دېھقان تاپالماي بىچارە ئايالىنى بىكاردىن ـ بىكار ئۇرىدۇ ، — دېدى ھېلىمكام بىز تەرەپكە يەنە سۆزلىگىنىچە كېلىۋاتقان ئەمرۇلنى ئىشارەت قىلىپ . مەن بۇرۇلۇپ قارىدىم . ئەمدى ئەمرۇل شەپكىسىنى قولىغا ئېلىۋالغان بولۇپ ، ھە دەپ ئېتىزلىققا تۆكۈرۈپ قوللىرىنى شىلتىپ تىللاپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ يېقىنلاپ كەلگەندە يەنە گېپىنى ئاڭلىغىلى بولدى :

— ھۇ پىت باسقان قارا شامالدا ، خەپ توختاپ تۇرۇش ، يېقىندا يەنە مېنى قايتىدىن سېكرېتارلىققا دەسسەتمەكچى . ھوقۇقنى

بۇگۈن ئالسام كېچىچە ھەممىگىنى سۇر - توقاي قىلىپ دولقۇنغا سېلىپ ، مەن ئەمرۇلنى بىر تونۇتمايدىغان بولسام . مۇشۇ يەردە بەش - ئالتە قارا شامال باسقان ئوغرىلار ئىشتانغا پاتماي قالدى . خەپ ، ئۆز ۋاقتىدا ۋاي ئەمرۇل سېكرىتار دەپ ئالدىمغا ئوتتۇز تەزىم بىلەن توققۇز پۈكلىنىپ كېلىدىغان نېمىلەر ئەمدىلىكتە سالام قىلىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالدىڭ . ئۆز ۋاقتىدا مال ئۆلتۈرۈپ ئۆيۈڭگە ئەكىرەلمەيدىغانلىرىڭ ئەمدى ئىشىك تۈۋۈكىدىن ئۆتسەم ئۆيگە كىرىلى دېگىلىمۇ خۇش ياقمايدۇ . خەپ توختاپ تۇرۇش ، ئەمدى ھوقۇقنى ئېپقالسام يائاللا ، خىيال ئەيلەشمە ، تازا ئۇچۇغدىمايدىغان بولسام . ماڭا ھازىر قىلغانلىرىڭنى بۇرنۇڭدىن بۇلاق ، كۆتۈڭدىن يۇمىلاق چىقارمايدىغان بولسام خەپ... تۇفى !

ئۇ ئېغىزىغا مازغاپتەك يىغۋالغان كۆپۈكنى ئېتىزلىققا زەردە بىلەن تۈكۈرۈۋەتتى . بىزنىڭ ئۇدۇلىمىزغا كېلىۋىدى :

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم سېكرىتار ، — دەپ سالام قىلدۇق ھېلىمكام بىلەن ئىككىمىز ئەمرۇلغا . ئۇ شۇئان تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتتى :

— قىۋيە بالاڭنى ، قارا شامال ئوغرىلار ! ماڭا نېمە سالام قىلىشىسەن ؟ ! قەرزىم بارمۇ ھەر قايسىڭغا ، ئالىدىغىنىڭنى ئېلىشتىڭ ، ئەمدى جېنىمنى ئالامتىڭ ! ؟ مەندە ئەمدى سېنىڭ دەردىڭنى ئاڭلاپ ھەل قىلىپ بېرىدىغان ھوقۇق يوق . يوقلىش كۆزۈمدىن ! — دەپ قولىنى كەينىگە تۈتۈپ يەنە نېمىلەرنىدۇر دەپ سۆزلىگىنىچە ئېرىقنى بويلاپ كېتىپ قالدى .

ھېلىمكام ياقىسىنى تۈنقىنىچە ماڭا قاراپ :

— ئۇكام بۇ ئادەم ھازىرقى سىياسەتكە ، بولۇپمۇ ھوقۇقىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا تولا خاپا بولۇپ ئىچى پۈشۈپ ، بارغانچە مۇشۇنداق سۆزلەيدىغان بولۇپ قالغىلى تۇردى . بولسا يەنە بىزنى گەدىنىمىزگە دەسسەپ ئۇرۇپ - تىللاپ ئىشلەتسە دەردى چىقاتتى ، — دېدى .

— ئەمدى بۇ ئادەملەر قانچە سۆزلىسىمۇ ، بېشىنى تاشقا ئۇرۇۋالسىمۇ ئۇ دەۋرنى قايتۇرۇپ كېلەلمەيدۇ . ئەمدى بۇلار مۇشۇنداق ئۆتۈپ كېتىدۇ ، — دېدىم مەن .

ھېلىمكام بىلەن ئىككىمىز ياشىرىپ تۇرغان بۇغداي مايسىلىرىغا ئوغۇت چېچىشقا كىرىشىپ كەتتۇق . باھار شامىلى تېخىمۇ ساپ ، ئىللىق ۋە يېقىملىق بولۇپ دىللارغا ئۇرۇلدى .

1985 ـ يىل 4 ـ ئاي ، قەشقەر

ياشاش ئۇچۇن

بۇ كىچىككىنە دوختۇرخانىنىڭ ئىگىسىنى كىچىك دوختۇر دېگىلى بولمىسىمۇ ، لېكىن ئۇ بۇرۇن ئازغىنە ۋاقىت ھۆكۈمەت دوختۇرخانىسىدا دوختۇر بولغان ، كېيىن ئاللىقانداق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن دوختۇرخانىدىن ھەيدەلگەنىدى . ئۇزاق ۋاقىت ئۇنى - بۇنى قىلىپ ئىشىنىڭ ئېپىنى تاپالمىغاندىن كېيىن ، مانا ئەمدى شەخسىي دوختۇرخانا ئاچتى . بۇ دوختۇرخانا ئەمەلىيەتتە تار كوچىدىكى بىر ئېغىز ئاددىيغىنا ئۆي بولۇپ ، ئۇنىڭدا كونا كارىۋات بىلەن شالاقلاپ قالغان ئىشكاپ ، بىرقانچە بوتۇلكا دورا ، ئىشپىرتس ، داكا دېگەندەك ئاددىيغىنا دوختۇرغا كېتەرلىك نەرسىلەر بار . بۇ قېرى بويتاقنىڭ ئۆيىمۇ ، دوختۇرخانىسىمۇ شۇ ئىدى . مۇشۇ كوچىدىكى قىزىتمىسى ئۆرلەپ قالغان ، زۇكامداپ قالغان كىشىلەر مۇشۇ يەردە ئانچە - مۇنچە ئوكۇل سالدۇرۇپ ئىككى - تۆت تال دورا ئېلىپ يەپ ساقىيىپ قېلىپ ، ئۇنىڭدىن خېلى رازى بولۇشۇپ قېلىشقانىدى . شۇنىڭ بىلەن سېيىت ئىسىملىك بۇ دوختۇرنىڭ ھال - ئوقىتى خېلى ياخشىلىنىپ قېلىشقا باشلىدى . سېيىتنىڭ قازاسى يوق ، قانداق ۋاقىتدا ھاجەتمەن كەلسە ئۇ داۋالايدۇ .

كىچىچە ، ئۇنىڭ قازناق دوختۇرخانىسىنىڭ كىچىككىنە دېرىزىسىدىن چۈشكەن چىراغ نۇرى تار كوچىنى يورۇتۇپ تۇراتتى .

ئون سەككىز ياشلاردىكى بىر ھاجەتمەن قىز بۇ يەردە تۇرغىلى ھازىر ساق يېرىم سائەتتىن ئاشتى . ئۇ بۇ كوچىدىن ئۆتۈۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئۆزىنى كۆرۈپ قېلىشىدىن كۆپ ئېھتىيات قىلىدۇ . شۇڭا ئۆزىنى دالىدىغا ئېلىپ ئاشۇ ئۆزى ئۇچۇن بىردىنبىر شاپائەتچى ، باشپاناھ بولالايدىغان دېرىزىگە تۇمەن خىل ئەندىشىلىك خىياللار بىلەن تەلمۇرۈپ قارىماقتا . نەچچە قېتىم كىرىشكە قەتئىي قارار قىلدى . ئۇ ئۆيىدىنمۇ ئاشۇ قارارنىڭ تۇرتكىسى بىلەن چىققانىدى . بىراق قىزلىق نومۇسىغا ئورانغان بىر خىل سېھرىي كۇچ ئۇنى بۇ يەرگە ھەم كىرگۈزمەيتتى ، ھەم كەتكۈزمەيتتى . ئۇ ھازىر كېتىشكىمۇ بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ ، كىرىشكىمۇ جۇرئەت قىلالمايدۇ . كىرىشنى ئويلاپ ئالدىغا بىر قەدەم باسسا يۈرىكى ئېغىزىغا تىقىلىپ قېلىۋاتىدۇ ، كېتىشنى ئويلاپ ئارقىسىغا يانسا ئىچ - ئىچىدىن يۈرىكى سقىلىۋاتىدۇ . ئۇ ھازىر يىغلىسىمۇ بولمايدۇ ، باشقا ئەڭ يېقىن ئادەملىرىدىن يارەدم سورىسىمۇ بولمايدۇ . ئەھۋالىنى ھېچكىمگە دېيىش مۇمكىن ئەمەس . ئۇنىڭ كېسىلى ئەنە شۇنداق كىشى ئۇقسا بولمايدىغان خەتەرلىك كېسەل . ئۇنىڭ ساغلام تېنىگە بۇ ئىپلاس كېسەل قاچان چاپلاشقاندۇ ؟ ئۇ شۇنچىلىك ئېسىل ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلىق ئەركىسى ئىدى . بۇ قىزنىڭ ئىسمى پەرىزات ، دادىسى ھۆكۈمەت ئورگىنىدىكى نوپۇزلۇق ئەرباب . ئۆزى بولسا ئالىي مەكتەپكە تەييارلىنىۋاتقان ، بەلكى پۈتۈن تەييارلىقى پۈتكەن قىز . پەرىزات ئىسمىغا لايىق چىرايلىق پەرىزات . ئۇ شۇنداق ئەركە ، شوخ قىز ئىدىكى ، ھازىر بالاغەتكە يېتىپ قالغاندىمۇ ئۆيدە دادىسىنىڭ بوينىغا مىنمىدى دېگەندىمۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ ، ئەركىلەپ ئويناپتتى . شۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ ھازىرقى بىچارە ھالىتىنى بەلكىم خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان بولغىيتتى . ئۇ ئۆزىگە كېسەل ياماشقان كۈننى ئېسىگە ئالدى .

بىر كۈنى كەچتە ، ئۇنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپنى بىرگە تۈگىتىپ ، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي زاۋۇتتا شاگىرت ئىشچى بولۇپ ئىشلەۋاتقان ساۋاقداش دوستى مۇتربە ئۇنى تانسىغا تەكلىپ قىلدى . شوخ ،

چىرايلىق قىز بۇنداق كۆڭۈللۈك ئويۇندىن باش تارتىشنى خالىماي ، مۇتىربە بىلەن تانىسىغا باردى . مۇتربەمۇ پەرىزاتتىن قېلىشمايدىغان شۇخ ھەم چىرايلىق قىز ئىدى . ئۇلار بىر جۈپ بولۇپ قول تۇتۇشۇپ تانسىخانىغا كىرىپ كەلگەندە ، ئاي بىلەن چولپان كۆچۈپ كىرگەندەك تانساخۇمار يىگىتلەرنىڭ ھەۋىسى قوزغالسا ، نازىنىن قىز ـ جۇۋانلارنىڭ ھەسىتى قوزغالدى .

پەرىزات بىلەن مۇتىربە مەغرۇر كىرىپ ئورۇندۇققا ئولتۇردى . ئەمدىلا ئۇسسۇزلۇق ئىچىپ تۇرۇشىغا ئوخشاشلا قارا كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيىپ ، يېڭىلا ياسالغان چاچلىرىنى مايلاپ پارقىرىتىۋەتكەن بىرى ئوتتۇرا بوي ، ئاق تۇمشۇق ، يەنە بىرى ئېگىز بوي ، سېرىق قىرقىم بۇرۇت ئىككى يىگىت پەرىزات بىلەن مۇتربەنى تانسىغا تەكلىپ قىلدى . بىر جۈپ كېلىشكەن يىگىت كەلگەندىن كېيىن ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرماي قالاتتىمۇ ؟

ئۇلار تانسا ئوينىدى . پەرىزات ئوتتۇرا بوي ، ئاق تۇمشۇق يىگىت بىلەن ئوينىدى . ئۇ بۇ يىگىتنىڭ سىپايە خۇلقى بىلەن مەغرۇر كۆزلىرىنى يارىتىپ قالغانىدى . پەرىزات سورىدى :

— ئۆزىڭىزنى قاياقتىن سورايمىز ؟

يىگىت خۇش تەبەسسۇم بىلەن :

— ئاۋۇ يىگىت بىلەن ئىككىمىز بۇ شەھەرگە مۇخبىرلىق بىلەن كەلدۇق ، — دېدى . پەرىزات يىگىتنىڭ مۇلايىملىقىدىن مەمنۇن بولدى :

— سىزلەر قايسى جاينىڭ مۇخبىرلىرى ؟

— بىزنىڭ تۇزۇممىز بويىچە بۇنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن .

پەرىزات بېشىنى لىڭشىتتى . ئۇلار سۆزسىز بىردەم ئوينىغاندىن كېيىن يىگىت :

— بۇ پۇتۇنلەي زامانىدىن قالغان مۇزىكىلاركەن ، بەك زېرىكىشلىك ، يېڭىسى يوقمىدۇ ؟ — دېدى .

پەرىزات ۋىلىقلاپ شوخلۇق بىلەن كۈلدى ـ دە :

— بىزنىڭ شەھەرنىڭ مۇزىكىلىرىنى ياراتمايدىكەنسىزلەر ،

چوڭ شەھەردىن بولغاندىكىن يېڭىسىنى ئالغاچ كەلسىڭىزلارچۇ؟
— ئېلىپ كەلگەن، مېھمانخانىدا قالدى، ئۇ يەردە يالغۇز مۇزىكا بىلەن قاملىشامدۇ دەمسىز؟ ئاخىر بولماي بۇ يەرگە كەلدۇق.

شۇ سۆزدىن كېيىن ئۇلار مۇشۇ بىر قېتىملىق تانسا ئاخىرلاشقۇچە سۆزلەشمىدى. ئۇلار تۆتى بىر ئورۇندۇققا كېلىپ ئۇسسۇزلۇق ئىچىپ ئولتۇردى.

— قارىغىن مۇتربە، بۇلاردا يېڭى تانسا مۇزىكىسى باركەن. بىزنىڭ بۇ مۇزىكىلارنى زامانىدىن قالغان دەيدۇ، — دېدى پەرىزات قاپاقلىرىنى سۈزۈپ ناز بىلەن.

— زامانىۋى مۇزىكىسى بارکەن تېخى؟ — دېدى مۇتربە ۋىلىقلاپ كۈلۈپ. ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ پەرىزات بىلەن مۇتربە بۇ ئىككى مۇخبىرنىڭ ياتقىغا بېرىپ مۇزىكىنى كۆچۈرۈۋالماقچى بولۇشتى. ئوتتۇرا بوينىڭ ئىسمى مەۋلان، ئېگىز بوينىڭ ئىسمى سىراجىدىن ئىكەن. شۇنداق قىلىپ پەرىزاتلار بۇ ئىككى مۇخبىرنىڭ ئىككى كىشىلىك ئالىي دەرىجىلىك ياتقىغا كەلدى. ئۇلارنىڭ سەپەر جابدۇقلىرىمۇ زامانىۋى مودىدا ئىكەن. مۇزىكىسىمۇ ھەقىقەتەن قالتىس ئىكەن. ئۇلار ئېسىل مۇزىكىنىڭ سېھرىي كۈچى بىلەن تانسا ئويناشتى، قىزىشىپ ئىچىشتى... كېچىدە ۋاقىتنىڭ قانچىلىك ئۆتكىنىنى بىلىشمىدى. ئاخىر خۇددىنمۇ بىلىشمەي قېلىشتى...

* * *

تاڭ سەھەر.

كۈتكۈچى ئايال ياتاق ئىشىكىنى چېكىۋېرىپ، زېرىكىپ، ئاچقۇچ سېلىپ ئاچتى.

شۇ چاغدا سىراجدىن ئويغىنىپ قالدى. كۈتكۈچى ئايال تېرىكىپ ساقچى چاقىرىش ئۈچۈن ماڭدى. بۇ چاغدا ھەممىسى

ئويغىنىپ كەتتى . ئۇلار كۈتكۈچى ئايالنىڭ پېشىگە ئېسىلىپ تىزلىنىپ يالۋۇرۇشتى :

— ئوبدان ئاچا ، ياشلىقنى سىلىمۇ باشلىرىدىن ئۆتكۈزگەن بولغىيتىلە...

ئىككى جۈپ ياشنىڭ ئۆزىگە تىزلىنىپ يېلىنمىشلىرى ، بولۇپمۇ ئىككى قىزنىڭ يۈزىنى يۇغان ھەسرەتلىك كۆز ياشلىرى كۆڭلى يۇمشاق كۈتكۈچىنىڭ دىلىنى ئېرىتتى . ئۇ بىچارە قىزلارنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىگە قاراپ بىردەم تىكىلگەندىن كېيىن ، بېشىنى چايقىغان ھالدا ياتاقتىن چىقىپ كەتتى .

پەرىزات بىلەن مۈتىرىبە ئۇزاق مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن ، پەرىزات ئاتا ـ ئانىسىغا «مۈتىرىبەنىڭ ئۆيىدە قوندۇم» دېدى . مۈتىرىبە بولسا «پەرىزاتنىڭ ئۆيىدە قوندۇم» دېگەن جاۋابنى بەردى . ھەر ئىككى ئۆينىڭ مۇتىۋەرلىرى ئۇنىڭدىن ئارتۇق سورىمايتتى .

ئۇچ كۈندىن كېيىن پەرىزات بىلەن مۈتىرىبە كوچىدىكى بىر ئېلاندىن مەۋلان بىلەن سىراجىدىن دەپ ئاتىشىۋالغان مۇخبىرلارنىڭ ئۇرۇمچى تۇرمىسىدىن قاچقان جىنايەتچىلەر بولۇپ ، ئەشەددىي بۇلاڭچىلار ئىكەنلىكىنى بىلدى . ئېلاندىكى سۇرەتتە تۇرغان تونۇش چىرايلارنى كۆرگەندە ، پەرىزات بىلەن مۈتىرىبەنىڭ مېڭىسىدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى . ئۇلارنى تۇتۇپ بەرگەنلەرگە ئىنئام بېرىدىغانلىقىمۇ ئېلاندا ئېنىق يېزىلغانىدى . بىراق ھازىر ئۇلار نەدە ؟

* * *

پەرىزاتنىڭ خىيالى ئۇزۇلۇپ ، ئۆي تەرەپتىن كەلگەن ئاياغ تاۋۇشى ئۇنى سەگىتتى . ئۇ يۈرىكى ئېغىزىغا تىقىلىپ تېخىمۇ تۇگۇلۇپ كەتتى . پەرىزاتنىڭ ئۇدۇلىدىن ئىككى ئايال ئۆتۈپ كەتتى . پەرىزات ئۇلارنى تونۇدى . ئۇنىڭ بىرى مۈتىرىبە ، ئۇنى قولتۇقلىۋالغان ئۇنىڭ ئانىسى ئىدى . مۈتىرىبە مىشىلدايتتى . ئۇنىڭ

ئانىسى نېمىلەردۇر دەپ غۇدۇرايتتى . ئۇلار يىراقلاپ كېتىشتى . پەرىزات ئەمدى قەتئىي ئىرادىگە كەلدى . ئەسلىدە ئۇنىڭغا چاپلاشقان ئىپلاس مۇتىبەئگىمۇ چاپلىشىپتىكەن ـ دە ، پەرىزات ئەسەبىيلەشكەن ھالدا سېيىتىنىڭ دوختۇرخانىسىغا كىردى .

ئەمدىلا ياتاي دەپ تۇرغان سېيىت پەرىزاتنى كۆرۈپ ھەم ھەيران ، ھەم خۇشال بولدى . ئۇ پەرىزاتنى كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ ئۇزاق تەكشۈرگەندىن كېيىن خۇرسىنغان ھالدا :

— ئاپلا ، سىزنى مەن ئوبدان بىلىمەن . سىز تېخى مەكتەپ دەرۋازىسىدىن يېقىندىلا چىققان ئوقۇغۇچى . بىراق قورساققا بەش ئايلىق بولۇپ قاپتۇ . ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ خەۋىرى بارمۇ ؟ — دەپ سورىدى .

پەرىزات بېشىنى چايقىدى . ئىزا تارتقىنىدىن ئۇنى تەر باسقان ئىدى . ئۇنىڭ شوخلۇقىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان ، پۈتۈنلەي بىچارە ھالەتتە ئىدى . سېيىت ئېڭىكىنى تاتىلاپ بىردەم خىيال سۈرگەندىن كېيىن :

— ئەمدى مۇمكىن ئەمەس ، — دېدى . پەرىزات ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى .

— بۇ يەردە يىغلاۋەرمەي چوڭ دوختۇرخانىغا بېرىڭ ، بۇ يەردە ئەسۋابلار تولۇق ئەمەس . قىينىلىپ قالىسىز ، — دېدى سېيىت . پەرىزات يېلىنىپ :

— ئوبدان سېيىت ئاكا ، قىينالساممۇ مەيلى . بۇ پەقەت خەقنىڭ ئۇقماسلىقى ئۈچۈن . بۇنى ئۆزۈمدىن ، سىزدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ . ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن . مېنىڭ ئىستىقبالىمنى ئويلىغان بولسىڭىز .

سېيىت مىيىقىدا كۈلدى :

— ئىستىقبالىڭىزنى ئۆزىڭىز ئويلىمىغان يەردە مەن ئويلاپ قانچىلىك ئويلىيالايمەن .

— ئەمىسە مېنى ئۆلسۇن دەمسىز ، خەلقئالەمگە ئاشكارا بولۇپ ، شەرمەندە بولغۇچە ئۆلگىنىم ياخشى . ھازىر پەقەت سىزلا

مېنى قۇتقۇزۇۋالالايسىز .
سېيىت بېشىنى چايقاپ ، تاماكا ئورىدى .
پەرىزات سېيىتنىڭ ئايىغىغا يىقىلدى :
— ئوبدان ئاكا ، مەندىن نېمە تەلەپ قىلسىڭىز مەيلى . مېنى قۇتقۇزۇڭ ، مۇتىربەنى قۇتقۇزغاندەك ، — دېدى پەرىزات .
سېيىتنىڭ كۆزى چوڭ ئېچىلدى :
— سىز ئۇنى قانداق بىلىسىز ؟
— مەن ھەممىنى بىلىمەن...
سېيىت تاماكىسىنى بىرھازا قاتتىق شورىغاندىن كېيىن :
— ئۇنىڭ ئەمدىلا ئىككى ئايلىق بوپتىكەن . دورا بىلەنلا ئىش پۈتتى . بىراق سىزنىڭ ئۇزاق بولۇپ قاپتۇ ، — دېدى سېيىت .
پەرىزات ئۇنىڭ پۈتىنى قۇچاقلاپ يىغلىدى :
— ئوبدان ئاكا ، ئامال قىلىڭ . زادى ئامالىڭىز يوقمۇ ؟ نېمە كەتسە مەيلى ، ماقۇل دەڭ .
سېيىت قىزنى يۆلەپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى :
— ئامال قىلىمەنمۇ ؟ — سورىدى سېيىت قىزغا تىكىلىپ ، قىز ئۇمىدلىنىپ تېزلا ماقۇللۇق بىلدۈردى .
— مەن ئامالىنى قىلىشقا تىرىشىپ كۆرەي . سىزمۇ مېنىڭ دېگىنىمنى قىلالامسىز ؟
قىز خۇشال ماقۇل بولدى .
— كېلىڭ ئەمىسە .
سېيىت غۇلىچىنى يايدى . قىز يەنە ياشاش ئۈچۈن ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى .

1985 ـ يىل 6 ـ ئاي ، قەشقەر

بىچارە مەلغۇن

تومۇز كۈنلىرىدە قېرى سېيدە دەرەخلىرى چېچىلىپ يەلكىنى باسقان قىزنىڭ چېچىدەك ئاستىدىكى يولغا سايە تاشلاپ تۇرىدۇ . مۇشۇ خاسىيەتلىك سېيدە دەرەخلىرىلا دەھشەتلىك تومۇز ئاپتىپىدىن ساقلىيالايدۇ . سېيدە تۇڭدە ياپيېشىل ياشىرىپ تۇرغان چىملارنى يالاپ ، قىرغاقتىكى سېيدىنىڭ ئېچىلىپ قالغان يىلتىزىنى خۇددى ئاتىسىغا ئەركىلىگەن نازۇك قىزدەك ۋىلىقلاپ سۆيۈپ ئاقىدىغان مۇزدەك سوغۇق ، قىزنىڭ كۆزىدەك تىنىق بۇلاق سۇيى ئېقىپ ئۆتىدىغان ئېرىقچە بار . مۇشۇ سۇزۇك ، نازۇك بۇلاق سۇلىرى ياشىرىپ تۇرغان يېشىللىقنىڭ هايات بەخش ئەتكۈچىسى .

مەنمۇ ئاشۇ ياپيېشىل چىملارغا زوقلىنىپ قاراپ بۇرۇقتۇملۇقتىن سەل نېرى بولغاندەك روهلىنىپ قالمەن . ئېرىقچىنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە قاراپ ماڭمەن . ئېرىق سۇيى ۋىلىقلاپ نازۇك بۇزغۇنلار چاچرىتىپ يېشىللىق ئىچىدىن قاتار تىزىلىپ كۈلۈپ چىققان قىزغا ئوخشاش ماڭا قاراپ كېلىدۇ . مەن قوللىرىمنى يېشىل چىملار ئارىسىغا سالىمەن . قولۇمدىن تارىغان ئىللىق راهەت يۇرىكىمنى ئوينىتىدۇ . بۇ ئېرىق بويىدا مەن ۋە يەنە بىر ئادەم دائىم ئۇچرىشىپ تۇرىمىز . باشقا يولۇچىلارمۇ بار ، ئەلۋەتتە . لېكىن ئۇلار هامان ئۆزلىرىنىڭ تۇگىمەس ئىشلىرىغا ئالدىرىشىپ هاياتنىڭ بۇ گۈزەل تەرەپلىرىدىن لەززەت تېپىشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ . بۇنىڭ بىرى ئېرىق سۇيىگە تويماي

قارايدىغان مەن ، ئۇنداق بولسا يەنە بىرى كىم؟

ماقۇل ، يەنە بىرەيلەننى مەن سىلەرگە كۆرسىتىپ قويماي . مەن بىلەن مېڭىڭلار . ئەنە كۆرۈۋاتامسىلەر ، ئۇ كۆرۈندى . ئەنە قېرى سېدىگە يۆلىنىپ پۈتلىرىنى مۇزدەك سۇغا چىلاپ ئولتۇرىدۇ ، يېقىن بارغاندا ئۇنى چوقۇم تۈكلۈك قارا پاچاقلىرى يىرتىق ، قاسماق سارجا شىمىدىن كۆرۈنۈپ قالغان ، سېسىپ كەتكەن پايپاقلىرى تاڭكىسىدىن سالپىيىپ چىقىپ قالغان ھالدا كۆرىسىلەر . ھەي ، ئۇنىڭ ئاشۇ چىرايلىق سۇغا چىلىۋالغان پۈتلىرىنىزە ! مەن ئۇنى ھەر قېتىم مۇشۇ ھالدا كۆرگىنىمدە ، گويا ھاجەتخانىدا ئەسنەپ سالغان ئادەمدەك سەسكىنىپ كېتىمەن . مانا ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپمۇ قالدۇق . ئۇ ئېگىز ، مەجۇن بويى كەلگەن ئادەم بولۇپ ، كىردىن ئۆز رەڭگىنى يوقتىپ تۈل خوتۇنىنىڭ سۇپرىسىغا ئوخشاپ قالغان كۆينەكنى كانىيغىچە تۈگمىلىۋالغان ، ساقاللىرى ئورۇق ، زەپىران چىرايىنى پۈتۈنلەي يالمىۋالغان ، تەردىن شور ئۆرلەپ كەتكەن شەپكىسى ئاستىدىن چىگىشلىشىپ كەتكەن چاچلىرى كىگىزنىڭ چۈچىسىدەك چىقىپ قالغان بىر ئادەم . ھازىر ئۇ كۆزىنى يۇمۇپ قېتىپ قاپتۇ . سىلەر ئۇنى ئۇخلاپ قالغان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قېلىۋاتامسىلەر؟ ياق ، ئۇ ئۇخلىمايدۇ ، ئۇخلىمىدى ، ئۇ ھازىر يىگىرمە توققۇز يىللىق ھايات سەرگۈزەشتىسىنى گويا كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى كۆرگەندەك كۆرىدۇ . ھازىرمۇ كۆرۈۋاتىدۇ . تۈگەپ كەتسە يەنە باشتىن كۆرۈشكە باشلايدۇ . يەنە تۈگىسە يەنە باشتىن كېلىدۇ . مانا بۇ ئېغىر بويى ئۇنىڭ كېچە ـ كۈندۈز ئايرىلماس جايى . قورسىقى ئاچسا ئاۋۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاشخانىغا سۈرلۈك كۆلۈمسىرەپ كىرىپ كېلىدۇ . كۆڭلى يۇمشاق قېرى خوجايىن ئۇنىڭغا قاپىقى تۇرۇلمەستىن تاماق بېرىدۇ . ئۇ قورسىقى تويغاندا سوزۇپ كېكىرىۋېتىپ ، ئورنىدىن قوپۇپ خوجايىنغا كۈلۈپ قويۇپ چىقىپ كېتىدۇ . ئۇنىڭ بەتبەشىرە قىياپىتىگە قاراپ تاماق يەۋاتقان كىشىلەرنى ھۆ تۈتۈپ كۆڭلى ئاينىپ كېتىشى ، ئۇنىڭدىن چىققان

سېسىق پۇراقتىن خېرىدار قۇسۇپ سېلىشى مۇمكىن . لېكىن ئاشپەز ئۇنى ھەرگىزمۇ قوغلاپ چىقارمايدۇ . خۇش چىراي ھالدا كەينىدىكى قازناقتا باشلاپ ئالدىغا تاماق كەلتۈرىدۇ . خوجايىنىڭ سېمىز بوغماق ئايالى بولسا ئۇنىڭدىن سەسكىنىدۇ ، ئۇ بىر قېتىم كوتۇلداپ بۇرنىنى تۇتقاندا ، خوجايىن ئۇنى دۇشكەللەپ : «توۋا دە ، بۇرۇنىڭنى تۇتقىنىڭ نېمىسى ، سېنىڭ بۇ قىلىقىڭنى ھازىر رېسىدە بولغان قىزلارمۇ قىلمايدۇ . ئۇ ئەينى چاغدا كارامەت كېلىشكەن قابىل يىگىت ئىدى . ئۇز زامانىسىدا ئۇنىڭدەك كامالەتكە يەتكەن دوختۇر يوق ئىدى ، مانا مەنمۇ ئاۋۇال خۇدا ، ئاندىن قالسا ئاشۇنىڭ خاسىيەتلىك قولىنىڭ سەۋەبىدىن ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ ساڭا خورازلىق قىلىپ تۇرۇپتىمەن . ئۇنىڭ چىرايلىق بەستى ، ئەقىل ـ پاراسىتى ، بىلىمى ۋە يەنە تەنتەكلىكى ، ياشلىقى ـ بەڭباشلىقى ، ئۇنىڭ ئارقىسىغا كىرىۋالغان بىر توپ ناز ـ كەرەشمىلىك قىز ـ جۇۋانلار تالىشىپ رەشك قىلىپ بۇنى مۇشۇنداق كېرەكتىن چىقاردى . قىسقىسى ، ئۇنى سىلەر تويماس ، نائىنساپ ئايالارنىڭ كۆزى ئاشۇنداق قىلىۋەتتى . ئۇ ھازىر مانا بۇ بىچارە مەلغۇن . ئۇنىڭ ماڭا قىلغان شەپقىتىنى ئۆمۇر بويى ئۇنتۇمايمەن» دېدى . قېرى خوجايىنىڭ تورلىشاڭغۇ كۆزلىرى ياشاڭغىراپ كەتتى . بوغماق ئايالى بېشىنى گىلدىڭشتىپ ياقىسىنى تۇتۇپ قالدى . مانا بۇ كۆز ئالدىمىزدا سېدىگە يۆلىنىپ ئولتۇرغان ئادەم — بىچارە مەلغۇن مۇشۇنداق بىراۋنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن ئادەم . كىشىگە قىلغان ئۆمۇرلۈك ياخشىلىق ئۇنىڭ مەلغۇن ھاياتىنىڭ ياشاش مەنىبەسى . سىزلەرمۇ ، مەنمۇ ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئۇنىڭدەك ئەڭ ئۇلۇغ مەنىۋى لەززەتكە ئېرىشەلمەيمىز . ئەنە كۆرۈۋاتامسىلەر ، ئۇنىڭ قويۇق پاخماق ساقاللار ئارىسىدىن ناھايىتىمۇ سۇس كۈلكىسى جىلۋىلىنىۋاتىدۇ . گويا چوڭقۇر ، قاراڭغۇ جىلغا ئىچىدە ئارانچە يانغان بىر تال سەرەڭگىدەك غىل ـ پال كۆرۈندى . كۈل ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالغان قوقاستەك سۇس يىلىنجاپ يەنە كۈلۈمسىرىدى . مانا بۇ سەرەڭگە ، مانا بۇ غىل ـ پال كۆزىنى ئېچىپ

سۇس پارقىرىغان كۆل ئارىسىدىكى چوغ ئۇنىڭ قىسقا ، ئوتتەك ياشلىقىنىڭ كۆز ئالدىمىزدىكى سېيماسى . ئۇنىڭ گۈزەل ياشلىقى ئەنە شۇنداق ، مۇشۇ كۆز ئالدىدىكى سۈزۈك بۇلاق سۈيىدە ياشىرىپ تۇرغان ياپيېشىل چىمدەك گۈزەل ، سۈزۈك بۇلاق سۈيىدەك ساپ ، ئاشۇ چوغدەك يالقۇنلۇق ئۆتكەنىدى . ئەگەر خاتالاشمىسام ، ئۇ ئەنە شۇ ياشلىقىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پاجىئەسى يۈز بېرىدىغان يەرنى كۆرۈۋاتىدۇ . يۈرۈڭلار ، ئاشۇ زېرىكىشلىك قىستاڭچىلىق ئىچىدە بۇ ئادەمنىڭ ئېچىنىشلىق تراگېدىيىسىنى كۆرەيلى . بىز ، سىزمۇ ، مەنمۇ ياش ، كۆرگەننىڭ يامىنى يوق .

* * *

ئېگىز بويلۇق ، سۇمباتلىق بۇ يىگىتنىڭ قەددى گۈيا بۇلاق بويىدا ئۆسكەن سۇۋاداق تېرەكتەك . چىرايى خۇددى تاغدا ئەڭ ساپ ھاۋالىق ئېگىز جايدا ئۆسكەن ئاق لەيلىمەك چىرايلىق . ئۇنىڭ ئاق خالىتى ئۆزىگە تولىمۇ يارىشىدۇ . ۋاھ ، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرگەن ئاشۇ بىچارە قىزلارغا ئۇنىڭ ئاشۇ تۇم قارا ، قويۇق ، ئەگمە قېشىنىڭ يېرىمىنى ، خالىسىز ماڭلىيىدىكى يالتىراپ تۇرغان نۇرنىڭ ھېچ بولمىسا كىچىككىنە قىسمىنى ، ئۇنىڭ چولپاندەك يېنىپ تۇرغان قارا كۆزىدىكى سېھىرلىگۈچى نۇرنىڭ بىر قىسمىنى ، نۇر يېغىپ قىزىپ تۇرغان مەڭزىنىڭ گۈزەللىكىدىن كىچىككىنە ئېلىپ ئۇلارغا ئۆلەشتۇرۇپ بەرسىچۇ ! يىگىت سەت بولسا ئۇ ئەڭ چىرايلىق قىزنىمۇ ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋېلىشى مۇمكىن . بىراق ، قىز سەت بولسىچۇ ، ئۇ تەبىئەتنىڭ بۇ قانۇنلۇق ھوقۇقىغا ئېرىشەلمەيدۇ . ئۇنداق بولغاندىكىن ، يىگىتنىڭ بۇنچىلا دەرىجىدىن تاشقىرى چىرايلىق بولۇپ كېتىشىنىڭ نە ھاجىتى ؟ ئەي ، قەشقەرنىڭ تەبىئەت رەسسامى ، ئېيتە . سەن گۈزەللىكنى قىزلارنىڭ ھۆسنىگە قوشۇۋەرمەي ، شۇنداق چىرايلىق يىگىتلەرنىمۇ سىزامسەن ؟ سەن نېمىنى ئويلاۋاتىسەن ؟ بىر

چىرايلىق يىگىتنىڭ سىزسا، سەن تاڭدا سىزغان ھەرقانداق گۈزەل قىزلىرىڭدىن چىرايلىق بولۇپ كېتىدىكەن. سەن قىزلىرىڭغا ئىشلەتكەن بويالقلىرىڭنى مانا بۇ بەھرام ئىسىملىك يىگىتنىڭ جىسمىدا مۇجەسسەم قىلىۋىدىكى گۈزەل قىزلىرىڭ پەريادا چېكىۋاتىدۇ.

بەھرام بىر قېرى بوۋاينىڭ كېسىلىنى كۆرۈۋاتىدۇ. ئۇنىڭ مېدىتسىنا ئۇنىۋېرسىتېتىنى تۈگىتىپ كېلىپ ئۆز شەھرىنىڭ دوختۇرخانىسىدا ئىشلەۋاتقىنىغا يېرىم يىل بولدى. بوۋاي كېسەل چىرمىغان نۇرسىز كۆزلىرىنى بەھرامغا تىكىپ ھاڭقېتىپ قالدى. ئۇنىڭ كېسىلى يەڭگىللىشىپ تېتىكلىشىپ قالغاندەك ھېس قىلدى. دۇنيادا مۇشۇنداق چىرايلىق ئەر كىشىمۇ بولامدۇ؟ بەھرام بوۋاينىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قالغىنىدىن بوۋاينىڭ نېمىنى ئويلاۋاتقىنىنى سېزىۋالدى. ئۇ بوۋاينىڭ ئاپئاق ساقاللىرىنى سىلاپ قويۇپ:

— ھە بوۋا، بىر ھەپتىگە قالماي كېسىلىڭىز سەللىمازا ساقىيىدۇ. تېخى يەنە نەچچە يىل قوغۇن پىشۇرىسىز. نېمە، ئىشەنمەمسىز، مەن ھۆددە قىلالايمەن. بەش يىل بولدى ساقايمىدىم دەمسىز، سىز قوغۇنىڭىزنى چۇچۇكبۇيىدا كۆچلەپ سۇيىگە تۇز ئارىلاشتۇرۇپ سۇغارسىڭىز قوغۇنىڭىز بەلەن بولىدۇ. ئەگەر باشقىچە ئوغۇت بېرىپ قۇرۇق سۇنى قۇيۇۋەرسىڭىز، ئۇ بىر لاۋزا نەرسە بولىدۇ، قوغۇن بولمايدۇ. شۇنداقمۇ ـ ھە، كېسەلگىمۇ دەل جايىدا دورا بەرگەندە راۋۇرۇس بولىدۇ، چۇشەندىڭىزمۇ؟ ھەببەللى، چوقۇم ساقىيىسىز، خۇدا بۇيرۇسا ماڭىمۇ سىزدەك قاردەك ئاپئاق ساقال چىقسا دەپ قېلىۋاتىمەن.

بەھرام شۇنداق دەپ قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. بوۋايمۇ بۇ چىرايلىق يىگىتنىڭ چىرايلىق سۆزلىرىدىن ھۇزۇرلىنىپ كۈلدى. «نېمە؟ خۇدايىم توۋا، جەننەتنى ساقلايدىغان غۇلامدىن بىرى بۇ يەرگە كەلمىگەندۇ؟»

شۇ چاغدا چىرايلىققىنا بىر پوسمىلاق قىز ئىشخانىغا كىرىپ كەلدى:

— بەھرام ئاكا سىزگە تېلېفون ، — دەپ پىسكۈشده بىرنى كۆلدى ـ دە ، ئارقىسىغا ياندى . بەھرام گۈزەل قىزنىڭ كۆلكىسىگە سوغۇق بېقىپ قويۇپ باشلا لىكشىتتى . ئاندىن بوۋاينى بىرمۇنچە تاتلىق سۆزلەر بىلەن يولغا سالدى . ئۇنىڭ يېنىدا بەھرامغا ھاڭقېتىپ ئەجەبلىنىپ تۇرغان پېشقەدەم دوختۇر بوۋاي چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ، بەھرامغا :

— ئىنىم بەھرام ، كېسەلنى ئۇنداق ئالدىغان بارمۇ . بۇ راك كېسىلى ، بوۋاي يەنە بىر ھەپتىگە قالماي ئۆلىدۇ ، سىز ئۇنى...

— ھە قەدىرلىك پېشقەدەم ئاكا ، مەن ئۇنى بىلىمەن . سىزنىڭ تىلىكىز بويىچە ئۇنى سەن بىر ھەپتىدىن كېيىن ئۆلسەن دېسە ، شۇ بىر ھەپتىگىچە بوۋاي قانچە قېتىم ئۆلۈپ ـ تىرىلەر ؟ ئۇنىڭ ئاشۇ تۇغقانلىرى قانچىلىك ئازاب تارتىدۇ ، بىلەمسىز ؟ بىر ھەپتىگىچە ئۇ ساقىيىدىكەنمەن دەپ خۇشال بولۇپ ، ئۇمىد ئىچىده بىر قېتىم ئۆلسە ياخشى ئەمەسمۇ . مېنىڭچە ، بىز بېرىۋاتقان دورىدىن بەكرەك ئېغىزىمىزدىن كېسىلگە ئۇمىد دورىسىدىن كۆپرەك بەرگىنىمىز ياخشى . بۇ مېنىڭ كېسەل داۋالاشتىكى چارەم . تېخى ناپولېئوننىڭ سۆزىدەك يالغاننى دەۋېرىپ ئۇ بوۋاي بىر ھەپتىدىن كېيىن راستىنلا ساقىيىپ قالامدۇ ! ھا ... ھا ... ھا ...

بەھرام شۇنداق دەپ ، پېشقەدەم دوختۇرنىڭ مۇرىسىگە يەڭگىل شاپىلاقلاپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . پېشقەدەم دوختۇر ئېغىزىنى كامارەدەك ئېچىپ قالدى .

بەھرام تېلېفون ئۆيىگە كېتىپ بېرىپ : «بۇ ھېچكىمنى پىستە تۇمشۇقىغا ئىلمايدىغان باشلىقنىڭ ئەركىلەش قىزى ئاۋارە بولۇپ مېنىڭ تېلېفونومنى ئېلىپ قويۇپتۇ تېخى» دەپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى . ئۇ تېلېفونخانىغا كىردى . بۇ يەردە ھېلىقى پوسمىلاق قىز تۇراتتى . بەھرام چۆچۈپ ئۇنىڭغا قارىدى :

— ھە قەدىرلىك گۈزەل سىڭلىم ، نېمە بولۇۋاتىسىز ؟

— نېمە بولۇۋاتقانلىقىمنى بىلمەيۋاتامسىز ؟ دۇنيادا سىزدەك قۇۋ يىگىتنى كۆرمەپتىكەنمەن . بىراۋنىڭ قەلبىنى رام قىلىۋېلىپ ، خۇپسەنلىك قىلىپ يۈرىۋېرەمسىز ؟ ئۇنچىلا ھاكاۋۇرلىشىپ كەتسىڭىز بولماس .

قىز ئالمىدەك مەڭزىنى بەھرامنىڭ قولىغا ياقتى .

بەھرام قولىنى شارت تارتىۋېلىپ :

— سىڭلىم گېپىڭىزنى ھېچ چۈشىنەلمىدىم . سىزنىڭ دېمەكچى بولغىنىڭىز ، سۆيۈملۈك مۇھەببىتىڭىز مېنىڭ جان ـ جىگەر دوستۇم ئەلى توغرىسىدا بولسا كېرەك . ئۇنىڭغا ئېيتالمىغان سۆزىڭىز بولسا ماڭا ئېيتىڭ ، يەتكۈزۈپ قويايى ، — دېدى بەھرام ئۆزىنى قاچۇرۇپ .

— سىز نېمىلەرنى دەۋاتىسىز ، راسا ئىسمى ـ جىسمىڭىزغا لايىق قۇۋكەنسىز . سۆزلىرىڭىزدىكى سەمىمىيلىك سىزنىڭ قۇۋ ـ ھېيلىگەرلىكىڭىزنى يېپىپ قالالمايدۇ . مەن ئەلىگە پەقەت ئۇ يېلىنىپ ـ يالۇرۇپ ماڭا يېپىشۋالغىنى ئۈچۈن ئېغىزىمنىڭ ئۇچىدىلا ماقۇل دەپ قويغان . ئەمەلىيەتتە ، ئۇنى ياخشى كۆرگىنىم يوق . مەن پەقەت سىزنى كۆرگەندىن كېيىنلا ياخشى كۆرۈشنىڭ نېمىلىكىنى بىلدىم . سىزدەك كېلىشكەن يىگىتتە قىزلارغا نىسبەتەن ھېسسىيات بولماسلىقى مۇمكىنمۇ ؟

قىز بەھرامغا ئىنتىلدى . ئەمما بەھرام ئۆزىنى تارتىۋالدى . قىز بولسا قىيسىيىپ يىقىلدى ، دولقۇنسىمان چاچلىرى يەرگە يېيىلدى . بەھرامنىڭ ئىچى ئاغرىپ ، قىزنى ئاستا يۆلىدى . قىزنىڭ شەھلا كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياشلار قۇيۇلماقتا ئىدى . ئۇ كۆزىنى ئاچماستىن بەھرامنىڭ مۇرىسىنى سۈمۈرۈپ پۇرىدى . شۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ گۈلبەھرەم ئىسىملىك دوختۇر قىز كىرىپ كەلدى .

— ۋۇي ، مەلىكىزات نېمە بولدى ! ؟

ئۇ ئاغزىدا قورقۇپ كەتكەندەك قىلغان بىلەن كۆزلىرىدىن رەشىك ئۇچقۇنى چاچراپ كەتتى . بەھرام مەلىكىزاتنى گۈلبەھرەمگە

تۇنۇغۇزۇپ :

— ۋاي... نېمىدېگەن ئاۋارىچىلىك ، قان بېسىمى ئۆرلەپ قالغان ئوخشايدۇ ، — دېدى ـ ده ، چىقىپ كەتتى . مەلىكزات ئىشىك ئاۋازىدىن كۆزىنى ئېچىپ ، چىقىپ كېتىۋاتقان بەھرامنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ گۈلبەھرەمگە ئۆزىنى تاشلاپ يىغلاپ كەتتى . گۈلبەھرەمنىڭ بولسا يۈرىكى سىقىلىپ تېنى تىكەنلىشىپ كەتتى .

بەھرام كارىدوردا كېتىۋېتىپ «ئاھ سۆيۈملۈك گۈلچېھرە ، پاتراق ئوقۇش پۈتتۈرۈپ قايتىپ كەلسەڭ توي قىلىۋەتسەك بولاتتى . قىزلارنىڭ تۇغمەس ئاۋارىچىلىكى مېنى سارىڭ قىلىۋېتەي دەپ قالدى . دوستلىرىمۇ مېنىڭدىن بارغانچە ياتلاشقىلى تۇردى . مەن پەقەت سېنىلا سۆيەتتىم . » دەپ ئويلاپ ھەسرەتلەندى . ئۇ قورشاۋ ئىچىدە سىقىلماقتا ئىدى .

* * *

بەھرام ئۇنى قىلىپمۇ ، بۇنى قىلىپمۇ زېرىكتى ـ ده ، مۇپاسسانىنىڭ «ھايات» رومانىنى ئوقۇش ئۈچۈن كارىۋېتىغا ئۆزىنى ئوڭدا تاشلاپ ياتتى . ياتتىمۇ ، يەنە ئورنىدىن سەكرەپ قوپۇپ كەتتى . چۈنكى ، ئۇنىڭ كارىۋېتى يېنىدا گۈلبەھرەم تۇراتتى . بەھرام ئەنسىزلىك بىلەن دېدى :

— ۋۇي ، بۇ كېچىدە سىز نېمىگە كەلدىڭىز ؟

— سىزنى يالغۇز قالمىسۇن دەپ كەلدىم ، — گۈلبەھرەم شۇنداق دەپ ئۇنىڭ يېنىغىلا ئولتۇردى . بەھرام ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ئىشكىنى ئىشارەت قىلدى .

— رەھمەت سىزگە ، كۆپ كايىپسىز ، مەن يالغۇز ئەمەس . كۆردىڭىزمۇ قولۇمدىكى كىتابنى . كىتاب ماڭا دۇنيادىكى ھەرقانداق كاتتا كۆڭۈل ئېچىش ، ھەرقانداق قىزىق سورۇنلاردىنمۇ ياخشى . ھەرگىز زېرىكمەپ قالمايمەن .

گۈلبەھرەم ئورنىدىن تۇرمىدى ، ئەكسىچە بەھرامنىڭ كارىۋىتىغا ئۆزىنى تاشلاپ ئېسەدەپ يىغلىۋەتتى . بەھرام يەنە ۋارقىرىدى :

— چىقىپ كېتەمسىز يوق؟ سىز چىقىپ كەتمىسىڭىز مەن چىقىپ كېتەي .

بەھرام بوسۇغىدىن ئاتلىشىغا گۈلبەھرەمنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى .

— توختاڭ !...

بەھرام ئىزىدا توختاپ ئارقىسىغا قارىدى . گۈلبەھرەم يۇزىنى يۇغان ياشلىرىنى بويىنىغا سېلىۋالغان ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈپ ، بەھرامنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى :

— شۇنچە ۋاقىتتىن بۇيانقى ئۇرۇنۇشلىرىم سىزدە قىلچە تەسىرات قالدۇرالماپتۇ . بۇنچىلىك بولغان بولسا خەير...

ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالماي ، يۈگۈرگەن پېتى چىقىپ كەتتى .

بەھرام گاڭگىراپ ماغدۇرسىزلىنىپ ئىشىككە يۆلىنىپ قالدى . ئۇ ئاجايىپ ئارامسىزلانماقتا ئىدى . ئۇ كۆزىنى يۇمدى . «سۆيۈملۈكۈم پاتراق كەلگىن ، پاتراق . بولمىسا مەن بۇ يەردە ئېلىشىپ قالىدىغان ئوخشايمەن . »

— مانا مەن كەلدىم !...

بەھرام چۆچۈپ كۆزىنى ئاچتى . مەلىكىزات ئۇنىڭ كۆكسىگە بېشىنى قويدى . بەھرام دەررۇ مەلىكىزاتنى ئىتتىرىۋەتتى . «ۋايجان» دەپ بىر چىرقىرىغان ئاۋاز بىلەن تەڭ كېچە ئاسمىنى زىلزىلىگە كەلدى .

مەلىكىزات ئۇچۇپ بېرىپ بېشى يېزىق ئۈستىلىنىڭ قىرىغا تېگىپ ، پېشانىسى يېرىلىپ كەتتى ، ئۆزى يەرگە يىقىلدى . بەھرام مەلىكىزاتنى ئاستا يۆلىدى ، ئۇنى كارىۋاتقا ياتقۇزدى . شۇئان مەلىكىزات بەھرامغا چىڭ يېپىشۋالدى . بەھرام ئۆزىنى قاچۇرۇپ

ئۇنىڭدىن ئاجرىيالمىدى .

مەلىكىزات دېمى سىقىلغان ھالدا سۆزلىدى :

— مانا ئەمدى ، قەتئىي قاچالمايسىز . ئەگەر قاچىدىغان بولسىڭىز قانۇن بار . قانۇن سىزنى ئەمەس ، مېنى قوغدايدۇ...

بەھرام لاسسىدە بوشاپ كەتتى .

قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن تاڭ ، بىر چاغدا گۈلدۈر - تاراق ئاۋاز بىلەن تەڭ ئۆيگە بىر توپ لۈكچەكلەر چۈقان سېلىپ باستۇرۇپ كىردى - دە ، ئاۋۋال چىراغنى پاچاقلىدى ، ئاندىن بەھرامنى ئاۋازى ئۆچكۈچە كالتەكلەپ چىقىپ كەتتى . بەھرام شۇنىڭدىن كېيىن بىر يىل دوختۇرخانىدا يېتىپ مەلۇن بولۇپ ساقايدى . مەلىكىزات بۇ چاغدا باشقا بىرى بىلەن بىر بالىلىق بولۇپ بولغانىدى . بەھرامنىڭ سۆيگىنى گۈلچېھرە نېمە بولدى . بەھرام بۇنى بىلمەيدۇ .

مانا بۇ بىچارە مەلۇن بەھرام ، مۇشۇ سېھدە تۇۋىدە ئولتۇرۇپ داۋاملىق گۈلچېھرە زادى نېمە بولدى ؟ مەن نېمە بولدۇم ؟ دەپ ئويلايدۇ . ئويلاپ - ئويلاپ ناخشىمۇ ئېيتىپ قويىدۇ :

ياپرىم كېلىدۇ قول سالىپ ،
توغرا - توغرا يول ئالىپ .
قاياقتىن كەلدىڭ ياپرىم ،
يۈرىكىمگە ئوت سالىپ .
...

ئۇنىڭ ناخشىسى ئېرىقتىكى سۇدەك شوخ ئاڭلىنىپ قېرى سېدىنىڭ يوپۇرمىقىنىڭ شىلدىرلىشىدا مۇڭلۇق پەسىيىپ تۇگەيدۇ .

1985 - يىل 6 - ئاي ، قەشقەر

مېنىڭ سەھرالىرىم ، سىلەر نېمە كويدا...

1

ئالتۇنگۈل مۇشۇ سەھرانىڭ باربخانلاپ ئۆزۈندىن - ئۆزۈنغا سوزۇلغان قۇملۇقلىرىدا بوستان چاچلىرىنى لەپىلدىتىپ شوخ كېيىك بالىسىدەك ئويناقلاپ ئۆسكەن . ئۇنىڭ ۋۇجۇدى خۇددى قۇم ئارىسىدا يالتىراپ تۇرغان مەرۋايىتتەك يۇرەكنىڭ كۆزىنى چاقىدىغان سېھىرلىك مەرۋايىتلاردىن تۇزۇلگەن .

ئۇ ياپيېشىل يايلاقنىڭ سەھەردىكى ياشىرىپ تۇرغان ياۋا مايسىلىرى ئارىسىدا بىر توپ قوي پادىسىنى ھەيدەپ يۇرۇپ ئالتۇن قوڭغۇراقتەك ئاۋازىنىڭ بارچە ناخشا توۋلاپ ، يايلاقنىڭ سەھەر ئاسمىنىنى چاڭ كەلتۇرۇپ چوڭ بولغان . ئۇنىڭ قىزغۇچ مەڭزىدە مۇشۇ بىپايان يايلاقتا ئۆسكەن يۇمران چۆپلەر ئارىسىدا رەڭگا - رەڭ كۇلۇپ ئېچىلغان يايلاق گۈللىرىنىڭ سېيماسى بار . قويۇق ئۆسكەن قومۇشلۇق ئارىسىدا تىنىمسىز بۇلدۇقلاپ چىقىپ ، سانا-سىز ئۇششاق ئېرىقچىلار ئارقىلىق بىپايان يايلاقتىكى گىياھلارنى سۇغۇرىدىغان بىر بۇلاق بار . بۇلاقنىڭ سۇيى يازدا مۇزدەك سوغۇق ، قىشتا ئىللىق . دېمەك ، خاسىيەتلىك . مانا بۇلاقتىن ئالتۇنگۈل ساپال كوزىدا سۇ ئېلىپ ئۆيگە ئاپىرىدۇ . ئۇ ماڭغاندا قومۇشلار ئۇنىڭ سەرۋىدەك زىلۋا قامىتىنى تاماشا قىلىشىدۇ . ئۇنىڭ ئەۋرىشىملىكىنى دوراپ لەرزان ئىرغاڭلاپ ،

ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ھەسرەت بىلەن قارىشىپ ، بىر - بىرىگە قولاقلىرىنى يېقىشىپ شۇبرلىشىدۇ . ئولارنىڭ دەيدىغىنى بىرلا ئالالادىن ئۆزلىرىگە ئالتۇنگولىنىڭكىدەك ئەۋرىشىم زىبا بوي تىلەشتىن ئىبارەت .

ئالتۇنگول مۇشۇ بولاقتىن سۇ ئىچىپ چوڭ بولدى . ئۇنىڭ ۋۇجۇدى بولاق سۈيىدەك پاك ھەم راھەتلىك . ئۇنىڭ كۆزلىرى مۇشۇ بولاق كۆزى بىلەن ئىملىداش . ئولار بىر - بىرىنىڭ كۆزلىرىگە تويماي قارىشىدۇ ، ئۇنىڭ گۈزەللىكىدىن تېخىمۇ چوڭقۇر ھېسسىياتلارغا كېلىشىدۇ . ئالتۇنگول دائىم چىڭقى چۈش مەزگىلىدە ، ئادەملەر ئۆيلىرىدە ئارام ئېلىۋاتقاندا ، بۇ بولاق بويىدا پەرىزاتتەك ئەگىپ كېلىپ پەيدا بولىدۇ - دە ، كىيىملىرىنى سېلىپ بولاق سۈيىگە چۆمۈلىدۇ . ئۇ بوندىق چاغدا ئۆزىنى تولىمۇ راھەتتە سېزىدۇ . ئۇ ھېچقانداق چاغدا ئۆز بەدىنىگە مۇشۇ چاغدىكىدەك خاتىرجەم قارىيالمايدۇ . ئۇنىڭ بولاق سۈيىدە پاكلىنىپ تۇرغان بەدەنلىرى شۇنچىلىك نازاكەتلىك كۆرۈنىدۇكى ، سۇ يۇزىدە لەيلەشلىرىدە خرۇستال قۇتىدىكى ئالتۇن ھېلىقتەك يېنىك تولغانسا ، بولاق ئاستىغا چۆكۈشلىرىدە بولاق تېگىدە ۋالىلداپ تۇرغان ئاپئاق مەرۋايىتقا ئوخشايدۇ . ئۇ ئۆز بەدىنىگە قاراپ مەغرۇرغىنا پىسكىكىدە بىر كۈلسە ، سۇدا ئوكىدىسىغا بولۇپ كۆك چاينىغان ھېلىقتەك تېپىچەكلەپ بىردىنلا ئىزا تارتىپ ۋىللىدە قىزىرىپ كېتىدۇ . بولاق سۈيى ، بولاقنىڭ كۆزى ئۇنىڭ ھەممە يەرلىرىنى كۆرۈۋالدى . ئەگەر شۇ تاپتا ، يات بىرى بۇ يەرگە كېلىپ قالسا ، بولاق سۈيى ئۇنى يات كۆزدىن ھەرگىز ساقلاپ قالالمايدۇ ، بەلكى ئۇنىڭ ھەممە يېرىنى ئەينەكتەك كۆرسىتىپ قويىدۇ . ئالتۇنگول ئەندىكىپ سۇ ئىچىدىن شوخشوپ چىقىپ ئەتراپقا قارىدى ، ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى . ئۇ بولاقتىن چىقىپ كىيىندى - دە ، بولاق سۈيىدە قاپقارا قوندۇزدەك پارقىراپ كەتكەن بوستان چاچلىرىنى تاراشقا باشلىدى . ئۇنىڭ خىيالىغا كىرگەن بىر نەرسە ھەرگىزمۇ بولاق سۈيىدەك ئۇنى تولۇق كۆرۈۋالماسلىقى كېرەك .

بىراق ، ئۇ بەربىر بۇلاق سۈيىدەك ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا يېپىشىدۇ . ئەمما ، بۇلاق كۆزىدەك ئۇنىڭ ھەممە يېرىنى مەڭگۇ ، مەڭگۇ كۆرۈۋالماسلىقى كېرەك .

2

ئالتۇنگۈلنىڭ چېچى قۇرۇدى . ئۇ چاچلىرىنى قىرىق ئۆرۈمە قىلىپ ئۆرۈۋېلىشنى بەك ياخشى كۆرىدۇ . ئەسلىدە بۇرۇن ئۇ قانداق ئۆرۈۋالسام بولىۋېرىدۇ دەپ چاچنىڭ قانداق ئۆرۈلۈشىگە پەرۋاسىز قارايتتى . كېيىن ئۇنداق قارىمىدى . بىرى ئۇنىڭ چېچىنى ئۇششاق ئۆرۈۋېلىشنى ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن مۇشۇنداق ئۆرۈۋېلىشنى ئۇمۇ ياخشى كۆردى . شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇ چېچىنى دائىم ئۇششاق ئۆرۈمە قىلىپ يۈرىدىغان بولدى . بۇنداق قىلىش بۇرۇنقى چاغلاردا ئۇنىڭ ئۈچۈن تولىمۇ زېرىكمىشلىك تۇيۇلغانىدى . ھازىر بولسا پەقەتلا ئۇنداق تۇيۇلمىدى . ئۇ چاچلىرىنى ناھايىتى ئەستايىدىللىق بىلەن چىرايلىق قىلىپ ئالماشقا تىرىشتى . ئۇنىڭ بارماقلىرى ئارىسىدا چاچلار ھەربىر ئالمالغاندا ، ئۇنىڭ ئارىسىدا پەيدا بولىدىغان كىچىككىنە تۆشۈك گويا كۆزگە ئوخشايدۇ . بۇ كۆز مۇشۇ چاچنى ياخشى كۆرگەن كۆز شۇمىدۇيا ؟ چاچ ئارىسىدا ئۇنىڭ كۆزىگە بىر جۈپ كۆز كۆلۈمسىرەپ تىكىلدى . بۇ كۆزلەر كىمنىڭ كۆزىدۇ ؟ ئۇ ماڭا نېمانچە يېقىملىق تىكىلىدۇ ؟ بۇ زادى ، زادى ، نېمىشقا ھە ؟ ئەمدى ئۇنىڭ ئېسىگە چۈشتى . بۇ كۆز مەھەللىنىڭ ئاۋۇ چېتىدىكى ھېلىقى ھاۋارەڭ ئالىيېشىل موتسىكلىت مىنىپ يۈرىدىغان شاكىرنىڭ كۆزى . ئۇ ئادەتتە دائىم ئەينەكلىك قالپىقىنى بېشىغا كىيىپ موتسىكلىتىنى مىنۋېلىپ مەغرۇر يۈرىدۇ . ئۇ شەھەر يىگىتلىرىدەك ياسىنىپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدۇ . قانداق ۋاقىتتا قارىسىڭىز كەپكىسىنىڭ ئاستىدىن پولتىيىپ چىقىپ تۇرىدىغان ئۇزۇن چاچلىرى رەتلىك تارالغان ، پارقىرىتىپ مايلانغان بولۇپ ، كاستۇم -

بۇرۇلكىسى سىپىتا دەزماللانغان هالدا يۈرىدۇ . ئەگەر ئۇ مەھەللىدىكى ساناقسىز دېھقانلار ، سەللە ئورىغان مۇتىۋەرلەردىن ، ئەڭ مۇھىمى ئاتىسىدىن قورقمىغان بولسا يالاڭباش يۈرۈشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتى . ھېلىمۇ مەھەللىدىكى ئادەملەر ، جاۋۇلداق ئاياللار ، ئۆزىنىڭ تەڭتۇشلىرى ئۇنى تولىمۇ مەسخىرە قىلىشقا ئامراق . يىگىتلەر ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭدىن چىققان خۇش پۇراقتىن بۇرنىنى تۇتۇۋېلىپ ھۆ قىلغۇسى كېلىپ كېتىدۇ - دە : «ھەي بىچارە ، ئايال بولۇپ قالمىغىنىغا بەك پۇشايمان قىلىپ ياسىنىۋالغىنىنى ئاز دەپ ، ئەمدى ئاياللارنىڭ بىر نېمىلىرىنى سۇۋايدىغان بوپتۇ . ئايال بولغان بولسا قانچىلىك سەتەڭ ئايال بولاتتىكىنە ؟» دېيىشىپ خىرىلدىشىپ كۈلۈشەتتى . راستىنى ئېيتقاندا ، ئاياللار ئۇنىڭ ياسىنىشىغا ھەسەت قىلىشاتتى . ئۇنى ئۆزئارا تىللاپمۇ ، غەيۋەتنىنى قىلىشىپمۇ ، مەسخىرە قىلىشىپمۇ ھاردى . دېمەك ، يېزا ئادەملىرى ئۇنى ئاشۇنداق ياسىنىۋالغىنى ئۈچۈنلا ئىنتايىن يامان كۆرىدۇ . ئەگەر مۇشۇ يېزىدىكى ئەل - جامائەت بىلەن كۈندە بەش ۋاخ مەسچىتكە نامازغا كىرمىگەن بولسا ، ئۇنى مەھەللىدىن ھەيدەپ چىقىراتتىمكىن تاڭ . شاكىر ئاتىسى بىلەن ئەتىگەنلىك بامدات‌قا كىرگەندە ، نامازدىن كېيىن ئىمامنىڭ ھەر كۈنى داۋاملاشتۇرىدىغان ۋەز - نەسىھەتىدە بەندىلەرنىڭ ئاللادىن رەھىم - شەپقەت ، ئىنساپ - ئىمان تىلىشى ھەققىدە سۆزلەپ كېلىپ ، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا شاكىرغا قاراپ قويۇپ :

— ھازىر بىر قىسىم ياشلار غەلىتە كىيىنىپ چاچنى بولۇشىغا قويۇپ ، ئۆزىنى پەردازلاپ يۈرىدۇ . گەرچە ئۇ نامازنى تەرك ئەتمەسىمۇ ئۇنىڭ ئۆتىگەن نامىزىنى ئاللا قوبۇل كۆرەمدۇ - يوق ؟ — دەپ قويىاتتى . بۇ چاغدا كىشىلەر مەسخىرە يېغىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن شاكىرغا تىكىلەتتى . شاكىرنىڭ ئاتىسى قۇلىقى گاس ، كۆزى ئەما ئادەمدەك پەرۋاسىز تىكىلىپ ئولتۇرىۋېرەتتى . شاكىر بولسا ئىمامغا مىيىقىدا كۈلۈمسىرەپ كۆڭلىدە : «بىلىپ قوي ، ھەممىدىن نىيىەت ئەلا ، ئاللا مېنىڭ نامىزىمنى قوبۇل قىلامدۇ ياكى

سېنىڭكىنىمۇ ، ئۆزى بىلىدۇ . پاكىزلىقنى ئاللا راۋا كۆرىدۇ » دەپ ئويلايتتى . ھېلىقى سۆزنى ئىمام ئاخۇنۇم ھەپتىدە ھېچ بولمىسا بىر قېتىم تەكرارلايتتى . لېكىن شاكىر پەرۋا قىلمايتتى . دېمەك ، بۇ كىشى گەپ ئىدى . چۈنكى ، دەسلەپكى چاغلاردا ئىمام شاكىرنى جامائەت ئارىسىدا ئەنە شۇنداق گەپلەر بىلەن ئوسال قىلغاندا ، شاكىر شەھەردىكى چوڭ دامولللىنىڭ ئۆيىگە بارغان ھەمدە ئۇنىڭ ئالدىدا ھۆڭگىرەپ يىغلاپ سالغانىدى . دامولللام بولسا مۇلايىملىق بىلەن : «ئوغلۇم ، يىغلىمىغىن . ھەممىدىن نىيەت ئەلا ، سەن قانداق كېيىن ، چېچىڭنى قانداق قويغىن ، ئۇنى پاكىز تۇتساڭلا دۇرۇس بولىدۇ . بەزى چالا موللىلار ئاللاغا ئىبادەت قىلىۋاتقان ياشلارغا مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ھەرخىل پەتۋالارنى چىقىرىپ ئۇلارنى مەسچىتكە كەلمەس قىلىۋەتتى . مانا بۇنىڭ ئۆزى ئېغىر گۇناھ ئەمەسمۇ ؟ ئۇلارنىڭ نەزىرىدە كىيىمنى پاكىز ـ رەتلىك كىيسە ، ئۆزىنى تۇزسە نامراز نامراز بولماسمىش . ئۇستىبېشى كونا ، رەتسىز بولسا مۇسۇلمان بولارمىش . مانا بۇ بىزنىڭ ئۆزىنى موللا ، كاتتا مۇسۇلمان ئاتىۋالغان نادان ئادەملىرىمىزنىڭ دەسمايىسى . ئوغلۇم ، بۇنداق گەپلەرگە ھەرگىز پەرۋا قىلمىغىن » دېگەنىدى .

بۇ مەسچىت ئىمامىنىڭ شاكىرنى دائىم مەسخىرە قىلىشىدا باشقا بىر مۇددىئاسىمۇ بار ئىدى . بىر كۈنى ئەتىگەنلىك بامداتتىن كېيىن ۋەز ئېيتىپ :

— ھازىر مۇشۇ تولغاق كېسەللىكى ، جىگەر كېسەللىكى دېگەندەك كېسەللەر كۆپىيىپ كەتتى . بۇ بەندىلەر ئارىسىدىكى گۇناھى كەبىرنىڭ غالىسلىقىدىن ئاللانىڭ بەندىلەرگە قىلغان غەزىپى . مەسىلەن ، ھازىر ياش بالىلار ناھايىتى قېلىپتىن چىقىپ كەتتى . زىنا ، ھارام كۆپ بولغانلىقتىن مانا مۇشۇنداق كېسەللىكلەر كۆپ بولۇۋاتىدۇ ، — دېدى ئەللىككە يېقىنلاپ قالغان غازى ئىسىملىك بۇ چار ساقال ئاخۇنۇم .

— مېنىڭ گېپىم بار ، — دەپ ئورنىدىن تۇردى شاكىر غازى ئىمامنىڭ گېپىنىڭ ئايىغى تۇگە ـ تۇگىمەي ، ھەممە شاكىرغا

قاردى . كىشىلەر توپى ئىچىدە «شاكىر چوكانىڭ نېمە گېپى باردۇ ؟ » دېگەندەك گۇدۇڭ ـ گۇدۇڭ پىچىرلاشلار بولدى (شاكىر ـ نى يېقىندىن بېرى كىشىلەر «چوكان» دەپ ئاتىشىۋالغانىدى) . غازى ئىمامنىڭ شۇئان قوشۇمىسى تۇرۇلدى . ئۇ شاكىرغا ئالىيىپ بىر قاردى ـ دە ، يۈزىنى باشقا ياققا بۇراپ لېۋىنى چىڭ پۈرۈشتۇرۇپ تۇردى . شۇ تاپتا ئۇ «بۇ چاتاقچى ھارىمى مېنىڭ گېپىمدىن قۇسۇر تاپقان چېغى . ئەستا ، نېمە دەپ سالغاندىمەن ؟ » دەپ ئويلاپ ، يۈرىكى پۈلاڭلاپ سوقماقتا ئىدى . جامائەتنىڭ تولىسى شاكىرغا يامان كۆزلىرىدە تىكىلىشتى . شاكىر يېنىدا ئولتۇرغان ئاتىسىغا قاردى . ئاتىسى يەنىلا خاتىرجەم ئولتۇراتتى . «مېنى ئاتاملا ياخشى كۆرىدۇ . مەن نېمە قىلماي ئۇ ئۇن ـ تىنىمسىز سۆكۈت قىلىپ قاراپ تۇرىدۇ . ئەمما كۆزلىرىدىن رازىمەنلىك چىقىپ تۇرىدۇ . » دېگەننى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى شاكىر . ئۇ خاتىرجەملىك بىلەن :

— ئىمام ئاخۇنۇم . بايا ئۆزلىرى زىنا ـ ھارامنىڭ كۆپلۈكىدىن تولغاق ، جىگەر كېسەللىكى كۆپ بولۇپ كېتىۋاتىدۇ دېگەن پەتۋانى چىقاردىلا . لېكىن ھازىر تولغاق ، جىگەر كېسىلى بىلەن يانقانلارنىڭ تولىسى تۆت ياشتىن تۆۋەن بالىلار تۇرسا . بۇ گەپ ئەقىلگە سىغامدۇ ؟

غازى ئىمامنىڭ چىرايى تاتىرىپ ، زۇۋان سۈرەلمەي قېتىپ تۇرۇپلا قالدى . جامائەت شاكىرنى شۇنچە يامان كۆرسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ھازىرقى سۆزلىرىنىڭ ھەقلىقىدىن ئۇلاردىن ئىمامنىڭ يېنىنى ئېلىپ شاكىرنى بېسىقتۇرغۇدەك بىرەر سۆز ھېچكىمنىڭ ئەقلىگە كەلمىدى . ھەممە ئاغزىنى ئېچىپ ئويلىنىپ قالغانىدى . بامدات نامىزى ئوقۇلۇپ بولغاچقا ، شاكىر چىقىپ كەتتى . ئۇنىڭدىن كېيىن جامائەت بىر ـ بىرلەپ مەسچىتتىن تارىدى . جامائەتلەر چىقىپ كېتىۋېتىپ بىر ـ بىرى بىلەن قۇلاقدىشىپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشىپ مېڭىشاتتى . سەپنىڭ ئالدىنقى قاتاردا ئولتۇرغان يېشى غازى ئىمامدىن پەرقلەنمەيدىغان جۈغى كىچىك ، يوغان سەللە

ئورغان ئارسلان قارىم تېخىچە قاققان قوزۇقتەك قېتىپ قالغان غازى ئىمامنىڭ ئالدىغا كېلىپ :

— ئىمام ئاخۇنۇم سېرىق تۆك سويمىنىڭ گېپىگە بۇنچىۋالا ئۆزلىرىنى ئۇپراتمىسلا ، — دېۋىدى ، غازى ئىمامنىڭ تېخىمۇ جان - پېنى چىقىپ كەتتى . «ھۇ مىسباش تۇلكە ، خۇشلۇقۇڭدا ھازىر بېشىڭ ئاسمانغا يەتكۈدەك بولدى - دە» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ ئارسلان قارىمغا يەۋەتكۈدەك چەكچەيدى .

— دەردلىرى چىققاندۇ قارىم ، — دېدى ئۇ . ئارسلان قارىم لەۋلىرىنى تىترىتىپ ، غازى ئىمامنىڭ سۆزىگە مىيىقىدا كۈلۈش بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپ مەسچىتتىن چىقىپ كەتتى . غازى ئىمام تېخىمۇ بوغۇلۇپ قالدى . «ھەي شاكىر... ھەي شاكىر... سۆسە ھەزىلەك» دېدى ئىچىدە .

3

ئالتۇنگۈل شاكىردىن يىرگىنىدۇ . ئەمما كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرىدە ئۇنى سېغىنىدۇ . بىراق ، شاكىر ئۇنىڭ ئوتىدا كۆيىدۇ . ئالتۇنگۈلمۇ مانا مۇشۇ يېزىدىكى نۇرغۇنلىغان يېزا ئادەملىرىدەك شاكىرنىڭ سۆلەتمەنلىكىدىن يىرگىنىدۇ . ئۇ بۇلاق بېشىدا ئولتۇرۇپ چاچلىرىنى ئۇششاق ئۆرۈپ بولدى . كۆز ئاپتىپى ئۇنىڭ چاچلىرىنى تولۇق قۇرۇتقانىدى . ئۇ بىر تال چېچىنى ئاخىرقى قېتىم ئالمىغاندا يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر يىرىدىن «ئەگەر شاكىر چوكانىدەك ئۆزىنى ياسىمىسا راۋۇرۇس مۇسۇلمان بالىسى ئىدى . لېكىن ئۇ مۇسۇلمانغا ئوخشىماي قالدى» دېگەننى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى .

— سىزنىڭچە مەن بېشىمنى ئەينەكتەك قىرىدۇرۇپ ، يېڭى كاستۇم - بۇرۇلكا ئورنىغا ئۇزۇن پەرىجە كىيىسەم مۇسۇلمان بولۇپ نامىزىم دۇرۇس بولارمۇ ؟ — شاكىر ھەسرەتلىك كۈلۈمسىرەپ ئالتۇنگۈلگە شۇنداق دېگەنىدى . ئالتۇنگۈل بولسا قاپاقلىرىنى تۇرۇپ

تەتۇر قاراپ جاۋاب بەرمىدى .

— كۆڭلىڭىزدە نەزىرىڭىزگە چۈشكەن بىر يىگىتكە كۆڭۈل بەرگىنىڭىزنى بىلىمەن . بىراق ، سىزگە كۆيدۈم دەپ يۈرگەن ھېچقانداق يىگىتنىڭ مەن سىزگە كۆيگەندەك كۆيمىگەنلىكىنى كېيىن بىلىپ قالىسىز .

شاكىرنىڭ كۆزىدىن ھېلىلا ئېتىلىپ چىقىدىغاندەك تۇرغان ياش كىرپىكىدە توختاپ قالدى . ئۇنىڭ ئاۋازى بوغۇلۇپ بىرمۇنچە گېپىنى ئېغىزىدىن چىقىرالماي ئاستىنقى كالپۇكىنى قاتتىق چىشلىۋالدى . شۇئان ئېڭىكىگە قان ساقىپ چۈشتى . ئالتۇنگۈل پەرۋاسىزلا دىمىقىنى قېقىپ :

— ھىم ، كۆيۈش - پۆيۈش دېگەنىنى بىلمەيمەن ، ئۇنى ئۆزىڭىزگە ئوخشاش ياسانچۇققا بېرىپ دەڭ ، — دېدى - دە ، كېتىپ قالدى .

شاكىر ھەسرەت ئىچىدە نائىلاج قايتتى . ئۇ قىزدىن نەپرەتلەنسىمۇ مېھرىنى ئۈزەلمەيتتى . بىر بەرجەس يىگىت ئۇنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرسۇنۇ ، بىراق ئۇ ياخشى كۆرمىسۇن . مانا بۇ كۆرۈنۈشتە تەبىئىي ، ئەمەلىيەتتە ، ئۇزاق يىللار جەريانىدا ئادەملەر ئېڭىغا سىڭگەن تەقدىرنىڭ تۇسالغۇسى . شاكىر بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئارقىغا قايتتى . ئۇ ئۇزاق ماڭمايلا يول چېتىدىكى جىگدە دەرەخلىرى ئارىسىدا تۇرغان ئالتۇنگۈل بىلەن قانداقتۇر بىر يىگىتنى كۆردى . شاكىرنىڭ يۈرىكى ھەرە بىلەن تىلغاندەك ئېچىشىپ كەتتى . ئۇ بارسۇنمۇ ؟ بارسۇن ، چوقۇم بېرىش كېرەك . ئالتۇنگۈلنى ئۆزىگە قارىتىۋالغان ، ئالتۇنگۈل ئۇنىڭغا قاراپ شۇنچىلىك ئېچىلىپ يايرىغۇدەك قانچىلىك يىگىتكەن ؟ شاكىر ئۇنى بىر كۆرسۇن . ئۆرتەنگەن يىگىت ئالدىغا قانداق ماڭالمىسۇن ؟ ئۇ ئىچىگە سىغمايۋاتقان چەكسىز رەشك ئوتىنى كۆزىدىن ، كىرىشىپ كەتكەن چىشلىرىدىن ، تۇگۈلۈپ كەتكەن بازغاندەك مۇشتۇمىدىن نامايان قىلىپ بارسۇنمۇ ؟ ياق ، ياق . رەقىبى ئالدىدا غەزەپلىنىپ ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇش يىگىت ئۇچۇن ئاجىزلىق . ئەمىسە قانداق

كەيپىياتتا بېرىش كېرەك؟ ئەڭ مۇھىمى ، ئۇنى كۆزگە ئىلمىغان ، مەغرۇر قىياپەتتە بېرىش كېرەك . ياق ، ھازىر شاكىر ئۇنداق قىلالمايدۇ . ئۇنىڭدا ھازىر ۋۇجۇدىنى ئۆرتەۋاتقان چەكسىز غەزەپ يالقۇنى بارىكى ، ئۇنى بېسىۋالغۇدەك قۇدرەتلىك كۈچ ئۇنىڭدا يوق . ئەڭ ياخشىسى ئىزىڭدىن قايت ! بۇ چاغدا شاكىر ئۇلارغا خېلى يېقىنلاپ قالغانىدى . كاللىسىدا بېرىش ـ بارماسلىقنىڭ كەسكىن ئېلىشىشى بولۇۋاتقاندا ، ئۇنى بۇ يەرگە قايسى كۈچ سۆرەپ كەلدى ؟ ئۇ كۆزىنى چەڭ يۇمۇپ لېۋىنى قاتتىق چىشلەپ ئارقىسىغا قايتتى . ئۇنىڭ لېۋىدە ئەمدىلا قېتىشقان يارا ئىزى بۇزۇلۇپ يەنە قان چىقتى . بۇ قېتىم ئۇنىڭ يارىسى تېخىمۇ چىمىلداپ كەتتى...

4

ئالتۇنگۈل بۇلاققا پۇتىنى چىلىدى . ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا يېڭى سېزىم ، يېڭى ئۆزگىرىش ھاسىل بولدى . ئۇ ئۆز مەجەزىدىكى يېڭى ئۆزگىرىشتىن بىچارە بولۇپ قالدى . خىيالىنىڭ بۇلاقتەك تېگى يوق . ئۇنىڭ نازۇك ، پاك بەدىنىدە بىر سۆگەل پەيدا بولغاندەك قىلىدۇ . بۇ سۆگەل قانداق پەيدا بولدى؟ كونىلار ئىتقا تۈكۈرسە شۇنداق بولىدۇ دەيدۇ . ئالتۇنگۈل قاچان ئىتقا تۈكۈرۈپ باققان ، ئۇ ھازىر كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن خالىي پىنھان گۆش . ئەتە... ئۆگۈنچۇ؟ ...

ئۇ ھازىر غەم ئىچىدىن خىيال تاپىدۇ . بۇلاق سۈيىنىڭ ئاستىدىن ، بۇلاق كۆزىدىن بىر كۆز ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرىدى . مانا بۇ دەل ئالتۇنگۈل ياخشى كۆرگەن كۆز . بۇ كۆزنىڭ ئىگىسى مۇشۇ يېزىدىكى ئارۇپ ئىسىملىك يىگىت . ئۇمۇ كېلىشكەن يىگىت . بۇ ئالتۇنگۈلنىڭ كۆڭلىدىكى سۆز ، ئۇ ھەقىقىي مۇسۇلمان بالىسىغا خاس بېشىنى چۈشۈرتۈپ ، ئاق دوپپا كىيىپ ، بەلباغ باغلاپ ، ئىككى غېرىچلىق ئۇزۇن غىلاپلىق پىچاق ئاسىدۇ . يۇمىلاق يۈزىدە يىگىتلەرگە خاس زىننىقى بار . قىرقىم بۇرتى ئۇنى سۈمباتلىق

كۆرستىدۇ . ئۇلار دائىم يېزا چېتىدىكى جىگدىلىكتە ئۇچرىشىدۇ . ئاشۇ كۈندىكى ئۇچرىشىش ئۆتكەن كۈنلەردىكىدىن باشقىچە بولدى .

ئۇلار ئايدىڭدا ، قېرى جىگدە دەرىخى ئاستىدا كۆرۈشتى . تولۇنئاي قويۇق جىگدە يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن شولا تاشلايتتى . ئارۇپ ئالتۇنگۈلگە قايسى كۈنى ناھىيە بازىرىغا بارغاندا ۋائىزدىن ئاڭلىغان بىر جۈپ ساداقەتمەن ئاشىق ـ مەشۇقنىڭ ھېكايىسىنى پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن سۆزلەپ بەردى . ئالتۇنگۈلمۇ ناھايىتى قىزىقىپ ئاڭلىدى . بەزىدە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولىشىپ قەلبىدە شېرىن ھېسلار قوزغىلاتتى . ھېكايە شۇنداق ئۇزۇن بولسىمۇ ، قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكىنىنى ئۇ ئۆزىمۇ بىلمەي قالدى . پەقەت يېرىم كېچىگە توخۇ چىللىغاندىلا ئاندىن ھېكايە ئاخىرلىشىپ ئالتۇنگۈل چۆچۈپ ئېسىگە كەلدى . بۇ چاغدا ئايمۇ ئولتۇرۇپ كەتكەنىدى . ئالتۇنگۈلنى ۋەھىمە باستى . ئۇ دۈدۈقلاپ :

— ۋاي ئىسىت بەك كەچ بولۇپ كېتىپتۇ . ئۆيگە قانداقمۇ كىرەرمەن ؟

— قورقماڭ مەن ئەكىرىپ قويىمەن .

ئالتۇنگۈل ۋارقىرىۋەتتى .

— نېمە ؟ سىز ئەكىرىپ قويامسىز ؟ ياق ، ياق ، ئاتا ـ ئانام بىلىپ قالمىغان بولسا مېنى تىرىك كۆمۈۋېتىشتىن يانمايدۇ . ھېلىغۇ سىزكەنسىز ، مەن ھازىر يالغۇز كىرىپمۇ نېمە دەپ جاۋاب بېرەرمەن ؟ — قىز يۈزىنى توسۇپ بۇقۇلداپ يىغلىدى . ئۇنىڭ مۇرىلىرى تىترەۋاتاتتى . ئارۇپنىڭ ۋۇجۇدىنىمۇ تىترەك باستى . ئېغىزى قۇرۇپ تىلى تامىغىغا چاپلىشىپ قالغاندەك بولدى . ئۇ گەپ قىلاي دېۋىدى ، تىلى ئۇنىڭغا بويسۇنماي ئېغىزىدىن گەپ چىقمىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، بەزگەك بولغاندەك چىشلىرى كارسىلداپ كەتتى . ئۇ قىزنىڭ مۇرىسىدىن تۇتتى . قىز شۇئان چۆچۈپ ئۇنىڭ قولىنى مۇرىسىدىن ئېلىۋەتتى . ئارۇپ قىزنىڭ قولىدىن تۇتۇۋالدى . قىز بار كۈچى بىلەن يۇلقۇنۇپ قولىنى بوشىتىۋالدى . قىز ھاسىرىغان ھالدا :

— سىز ، بۇنداق قىلسىڭىز مەن ئىككىنچى يۈزىڭىزگە قارىمايمەن ، — دېدى .

ئارۇپ ئۇن ـ تىنسىز بىر ھازا جىم تۇردى . ئۇ دەماللىققا نېمە دېيىشىنى بىلمەي قالغاندى .

— ئالتۇنگۈل ئىككىمىز يۈرۈۋاتقىلى بىر يىلدىن ئاشتى . بىراق تا ھازىرغىچە قولىڭىزنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇنۇقلى قويمىسىڭىز ؟... قولىنى تۇنۇقانغا نېمە بولىدۇ ؟

— نامەھرەم بولىدۇ ، مەن كېتىمەن ، — ئالتۇنگۈل شۇنداق دەپ مېڭىۋىدى ، ئارۇپ ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ قولىدىن تۇتۇۋالدى . قىز قولىنى تارتىۋېلىپ جىم تۇردى . ئارۇپ قىزغا نەسىھەت قىلىپ :

— ئەمدى ئۆيگە كىرسىڭىز چوقۇم ئاتىڭىزنىڭ جازاسىغا قالىسىز . ئۇنىڭدىن كۆرە ئەتىگەنلىككە تاڭ ئاتقاندا بېرىڭ .

— نېمە ؟ — ئەندىككىنىدىن قىزنىڭ ئاۋازى بەكرەپ چىقىپ كەتتى .

— قورقماڭ ، نېمانچە ھودۇقسىز ؟ مەن سىزگە ياخشى نىيەتتە گەپ قىلىۋاتىمەن ، — ئارۇپنىڭ ئاۋازى ھازىر مۇلايىم چىقماقتا . دېمەك ، ھازىر ئۇ ئۆزىنى بىرئاز بېسىۋالغاندەك قىلاتتى .

— سىزنىڭ ياخشى نىيىتىڭىز زادى نېمە ؟ — قىز گويا يات ئادەمگە گەپ قىلىۋاتقاندەك قىياپەتتە گەپ قىلدى .

— مېنىڭ ياخشى نىيىتىم سىزنى ئاتىڭىزنىڭ جازاسىدىن قۇتقۇزۇش .

— قانداق قىلىپ ؟ — قىزنىڭ ئاۋازى سەل مۇلايىملاشتى .

— ناھايىتى ئاسان . بىرلا ئېغىز گەپ ، تۇنەككە باردىم دەيسىز . ئىش تامام ، ۋەسسالام .

قىز بىر ئۇھ تارتتى . راستتىنلا بۇ ھەقىقەتەنمۇ ئەڭ ياخشى چارە ئىدى . باياتىن بېرى نېمىشقىمۇ قىزنىڭ خىيالىغا كىرمىدىكەنە . ئۇنىڭ ئۇستىدىن تام غۇلاپ چۈشكەندەك لاسسىدە

بوششىپ ئىزىغا ئولتۇرۇپ قالدى . يىگىت ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى . قىز تارتىۋالماقچى بولۇۋىدى ، يىگىت چىڭ تۇتۇۋېلىپ :

— مەندىن قېچىپ قانداق قىلىسىز ؟ بەك جاھىلكەنسىز ، بەربىر بۇ قوللار ماڭا تەئەللۇقتۇ ؟

قىز دەماللىققا باشقا گەپ تاپالماي جىمىپ قالدى . يىگىت قىزنىڭ قولىنى سۆيدى . قىزنىڭ تېنى شۇرراپدە قىلىپ قالدى . قىز قولىنى تارتىۋالماقچى بولدىيۇ ، قانداقتۇر بىر خىل كۈچ ئۇنىڭ قولىنى تارتىۋالغۇدەك دەرماننى قويمىدى . يىگىت قىزغا يېقىن كېلىپ ئولتۇردى . قىز نېرى سۇرۇلمەكچى بولۇۋىدى ، يىگىت ئۇنىڭ مۇرىسىدىن قۇچاقلىۋالدى . قىز يۇلقۇندى :

— ئۇنچىلا قىلىپ كەتمىسىڭىزمۇ بولىدۇ . بۇنچىلىك ئىشقا نېمە بولىدۇ ؟— يىگىتنىڭ ئاۋازىدىن نارازىلىق چىقىپ تۇراتتى .

— نامەھرەم بولىدۇ ، — قىز مۇلايىمغىنا جاۋاب بەردى .

— نامەھرەم بولىدۇ ، نامەھرەم بولىدۇ دەۋېرىدىكەنسىز ، ماڭا نامەھرەم بولمايدۇ . مەندىن باشقا ئادەمگە نامەھرەم بولىدۇ ، — يىگىتنىڭ غەزىپى ئۆرلىگەندى . قىز بىر نەرسە دېيەلمىدى . ئۆزىنى ئىنتايىن بىچارە ھېس قىلىپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى . يىگىت ئۇنى چىڭ قىساقتا ئىدى . قىز ئاخىر يېلىنىش تەلەپپۇزى بىلەن :

— جېنىم ئارۇپ ، ئۇنداق قىلماڭ . بۇ... توي قىلغاندىن كېيىن ... — قىزنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى .

— قورقماڭ ، ھەرقانداق گۇناھ بولسا ماڭا . پات ئارىدا تويىنى قىلىۋەتسەكلا بولدى ، — دېدى ئارۇپ ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ .

5

ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتكەندە ، ئالتۇنگۇلنىڭ بويىدا قالغانلىقى رەسمىي مەلۇم بولدى . قىزنىڭ بۇرۇنقى شوخلۇقىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى . قورسىقىدىكى تۆرەلمە ئۇنىڭ پۈتكۈل شوخلۇقىنى ، مەڭىزىدىكى سېھرىي قىزىللىقنى ، كۆزىدىكى ئۆتكۈر نۇرلارنى

يەۋەتكەنىدى . قىزنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن شاكىرنىڭ ئىچى سىرىلىپ كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى . ئۇ كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدى . گېلىدىن نان ـ سۇمۇ ئۆتمەس بولغان چاغلار بولدى . بۇ چاغدا ئۇ ئالتۇنگۈلنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ جۆيلىدى . كېسەلنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ چاغدىلا بىلىندى . كىشىلەر ئارىسىدا شاكىرنىڭ كېسىلى توغرىسىدىكى رىۋايەت بىلەن ئالتۇنگۈلنىڭ قورسىقىدىكى ھارامىدىن تۆرەلگەن بالا توغرىسىدىكى رىۋايەت بىر ـ بىرىگە ئۇلاندى . لېكىن كىشىلەر ئويلىمىغان يەردىن ئالتۇنگۈلنى ئارۇپ ئەمرىگە ئالدى . بۇ كىشىلەرگە تولىمۇ كۈلكىلىك بولۇپ تۇيۇلدى . بۇنى كىشىلەرگە قانداقمۇ چۈشەندۈرۈپ بولۇش مۇمكىن . كىشىلەر مەڭگۈ چۈشەنمەيدۇ . ئۇنى پەقەت ئالتۇنگۈل بىلەن ئارۇپ چۈشىنىدۇ . بىراق ، كىشىلەر بولۇپمۇ يىگىتلەر ئارۇپنى كۆرگەندە غەلىتە قاراشتى . بىر ـ بىرىگە كۈسۈرلىشىپ «ئارۇپ تەلەيلىكەن ، قىينالماي خوتۇن ئالدى ، جاپا تارتمايلا بالىغا ئىگە بولدى . » دېگەن سۆزلەر ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ قالاتتى . لېكىن ئۇ قىلچە پەرۋا قىلمايتتى . «نېمە دېيىشسەڭ دېيىشۈەرمەمسەن لالىلار . مەن بالىنىڭ ئاتىسى . سەنلەر نېمىنى بىلىشەتتىڭ ؟ » دەپ ئۆز ـ ئۆزىگە تەسەللى بەردى . كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ گەپ تېخىمۇ ئۇلغايدى . ئۇلغايغانسېرى ئارۇپ ئۆزىچە دەرگۈمان بولۇپ ئالتۇنگۈلنى قىستاققا ئېلىپ بالىنىڭ ئاتىسىنىڭ زادى كىملىكى ھەققىدە قۇرئان تۇتقۇزۇپ قەسەم قىلغۇزدى . لېكىن ئۇ يەنىلا ئالتۇنگۈلنىڭ قورسىقىدا كۈندىن ـ كۈنگە چوڭىيىۋاتقان بالىنىڭ ئۆزىنىڭ ياكى ئەمەسلىكىگە ئىشىنەلمەي قالدى . «كىشىلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق دېيىشۋاتىدۇ . توي قىلىشتىن ئىلگىرى ئۇ مېنى بۇياقتا كولدۇرلىتىپ شاكىر بىلەن··· » ئۇنىڭ مېڭىسى زىڭىلداپ كەتتى . بىردىنلا شاكىرغا قاتتىق غەزەپ ۋە ئۆچمەنلىكى قوزغالدى . شۇ كۈنلەردە تالاي سۆز ـ چۆچەكنىڭ شاھىدى بولغان بالا ئالتۇنگۈلنىڭ قورسىقىدا بەش ئايلىق بولۇپ چۈشۈپ كەتتى . «ئارۇپ زىيان تارتتى . تەييار موزاينى كۆزلەپ ئىنەك ئېلىۋىدى ،

موزاي ئۇنىڭغا نېسىپ بولمىدى . » قورساق كۆپۈكى گەپنىڭ شەكلى ئۆزگىرىپ يەنە ئۇلغايدى . ئارۇپ ساراڭ بولايلا دېدى . ئۇ ئايالىنىڭ پاكلىقىغا گۇمان قىلىپ قالدى ، ئۇنىڭغا ئىشىنەي دېسە تېخى ، ئىشەنمەي دېسە تېخى ، ئۇچۇپ يۈرگەن سۆز - چۆچەك ئۇنى ئىسكەنجىدە قىينىماقتا . «ھەممە بالانىڭ بېشىغا ئاشۇ شاكىر دېگەن ماز پاينەكنىڭ ئوڭ - تەتۈر جۆيلىشى سەۋەب بولدى» دەپ ئويلىدى ئۇ . «خەپ خۇمسى ، سەندىنمۇ مەن كېلىشتۇرۇپ بىر ئۆچ ئالمايدىغان بولسام» .

بىر كۈنى كەچ ئارۇپ يېزا يولىنىڭ دوقمۇشىدا سەككىز - ئون ياش بىلەن شاھمات ئوينىۋاتقان يەردىن چىرايلىرى تامدەك تاتارغان ، ئەمما يەنىلا رەتلىك كىيىنگەن شاكىر ئۆتتى . ئۇ ئورۇقلاپ بىر تېرە ، بىر سۆڭەك بولۇپ قالغان ، پۇڭلىسە ئۇچۇپ كەتكۈدەك ھالغا كېپقالغانىدى . ئۇنىڭ چىرايى شۇنچىلىك سولغۇن ھەم جۇدەڭگۈ ئىدى . بۇرۇنقى شاكىرغا پەقەتلا ئوخشىمايتتى . ياشلار ئۇنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشتى . ئارۇپنىڭ قاپىقى تۇرۇلدى . شۇئان ئۇنىڭ كۆڭلىدىن بىر خىيال كەچتى . ئۇ شاكىرنى گەپتە ئەدىپىنى بەرمەكچى بولدى . شۇ ئارىدا بىر ياش :

— شاكىر ئەجەب ئورۇقلاپ كېتىپتىغۇ ؟ — دېدى .

— بۇنداق چوكانلار بىزدەك قابىل يىگىتلەردىن ئايرىلسا تۇگىشىدۇ ، — دېدى ئارۇپ مەسخىرە بىلەن كۈلۈپ . شاكىر ئارقىسىغا شۇنداق چاپسان بۇرۇلدىكى ، غەزەپتىن ئۇنىڭ ئاجىز تېنى ياپراقتەك تىترەپ كەتتى . ئۇنىڭ يىگىتلىك غۇرۇرى يەرگە قاتتىق ئۇرۇلغان ، يىگىتلىك غۇرۇرى ، ياق ، يۈرىكى ئوتقا تاشلىغان گۆشتەك پۇچۇلىنىپ كەتتى . ياخشى كىيىنگىنى ئۈچۈن مانا مۇشۇ ئادەملەر «چوكان» دەپ لەقەم قويدى . ئەمدى بولسا بۇ لەقەم چوڭقۇرلاپ نەگە باردۇ ؟ شاكىرنىڭ چىرايى دەھشەتلىك تۇس ئالغانىدى . ئۇ ئارۇپقا مىختەك تىكىلدى . ئۇنىڭ يۈرىكى «ئەنە شۇ سېنىڭ مۇھەببىتىڭنى سەندىن تارتىۋالغان ، ئەڭ ئەشەددىي رەقىب ئەنە شۇ . ئۇ يەنە سېنىڭ يىگىتلىك غۇرۇرۇڭنى دەپسەندە

قىلىۋاتىدۇ» دەپ ناله قىلماقتا ئىدى. نېمە قىلىش كېرەك؟ ئۇنىڭ ئەدىپىنى بېرىش كېرەكمۇ؟ بىراق ھازىر شاكىردا ئۆز رەقىبىنىڭ ئەدىپىنى بەرگۈدەك مادار يوق. بەلكى رەقىبى بىر پۇتلىسە ئۇچۇپ كېتىشى مۇمكىن. ئەمىسە...

— قانداق، چوكاندەك پۇرامدىكىن دېسەم قارىشىڭمۇ ئېرىنى كۆتكەن چوكانغا ئوخشايدىكەنغۇ؟ چوكان پۇراپ نەگە بېرىپ كەلدىڭ؟ — ئارۇپ كۈلۈپ زەھەرخەندىلىك بىلەن سۆزلىدى.

— شۇنداق، چوكانىڭ يېنىغا بارغانتىم. پۇرىقى بەدىنىمگە، قارىشى كۆزۈمگە سىڭىپ قالغان ئوخشايدۇ، — دېدى شاكىر. «ئەمدى تۇگەشكەنسەن» دەپ ئويلىدى ئۇ ئۆزىنى بېسىپ.

— ھا... ھا... ھا ... سەنما؟ ھا... ھا... ۋاي قوۋۇرغام، ھا... ھا... قايسى چوكانىڭ قېشىغا بارغانتىڭ؟ ھا ... ھا ... ھا ...

«ھەببەللى. ئەمدى مېنىڭ كۈلمىگىنىمنى كۆر!» دەپ ئويلىغان شاكىر ئارۇپتەك قاقاقلاپ كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:

— ئۇنداق بولسا سەن ھازىرلا بېرىپ ئالتۇنگۈلدىن سورا، ھا... ھا... ھا...

ئارۇپنىڭ كۈلكىسى ئۆچۈپ چىرايى تاتىرىپ كەتتى. ئۇ شاكىرغا ئېتىلغاندى، باشقىلار تۇتۇۋالدى. شاكىر بولسا قاقاقلاپ كۈلگىنىچە كېتىپ قالدى. ئارۇپنىڭ كۆزىگە قان تولغاندى.

6

ئارىدىن بىر يىل ئۆتتى. باھار كۈنلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى كىشىلەر مەھەللىنىڭ چېتىدىكى جىگدىلىك ئارىسىدىكى قېرى جىگدە دەرىخىدە قارا ئارغامچىغا ئېسىلىپ قالغان ئالتۇنگۈلنىڭ ئۆلۈكىنى كۆردى. ئەپسۇس ئىچىدە ئۇنى سىرتماقتىن ئاجرىتىپ ئۇن - تىنسىزلا يەرلىكدە قويدى. ھېچكىم ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە ھازا ئاچمىدى. ئاتا - ئانىسىمۇ ئانچە ھەسرەتلىنىپ كەتمىدى. پەقەت

ئۇنىڭدىن قالغان بىر يېرىم ياشلىق ئوغۇل بالا كۆكۈش كۆزلىرىگە ياش تولدۇرۇپ يىغلىدى . مانا بۇ قېرى جىگدە ئالتۇنگۈلنىڭ مۇھەببىتىنىڭ گۈۋاھچىسى بولغانىدى . مانا ئەمدى ، ئالتۇنگۈلنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمىگە ئارغامچا تارتىپ بەردى . دېمەك ، بۇ قېرى جىگدە جاللات بولدى .

شۇ تاپتا سىزگە ئىشىنىڭ جەريانىنى سۆزلەپ بەرگۈم كېلىۋاتىدۇ . ئارۇپ شاكىرىنىڭ ھېلىقى سۆزىدىن كېيىن ئوغا يۈتۈۋالغاندەك خۇددىي يوقىتىپ ئۆيگە كىردى ـ دە ، ئالتۇنگۈلنىڭ يۈزىگە بىرنەچچە شاپىلاق سالدى . ئالتۇنگۈل ھۆ تارتىپ يىغلىغىنىچە بوقچىسىنى كۆتۈرۈپ يامانلاپ ماڭدى . ئارۇپ ئىشىك تۈۋىگە چىقىپ جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرىدى :

— ھەي ، ھەي خوتۇن ئارقاڭغا يان دەيمەن . ئارقاڭغا يان . ھېلى بىكار ... كەلمەسكە كېتىپ قالىسەن !...

بۇ چاغدا قولۇم ـ قوشنىلار ، ئۇششاق بالىلارغىچە ئىشىك ئالدىغا چىقىشقانىدى . ئالتۇنگۈل ئارۇپنىڭ ۋارقىرىغىنىغا پەرۋاسۇ قىلماي كېتىۋەردى . ئارۇپ ئەسەبىيلەرچە بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى :

— كېتە ، كەت ! كەلمەسكە كەت ! بولدى بۇگۈندىن تارتىپ سەندەك خوتۇنۇم يوق ! ئۇچ تالاق...

قولۇم ـ قوشنىلار ئىغىزىنى ، ياقىسىنى تۇتقىنىچە «ۋاي» دەپ قېلىشتى . شۇ چاغدىلا ئالتۇنگۈل ئارقىسىغا بۇرۇلدى . بوقچا ئۇنىڭ قولىدىن چۈشۈپ كەتتى . ئارۇپ بولسا ئۆز گېپىدىن قاتتىق چۆچۈپ گاراڭ بولۇپ ئىزىغا ئولتۇرۇپ قالدى . بىر ھازادىن كېيىن باشلىرىغا توپا چېچىپ ھۆركىرەپ يىغلىۋەتتى . ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى توپىغا مىلىنىپ كەتتى ، تىزىغىچە توپىغا پاتتى . ئۇ بىر ھازاغىچە توپىدا يېتىپ تولغىنىپ يىغلىدى ، ئۇ يىغىدىن توختاپ ھوشىنى يىغقاندا يېرىم كېچە بولغان ، ئەتراپىدا ھېچكىم يوق ئىدى . ئۇ قىلىپ سالغان گېپىگە ئىنتايىن ئۆكۈندى ، ھەسرەتلەندى ،

يـــغـلـدى ، قاقشـدى . يۇرىكى ئالتۇنگۇل ئۇچۇن ناله قىلماقتا ئىدى . ئۇ ئۆيگه كىردى . ئۆي ئىچى قالايمىقان ، شامال ئۇچماقتا . ئالتۇنگۇلنىڭ چۆچۇره ئۇچۇن قىلىپ قويغان قىيمىسى ، جىلتىسى چېچىلىپ ياتاتتى . ئۇ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ هۆركىرەپ يىغلاپ كـەتـتى . ئۆزىنى كاچاتلىدى ، بارمىقىنى چىشلەپ قانىتىۋەتتى . ئۇنىڭ يۇرىكى ئالتۇنگۇلسىز هاياتنىڭ كېرىكى يوق دېگەن سادالار بىلەن نامايىش قىلماقتا ئىدى . ئۇ مۇشۇنداق ئاقىۋەتنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولغان شاكىرنى ئۆلتۇرۇۋەتمەكچى بولدى . ئۇ پىچاقنى بىلەپ ئۆيدىن چىقتى . شاكىرنىڭ مەھەللىسىگه كەلگەنده ، تاڭ ئاتقان بولۇپ ، شاكىرنىڭ ئىشكى ئالدىدا ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانا ، قوۋم ـ قېرىنداشلىرى بەللىرىگه قارا باغلاپ هازا ئېچىشماقتا ئىدى . دېمەك ، شاكىرنى ئارۇپ ئۆلتۇرۇشتىن بۇرۇن ئەزرائىل جېنىنى ئېلىپ كېتىپتۇ ـ ده . «بالدۇرراق ئۆلگەن بولساڭ مۇشۇ كۇنگىمۇ قالماستىم خۇمسى» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى ئارۇپ بوشاشقان هالدا .

ئـارۇپـنـــڭ يـۇرىـكى ئاغرىدى ، تېنىدىن دەرمان كەتتى ، كېچىلىرى ئۇيقۇسىز ئۆتتى . ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ، ئارىغا ئادەم سېلىپ ئالتۇنگۇل بىلەن يارىشىپ قېلىشنى قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى . ئالتۇنگۇلنىڭ ئاتا ـ ئانىسى «قىزىمىز ئۇچ تالاق بولغۇدەك نېمە قىلدى؟ خېتىنى بەرسۇن» دېگەننى ئوتتۇرىغا قويۇپ چىڭ تـۇرۇۋالـدى . بـۇلار ئـاجرىشىشتا هۆكۈمەت رەسمىيىتىنى تېخى ئۆتمىگەنىدى . يېزىدىكى خېلى ئادەملەر ئارىغا چۈشۈپمۇ بۇ ئىشنى ئەپلەشتۇرەلمىدى . ئالتۇنگۇلنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۆز گېپىده چىڭ تۇرۇۋالدى . ئارۇپ مەھەللىدىكى كىشىلەرنىڭ مەسلىھىتى بويىچه ئالتۇنگۇلنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ غازى ئىمامغا چوقۇنىدىغانلىقىدىن پايدىلىنىپ ياراشماقچى بولدى . غازى ئىمام ئوتتۇرىغا چۈشسه ، ئـالتۇنگۇلنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭ گېپىنى يىرالمايدۇ ، ئاتا ـ ئـانـــسـى قـوشـۇلـسـا ، ئـالتۇنگۇل خۇددى ئارۇپ ئالتۇنگۇلگه

چىدىمىغاندەك ئۇمۇ ھازىر سېغىنىپ تۇرۇۋاتىدۇ .

ئىش راستىنلا شۇنداق بولدى . بىراق ، ئىش ئاسانغا چۈشمىدى . بەلكى شەرىئەت قائىدىسى بويىچە ئېرى تەرىپىدىن تالاق قىلىنغان خوتۇن باشقىلار ئارقىلىق تەلى قىلدۇرۇلغاندىن كېيىن ئەسلىي ئېرىگە نىكاھ قىلدۇرۇلمىسا بولمايدۇ ، دېيىلەتتى . ئالتۇنگۈلنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ئىمامنىڭ گېپى بىر يەردىن چىقتى . ئارۇپنىڭ تاپىنىدىن كىرگەن ئىس مېڭىسىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇ ئىوڭ قولىنىڭ چىمچىلىقىنى چىشلەپ سۆڭەككە يەتكۈزدى . لېكىن ئۇنىڭ قولىنىڭ ئاغرىقى يۈرىكىنىڭ ئاغرىقى ، ۋىجدانىنىڭ ئازابى ، غۇرۇرىنىڭ پەريادى ئالدىدا ھېچگەپ ئەمەس ئىدى . قولىدىن جىرتىلداپ چىققان قان تامغا چاچرىدى . ئېغىزى قانغا بويالدى . ئېغىزىدا بولسا بارماقنىڭ ئۇچى مىدىرلايتتى...

ئارىدىن بىر ئاي ۋاقىت ئۆتتى . ئارۇپ تولا ئويلاپ سارىڭ بولايلا دەپ قالدى . جۇدەپ بوۋايغا ئوخشاپ قالدى . ئىمام ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى :

— ئوغلۇم ، قارىسام سەن ئالتۇنگۈلگە پەقەتلا چىدىمايدىكەنسەن . بىراق ئۇنى ئەمدى نىكاھىڭغا ئالىمەن دېسەڭ ، تەلى قىلدۇر . بۇ بىز ئەھلى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشى . ئاتا ـ بوۋىمىز ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغاندىن تارتىپلا تالاق قىلغان خوتۇننى قايتا ئەمرىگە ئالغاندا تەلى قىلدۇرغان . بۇ يالغۇز سېنىڭ ئىشىڭ ئەمەس ، بەلكى پۈتكۈل مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشى . ئىمانىم كامىل بولسۇن دېسەڭ ، مۇشۇنداق قىلماي ئامال يوق . ئەگەر... — ئىمام شۇنداق دەپ گېپىنى توختىتىۋالدى . ئارۇپ ئۇنىڭغا :

— ئەگەر نېمە بولماقچى ؟

— ئەگەر سەن باشقىلار بىلىپ سۆز ـ چۆچەك بولۇشىدىن قورقساڭ ، سەن ، مەن ، ئاندىن خوتۇنۇڭ ، قېينىناتاڭ ، قېينىناڭدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدىغان بىر چارە بار . ئەگەر ماقۇل كۆرسەڭ .

— قانداق چارە ئۇ ؟ — ئالدىراپ سورىدى ئارۇپ جانلىنىپ .

ئىمام ئىنتايىن پەس ئاۋازدا :

— مەن ئۆزۈم تەلى قىلىپ قويسامۇ بولىدۇ ، — ئارۇپ چاچراپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، ئىمامنىڭ ياقىسىدىن تۇتتى .

— سەن... سەن... بۇ ... بۇ مۇسۇلمانچىلىق .

قورقۇنچلۇقىدا ئىمامنىڭ كۆزلىرى چاچراپ چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ كەتتى . ئارۇپ ئۇنى قويۇۋەتتى . ئىمام بۇشىنۇپلىپلا ئارۇپنى ئەيىبلىگىنىچە يامانلاپ كېتىپ قالدى . ئارۇپ بولسا بېشىنى چاڭگاللاپ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى ـ دە ، ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتى . كۈنلەر ئۆتتى ، ئايلار ئۆتتى . ئارۇپ ئاخىر ئىمامغا چاي قۇيۇپ ، بۇ ئىشنى ئىنتايىن خۇپىيانە قىلىشنى ئۇنىڭدىن ھۆكۈرەپ يىغلاپ تۇرۇپ ئۆتۈندى .

ئىشلار ئەنە شۇنداق بولدى . ئارۇپ بىلەن ئالتۇنگۈل يارىشىپ قالدى . ئالتۇنگۈل قورساق كۆتۈرۈپ تۇغدى . بالا توغۇلۇپ ئۇزاق ئۆتمەي ، بۇ ئائىلىدىكى تىنچلىق يەنە بۇزۇلدى . بالا ئوغۇل بولۇپ ، كۆكۈش كۆزلىرى ، ئىشقىلىپ ، ھەممە يېرى يا ئاتىسىغا ، يا ئانىسىغا ئوخشىمىغان ، بەلكى ئىمامنىڭ بېشىنى ئېلىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويغاندەك ئىدى . قايسى ئىنس ـ جىن سىرنى ئېچىۋەتتىكىن ياكى بالىنىڭ قۇيۇپ قويغاندەك تۇرقى بۇ سىرنىڭ پاكىتى بولۇش ئۈچۈن بۇ دۇنياغا كەلدىمۇ ، ئىشقىلىپ ، يېزىدا كىشىلەرنىڭ ئېغىزىدا سۆز ـ چۆچەك سەلدەك يامرىدى . ئارۇپ نومۇس كۈچىدە بىر كېچىدىلا يۈرتتىن غايىب بولدى . ئۇنىڭ نەگە كەتكىنىنى ھېچكىم بىلمىدى . دەرد ـ ئەلەم ئاخىر ئالتۇنگۈلنى ئۆز قولى بىلەن ئۆز بوينىغا ئۆلۈم سىرتمىقى سېلىشقا مەجبۇر قىلدى . كېيىن كىشىلەر «ئالتۇنگۈلنى شاكىرنىڭ قىساسى تۇتتى ، رەھمەتلىك يىگىت ئاشۇنىڭ دەردىدىنلا ئۆلۈپ كەتتى» دېيىشتى .

1985 ـ يىل 9 ـ ئاي ، قەشقەر

مۇزاكىرە

ئۇ ئېغىر قەدەملىرى بىلەن باشلىقنىڭ ئىشخانىسى ئالدىغا كەلدى ـ دە ، چەكمەستىنلا ئىشىكنى ئاچتى . ئىشىكنىڭ چېكىلمەستىنلا ئېچىلىشى بىلەن باشلىقنىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى :

— ھە ئەبەيدۇللامۇ ... — باشلىق ماتېرىيالدىن كۆزىنى ئۈزۈپ ، يېرىم ـ ياتا كۈلۈمسىرىدى ، — ئېيلان قىلغان ئىلمىي ماقالەڭنى كۆردۈم . پىكىرىڭ كىشىنى ئويلاندۇرىدۇ... لېكىن...

— مەن ئاجرىشىش توغرىسىدا خەت ئالغىلى كىردىم ، — ئەبەيدۇللا خىيالچان ئىدى . چىرايىدا ھېچقانداق ئىپادە يوق ئىدى .

— نېمە ؟ ئاجرىشىشقا ؟ ئايالىڭ بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالدىڭمۇ ؟ ئىككى بالا بولغاندا يەنە... ياكى ئۇنىڭدىن چېنىپ يۈرەمسەن ـ يە ؟ !

ئەبەيدۇللا باشلىققا تىكىلگىنىچە جىمجىت تۇراتتى .

— گەپ قىلمامسەن ، مېنىڭ دېگەنلىرىم راستمۇ ؟ — باشلىقنىڭ بىردىنلا جەھلى قاتتى .

— ياق ! — ئەبەيدۇللا چوڭقۇر تىندى ، — مېنىڭ ئايالىم يىراقتا . تۆت يىلدىن بېرى يۆتكىيەلمىدىم ياكى مەن يۆتكىلەلمىدىم . ئاجرىشىپلا كەتسەم سىلەرنىڭ بېشىڭلارمۇ ساقىيىپ قالىدىغان ئوخشايدۇ... — ئۇ كۆزەينەكىنى سۈرتتى .

— بىز مۇزاكىرە قىلىۋاتىمىزغۇ ؟

— ئۇچ يىل بولدى . مەن پەقەت «مۇزاكىرە» قىلىۋاتقىنىڭلارنى بىلمەن ، لېكىن…

باشلىق ئورنىدىن تۇردى :

— بولىدۇ… بۇ راستتىنلا جىددىي مۇزاكىرە قىلىشقا تېگىشلىك ئىش … قايتىپ تۇرغىن ، بىز ئوبدانراق مۇزاكىرە قىلىپ كۆرەيلى .

— يەنە مۇزاكىرە …

— شۇنداق ، مۇزاكىرە قىلمىساق بولامدۇ …

ئاتا ۋەسىيىتى

بوۋاي ساناقسىز مىنگەش قورۇقلار ئىچىدە پىلدىرلاپ قالغان كۆزىنى سەل مىدىرلاتتى. كۆز قۇيرۇقىدىن ياش ساقىپ قورۇقلارنى ئۆزىگە ئېرىتقچا قىلىپ ئېقىپ قوۋزىدىكى قويۇق ئاق ساقىلى ئارىسىغا كىرىپ غايىب بولدى. نەچچە قاتلىنىپ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن قاپىقى خۇددى ئاسلانچاق ئويۇنچۇق قىلىپ ئويناپ نىمجان قىلىپ قويغان تام كېپىنىكىنىڭ قانىتىدەك پات-پات لىپىلداپ تىترەيتتى. بوۋاي يۇز ياشتىن ئاشقان بولسىمۇ ئاڭلاش سېزىمى ناھايىتى ياخشى ئىدى.

ئۇنىڭ قۇلىقىغا «ھوشىغا كەلدى. ئەنە ئېغىزى مىدىرلاۋاتىدۇ. كۆزى... قاپىقى مىدىرلاۋاتىدۇ.» دېگەن چوڭ ئوغلى دەۋرانىنىڭ شوخ قىزى نەفسەنىڭ بوش ئاۋازى ئاڭلاندى. بوۋاي بۇ نەۋرىسىگە بەكمۇ ئامراق، شۇغىنىسى بۇ شەيتان قىز ھەييارلىق قىلىپ تولا بوۋاينى نامىزىدىن ئازدۇرۇۋېتىدۇ. بوۋاينى جىلە قىلىدۇ. بوۋاي قويۇق ساقىلى ئارىسىدىكى ئېغىزىنى ئۆمىلەپ بولغۇچە ئۇنىڭ ساقىلىدىن تۇتۇۋېلىپ سۆيۈپ، يەنە ئاچچىغىنى ئوغرىلاپ نەلەرگە ئاپىرىۋېتىدۇ. «يېشى يۇزدىن ئاشقاندا بۇ بىچارىگە نېمە تارتقۇلۇق؟» كېلىنىنىڭ مىشىلداپ يىغلاپ تۇرۇپ پەس ئاۋازدا قىلغان سۆزىمۇ بوۋاينىڭ قۇلىقىغا ئېنىق ئاڭلاندى. ئۇ پۈتۈن ئەزايىنىڭ خۇددى ياش چاغلىرىدا باش ئەتىيازنىڭ

سوغۇقنغا قارىماي «قەلەندەر زەي» كۆلىگە بېلىق تۇتقىلى بېرىپ ، كېچىچە پاتاستا ئوت قالاپ بوجۇق توپىدا ئوت ئۈستىنى نېپىز باستۇرۇپ ، ئۇنىڭ ئۈستىدە ئۇخلاش ئۈچۈن ياتقاندا بەدەنلىرى كۆيۈپ تولغىشىپ كەتكەندەك كۆيۈشۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى . بىراق ، ھازىر ئۇنىڭدا تولغاشقۇدەك مادار يوق . ئەجەل ئۇنىڭ بېشىدا قانات سۈرەپ يۈرىدۇ . ئېغىزىدا ، ياق ، ئىچىدە ، يۈرىكىدە ئاللاغا شۈكۈر ـ سانا ئېيتىپ ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنى ئوقۇۋا- تىدۇ ، ئىمان تىلەۋاتىدۇ . ئاللا ، جان قاچان چىقىپ بولىدىغاندۇ . ئەمما بىر نەرسە ئۇنىڭ يۈرىكىنى قاتتىق سىقىۋاتىدۇ . ئۇ يۈز نەچچە يىل بۇ ئالەمدە ياشىدى . بۇ ئالەمدە يەيدىغىنىنى يېدى ، كىيىدىغىنىنى كىيدى . مانا ئەمدى سارغىيىپ پىشقان قوغۇنغا ئايلاندى . بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىدىغان پەيت كېلىپ قالدى . پېلىكى قۇرۇپ ساپىقى سارغايغان قوغۇن بىراۋ ئۈزمىسىمۇ تەبىئىي ئۆزى ئۈزۈلىدۇ . ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئازراق ماغدۇرىغا كەلسە ، ئىككى ئېغىز گەپ قىلىۋالسىلا بولاتتى . ئەگەر بۇ سۆزنى قىلىۋالال- ماي كېتىپ قالسا ، ئۇ بۇ دۇنيادىن چەكسىز ئارمان ئىسكەنجىسىدە سىقىلىپ كېتىپ قالىدۇ . ئېغىر گۇناھ بوقچىسىنى يۈدۈۋېلىپ كېتىدۇ . ئۇ بۇ دۇنيادا ياشىغان يۈز نەچچە يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بېرى بۇ دۇنيانىڭ خوۋلۇقىدىن كۆرە ، جەبىر ـ جاپاسىنى تولا تارتتى . جەبىر ـ زۇلۇم ئىچىدە بۇ دۇنيانى «ۋاپاسىز دۇنيا» دەپ ئۆمۈر بويى قارغاپ كەلدى . يەنە شۇ ۋاپاسىز دۇنياغا تارتىشىۋاتىدۇ ، چىدىمايۋاتىدۇ . ئادەملەر ئارىسىدا «ئىت ئۇرغۇچىغا ئامراق» دەيدىغان گەپ دائىم بولۇپ تۇرىدۇ . «ياماننىڭ ئوتى يامان» ، ۋاپاسىزدا زادى قانداق سىر باردۇ ؟ ئادەم يەنە ۋاپاسىزغا تويمايدۇ ، ۋاپاسىزنى ئەسلەيدۇ ، ۋاپاسىزدىن مېھرىنى ئۈزەلمەيدۇ ، ۋاپاسىز ئۇچۇن ئۆلۈشىدۇ ، ۋاپاسىز ئۇچۇن بىر ئۆمۈر ھەسرەت چېكىدۇ . ۋاپاسىزلىق ئىچىگە تەڭرى كىشىلەرنىڭ يۈرىكىنى سېھىرلىگۈچى قانداق قۇدرەتلىك كۈچ ئاتا قىلغاندۇ ؟ مانا

بۇ ئاتا يۇز نەچچە يىل ۋاپاسىز جاھاننىڭ نۇرغۇنلىغان بەختسىز مەخلۇقلىرىدەك ۋاپاسىزلىقنىڭ دەردىنى ھازىرغىچە تارتتى . مانا ھازىرمۇ تارتىۋاتىدۇ ، لېكىن يەنە تويمايۋاتىدۇ . ياق تويدى ، تويغان بىلەن يەنە بىرئاز ئىشى بارەدەك تۇرىدۇ . بۇ ئىش ئاز بولسىمۇ ناھايىتى مۇھىم ئىش . بۇۋاي دەسلەپتە ئۆزىنىڭ بۇنداق تاسادىپىي ئۆلۈم گىرداۋىغا كېلىپ قالىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى . ئۇ بېشىدا بالىلىرى ، قېرىنداشلىرى ، نەۋرىلىرى ، ئىشقىلىپ ، ناھايىتى كۆپ ئادەمنىڭ كۆز يېشى قىلىۋاتقانلىقىنى بىلدى . ئۇ بارغانچە ئۆزىگە سەل دەرمان پەيدا بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى . بۇ دەرمان كۆيۈشۈۋاتقان بەدىنىگە سوغۇق بىر خىل سېزىم بىلەن كىرىۋاتقانىدى . بۇ دەرمان گەرچە ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ ، لېكىن ھەر ھالدا بارغانچە ياخشىلىنىۋاتىدۇ . ئۇ ئۆزىنىڭ قانداق قىلىپ بۇ ھالغا كېلىپ قالغانلىقىنى ئەسلەشكە تىرىشتى . كۈچەندى ، ئېسىنى يىغىش ئۈنۈگۈغا ئانچە ئاسانغا چۈشمىدى . ھەر ھالدا قويۇق تۇمان ئىچىدە يىراقتىن كۆرۈنگەن كۆلەڭگۈدەك غۇۋا ئەسلىيەلىدى .

ئۇ كۆك ئېشىكىنى مىنىپ مەسچىتتىن يېنىپ ئۆيگە ماڭغا-نىدى . ھە راست ، ئۇ كىچىكىدىن تارتىپ ئادەتلەنگەن كۈندە پىشىق تۇخۇمدىن ئونىنى يەيدىغان ئادىتى بويىچە ئەتىگەندە قوينىغا سالغان ئون تۇخۇمنىڭ كەچ كىرگەندە قالغان ئوننىچى تۇخۇمىنى ئېلىپ سويۇپ ، شۆپۈكىنى ھېلى مەنزىلگە يەتكەندە ئادەم دەسسە-مەيدىغان يەرگە ئاپىرىپ كۆمۈۋەتسىمۇ ، نەۋرىسى نەفىسە باققان ئانارگۈل تەشتىكىگە تاشلىسىمۇ بولىۋېرىدۇ . ئۇ قولىغا يىغىلغان تۇخۇم شۆپۈكىنى بەلبېغىغا تۇگدى . ئۇ تۆت يولنىڭ دوقمۇشىغا يېقىنلاپ قالغانىدى . يول چېتىدىكى ئۆستەڭ بويىدا سۇغا چۆمۈلۈپ ، يۇزلىرىگە سېغىز لاي سۈۋاپ «مايمۇن» ئويۇنى ئوينا-ۋاتقان بىر توپ يالىڭاچ بالىلار بىر - بىرىنى قوغلىشىپ تەرەپ - تەرەپكە قېچىپ ئويناۋاتاتتى . بۇۋاي بالىلارنىڭ چۇر - چۇر

قـــلىشىپ بىر ـ بىرىنى قورقۇتۇشلىرىغا مەستلىكى كەلسىمۇ ، ئـەنـسىرىدى . «بۇ كەمدىكى ياش بالىلار نېمانچە بەغەرەزلىشىپ كېتىدىغاندۇ ؟ » ئۇ شۇ خىيالىنى قىلىۋاتقاندا ، يېنىدىن خىش باسقان بىر يېشىل ماشىنا يانداپ دېگۈدەك ئۆتتى . بوۋاي چۆچۈپ خىيالى ئۈزۈلۈپ قېلىپ يەنە ئۆز خىيالىنى داۋام ئەتتى . «مانا مۇشۇنداق كوچىلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۆتۈپ تۇرغان چوڭ يولغا خەق بالىلىرىنى چىقىرىپ قويۇپ يۇرۇۋېرىدۇ . گۆدەك ـ تە ، گۆدەك . » ئالدىنقى ماشىنىدىن توزۇغان توپىلىق يولنىڭ ئۆلۈك توپىسى يولدا قېلىن بىر قەۋەت تۇمان ھاسىل قىلدى . ئاچچىق چاڭ ـ توزاندىن بـوۋايـنـىڭ دىماغلىرى ئېچىشىپ دېمى سىقىلىپ كەتتى . كۆزى ئـالـدىـدىكى ھېچ نەرسىنى ئىلغا قىلالمىدى . پەقەت بالىلارنىڭ چۇرۇلداشلىرى يېقىنلا يەردە ئاڭلىنىپ تۇراتتى . شۇ چاغدا ئارقا تەرەپتىن گۈرۈلدەپ يەنە بىر ماشىنا كەلدى (بوۋاي كۆرەلمىدى ، ئـاۋازىـدىـن شـۇنداق ھېس قىلدى) . ماشىنا بوۋاينىڭ يېنىدىن ئۆتتى . ئۆتتىيۇ ، بىردىنلا بوۋاي تەرەپكە بىرلا سىلكىنىپ يولدىن چەتنەپ قويۇق تېرەكلەر ئۆسكەن ئورمان بەلبېغىغا ئۇسۇپ كىرىپ كـەتتى . بوۋاي تۇيۇقسىز بقىنىغا ئۆكۈز ئۇسۇۋەتكەندەك ھېس قىلدى ـ دە ، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ نەرسىنى بىلمىدى .

*　　*　　*

بـوۋاي ئېغىزىنى تەستە قىمىرلىتىپ گەپ قىلدى . دەۋران قۇلىقىنى ئاتىسىنىڭ ئېغىزىغا يېقىن ئەكەلدى :

— ئو ... ئوغلۇم ... سەن ... سەن بارمۇ ؟— بوۋاي ناھايىتى زورۇققان بولسىمۇ ئاۋازى ناھايىتى بوش ، ئۈزۈلۈپ ـ ئۈزۈلۈپ قالىدۇ . دەۋران ناھايىتى دىققەتتە ئاتىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدى .

— مەن دەۋران . مەن بار ئاتا ، — دېدى دەۋران .

— ھـە... سەن ... سەن ... سەندىن سوراي ... مەن نېمە

بولدۇم؟

— سىزنى ماشىنا بېسىۋېتىپتۇ.

— ھە ... ھە ... مەنمۇ ... شۇنداق ئويلىۋىدىم. شوپۇر قانداق ... ئادەمكەن؟ ...

— يىگىرمە ئالتە ياشلاردىكى سېرىق تۇك سويمىكەن.

— ئۇ ... ئۇ ... ئۇ بالا ... ھازىر ... قەيەردە؟

— ساقچىدا سولاقلىق..

— ئۇ ... ئۇ ... سالامەتمۇ؟

— كىشىلەر ئۇر - ئۇر قىلىۋېتىپتۇ. ساقچىلار ئاران ئاجرىتىپ سولاپ قويۇپتۇ. ئاتا، ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟

— مەن ... مەن ... ھامان ... كۈنۈم يېقىنلىشىپ قالغان ئادەم، ئەجىلىم شۇنداق ئوخشايدۇ.

— ياق، ياق ... ئۇنداق دېمەڭ جېنىم ئاتا، خۇدايىم شىپالىق بېرە، — دەۋرانىڭ لەۋلىرى تىترەپ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلۇپ، ئىچىدە دېمەكچى بولغان نۇرغۇن گەپنى بولسىمۇ بوغۇزىدىن چىقىرالمىدى. ماشىنا بوۋاينىڭ كىندىكىنىڭ تۆۋەن تەرىپىنى پۈتۈنلەي مەجۇەتكەن، بوۋايغا ئوتتۇرا يېشىدا ھەمراھ بولۇپ ئون تەخەي بەرگەن بەختسىز كۆك ئېشىكىنىڭ بولسا پۈتۈنلەي مەجىقى چىقىپ ئۆلۈپ بولغانىدى. بوۋاي بولسا تېخى ھايات بىلەن خوشلىشالماي تۇرماقتا ئىدى. ئوغلى ئاتىسىنىڭ يەنە كۆپ بولسا بىرەر سائەت ئۆمۈر كۆرەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، بوۋايغا يۇقىرىقى سۆزنى قىلغانىدى. ياتاق ئىچىدە سانجاق - سانجاق پاتماي تۇرۇپ كەتكەن ئۇرۇق - تۇغقانلار ئىچىدە يىغا - زار كۆتۈرۈلدى. بوۋاينىڭ ھالى بارغانچە پەسلەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئېغىزىنى قىمىرلاتتى. ئۇنىڭ يەتمىش ئالتە يىللىق جۇپتى كۆزى ئەما مومىيى ئوغلى دەۋرانىڭ يۆلەشتۇرۇشى بىلەن بوۋاينىڭ يۈز - كۆزلىرىنى سىلاشتۇرۇپ ھۆكۈمەپ يىغلاپ كەتتى. بوۋاي يەنە گەپ قىلدى. دەۋران قۇلىقىنى يېقىن ئەكېلىپمۇ ئاڭلىيالماي، تۇغقانلارنى

يىغا ـ زاردىن توختاشقا ئىشارەت قىلدى . ئۆي ئىچىنى قاپلىغان كىشىنىڭ يۈرەك ـ باغرىنى ئېزىدىغان ھەسرەتلىك يىغا توختىغان بولسىمۇ ، پات ـ پات تېشىغا چىقىۋاتقان ئۆكسۈش ئاۋازى زادىلا بېسىلمىدى . دەۋران قۇلىقىنى ئاتىسىنىڭ ئېغىزىغا يېقىن ئەكەلدى . بوۋاينىڭ ئاۋازى ناھايىتى يىراقتىن ئاڭلانغان غايىۋانە ئاۋازدەك ئاڭلانسىمۇ ، ئەمما ئۇققىلى بولاتتى .

— ئوغلۇم... سەن مېنىڭ تۇنجى پەرزەنتىم... ئوغلۇم بولىدىغان بولساڭ... مەن... مەن... سەندىن ئۇ دۇنيا... بۇ دۇنيا رازى بولاي... ئۇ... ئۇ... شوپۇر بالىغا... ئازار بەرمەڭلار... يولغا سېلىپ قويۇڭلار... ھەرگىز... دەۋا قىلماڭلار... ئەجىلىم شۇنداق... ئۇ... ئۇنىڭ دىلىغا ئازار بەرسەڭلار مېنىڭ كۆزۈم... يۇمۇلمايدۇ... مېنى ئىمانىم بىلەن كەتكىلى قويۇڭلار... سىلەرنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن... ھازىر ئۇنى ئۆلتۈرۈپ چاپىناپ پۇركۇۋەتسەڭلارمۇ... دەردىڭلار چىقمايدۇ... مېنى رازى قىلىمەن دېسەڭلار... ئۇنىڭغا تەگمەڭلار . سەن... سەن ھازىر... بېرىپ دېگىن... ئۇنى قويۇۋەتسۇن . بۇ مېنىڭ ساڭا دەيدىغان ۋەسىيىتىم... ئىتتىك بارغىن... مەن شۇنىڭغا... تارتىشۋاتىمەن... ئاڭلىدىڭمۇ ؟...

* * *

— نېمە قىلماقچى سىز ؟ بۇ قانۇننىڭ ئىشى غەزەپكە تايىنىپ ھەل قىلغىلى بولمايدۇ . ھېلىمۇ ئۇنى كىشىلەر ئۇرۇپ نىمجان ھالىغا كەلتۈرۈپ قويۇپتۇ . ئىككى تال قوۋۇرغىسىنى سۇندۇرۇۋېتىپتۇ . يەنە ئۇرۇپ قاتىل بولماقچىمۇ سىز ؟ — ساقچى كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلغان ، قاپاقلىرى ئىششىپ ، كۆز جىيەكلىرى قىزىرىپ كەتكەن دەۋراننىڭ ئىشكىتىن كىرىپ كەلگىنىنى كۆرۈپ چاچراپ تۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ كۆزلىرى يالت قىلىپ غەلىتە بىر خىل چاقناپ ، سەل ھودۇقۇپ كەتتىيۇ ، يەنە ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى .

— سىز خاتالاشتىڭىز ، مەن ئۇنى ئۇرۇپ ئەتتىمنى ئېلىش ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى ئۇنى داۋالىتىپ ساقايتىپ يولغا سېلىپ قويۇش ئۈچۈن كەلدىم ، — دېدى دەۋران . ساقچى ھەيرانلىقىدىن دەۋرانغا قاراپ بىردەم تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى . ئاندىن مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ ئىزىغا ئولتۇرۇپ ، يانچۇقىدىن كۆك تاماكا ئېلىپ ئۆزى كېسىۋالغان گېزىت قەغىزىگە ئوراشقا باشلىدى :

— دەۋران كۆڭلىڭىزگە كەلسىمۇ ، مەندىن رەنجىسىڭىزمۇ دەۋېرەي . سىزنى بۇ ئەتراپتا جېدەل دېسە بىر توققۇز نان ئېلىپ باردىغان نوچى دەپ ئېتىراپ قىلمايدىغان بىرمۇ ئادەم يوق . ئۇنىڭ ئۈستىگە سىزنىڭ تۇغقانلىرىڭىزنىڭ تولىسى جېدەل سورۇنىدا ، قىمار سورۇنىدا داڭ چىقارغان . تەبىئىي ھالدا سىلەرنىڭ جەمەتتىكى بىرەرى بىر كىم بىلەن بىر نەرسە دېيىشىپ قالسا ھەممىگىلار كالتەك - تاياق كۆتۈرۈپ بارىسىلەر . جېدەلدىن ، سولاقتىن قورقمايسىلەر . بۇنداق ۋاقىتتا سىلەرنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىگىلارنى مەن بىلىمەن . مەن ئۇنى قوغداش ھوقۇقىغا ئىگە ، — ساقچىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ئىشىك ئالدىغا توپلىشىۋالغان كىشىلەر گۈڭۈر - مۈڭۈر قىلىشىپ بۇ سۆزنى بەرھەق دەپ ھېسابلاشتى . دەۋران غەزەپتىن بىر كۆكىرىپ ، بىر تاتىرىپ كەتتى . ئۇ ئىچى تىتىلدىغان ھالدا بارمىقىنى چىشلەپ ، ساقچىغا قەتئىي قىلىپ ئېيتتى :

— سىز مەن تۇغرۇلۇق راست گەپنى قىلغان ، ماڭا ئىشەنمەيدىغانلىقىڭىزنى ئېيتقان بولسىڭىزمۇ ، لېكىن مېنىڭ نامەرد ئەمەسلىكىمگە ئىشىنىڭ . ئەگەر مەندە ئۇنى ئۆلتۈرۈش ، سىز ئېيتقاندەك قاتىل بولۇش نىيىتى بولىدىغان بولسا ، مەن بۇ يەرگە مانا بۇنداق يوسۇندا ، بۇنداق ۋاقىتتا كەلمىگەن بولاتتىم . ئەسلىي مېنىڭ نىيىتىم سىز پەرەز قىلغاندەك ئىدى . بىراق ئاتام ھازىر سەكراتتا يېتىپ ماڭا ... — دەۋران ئاتىسىنىڭ بارلىق سۆزلىرىنى ساقچىغا بىرمۇ بىر سۆزلەپ بەردى .

— ئاتامنىڭ ئۆمرى ئۇزاققا بارمايدۇ . بەلكىم بۇ چاغقا تۇگەپمۇ كەتكەندۇ . ھاياتمدا مەن ئۇنىڭ بىرەر ئېغىز گېپىنى يەردە قويمىغان . بۇ ئاتامنىڭ ۋەسىيتى ، ماڭا ئىشىنىڭ . بىزنىڭ ھېچقانداق دەۋايىمىز يوق . ئۇ كەتسۇن ، ئازابتىن قۇتۇلسۇن ! ئەگەر قۇرئان تۇتۇپ قەسەم قىلىپ بەر دېسىڭىز ھازىرلا شۇنداق قىلىشقا تەييارمەن . مەن ئۇنىڭ بىر تال مويىغا تېگىش تۇگۇل ، ئەكسىنچە ئۇنى داۋالىتىمەن . ساقايتىپ يولغا سېلىپ قويىمەن ، ئۇ گۇناھسىز . ئەگەر ئۇنى مەيلى تېنى ياكى روھىي جەھەتتىن ئازراق زىدە قىلسام ئاتام مەندىن رازى بولمايدۇ .

ساقچى دەۋراننىڭ سەمىمىيلىك بىلەن تولغان بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ گاڭگىراپ ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى .

— دۇنيادا قاتىللىق قىلىش ئۇچۇن ساقچىغا يېلىنىدىغان بىرمۇ ھاماقەت قاتىل بولمىسا كېرەك . چوقۇم ئىشىنىڭ ، ھەرقانداق جاۋابكارلىق مېنىڭ ئۇستۇمدە . ھەرگىزمۇ سىزگە پالاكەتچىلىك كەلتۇرمەيدۇ .

— ئەمىسە ھۆججەت بېرەلەمسىز ؟— دېدى ساقچى ئاخىر چىداپ تۇرالماي .

— ئەلۋەتتە بېرەلەيمەن .

دەۋران ھۆججەتنى يېزىپ قول قويدى .

ساقچى بىلەن دەۋران سولاقخانىنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇلار شوپۇر يۇز - كۆزلىرى يېرىلغان ، كۆكىرىپ ئىششىغان ھالدا ھوشسىز جۆيلۇۋاتقانىنىڭ ئۇستىگە كەلدى .

— مەن··· مەن گۇناھسىز ··· توغرا يولدىن تۇيۇقسىز بىر توپ بالىلار يۇگۇرۇشۇپ چىقىپ قېلىپ ماشىنىنى بالىلاردىن قاچۇرىمەن دەپ ··· مەن بۇۋاينىڭ ئۇنداق بولۇشىنى زادىلا ئويلىمىغان··· كۆزمەي قاپتىمەن . ئارقا چاقنى زادىلا كۆزمىدىم··· مەن گۇناھسىز ، مەن ··· مەن···

دەۋران ئاستا كىرىپ بۇ يىگىتنى كۆتۇردى . ئۇلار دەرۋازا

ئالدىغا چىقتى . كىشىلەر دەۋرانىڭ شوپۇرنى كۆتۈرۈپ چىققىنىنى كۆرۈپ ھەيرانلىقىدىن ئېغىزىنى ئېچىشىپ قارىشىپ قالدى . دەۋران كېتىپ بېرىپ ئارقىغا ئۆرۈلۈپ :

— ئىشەنگەنلىكىڭىزنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن ، — دېدى ، ئاندىن ئالدىراش مېڭىپ كەتتى . ساقچى ۋە كىشىلەر ئۇنىڭ كەينىدىن ئۇنسىز قاراپ قېلىشتى . بالىلار دەۋرانىڭ ئارقىسىدىن ئۇچالمايدىغان قارلىغاچ بالىلىرى ئانىسىغا ئەگىشىپ ئۇچقاندەك چورۇقلۇشۇپ ئەگەشتى .

1986 - يىل 4 - ئاي

يۇرەكتە ساقلانغان سىر

سودىيە زۇمرەت خانىم قىرىق ياشلاردىن ھالقىغان ، سېمىزمۇ ئەمەس ، ئورۇقمۇ ئەمەس ، ئەمما تەلەتى قورقۇنچلۇق ، ئېغىر - بېسىق ئايال . كىشىلەرنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا ، ئۇ مۇشۇ ۋىلايەت بويىچە مەشھۇر تۇنجى ئايال سوتچى ئىكەن . ئۇ خېلى مۇرەككەپ چوڭ ئەنزىلەرنى تەزلىكتە بىرتەرەپ قىلىپ مۇۋەپپەقىيەت قازانغان . شۇڭا ناھىيە تەۋەسىدە ھۆرمەتكە سازاۋەر نوپۇزلۇق شەخس ھېسابلىنىدۇ . ئۇنىڭ سول كۆزى كور بولغانلىقىنى ئۇستىگە ، يەنە شۇ سول يۈزى بىر - بىرىگە مىنگەشكەن تاتۇقلار بىلەن بېزەلگەچكە ، چىرايى بەكمۇ سۈرلۈك كۆرۈنىدۇ . ئۇ ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا يىراق بىر ناھىيىدىن بۇ ناھىيىگە ئالمىشىپ كېلىپ خىزمەت قىلىۋاتاتتى . كىشىلەر ھەتتا كەسپىداشلىرىدىن بىرەرى ئۇنىڭدىن يۈز - كۆزىڭىز نېمە بولغان دەپ سوراپ قالسا ، ئۇ غەزەپلەنگىنىدىن سورىغۇچىنى ئېغىز - بۇرنىغىچە تويغۇزۇۋېتەتتى . شۇڭا باشقىلار ئۇ بار يەردە بۇ ھەقتە ئېغىز ئېچىپ قېلىشتىنمۇ ئېھتىيات قىلىشاتتى .پەقەت بۇ كۆز ھەم يۈزدە چوقۇم ئەڭ دەھشەتلىك ئىشلارنىڭ ئىز - تامغىسى بارلىقىنى كۆڭۈللىرىدە پەرەز قىلىشاتتى ، خالاس .

ئۇنىڭ ئۆيىدە ، ئۆزى ۋە تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇرغان بىرلا ئوغلىدىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى . نېمە ئۈچۈن ئېرى ۋە باشقا بالىلىرى يوقلۇقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى ھەمدە بۇ

هەقتە سوراشقىمۇ پېتىنالمايتتى . ئۇ كىشىلەر بىلەنمۇ كەمدىن - كەم سۆزلىشەتتى . خىزمەتتىن چۈشكەندىن كېيىن ، تامىقىنى يەپلا كۇتۇپخانىسىغا بىر بېكىنىۋالدىمۇ بولدى ، كىنو ، تىياتىر دېگەنلەرنىمۇ ئانچە خالاپ كەتمەيتتى . پەقەت كىتاب كۆرەتتى ، ئەنزە تەتقىق قىلاتتى ، ئەتىكى ئىشلار ئۈچۈن تەييارلىق بىلەن بىرلەشتۈرگەن ئاساستا ئاندا - ساندا تېلېۋىزور نومۇرلىرىنى كۆرۈپ قويانتى . ئەمما ھەرقانچە ئالدىراش بولغاندىمۇ ئوغلىنىڭ ئۆگىنىش ئەھۋالىدىن كۈندە دوكلات ئېلىشنى ئۇنتۇمايتتى . زۇمرەت خانىمنىڭ خۇسۇسىي ئەھۋالى توغرىسىدا مۇشۇنچىلىك بىلگىنىم ئۈچۈن ئۆزرە سورايمەن .

ئۇ شۇ تاپتا جىددىي بىر قاتلىلىق ئەنزىسى ئۈستىدە تۇنجى قېتىم سوراق ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن تەييارلاندى . گرادۇسلۇق كۆزەينەكنى تاقىۋىدى ، ھېلىقى كۆزى تېخىمۇ قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈپ كەتتى . كاتىپ ۋە ئىككى ياردەمچى سوتچى ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدىن ئەدەپ بىلەن ئورۇن ئالدى .

زۇمرەت خانىم قولىدىكى چوڭ خاتىرىگە بىر پەس سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن ، بېشىنى كۆتۈرۈپ ساقچىغا :

— جاۋابكار ئېلىپ كىرىلسۇن ! — دېدى سالماق ئاۋازدا .

شۇئان سول بىلىكى مۇرىسىگىچە داكىدا ئورىلىپ بوينىغا ئېسىپ قويۇلغان ، بېشىغا توقۇلما ئاق دوپپا كىيگەن ، ئوتتۇرا بوي ، شاپ بۇرۇت بىر ئادەمنى ئىككى ساقچى يالاپ ئېلىپ كىردى . سودىيە خانىم كۆرۈۋاتقان خاتىرىسىدىن بېشىنى كۆتۈرمەيلا :

— جاۋابكار ، ئىسمىڭ نېمە ؟ — دەپ سورىدى .

— ئابباس ھەسەن .

جاۋابكارنىڭ ئاۋازى خاتىرجەم ھەم جاراڭلىق بولۇپ ، سوت ئۇستىدە ئەمەس ، بەلكى مۇكاپات ئېلىنىش ئالدىدا تۇرۇۋاتقان ئادەمنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاپ كېتەتتى .

سودىيە زۇمرەت شۇئان لەپىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ جاۋابكارغا قاراپ ھاڭقىيىپ تۇرۇپ قالدى . ئۇنىڭ چىرايىدا ھېچ ۋاقىتتا

كۆرۈلۈپ باقمىغان قىزىللىق پەيدا بولدى . تاتۇق بىلەن «بىزەلگەن» سول يۈزى بولسا لىپىلداپ تارتىشىپ ، ئادەمنىڭ تېنى شۇركۈنگۈدەك دەرىجىدە قورقۇنچلۇق تۈسكە كىردى . ئۇزۇن قايرىما كىرپىك ئوڭ كۆزى بولسا چوڭ ئېچىلدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ھازىر جاۋابكار بولۇپ تۇرغۇچىنىڭ نۇرغۇن «سۈرەت» لىرى خىيال ئېكرانىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى :

— سۆيۈملۈك زۇمرەت ، سەن ئوقۇشقا بارمىساڭ ، مەن بىر ئەر تۇرۇپ سېنى باقالماسمەنمۇ ؟ بارمىغىن ، سەن كەتسەڭ...

— قەدىرلىك ئاببىاس ، مېنى پەقەت ئۇچ يىل كۈتۈڭ ، ئۇچ يىل چىدىسىڭىزلا مەن ئەبەدىلئەبەد سىزنىڭكى .

— مەن ئەنسىرەۋاتىمەن .

— نېمىدىن ئەنسىرەيسىز ؟

— سەن ئۇرۇمچىدە ئۇچ يىل ئوقۇساڭ ، سەۋىيەڭ ئېشىپ چوڭ ئەمەلدار بولۇپ كېتىشىڭ مۇمكىن . ئۇ چاغدا مەن يەنىلا بىر ياغاچچى بولۇپ تۇرىۋېرىمەن . ئۇنىڭدىن كۆرە ... ئەگەر ئوقۇيمەنلا دېسەڭ مەيلى...

— نېمە دەۋاتىسىز ، ئاببىاس مېنى نېمانچە قىينايسىز ؟ شۇنداق قىلىپ سىز مېنى تاشلىۋېتەمسىز ؟ — زۇمرەت ئاببىاسنىڭ يوغان بەستىگە ئۆزىنى تاشلاپ يىغلاپ كەتتى ۋە بىرئازدىن كېيىن يىغىسىنى توختىتىپ دېدى ، — ماڭا ئىشىنىڭ ، مەندىن ئەنسىرىمەڭ ، ئوقۇشىنى تۈگىتىپ كەلسەم مەن سىزدىن ئايرىلمايمەن ئاببىاس...

— قېنى كۆرەرمىز .

...

يېنىدىكى كاتىپنىڭ مىدىرلىشى زۇمرەتنىڭ خىيال يىپىلىرىنى ئۈزۈپ تاشلىدى .

— يۈرتۇڭ قەيەر ؟ قاتىللىق قىلىش جەريانىڭىنى قالدۇرماي راستى بىلەن بىرمۇ بىر سۆزلە ! — دېدى ئۇ قەتئىي ئاۋازدا .

— ھەممىڭلارغا بىر قېتىمدىن سۆزلەمدىمەن ، يەنە سۆزلىسەم

شۇنى سۆزلەيمەن . مېنى سۆزلىتىۋەرمەي قانداق جازالىغۇدەك كەلسە شۇنداق جازالىساڭلار مەن رازى ، — دېدى ئابباس ئۇمىدسىزلىككە تولغان جاراڭلىق ئاۋازى بىلەن .

ئۇ ئاچچىق قىلىپ سۆزلەۋاتاتتى ، كۆزى سودىيىنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچراشقاندا بولسا ، كۆزلىرى چەكچەيگەن هالدا «ئەمدى ئۆلىدىغان ۋاقتىم راستىنلا كەپتۇ ، ئەجىلىم شۇنداق ئوخشايدۇ» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ لاسسىدە بوشىشىپ كەتتى .

— بۇ سوتنىڭ قائىدىسى ، سوتچى نېمىنى سورىسا شۇنىڭغا جاۋاب بېرىشىڭ كېرەك ؟ — دېدى يارەمچى سوتچى ئورنىدىن دەس تۇرۇپ .

جاۋابكارنىڭ باياتىنقى ئەپتىدىن ئەمدى ئەسەر قالمىغان بولۇپ ، بېشى ساڭگىلاپ كەتكەنىدى . ئۇ يارەمچى سوتچىنىڭ سۆزىگە هېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى .

— سوت بۇگۈن ۋاقتىنچە مۇشۇ يەردە توختايدۇ ، — دېدى سودىيە خانىم .

ئۇ سوتنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى ئېلان قىلىۋىدى ، باشقىلار تاڭ قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى . «نېمە ئۈچۈن» لىكىنى سوراشقا هېچكىم پېتىنالمىدى . زۇمرەت خاتىرە سومكىسىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى .

* * *

بۇگۈن زۇمرەت ئوغلى ۋەلىنىڭ ئۆگىنىشىنىمۇ سۈرۈشتە قىلماستىن ، كىنو كۆرۈپ كېلىشكە ئىجازەت بەردى ـ دە ، ئۆزى كۈتۈپخانىسىغا كىرىپ ساپاغا چۆكۈپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن يىگىرمە يىلنىڭ ئالدىدىكى ئىشلار تىزىلىپ ئۆتمەكتە ئىدى .

زۇمرەت ئۇرۇمچى سىياسىي قانۇن ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا كېتىپ ، بىر يىلدىن كېيىن يازلىق تەتىل قىلىپ يۇرتىغا كەلدى . ئۇنىڭ ئانىسى ئىككى يىلنىڭ ئالدىدىلا بىر قىزى بىلەن قەدىناس

ئېرىنى تاشلاپ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلغانىدى .

زۇمرەت ئوقۇشقا مېڭىپ ئۆزۈن ئۆتمەيلا دادىسى ئۆيلەندى .

ئاببىاسقا كەلسەك ، ئۇ زۇمرەت بىلەن بىر يۇرتلۇق تۇل خوتۇنىنىڭ يالغۇز ئوغلى بولۇپ ، دادىسى ئىلگىرىلا ئۆلۈپ كەتكەنىكەن . زۇمرەت تەتىل قىلىپ كەلگەندە ئاببىاس ياغاچچىلىق ھۈنىرى بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈپ يۈرەتتى . ئۇ زۇمرەتنىڭ بىر يىل جەريانىدا كەينى - كەينىدىن يازغان خەتلىرىگە ئۆزىنىڭ جاۋاب قايتۇرمىغىنىنى ئويلاپ كۆرۈشۈشكە پېتىنالمىدى . ئۇ زۇمرەتنىڭ شەھەر قىزلىرىغا خاس تۇرقىنى يىراقتىن كۆرۈپلا تارتىنىپ ئۆزىنى چەتكە ئالاتتى . بىر كۈنى ئۇ ئىشتىن يېنىپ ، زۇمرەتنىڭ ئۆز ئۆيىدە ئانىسى بىلەن مۇڭداشقاچ تاماق ئېتىشكە ياردەملىشىۋاتقانلىقىنى ئۈستىگە كېلىپ قالدى . ئەمدى قېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . ئۇلار تاماقنى يەپ بولۇپ ، باغقا چىقىپ سەيلە قىلىدى . دەسلەپتە ھەر ئىككىسى جىمجىت ئولتۇرۇشتى . كېيىن ، پاقا - چېكەتكىلەرنىڭ تىنماي «سايراش» لىرىدىن «ئىلھاملىنىپ» ئاردىدىكى سۈكۈتكە خاتىمە بېرىشتى .

— بار ئىكەنسىز ، مەن تېخى ئۆلۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلىغانىكەنمەن ، — دېدى زۇمرەت ئۆزىنى باسالمىغان ھالدا .

— چوڭ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان تۇرساڭ ، دېھقان ئادەم قاملاشمىغان خەتنى يېزىپ تاشلايمەنمىكىن دەپ جاۋاب بېرىشكە پېتىنالمىدىم .

ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ئەنە شۇنداق باشلاندى . بۇ يەردە يېرىم سائەتچە ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن ، زۇمرەتنىڭ تەلىپى بويىچە ئۇنى ئاپىرىپ قويغاچ يولدا كېتىۋېتىپ سۆزلەشتى . زۇمرەت مەكتەپ ھاياتى ۋە ئۇرۇمچى توغرىسىدا ئاببىاسقا نۇرغۇن گەپلەرنى قىلىپ بەردى . بۇ جەريانىدا بىر يىللىق ھىجران ئوتى ئۇلارنىڭ مۇھەببەت ئوتلىرىنى يانداردى . زۇمرەت گويا دۇنياغا يېڭىدىن كۆز ئېچىۋاتقاندەك گۈزەل تۇيغۇغا چۆمدى . ئاببىاس قىزنىڭ سۆز -

ھەرىكەتلىرىدە بۇرۇنقىغا نىسبەتەن ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى روشەن ھېس قىلدى...

مۇشۇكىنىڭ «تاراق» قىلىپ ئوچۇق دېرىزىدىن سەكرەپ چۈشۈشى زۇمرەتنى چۆچۈتۈپ ، خىيال قۇچىقىدىن تارتىۋالدى . ئۇ ئەمدى كۆزەينەكنى تاقاپ ئاباباسنىڭ ئەنزە ماتېرىيالىنى كۆزدىن كەچۈرۈشكە باشلىدى .

«... ئاباباس ئەسلىي قاغىلىق ناھىيىسىدىن ، بۇ ناھىيىگە كېلىپ ئولتۇراقلاشقىلى ئون ئىككى يىل بولغان ، ناھىيىلىك قول سانائەت بىرلەشمىسىدە كەسپىي ياغاچچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ . ئايالى گۈلسۇم تۇغماس ، ئىستىلى بۇزۇق ئايال بولۇپ ، يوشۇرۇن ھالدا داۋاملىق بۇزۇقچىلىق قىلىپ يۈرگەن . بۇ ئىشلارنى ئاباباس بىرئاز سەزگەن بولسىمۇ ، لېكىن پاكىتى بولمىغاچقا ئېغىز ئاچالمىغان . قاتىلنىڭ ئۆز ئىختىيارى بىلەن كېلىپ ئىقرار قىلىشچە ، ئەنزە يۈز بەرگەن كۈنى ئۇ سىرتقا بىر قۇرۇلۇشنىڭ ئىشىنى قىلىش ئۈچۈن چىقىپ كەتكەن . قايتىپ كېلىشىدە ئۇ ئولتۇرغان تراكتور يېرىم يولدا بۇزۇلۇپ قالغاچقا ، ئۆيگە يېتىپ كەلگەندە يېرىم كېچىدىن ئاشقانىكەن . ئۆيگە كىرىپ ، ئايالى بىلەن ناتونۇش بىر ئەر كىشىنىڭ بىر ئورۇندا يېتىپ ئوخلاۋاتقانلىقىنى ئۇستىدىن چۈشكەن . ئاباباس كىرىشى ھامان ئۇلار ئويغىنىپ ئالاقزادىچىلىك ئىچىدە قالغان . ئەر قېچىشقا ئۇلگۈرەلمەي ئاباباس بىلەن ئېلىشقان . ئىككىسى يېرىم سائەتچە تىركەشكەندىن كېيىن ئاباباس ئۇنى ئاستىغا بېسىۋېلىپ ، راسا ئەدىپىنى بەرگىلى تۇرغاندا ، گۈلسۇم كەكىنى قولىغا ئېلىپ ئۆز ئېرىنىڭ بىلىكىنى ئوچ يەردىن چانىۋەتكەن . ئاباباس بۇ زەربە تۈپەيلى يىقىلغان . بۇنىڭ بىلەن ھېلىقى ئەر قېچىشقا پۇرسەت تاپقان . گۈلسۇم ھويلىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ ئۇنى چىقىرىۋاتقاندا ، ئاڭغىچە ئۆزىنى ئوڭشاپ ئولگۈرگەن ئاباباس بايا خوتۇنى ئۆزىنى چانىۋېتىپ تاشلاپ قويغان كەكىنى ئېلىپ چىقىپ ، جان ـ جەھلى بىلەن خوتۇنىنىڭ ئوچرىغان يېرىگە

سالغان . نەتىجىدە گۈلسۈمنىڭ باش ، مۇرە ، دۇمبە قاتارلىق ئۇچ يېرى چانالغان . زىيانلانغۇچى ئەللىك تۆت سائەتتىن كېيىن دوختۇرخانىدا ئۆلگەن··· »

زۇمرەت ماتېرىيالنى ئوقۇپ شۇ يەرگە كەلگەندە ، كۆزى چىڭقىلىپ ئاغرىپ ، ئاخىرىنى كۆرۈشنى داۋاملاشتۇرالمىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە بىر كۆزى بولمىغاچقا ناھايىتى قىينىلاتتى . ساق كۆزىمۇ يېقىندىن بۇيان ئۇزاقراق ماتېرىيال كۆرسە چىڭقىلىپ ئاغرىيدىغان بولۇپ قالغانىدى . شۇڭا ئۇ ئۆزىنى ساپاغا تاشلاپ كۆزىنى يۇمدى . لېكىن خىيال كۆزى يەنىلا ئوچۇق ئىدى .

··· زۇمرەڭ كېيىنكى تەتىللەردە كەلمىدى . چۈنكى ئۇ دادىسىنىڭ ئۆيلەنگەنلىكى بىلەن ، ئاپباسنىڭ توي قىلىۋالغانلىقى تۇغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىغانىدى . ئوقۇشىنى تۇگىتىپ كەلگەندە ، ئاپباس خوتۇنىنى قويۇۋەتكەن بولۇپ ، ئۇلار يەنە ئەپلىشىپ قالدى . زۇمرەت ئاپباستىن ئۆتكەن ئىشلارنى سۈرۈشتە قىلىپ يۈزىگە سالمىدى . ئۇلار توي قىلىشقا پۇتۇشكەندە باشتا زۇمرەتنىڭ دادىسى قوشۇلمىدى . كېيىن قىزنىڭ رايىغا قويۇشقا مەجبۇر بولدى .

ئۇلار توي قىلىپ بەختلىك ئائىلە قۇرۇۋالدى . زۇمرەت سوت مەھكىمىسىگە خىزمەتكە ئورۇنلاشتى . ئاپباس ياغاچچىلىق ھۇنىرى بىلەن بولدى . بىر يىلدىن كېيىن بىر ئوغۇل پەرزەنت كۆرۈپ ، ئىسمىنى ۋەلى قويۇشتى···

— ئانا !— ۋەلىنىڭ چاقىرىشى بىلەن خىيالىدىن سەگىكەن زۇمرەت ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشكىنى ئاچتى ، — تېخى ئۇخلىماپسىز ـ دە ، نەچچە قېتىم ئېيتتىم ، سالامەتلىكىڭىزنى ئاسراڭ دەپ . قارىغە سائەت بىردىن ئۆتۇپتۇ .

— كىنو تۇگىدىمۇ ؟

— ھەئە ، ۋاي دېگۈدەك ياخشى كىنولاردىنمۇ ئەمەسكەن ، ئىككى قىسىم بولغىنى تېخى ، چىقمىسامچۇ .

— ئۇخلايلى ئەمەسە ، — ئانا ئوغلىنى ھۇجرىسىغا كىرگۈزۈۋېتىپ ، ئۆز خانىسىدىكى ساپاغا چۆكۈپ يەنە خىيال قاينىمىدا ئۇزدى .

... ۋەلى بىر ياشقا كىرگەن يىلى ، زۇمرەت سىرتقا ۋەزىپە ئۆتىگىلى چىقىپ ماشىنا ھادىسىسى بىلەن ئېغىر يارىلاندى . ئۇنى ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىشقا توغرا كەلدى ، ئاببىاسمۇ ھەمراھ بولۇپ ماڭدى .

ئىككى ئاي جىددىي داۋالاش ئارقىلىق زۇمرەتنىڭ سول كۆزى كور ، يۈزىمۇ قورقۇنچلۇق تاتۇق بولۇپ ساقايدى . ئۇ دوختۇرخانىدىن چىقىشتىن ئۇچ كۈن ئىلگىرى ئاببىاس تۇيۇقسىز يوقاپ كەتتى . ئارىدىن بىر يىل ئۆتكەندە زۇمرەت «ئاببىاس قەشقەرلىك داڭلىق دۇتارچى گۇلسۇم بىلەن غۇلجىغا بېرىۋاپتىمىش» دېگەن خەۋەرنىلا ئاڭلىدى . مانا شۇنىڭدىن كېيىن زۇمرەت ئاببىاسنى كۆرمىگەنىدى . ئون نەچچە يىلدىن بۇيان ئۇ خىزمىتىنى بىجانىدىل ئىشلىگەندىن باشقا ۋاقتىنى ئوغلىنى ياخشى ئادەم قىلىپ تەربىيىلەشكە بېغىشلاپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ بېشىدىن كەچۈرگەن بۇ ئازابلىق سەرگۈزەشتىلەرنى ئەسلەپ «ئۇھ» تارتىپ قويىاتتىيۇ ، لېكىن بۇنى يۈرەك قېتىدا سىر قىلىپ ساقلايتتى ، ئوغلىغا : «داداڭ ياخشى ئادەم ئىدى ، بالدۇرلا ئۆلۈپ كەتكەن» دەپ قويىاتتى . ئۇ ئاببىاسنىڭ ئېچىنارلىق ھالىتىنى كۆرگەندە يۈرىكى ئىختىيارسىز ئېچىشقاندەك بولدى .

— ئۇۋال بولۇپتۇ بىچارىگە ، — دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاپ .

1987 - يىل 1 - ئاي ، قەشقەر

ئاخشامقى پەرىشتە

تـومۇز يېقىنلاپ كەلگەن ئاخشاملىرى سالقىن بولىدۇ . ئۇ ھەقىقەتەن جانغا راھەت . مەجنۇنتال ، چىنار ، يەنە پاكار ئۆسكەن ئارچا ، ئۇ يەر ـ بۇ يەردە ئۇزۇم ساپاقلىرىدەك ساڭگىلىشىپ كەتكەن سـېـدە چـېچەكنىڭ ئاجايىپ مەززىلىك پۇرىقى ، ئاينىڭ دەرەخ شـاخـلـىـرى ئـارىـسىدىن چۈشكەن كۈمۈش تەڭگىدەك شولىسى ئادەمنىڭ يۈزىنى سىيپاپ ، قىزنىڭ يۈمشاق چاچلىرىنىڭ يىگىتنىڭ مـەڭزىگە ئۇرۇلۇشىدا ھاسىل بولغان ھېسسىيات دولقۇنلىرىدەك شېرىنلىك پەيدا قىلىدۇ ، مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى لەززەت ، راھەت ، كەچنىڭ راھىتى .

ئەكىبەر خۇشال ھېسسىياتلار دولقۇنى ، تاتلىق سېزىم بىلەن خـۇمـارلاشـقـان كـۆزلـىرىنى يېرىم يۇمۇپ ، بۇرنىغا گۈپۈلدەپ ئۇرۇلۇۋاتقان خۇشبۇيلارنى ، ساپ ھاۋانى تازا سۈمۈردى .

ئۇ ھازىر بۇرۇنقى ئاشقى ، تۇنجى قېتىم مۇھەببەت باغلىغان قـىـزنـىڭ يېنىدىن چىققانىدى . ئۇ قىز بىلەن ساق يېرىم كۈن مۇڭداشتى . دەسلەپتە ئۇلار كوچىدىلا دوقۇرۇشۇپ قالغانىدى . بۇ چاغدا ھەر ئىككىسى ئەڭ دەسلەپتە كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەن نەرسە — ئـەگـەر يـىـراقتىنلا كۆرۈپ قالغان بولسا ، بىر تەرەپكە ئەگىپ كـېـتىش ، ئەگەر ئەگىپ ئۆتۈپ كەتكۈدەك يول بولماي قالسا ، كـەيـىـنـىـگـە يېنىپ كېتىش ئىدى . بۇنداق ئۇچرىشىپ قېلىشنى ئىلگىرى خىيال قىلىشقان بولسىمۇ ، ھودۇقۇپ كېتىشتى . نېمە

دەيدىغانلىقىنى بىلمەيتتى . ئەمدى پۇشايمان قىلدى ، ئەمما كېچىككەنلىكىنىمۇ دەرھال ھېس قىلدى . قىز خىزمەت بىلەن بۇ شەھەرگە كېلىشنى بىلگەن كۈندىن باشلاپلا غەم - ئەندىشىگە چۈشكەنىدى . چۈنكى ئۇ ئەكىبەرنىڭ مۇشۇ شەھەردە ئىكەنلىكىنى چوڭ ئانىسىدىن نۇرغۇن قېتىم ئاڭلىغان . «شەھەردە ئۇچرىشىپ قالساڭ قانداق قىلارمەن ، ئىلاجى بار ئۇچراشماي . ئەگەر ئۇچرىشىپ قالغان تەقدىردە كۆرمەسكە سالاي ، سالاملاشماي ، تونۇمايدىغان كىشىدەك ئۆتۈپ كېتەي» دېگەن . ئەمما شۇ ھامان ئىككىلىنىپ قېلىپ : «كۆرۈشسەم بولارمۇيا ، سالاملاشمىسام ، ئادەمگەرچىلىكتىن چىقىپ كەتكەن بولارمەن ، چۈنكى ئۇنىڭ بىلەن كىچىكمىدىن تارتىپ بىلىشمەن . ئەمما كۆرۈشسەم ، ئۇ ... ئۇ ، مەن سالام قىلسام كۆرمەسكە سېلىپ مېنى ئوسال ئەھۋالدا قالدۇرارمۇ ياكى غەزەپ بىلەن ھومىيىپ كېتەرمۇ ؟ غەزىپىگە پايلىماي ‹نۇرھايات دېگەن سەنمۇ ؟ › ، دەپ ئىنتايىن يامان گەپلەر بىلەن ئېغىزىنى بۇزۇپ تىللىۋېتەرمۇ ياكى مەسخىرە بىلەن ‹مېنى تاشلاپ تېخىچە بىرىنىڭ پېشىنى تۇتالماي يۈرۈپسەنغۇ ؟ › ، دەپ زەھەرلىك ھىجىيارمۇ... ياكى ... ياق - ياق ، مۇمكىن ئەمەس . بۇنىڭدىن باشقىسىنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس . ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قېلىشتىن پايدا يوق» دەپ ئويلىغان . ئەمما ئۇ ئۆز ۋۇجۇدىدا ئەكىبەرگە يېقىن بىر ھېسسىياتنىڭ ، ناھايىتى كۈچلۈك بىر تەلپۈنۈشنىڭ تېخىچە يوشۇرۇنۇپ ياتقانلىقىنى ، بۇ ھېسسىياتنىڭ تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۇنى سېغىنىدۇرغانلىقىنى ، يىراقتىن كۆرۈۋېلىش ، ئاۋازىنى ئاڭلىۋېلىش ، ئارقىسىدىن قارىۋېلىش ، دوستلىرىنىڭ ئۇنىڭ توغرىسىدا سۆزلىشىشىنى ، كۆپرەك سۆزلىشىشىنى ، ئۆزى باشقا ئىشقا مەشغۇل بولۇپ ياكى پەرۋا قىلمىغان قىياپەتتە تۇرۇپ كۆپرەك ئاڭلىۋېلىشنى ئىستەيدىغان بىر ھېسسىياتنى سەزدى . سىرتتا بىر كىملەر ، تونۇمايدىغان ئادەملەرنىڭ ئېغىزىدىن ئاشۇ ئىسىم چىقسا ۋۇجۇدىنىڭ ئىختىيارسىز بىر خىل ئىللىق سېزىمغا بەرداشلىق بېرەلمەي تىترەپ كېتىدىغانلىقىنى ، بۇنىڭ

پەقەت توسقىلى ، باسقىلى ، باشقۇرغىلى بولمايدىغان ھېسسىيات ئىكەنلىكىنى ئويلاپ ئىنتايىن ئازابلانغان ، ھەسرەتلەنگەن . خېلى بۇرۇنلا پۇشايمان قىلىپ يېزىپ بولۇپ سالمىغان خېتىنى يەنە قايتىلاپ ئوقۇغانىدى . ئاخىر ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ يەتكىلى بولمايدىغان ئارزۇ ، ئۆزىدىكى يوشۇرۇن خىيال ئىكەنلىكىنى بىلىپ ، بارمىقىنى قاتتىق چىشلەپ يىغلاپ كەتكەنىدى . كېيىن ئۇ ئەكىسەر تۇغرىسىدا يامان خىياللارنى قىلغان . ئۇنىڭ ئەيىب ، نۇقسانلىرىنى لېۋىنى چىشلەپ تۇرۇپ رەتكە تىزىپ چىققان . بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىچە خاتىرىلىگەن : «يوغانباش ، كىچىك تۇرۇپ چېكە چاچلىرى تۆكۈلۈپ ، سەت ، قېرى پاينەكباشلارغا ئوخشاپ قالغان ، ئۆزىنىڭ بۇدۇر چاچلىرىغا ماس كەلمەيدۇ . دوقا پېشانە ، ئىككى قېشىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كىچىكىدە يۇلغۇن بالچۇقى سانچىلىپ قالغان ئەگرى تاتۇق بار . ئۇنىڭ ئۇستىگە دائىم قاپقى تۇرۇلگەن . پېشانە ، قاشلىرىنىڭ ئارىلىقى سەت قورۇقلار بىلەن تولغان . يۇز تېرىسى ياخشى ئەمەس ، ئۆڭى يامان بولغاچقا ، پاشا چاقسىمۇ تاتۇق بولۇپ ساقىيىپ ، يۇزلىرى چوڭ ـ كىچىك تاتۇق ، يارا ئىزلىرى بىلەن تولغان . سەل يادىسا بۇ تاتۇقلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىنى ئاشكارىلايدۇ . مەڭزىنىڭ قېنى بار دېگەن بىلەن ساقىلى شەھەرگە كىرگەندىن بۇيان سارغىيىپ ، سېرىق ساقال ئورۇسقا ئوخشاپ قاپتۇ . كەينىدىن قارىسا ، بەئەينى قېرى ئادەم . ئادەملەرگە سەممىي ، تۇز ، راست گەپ قىلىۋاتقاندەك كۆرۈنگىنى بىلەن ئىچى ھىيلە ـ نەيرەڭ بىلەن تولغان . سەمرىپ ، ئوتتۇرا بويى پاكارلاپ خۇددى دۇگىلەككە ئوخشاپ قاپتۇ . كەينىدىن قارىسا بەئەينى قېرى ئادەم··· »

بۇلارنى ئويلاپ ئاخىر چىداپ تۇرالماي ، يېزىۋاتقان قەلىمىنى سۇندۇرۇپ ئوچاقتا تاشلىۋەتتى . خاتىرىنى يىرتىپ تىتىپ يىغلىۋەتتى . «مەن نېمىشقا بىكاردىن خەقنى ھاقارەتلەيمەن ، تۆھمەت قىلىمەن . ئۇ ماڭا نېمە يامانلىق قىلغان ؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى ھەسەتخورلۇق ، پۇشايماندىن كېلىپ چىققان ئۆچمەنلىك ،

رەزىللىك ، كىچىك تۇرۇپ ، ياش تۇرۇپ ، تېخى قىز تۇرۇپ نېمىدېگەن ئىچى قوتۇرلۇق ، قارا كۆڭۈللۈك ؟ ! ئاھ ، مەن نېمىشقا تۇغۇلۇپ قالغاندىمەن . نېمىشقا كىچىكىمدە بۆشۈكىمدىلا بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىشمىگەن بولغىيتتى ؟ ! ئۆزۈمدىن ئۆتتى ، ئۆزۈمدىن كەتتى . » ئۇ تازا يىغلىدى ، نەچچە كۈن يىغلىدى . يىغلاۋېتىپ شەھەرگە يولغا چىقىدىغان كۈننىڭ بالدۇرراق كېلىشىگە تەقەززا بولۇۋاتقانلىقىنى ، يەنە قورقۇۋاتقانلىقىنى ، ھودۇقۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى . ئۇ تازا يىغلاپ بىر چاغلاردا ئۆزىدە ئاجايىپ بىر جاسارەتنىڭ تۇغۇلغانلىقىدىن خۇشال بولۇپ ، بىردىنلا كۆڭلى يورۇپ كۈلۈۋەتتى . گويا باياتىن بېرى يىغلىمىغاندەك بەلكى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ياشلار بەزمىسىدىن خۇشال قايتقاندەك بولدى . ئورنىدىن دەرھال تۇرۇپ كېتىپ ئەينەك ئالدىغا باردى . بۇ يېرىم كېچىدىن ئاشقان ، ئالەم ئۇيقۇدا ياتقان چاغ ئىدى . ئۇ ئەينەكتە بىر ھازا ئۆزىنى كۆردى . كۆرۈپ باقتى ، قاپقىنى سۈزۈپ باقتى ، سەل تۇرۇپ باقتى ، يېرىم تەبەسسۇم قىلدى . قاقاقلاپ كۈلۈپ چىشلىرىنىڭ قانچىلىك كۆرۈنىدىغانلىقى ، لېۋىنىڭ قانچىلىك نېپىزلەيدىغانلىقى قاتارلىقلارنى كۆردى . كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ قاراپ باقتى . ئىزا تارتقاندا قايسى شەكىلدە تۇرۇشنى — لېۋىنى چىشلەپمۇ ، ياكى يۇزىنى قوللىرى بىلەن يېپىۋېلىپمۇ — بۇلارنى ، ئەكبەر بىلەن كۆرۈشكەندە قانداق تۇرۇش كېرەكلىكىنى تەنقىق قىلىۋاتاتتى . ھەممىنى ، ھەربىر ھەرىكىتىنى ئەكبەرنىڭ چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ تۇرۇپ قىلدى . ئەكبەر ئۆزىگە تازا قارىمايۋاتقانىدەك ، باشقا تەرەپكە قارىۋېلىۋاتقاندەك ھېس قىلدى . ئېسىگە چامادانغا سېلىپ ساقلاپ كېلىۋاتقان ئەكبەرنىڭ سۈرىتى كەلدى . دەرھال چامادانىنى ئېچىپ ، ھەممە كىيىملىرىنى پىرقىرىتىپ تاشلاپ ، چامادانىنىڭ ئەڭ ئاستىدىن بۇرۇنقى كۈندىلىك خاتىرىسى ئارىسىدىن ئۇنىڭ قاپقىنى تۇرۇپ چۈشكەن سەككىز سۇڭلۇق سۈرىتىنى چىقاردى . ئۇنى ئەينەك ئالدىغا ئەكېلىپ ئۆزىگە قارىتىپ قويۇپ ، بايىقى

ھەرىكەتلىرىنى قايتا دوربىدى .

«سۆيۈملۈك ئەكبەر... ياق ... ياق ... بۇنداق دېسەم بولمايدۇ . پەقەت قاملاشمىغان لاۋزىلىق . ئۇنىڭ ئالدىدا قىزلىق قەدىرىمنى پەسلەتكەنلىك ، ھەرگىز يۈرىكىمدىكىنى ئۇنىڭغا بىلدۈرۈپ قويماسلىقىم كېرەك... ئوبدان ئەكبەر ... ياق - ياق ، بۇمۇ بولمايدۇ ، ئەمىسە نېمە دېسەم بولار ؟ بۇنىڭدىن باشقا نېمە دەيمەن ، نېمە دېسە مۇۋاپىق بولىدىغاندۇ ؟ بىرىدىن سورايمۇ ؟ ياق - ياق . بۇ خەقتىن مەسلىھەت سورايدىغان گەپ ئەمەس . بىر قىز ئۇچۇن ئۇنىڭدىن ئارتۇق نومۇس بولماس . يەرگە قاراپ تۇرۇپ : مېنى كەچۈرۈڭ ، دېسەمچۇ ، ئوھۇي ، بۇنداق دېسەمۇ بولمىغۇدەك ، ياق - ياق ، بىرئاز بولىدىغاندەك قىلىدۇ . ئۆز ۋاقتىدا مەن خۇدۇمىنى بىلمەي قاپتىكەنمەن . گۆدەكلىكىمدىن ئۇچۇشنى بىلىپ ، چۈشۈشنى بىلمەپتىكەنمەن . خەقلەر كۆرەلمەسلىك قىلىپ ئۇنى - بۇنى دېسە ، خەقنىڭ دېپىگە دەسسەپ كېتىپ ، تېخىمۇ ياخشىسىنى ، يۇقىرىسىنى ئىزدەپ يۈز ئۆرۈپتىكەنمەن . ئۆز ئاچام ماڭا دۇشمەنلىك قىلىپ ئازدۇرسا ئېزىپ ، ئۇنىڭغا يول قويۇپ ، سىزدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسىنى تاپقىنىمغا خۇشال بولۇپتىمەن . ئىككى ئەرگە تەگكەن ، بىر بالىسى بار ئاچام : «سىڭلىم ئۆزاق مۇددەت توي قىلماي ئوقۇماقچى ، ئوقۇش ئۈچۈن زېھنىنى يېغىپ ئۆگىنىشى كېرەك . شۇڭا ئۇ ھەممىدىن ، ئەڭ مۇھىمى مۇھەببەتتىن ۋاز كەچمەكچى ، دەپتۇ سىزگە . بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئاچام ئويدۇرۇپ چىقارغان . مەن پەقەت ئۇنىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن ماقۇل بولغان . بۇ ئىش سىزنىڭ ئىززەت - نەپسىڭىزگە قاتتىق ھار كەلدى . ھاقارەتلەنگەنلىك ھېس قىلىپ غەزەپ بىلەن كۈلۈپ قويۇپ ، گەپ قىلماستىن كېتىپ قالدىڭىز . شۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز بۇزۇلدى . مەن سىزگە ئۆمۈر بويى يۈز كېلەلمەيمەن ھەم ھەسرەت - نادامەت بىلەن بۇ ئالەمدە ياش ۋاقتىمدىكى مۇشۇ تۇنجى قەدىمىمنىڭ خاتالىقىدىن كەلگەن بەختسىزلىك ئىچىدە ياشايمەن . بۇلارنى سىز كۆڭلىڭىزدىن

چىقىرىۋەتكەن تەقدىردىمۇ ، ياق . . . سىز كۆڭلىڭىزدىن چىقىرىۋېتەلمەيسىز . بۇ زەربىنىڭ توري ھازىرغىچە يۈرىكىڭىزنى تىترىتىۋاتىدۇ . تۇمان ھازىرغىچە تاراپ كەتكىنى يوق . مەڭگۈ تاراپ كەتمەيدۇ ، مەنمۇ ھەم شۇنداق . ياق... ياق . بۇ بەك ئۇزۇن گەپ بولۇپ كەتتى . بۇنى كۆرۈشۈپلا قانداق دېگىلى بولسۇن . ئۇنىڭ ئۇستىگە كۆرۈشۈپلا بۇنداق دېسە ، ساراڭدەك ئىش بولمامدۇ ؟ ئۇ چوقۇم ‹بۇ قىز ساراڭ بولۇپتۇ› دەيدۇ . يىگىت تەرەپ بۇ ئىش توغرىسىدا ئاۋۇال ئېغىز ئېچىپ ، گەپ چوڭقۇرلاپ مەلۇم باسقۇچقا يەتكەندە ، يىگىت سۆزلىشىمنى تەلەپ قىلغاندا ، شارائىت پىشىپ يېتىلگەندە شۇنداق دېيىش مۇمكىن . كوچىدا ، يولدا ، ئادەملەر ئارىسىدا بۇنى دېيىشسە ، ئارتىس سەھنىدە يالغان مۇھەببەت ئىزھار قىلغانغا ئوخشاش ئىش . خالىي جاي تېپىش ، ئۇنىڭ بىلەن خالىي جايدا ئۇچرىشىش مۇمكىن ئەمەس . پەقەت مۇمكىن ئەمەس... »

ئۇ بىردىنلا ئۇمىدسىزلىنىپ يەنە ئاسماندىن يەرگە چۈشۈپ كەتكەندەك ، روھى چۈشۈپ ، ئەينەك ئالدىدىن قايتىپ كەلدى ـ دە ، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ ، يوتقانغا پۈركىنىپ يىغلىدى . بىردەمدىن كېيىن يوتقاندىن چاچراپ تۇردى . ياشلىرىنى سۈرتۈپ ، ئەينەك ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى . بىراقلا خالىي يەردە ئۇچرىشىدىغان گەپ نەدە . ئاۋۇال كوچىدا ، يولدا ، بىرەر سورۇندا تاسادىپىي كۆرۈشىدىغان گەپ . ئۇ بايىلا ئەكىبەر بىلەن قەتئىي كۆرۈشۈش ، ھەتتا تىللىغان ھالەتتىمۇ كۆرۈشۈش قارارىغا كەلگەنىدى . كېيىن ئۇمىدسىزلىنىپ ، يەنە ئۇمىدلەندى . ئۇ تىرناقلىرىغا خېنە قويدى . قېشىنى ئىنچىكىلەشتۈردى ، لېۋىنى بويىدى ، يۈزىنى پەردازلىدى ، چېچىنى مايلىدى ، ھەر خىل پاسوندا ياسىدى . سەككىز قېتىم كىيىم يەڭگۈشلىدى . تاڭ ئاتقىنىنمۇ بىلمىدى . كېچىچە ئەكىبەر بىلەن دەسلەپتە كۆرۈشۈپ قالغاندا ، قانداق كىيىم بىلەن قانداق ھالەتتە تۇرۇپ كۆرۈشۈش ، باشتا قايسى گەپنى قىلىش مەسىلىسىنى قاتتىق باش قاتۇرۇپ پىلانلىدى . بۇ شەھەرگە

كىرىشتىن ئون بەش كۈن بۇرۇنقى ئىش ، ئۇ ئون بەش كۈنگىچە مىڭ قېتىم ئۆزگەردى . ئۇمىدلىنىپ ، كۆڭلى يايراپ ئۈسسۈل ئويناپ ، غىڭشىپ ناخشا ئوقۇدى . يىگىتنىڭ سۈرىتىنى تۇتۇۋېلىپ چوڭقۇر تەكلىپ تانسا ئويىنىدى . ئاخىر شەھەرگىمۇ كەلدى ، ئەمما شەھەرگە يېقىنلىغانچە ئۇمىدسىزلىنىپ ، روھى چۈشۈپ كەتتى . ھەر كۈنى قارىسا ، ئادەملەر دېڭىزى بىر خىل جىددىيچىلىك ، بىر - بىرىدىن ئالدىراش . ھەممە ئۆز ئىشىغا ئالدىرايدۇ . ئۈنى دەسلەپتە يالغۇزلۇق قىينىدى . زېرىكتى ، يۇرتىنى سېغىندى ، مەقسەتسىز ئايلاندى . ياسىنىپ باقتى . ئۈنى - بۈنى كۆردى ، چىرايلىق كۆرۈنگەننى ئېلىپ كىيدى . ئۈنى - بۈنى يەپ كۆردى . ھېچقايسىسى تېتىمىدى ، يىغلىدى ، ئۆزىنى تاشلىدى . يەنە ناھايىتى چىرايلىق ياسىنىپ شەھەر ئايلاندى . ئۈنىڭ بىرەر يولدا ، ئاپتوبۇستا ، باغچىدا ، ماگىزىندا ، كوچىدا ئۇچراپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلىپ ماڭدى . بىر كىملەرنى ئوخشىتىپ ئىختىيارسىز كەينىدىن قوغلىغاندەك مېڭىپ ، يېنىدىن يانداپ ئۆتتى . تەكلىپ قاراپ باقتى . يات جىنسلار جاۋابەن قارىۋىدى ، ئىزا تارتقىنىدىن خۇددىنى يوقىتىپ قويدى . ياتقىغا كىرىپ ، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ ياستۇقىنى مۇشتلاپ يىغلىدى . ئاخىر ئۇ ھېچنېمىنى ئويلىمايدىغان ، زېرىكمەيدىغان ، سېغىنمايدىغان بولدى . مانا شۇ پەيتتە ، ئۇ پەرۋاسىز ، ئۆزىگە ھېچقانداق پەرداز قىلمىغان ، قېشىنى تۇزىمىگەن ، كىرپىكىنى قايرىما قىلمىغان ، سۈرمە تارتمىغان ، تىرنىقىغا خېنە قويمىغان بىر ھالەتتە ئەكبەر بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى . مۇشۇنداق ھالەتتە بولغاچقا ، يىراقتىن كۆرۈپ قالىغان بولسا ، چوقۇم قېچىپ كەتكەن بولاتتى . دوقۇرۇشۇپلا قالدى . ھەر ئىككىسى ئوڭايسىز ھالەتتە ئۆزلىرىنىڭ بۇ قىلىقىدىن تەڭلا كۈلۈپ سېلىشتى . ئەكبەر قويۇق ئۆسۈپ كەتكەن قوڭۇر ساقالىلىرى ئارىسىدىن ئاپئاق تەكشى ئۆسمىگەن چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلدى . شۇنىڭ بىلەن ئارىدىكى ھەممە نەرسە — بىر خىل غەلىتە پەردە — ئويلىمىغان يەردىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . ئۇلار

بىر - بىرىنى تەكلىپ قىلىشمىغان ھالدا ئۆزىچە بىر - بىرىگە يېقىن ، نەگە بارىدىغانلىقىنىمۇ سوراشماي ، نەگە كېتىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلىشمەي ، چىنار ، مەجنۇنتاللار ئاي ھەم چىراغ يورۇقىنى توسۇپ غۇۋالاشتۇرۇپ قويغان پىيادىلەر يولدا ياندىشىپ مېڭىشتى . يولدا ئادەملەر شالاڭ ، ھاۋالانغىلى چىققانلار ، نەۋرىسىنى ئويناتقىلى ماڭغانلار ، پارىكى تۇگىمەيدىغان قىز - يىگىتلەر ئاندا - ساندا ئۇچرايدۇ . ئۇلار پاكار ، پۇراقلىق ئارچىلار يېنىدا ماڭدى . بۇ يول كۇندۇزدىكى بىر - بىرىنىڭ تاپىنىغا دەسسىشىپ كېتىۋاتقان ساناقسىز ئاياغلار ، سۇرەن - شاۋقۇنلار دەستىدىن ھالىدىن كېتىپ ، جىمجىت ئۇيقۇدا سوزۇلۇپ ياتقانىدى . نۇرھايات ئەكىبەرگە سىنچىلاپ قاراپ ، ئۇنىڭ جۇدەڭگۈ ، ئورۇق ھەم ساقال ئارىسىدا قالغان چىرايىدىن غەزەپ ئەمەس ، ھەسرەت ، سېغىنىش ، مەيۇسلۇك ، ھارغىنلىق چىقىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى . ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا قاراپ ئىچى سىيرىلدى . ئۇنى ئېغىر مەنىۋى ئەمگەك ئېزىۋەتكەنىدى . ئۇنىڭغا ئېسىلىپ يىغلىغۇسى كەلدى . يەنە ئۇنىڭدىن بۇرۇنقى ئىرادىنىمۇ كۆردى . ھەممە يېرى ئۆزگىرىپتۇ . يەنە شۇ بويىنى قاتتىقلىق ، مۇز قاپاقلىقى ئۆزگەرمەپتۇ ، ئەكىبەر نۇرھاياتقا قاراپ سوغۇقلا بىر كۈلدى .

— سەمرىپ تولۇپسىز ، ئوماقلىشىپ تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ قاپسىز . خېلىلا ئۆزگىرىپسىز ، — دېدى .

— سىزمۇ بەك ئۆزگىرىپسىز ، — دېدى نۇرھايات تۇكۇرۇكىنى يۇتۇپ ، يۇرىكى پۇلاڭلىغان ھالدا ئۆزىنى تۇتۇشقا تىرىشىپ ، شۇنداقتىمۇ ئۇ بارغانچە تىترەپ كېتىۋاتقانىدى .

— ھە ، مەن قانداق ئۆزگىرىپتىمەن ، — دەرھاللا قىزىقىپ سورىدى ئەكىبەر .

— قېرىپ كېتىپسىز ، ھازىرلا تۇرمىدىن چىققان ئادەمگە ئوخشاپ قاپسىز .

ئەكىبەر كۈلۈۋەتتى ، نۇرھاياتمۇ پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى . ئەكىبەرنىڭ كۈلكە ئاۋازى ئۇنىڭ بەدىنىگە يېڭى بىر تىترەكنى

تارتىۋەتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار گويا ئارىلىقتا ھېچقانداق كۆڭۈل-سىزلىك بولمىغانىدەك ، پەقەت ئۇزاق مۇددەت ئايرىلىپ كەتكەن ئاشىق - مەشۇقلاردەك چاقچاقلىشىپ ، كۈلۈشۈپ ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ سۆزلىشىپ كېتىشتى . يولنىڭ بىر يېرلىرىگە بارغاندا ، ھارغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈپ ئارچا تۆۋىدىكى چىملىق قاشتا ئولتۇرۇشتى . يېقىنلا يەردىكى كېچىلىك يېمەكلىكلەر دۇكىنىدىن ئۇسسۇزلۇقنى مېۋە شىرنىسى ، پىۋا ئەكىلىپ ئىچىشتى...

ئەكىبەر نۇرھاياتنى ياتقىغا ئاپىرىپ قويۇپ ، خۇش كەيپ ئۆيىگە قايتقاندا ، شەھەرنىڭ كۈنبويى تۆمۈر چۆنقىلىق كاتىكىدىن چىقالمايدىغان سولتەك خورازلىرى بەس - بەستە چىللىغىلى تۇردى . ئەكبەر شۇندىلا بىلىكىدىكى سائەتكە قارىدى . كېچە سائەت ئۈچتىن ئون بەش مىنۇت ئېشىپتۇ . دېمەك ، تاڭ ئېتىشقا يەنە ئۇچ سائەت قاپتۇ . ئۇ ئىشكى ئالدىغا كېلىپ بىردىنلا روھى چۈشۈپ قىزىغان بەدىنى سوۋۇغاندەك ھېس قىلدى . ئەندىشىلىك خىياللارمۇ ، ئايالىغا قانداق جاۋاب بېرىش كېرەكلىكىمۇ يادىدىن كەچكەندە كۆڭلى تېخىمۇ پاراكەندە بولدى . ئۇ بىر ھازا ئىشىك ئالدىدا ئىككىلىنىپ تۇرۇپ ، ئاخىر ئىشكىنى چەككەچ ئايالىنى چاقىردى . ئۇ بايا كېلىۋېتىپ ئۆيىنىڭ چىرىغىنىڭ ئۆچۈرۈلمىگىنىنى كۆرۈپ ، ئايالىنىڭ يالغۇزچىلىقتا قورقۇپ ، چىراغنى ئۆچۈرمەي ئۇخلىيالمىغانلىقىنى بىلدى . ئۇ دائىم كەچ قالغاندا ، ئايالى مۇشۇنداق قىلىدۇ . گۇمانلىنىپ ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشىدۇ ، مايى تارتىدۇ ، دائىم كەمىستىش نەزىرى بىلەن تىكىلىدۇ . مىيىقىدا كۈلىدۇ . ئومۇمەن ، بۇلارنىڭ كۆڭۈللۈك چاغلىرىدىن كۆڭۈلسىز چاغلىرى كۆپ بولىدۇ . بىر خىل بۇرۇقتۇرمىلىق ھېس قىلىشىدۇ . ئەكبەرنىڭ ئايالى خېلى ئۇزۇندىن كېيىن ئىشكىنى ئاچتى . چىرايىدىن قورقانلىقى ، ئېرىگە بولغان نارازىلىقى ھەم كۆزلىرىدىن قاتتىق غەزەپ ، گۇمان يېنىپ تۇراتتى . ئەڭ ئاۋۋال ئۇ ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئاشكارىلاپ ، قورقانلىقىدىن ھەمىنى ئۇنتۇپ ، ئۆزىنى ئەكبەرنىڭ قۇچىقىغا

ئېتىپ ، بېشىنى مەيدىسىگە قويدى .

— ۋايجان ، ئۇھ... قورقۇپ ئۆلەي دېدىم . بۇ چاغقىچە نەدە يۈردىڭىز ؟ يا ئۇخلىيالمىغان ...

تەنە ھەم تەقەززالىق ئارىلاشقان بۇ سۆز ئاشۇ يەرگە كېلىپلا ئۇزۇلۇپ قالدى . ئايالى دەرھال قوللىرىنى ئاجرىتىپ نېرى داجىدى . ئەمدى ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئاجىزلىقنىڭ ئورنىنى قاتتىق گۇمان ھەم غەزەپ قاپلىغانىدى . چىرايى تاتىرىپ ، لەۋلىرى تىترەپ كەتتى .

— ئەجەب ... ئەجەب خۇشبۇي پۇراپ كېتىپسىزغۇ...— ئۇنىڭ ئاۋازى ئۆزگىرىپ كەتتى . ئەكسىر قاتتىق چۆچۈدى ، ئەمما دەرھال خاتىرجەم ھالدا كۆزىنى يۇمۇۋالدى . ئۇنىڭ يادىغا ئايالىغا جاۋاب بەرگۈدەك ، ئايالىنى قانائەتلەندۈرەلىگۈدەك ھېچقانداق گەپ كەلمىدى . راست ، ئۇ سەزمىگەن ئېسىل پۇراق . بۇ پۇراق ئۇنىڭ ئۇچۇن ئەڭ قانائەتلىنەرلىك جاۋاب بەردى .

ئاھ بەختسىزلىك ، بەختسىزلىك ئىچىدىكى يېڭى تېپىلغان كونا بەخت !

1987 ـ يىل 4 ـ ئاي

سېغىنىش كۈيى

مۇڭلۇق مۇزىكا ئاۋازى مېنى ئويغىتىۋەتتى .قارىسام يانتاق يېرىم ھېچ ئۆزۈمنىڭ ئۆيىگە ئوخشمايتتى . ئۇنداقتا ، زادى كىمنىڭ ئۆيىدە ياتتىم ؟ ئۇي ئىچىگە تېخى تولۇق يورۇق چۈشمىگەچكە ، ئۇنىڭدىكى بىساتلارنى پەرق ئەتمەك تەس ئىدى . پەقەت تۆت تامنىڭ بېزەلمەي قالغان يەرلىرىلا ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى .

مەن ئامراق مۇزىكا يەنە كۆزۈمنى يۇمدۇرۇپ قويدى . بۇ سېغىنىش كۈيى بولۇپ ، بۇ مۇزىكىنى مەن ئىنستىتۇتتا ئوقۇۋاتقان چېغىمدىلا لېنىنغا ئېلىۋالغانىدىم . ئۇنى دائىم ئاڭلايتتىم ، ئاڭلاپ قانمايتتىم .ئۇ چاغدا مەن پايانسىز چۆللۈكنىڭ بىر چېتىگە جايلاشقان ، يازدا ئېرىق ـ ئۆستەڭلىرىدە شوخ سۇيى ئۆكسۈمەيدىغان ، جىگدە ، تېرەك ، سۆگەت قاتارلىق دەل ـ دەرەخلەر ۋە ئېتىزدىكى زەل ـ زىرائەتلىرى بىلەن ياشىرىپ تۇرىدىغان ، قىشتا مۇز بىلەن قاتقان ئېتىز ـ ئېرىقلىرى يىراقتىن ئاقۇش كۆرۈنىدىغان يېزامنى ؛ تونۇش ئېتىز ، كۆۋرۈك ، ئېچىق بېشى ، يول دوقمۇشىدىكى كىچىكىدە ئۇزۇن ئوقلۇق ياغاچ ھارۋىنىڭ چاقى ئۇرۇۋەتكەچكە سۇنۇپ كەتكەن بولسىمۇ ، قورۇپ قالماي دوڭغاق پېتى چوڭ بولۇپ قالغان قېرى جىگدىنى ؛ ئاتا ـ ئانام ۋە دائىم ماڭا قوماچ قورۇپ بېرىدىغان چوڭ ئانامنى ، ئىشقىلىپ ، ماڭا مۇناسىۋەتلىك بولغان ھەممىسىنى سېغىنىپ مۇشۇ مۇزىكىنى ئاڭلايتتىم . مۇشۇ مۇزىكىنى ئاڭلىساملا ئاشۇلارنىڭ ھەممىسى ،

بەزىدە ھەتتا ئۇنتۇلغان نەرسىلەرمۇ كۆز ئالدىمدىن بىر - بىرلەپ ئۆتۈپ ، كۆڭلۈم يايراپ قالاتتى . تالادىن كىرسەم ئۆزىنى سۈڭاپ ئەركىلەيدىغان سېرىق پاچاق ئىت ، ئۆگزىدە لەگلەك ئۇچۇرغانلىرىم ، ئىككى - ئۈچ مەھەللىدىن ئۆتۈپ بارىدىغان مەكتەپ يولىدىكى يالغۇز مەھەللىدىكى نەشە چېكىپ ، كۈن بويى ئۆگزىسىدە ئاپتاپقا قاقلىنىپ ياتىدىغان نۇرەك ئالغاي ، مەكتەپكە بارغۇچە - كەلگۈچە ئۇنىڭغا توك غورا ئېتىپ ، قىيا - چىيا قىلىپ ئويناشلىرىمىز... نى ئەسكە سالاتتى .

مېنىڭ بۇ مۇزىكىنى ئاڭلاپ قانمايدىغانلىقىم ، زېرىكمەيدىغانلىقىم ياتاقداشلىرىمنى بىزار قىلاتتى . مەن بېرىلىپ ئاڭلىسام ، ئۇلارنىڭ ئىچى پۇشۇپ كېتەتتى . ھەتتا بەزىدە ئۇلار بىلەن سوقۇشۇپمۇ قالاتتىم . مانا ھازىر ئوقۇشنى تۈگىتىپ ئۆز يېزامدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتىمەن . ئەمما بۇ مۇزىكىنى (شۇ چاغدا مەكتەپتە ئېلىۋالغان لېنتىنى) يەنە ھەر كۈنى ئەتىگەندە بىر قېتىم ئاڭلاشنى ئادەت قىلىۋالغانىدىم . سۈبھى يورۇغۇچە ئويغىنىمەن - دە ، چالا ئۇيقۇلۇق ھالدا بېشىمغا ئەكېلىۋالغان ئۇنئالغۇنىڭ كۇنۇپكىسىنى بېسىپ بۇ مۇزىكىنى ئاڭلايمەن...

مۇزىكا ئاخىرلىشىشى بىلەن خىيالىمىمۇ ئۇزۇلدى . كۆزۈمنى لاپپىدە ئېچىپ ، يانغا قارىدىم . ياتقان ئورنۇم ياغاچ سۇپا ئىدى . يېنىمدىلا ئۆرۈلۈكلۈك بىر يوتقان توراتتى . ئۇنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئورۇندا ماڭا تونۇش ، لېكىن بۇرۇنقىدىن تولۇپ سەمرىگەن ، چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان بىرى ياتاتتى . بۇ مۇجىزىنى كۆرۈش بىلەنلا يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى . كېچىچە ئۇنىڭ بىلەن بىر سۈپىدا يېتىپتىمەنۇ ، قومۇشلۇقتا ، قۇملۇقتا ، تونۇش سۆگەتلىكتە قوغلىشىپ يۈرۈپ چۈشەپتىمەن . ئەجەبا ، يېنىمدا يانقىنىنى بىلمەي ئوخلىغاندىمەنمۇ ؟ بەلكىم ئۇمۇ كېچىچە مېنى چۈشەپ چىققاندۇ .

— ئوڭلىنىپ قاپسىزما ؟— گۈزەل ماڭا تونۇش ، ئەمما تۈت يىل ئالتە يېرىم ئايدىن بۇيان ئاڭلىمىغان يېقىملىق ئاۋازدا دېدى .

قۇلىقىم بۇ ئاۋازنىلا ئەمەس ، ئاشۇ تاتلىق گەپنىمۇ تالاي قېتىم ئىشىتكەنىدى . ئۇ پەقەت ماڭىلا بۇ گەپنى شۇنداق يېقىملىق تەلەپپۇزدا ، شۇنداق هاياجانلىنىپ تۇرۇپ ئېيتاتتى . ئارىدىن شۇنچە ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، يەنە ئۇنتۇپ قالمىغىنى مېنى هەيران قالدۇردى .

مەن خىجىللىق ئىچىده بېشىمنى ئاران لىڭشىتالىدىم . ئۇ شۇنچىلىك ئوماق كۆڭلىكى ، ئاپئاق تەكشى چىشلىرى ، بويىقتەك قىپقىزىل لەۋلىرى ، نۇرلۇق يۇزى شەبنەمده تاۋلىنىپ ئېچىلغان بىر تال گۈلگە ئوخشاش جىلۋىدار كۆرۈنۈپ كەتتى . مانا بۇ كۆلكىسىمۇ ئۆزگەرمەپتۇ ، قىلچە ئۆزگەرمەپتۇ . مەن بۇ كۆلكىنى كۆرۈپ تۇرغاچقا ئۆزۈمنى گويا گۈلزارلىقتا ياشاۋاتقاندەك سېزەتتىم .

— بۇ مۇزىكىنى...

مەن گەپنىڭ ئاخىرىنى دەپ بولغۇچە ئۇ جاۋاب بېرىپ ئۈلگۈردى . ئېتىراپ قىلمەنكى ، تىلىم تولىمۇ گال يارىلىپ قالغانكەنمەن . هەربىر ئېغىز گەپ ئېغىزىمدىن گويا ئامبۇر بىلەن قىسىپ تارتقاندەك شۇقەدەر تەسته چىقىدۇ . باشقىلار مەن ئېغىز ئېچىپ بولغۇچە مۇددىئاسىنى ئۇقتۇرۇپ بولىدۇ . كىچىكمىدىلا ئۆزۈمنىڭ بۇ ئاجىزلىقىمنى سېزىپ ، مەنمۇ خەقنىڭ بالىلىرىغا ئوخشاش چاقماقتەك سۆزلىيەلمىسەم بولمامدۇ دەپ ئۆكۈنەتتىم . ئاكام بىلەن جېدەللىشىپ قېلىپ ، ئىككىمىز ئانىمىز ئالدىدا شىكايەت قىلىشساق ، مەن گېپىمنى باشلاپ بولغۇچە ، ئانام ئاكامنىڭ گۇناهىنى ماڭا ئارتىپ قىلغان شىكايىتىنى ئاڭلاپ ، تاقەت قىلالماي (گۇناه ئەسلىي ئاكامدا بولسىمۇ) مېنى شاپىلاقلايتتى . بۇ ناهەق جازاغا چىداپ تۇرالماي كەچكىچه دۇم يېتىۋېلىپ يىغلىغىنىمدا چوڭ ئانام ئانامنى ئەيىبلەيتتى . بىر كۈنى ، چوڭ ئانامدىن نېمىشقا بۇنداق ئەيىبلىك بولۇپ قالغانلىقىمنى سورىسام ، ئۇ چېچىلىپ تۇرۇپ : «ئاناڭنىڭ كاساپىتى بولمامدۇ ، ئانا بولغۇچى بالىنى تۇغۇپ بولۇپ تۇنجى قېتىم گەپ قىلغاندا تىلىنى چاينىپ

قالسا بالىسى ئاشۇنداق چىقىپ قالمدۇ . سەن تۇغۇلغاندا ئاناڭ شۇنداق قىلىپمىدىكىن ، ھەي··· مېنىڭ يوقلۇقۇم ! » دېگىنى ئېسىمدە .

— ھەر ئەتىگىنى ئاڭلايمەن .

نېمىدېگەن ئوخشاشلىق ، خۇددى كېلىشۇالغاندەك ، لېكىن مەن بۇنى ئېغىزىمدىن چىقارمىدىم .

— ھەقىچان ئۇزۇندىن بېرى ئاڭلىمىغانسىز ، يەنە ياندۇرۇپ قويايمۇ ؟— دېدى ئۇ ئۇلاپلا .

مەن دەرھال بېشىمنى لىڭشىتتىم . گۇزەل يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ لېنتىنى ياندۇرۇپ سالدى . مەن يەنە دەررۇ كۆزۈمنى يۇمۇۋالدىم .

··· ئاپئاق بىلەكلەر ، تال ـ تال قاپقارا چاچ ، يۇمىلاق يۈز ، چىرايلىق ئۇزۇن بويۇن ، يارىشىملىق مۇرە ، بۇرۇنقىدىن پەسلىگەن ، ئەمما ئىككى تەرەپكە يېيىلىپ تېخىمۇ تولغان ، نېپىز يەڭسىز ئىچ كۆينەككە سىغمايلا لىغىرلاپ تۇرغان كۆكرەك ··· ئاھ ، ھەممە يېرىم قىزىپ ، چىشلىرىم كىرىشىپ ، پەيلىرىم تارتىشۋاتقاندەك بولدى . لېكىن كۆزۈمنى ئاچمىدىم .

مۇزىكا بايقىدىنمۇ يۇقىرىراق ئاۋازدا ياڭراشقا باشلىدى . غايىۋانە بىر كۇچ مېنى گۇزەل تەرەپكە تارتماقتا ئىدى . ئۇخلاپ چۈشۈمىدىمۇ ئېرىشەلمەيدىغان ، كۆپ قېتىم خىيال قىلغان بولساممۇ ، ئۇمىد كۇتمىگەن پىنھان چاغ··· لەرزان مۇزىكا مېنى ئۇنىمەكتە ، رىغبەتلەندۇرمەكتە : «قېنى سەندىكى يىگىتلىك جۇرئەت ، شۇنداقلا يۇمۇلسىاڭ ، قولۇڭنى سوزساڭ ، كېچە ـ كۈندۈز پىراقىدا كۆيگەن مەشۇقىڭنىڭ يېنىغا يېتىسەن . بىر چاغلاردا ، قانىتىم بولسا ئۇچۇپلا بارسام دەۋاتاتتىڭغۇ ؟ ! قارا ، ئۇمۇ ساڭا تەشنا ، تىنىقلىرىنىڭ ئىتتىكلىشىدىن ھاياجانلىنىۋاتقانلىقىنى بىلمىدىڭمۇ ! ئۇمۇ سېنى سېغىنغان ، شۇڭا ‹سېغىنىش كۇيى › نى ياڭرىتىپ ھېسسىياتىنى ئىپادىلەۋاتىدۇ . سېنى غەپلەتتىن ئويغىتىۋاتىدۇ ، ئايال كىشىدە ئۇنىڭدىن ئارتۇقچا ئورۇن يوق .

نومۇس ـ هايا تىزگىنلەپ تۇرىدۇ ـ دە !... » مەن ئازراق سۈرۈلۈپ يەنە چېكىندىم . كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇنىڭغا قارىدىم . ئۇ گويا قاشتېشىدىن ياسالغان پەرىزاتنىڭ ھەيكىلىدەك جىمغىنا تورۇسقا قاراپ ياتىدۇ . دېمەك ، ئۇمۇ مۇزىكىنىڭ ئىچىگە شۇڭغۇغان ئوخشايدۇ . كۆكسىنى تولدۇرۇپ ـ تولدۇرۇپ نەپەس ئېلىۋاتىدۇ . تىنىق ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى بولمىسمۇ كۆكرىكىنىڭ بىلىنەرلىك كۆتۈرۈلۈپ ـ پەسىيىشى بۇنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ . قانداقتۇر بىر كۈچ ئورنۇمدىن تۇرغۇشۇمغا مەدەت بەردى . ياغاچ سۈپا غىچىرلاپ كەتتى . شۇئان پۇشايمان قىلىپ ، قانداق تېز قوپقان بولسام ، يەنە شۇنداق تېزلىكتە يېتىۋالدىم .

مۇزىكا ياڭرىماقتا ، ئۇ مېنى خىيالىمدىكى دۇنياغا باشلىماقتا . يۇرىكىم تېز ـ تېز سوقۇشقا باشلىدى . «نېمىشقا باشقا ئۆيگە ئورۇن سىلىپ بەرمىگەندۇ» دېگەن ئوي كاللامدىن كەچتى . لېكىن ئارقىدىنلا بۇ خىيالىمدىن ۋاز كەچتىم : «ھەي ، بۇ پەقەت بار ـ يوقى بىر ئېغىزلا ئۆي تۇرسا... » ئەمدى باشقا نەرسىنى ئويلىشىم كېرەك ، بىراق نېمىنى ئويلايمەن ؟ كاللامغا ھېچ نەرسە كەلمىدى .

مەن ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقان مەكتەپنىڭ ئىلمىي مۇدىرى ئۆز يۇرتىنى پاناھ تارتىپ مۇشۇ مەكتەپكە يۆتكەلمەكچى بولغاندا ، كۆڭلىمىزنىڭ يېقىنلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ مېنىمۇ بىللە ئىشلەشكە دەۋەت قىلغان . مەن گۇزەلنىڭ مۇشۇ ناھىيىدە ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە دەرھال قوشۇلغانىدىم . بىر ناھىيىدە بولغاندىكىن ئىزدەپ تاپالىشىمغا ئىشىنەتتىم . لېكىن خىيالىمدا ، ئۇنى توي قىلدى دەۋاتاتتى ، ئۇنىڭ بىر تۇغقىنى بولمىسام ، قانداق كۆرۈشىمەن دېگەن ئەندىشىمۇ بار ئىدى . ئۇ سەمرىپ كەتكەنمىدۇ ياكى ئورۇقلاپ قالغانمىدۇ ؟ سۇزۇك ، خالىس يۈزىگە داغ ـ قورۇقلار چۈشكەنمىدۇ ؟ مىجەزى ھېلىمۇ ئەينى چاغدىكىدەك مۇلايىم ، خۇشخۇيمىدۇ ياكى تۇرمۇش ، جەمئىيەت باشقىچە بىر ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويغانمىدۇ ؟ ئۇ مېنى كۆرسە تونارمۇ ؟ ئىككىمىز تاسادىپىي ھالدا يولدا ، ماگىزىندا ، كۆپ ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا

ئۇچرىشىپ قالساق قانداق بولۇشۇپ كېتەرمىز ؟ مەكتەپتىكى چاغدىكىدەك قىزغىنلىق بىلەن قوللىرىمىزنى تازا چىڭ سقىشىپ ، كۆزلىرىمىزگە قارىشىپ كۈلۈشۈپ ـ چاقچاقلىشىپ كۆرۈشەرمىزمۇ ياكى پەرۋاسىز ، سىپايە ، قورۇنۇش ، هودۇقۇش ، بىر نېمىدىن خەۋپسىرەشتەك بىنورمال ھېسسىيات ئىچىدە كۆرۈشەرمىزمۇ ۋەياكى ئۇ كۈنچىلىكى ئادەتتىن تاشقىرى قاتتىق ئەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان بولسا كۆرمەسكە ، كۆرسىمۇ تونۇماسلىققا سېلىپ كېتىپ قالارمۇ ؟ ... دېگەندەك ئەندىشىلەر كۆڭلۈمدە ھۆكۈمران ئىدى . بۇ ئىشنى قارىمامدىغان ، گۈزەل ئويلىمىغان يەردىن ئۆزى بىلەن بىر يۈرتلۇق ساۋاقدىشىمىز ، مەن ئالىي مەكتەپ ھاياتىدا جان دوست ئاغىنە بولۇپ ئۆتۈشكەن ياقۇپ تۆگە دېگەن قارىۋاي بىلەن توي قىلىپتۇ . بۇ ئىككىسى تېخى بىز يۆتكىلىپ كەلگەن مۇشۇ مەكتەپتە ئىشلەيدىكەن . مەن بۇلارنى ئەتىسى مەستلىكتىن يېشىلگەندە ئۇقتۇم . گۈزەل بىلەن تېزلا كۆرۈشكىنىمگە خۇشال بولۇپ ، قار ـ شۇرغان بولۇۋاتقىنىغا قارىماي تازا ئىچىپتىمەن . يىغلىغىنىم ئەمدىلىكتە چالا كۆرگەن چۈشۈمدەك ئېسىمدە تۇرىدۇ . يەنە نېمىلەرنى قىلغانلىقىمنى بىلمەيمەن . مەن قانداق بولۇپ ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ قالدىم ؟ ئۇنىڭ ئېرى كىمدۇ ، ئاۋۇ بۆشۈكتىكى بالا ئۇلارنىڭ بولسا كېرەك ، مەن بولسام تېخى ... ئۇ ئېرىدىن قورقماي مېنى قانداق ئۆيىگە ئەكىرگەندۇ ؟ ياكى ئۇ ئېرىنى باشقۇرامدىغاندۇ ؟ ياق ، ياق ، ئايال كىشى ئېرىنى باشقۇرغان تەقدىردىمۇ ، مەيلى ئۇ ساۋاقدىشى بولسىمۇ ، ئەر كىشىنى ئەكىرىپ قوندۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس . ھېچبولمىغاندا ، باشقىلارنىڭ سۆز ـ چۆچەك قىلىشىدىن ئېھتىيات قىلماي بولمايدۇ . ئېرىمۇ ھېچ كۆرۈنمەيدۇ . ئايالى بىلەن بىر ئەرنى ئۆيدە يالغۇز تاشلاپ ـ ھە ، قانداق ئەردۇ ئۇ زادى ؟ ياقۇپ تۆگىمدۇيا ؟ ياق ، ياق ! بۇ مۇمكىن بولمىدىغان ئىش ئەمەس . ئۇ بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تولۇق بىلىدىغان تۇرسا . مەن گۈزەل بىلەن «سېغىنىش كۈيى» نى ئاڭلاش جەريانىدا سىرداشلاردىن بولۇپ قالغان . ئۇمۇ بۇ مۇزىكىغا ئامراق ئىكەن .

شۇڭا مەندىن لېنتىنى ئارىيەت ئېلىپ ئاڭلايتتى . كېيىن ئاتايىن كۆچۈرۈپ ھەدىيە قىلغانىدىم . بىزنىڭ ئاشۇ مۇزىكا ئارقىلىق باغلىنىپ قالغىنىمىز ئېنىق . ھەتتا بىزنى ساۋاقداشلىرىمىزمۇ «سېغىنىش كۈيى» دەپ چاقىرىدىغان بولۇۋېلىشقانىدى . گۈزەلمۇ ، مەنمۇ گويا ئۆز ئىسمىمىزنى چاقىرغاندەك پەرۋاسىزلا «ھە» دېيىشكە ئادەتلىنىپ كەتكەن . ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان چاغدا بىز ناھايىتى تەستە ئايرىلدۇق . ئۇ بىرلا قىز بولۇپ ، ئاتا ـ ئانىسى قېرى ئىكەن . مەن بىلەن توي قىلىپ بىزنىڭ يۇرتقا بارسا ئۇلار تايانچىسىز قالىدىكەن . ئەنئەنىۋى ئادەت بويىچە مەن ئۇنىڭ يۇرتىغا بارسام تېخى بولمايتتى . بىزنىڭ قوشۇلۇشمىزغا ئەنە شۇنداق كونكرېت سەۋەبلەر ئىمكان بەرمىگەنىدى . بىز ئايرىلىشقا ئاز قالغان كۈنلەردە ، بىرنەچچە كېچىنى مەكتەپ باغچىسىدا تۇنەپ ئۆتكۈزدۇق . ئاخىرقى كېچىسى ئۇزۇندىن بۇيان ئېھتىيات قىلىپ كەلگەن ئارىمىزدىكى «سىزىق» نى بۇزماقچى بولۇپ گەپنى ئېغىزىمدىن چىقارغىنىمغا شۇنداق خىجىلچىلىققا پاتتىمكى ، يەرنى قاساپ ، چىنار دەرىخىگە ئۇسۇپ يىغلاپ كەتتىم . ئۇ ماڭا چىڭ چاپلاشقان ھالدا تەسەللى بەردى...

شۇ چاغدا قاتتىق روھىي زەربىگە ئۇچرىغانىكەنمەن . شۇڭا گۈزەل بىلەن ئاپتوبۇس بېكىتىدە خوشلاشقاندىمۇ ، قوللىرىمىزنى چىڭ سىقىشتۇقىمۇ ، ئەمما مەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىيالمىدىم . چۈنكى ، ھېلىقى زەربە مېنى تۇگەشتۇرگەنىدى . كېيىنكى چاغلار- دىمۇ ئايال زاتىغا پېتىنىپ ئېغىز ئاچالمايدىغان بولۇپ قالدىم . ئايالىلار تەشەببۇسكارلىق بىلەن چاقچاق قىلسا ، نېمىشقىدۇر يۈرىكىم «جىغ» قىلىپ ، ئىختىيارسىز يۈزلىرىم ئوت ئالاتتى . «ياشلىقتا ساقلىنىش تەس بولغان بۇنچىلىك ئىشقا نېمانچە قىلىپ كېتىمەن» دېگەننى ئويلاپ ئۆزۈمگە تەسەللى بەرسەممۇ ، لېكىن گۈزەلنى ئويلىساملا يۈرىكىمدىكى يارا ئېچىشقاندەك بولاتتى...

ياغاچ سۇپا توساتتىن غىرىسلاپ كەتتى . مەن خىيالدىن ئويغاندىم . گۈزەل ھەرىكەتكە كەپتۇ . ئۇ يوتقىنىدىن سۇغۇرۇلۇپ

چقىپ يېنىمدىكى بوش ئورۇنغا كەلدى . بۇ چاغدا ئۆيگە خېلىلا يورۇق چۈشكەنىدى . مۇزىكا يەنىلا ياڭراۋاتاتتى .

— ھە ، مەندىن ھېچقانداق ئەھۋالمۇ سورىمايسىزغۇ ؟ — دېدى گۈزەل .

شۇئان ئۇنىڭ كۆلۈپ تۇرغان چىرايى ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى . ئارقىدىنلا كۆلۈۋېتىپ ، كۆز جىيەكلىرىدىن مەرۋايىتتەك ياش سىرغىپ چىقتى . دەرھال قولۇمنى سوزۇپ ئۇنىڭ ياشلىرىنى سۈرتۈپ قويدۇم . قولۇمنى تارتىپ ئۆلگۈرگۈچە ئۇ يۈمشاق ئالىقانلىرى بىلەن قولۇمنى يۈزىگە چىڭ باستى . تونۇش قىلىق ، تونۇش يۈز ـ كۆزلەر ، شېرىن تۇيغۇ قوزغايدىغان تىنىقلار ... ئۇ قولۇمنى قويۇۋەتمەستىن قېنىپ ـ قېنىپ پۈرىدى .

— سېغىنىش كۈيىنى ھېلىمۇ ياقتۇرۇپ ئاڭلايدىكەنسىز ـ دە .

— ھەرقانداق ياخشى مۇزىكىمۇ ، يېڭى مۇزىكىمۇ ، مېنىڭچە بۇنىڭ ئالدىغا ئۆتەلمەيدۇ . سىزچۇ ، بەلكىم ئۇنتۇپ كەتكەندۇرسىز ... — ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى .

— ياق ، ياق ! بۇ مەن ئۇچۇن ئۆمۈرلۈك ھايات مۇزىكىسى ، پۈتمەس كۈي ، بۇنى بارغانسېرى چوڭقۇر ھېس قىلىۋاتىمەن .

— ئاڭلاۋېرسىڭىز كونا ، زېرىكەرلىك تۇيۇلمامدۇ ؟

— نېمە دەۋاتىسىز ، ھەر كۈنى ئاڭلىسام يەنىلا يېڭىدەك... ئاڭلىغانسېرى شۇنچە ... — مەن گېپىمنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمىدىم .

— مەنمۇ ...

ھەر ئىككىمىزنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلدى . ئۇ قولۇمنى تۇتقانچە ئاپىرىپ كۆكسىنى تۇتقۇزۇپ قويدى . ئۇنىڭ بۇ قىلىقىمۇ ئۆزگەرمەپتۇ . مەن ھەممىنى ئۇنتۇپ ئۇنى چىڭ قۇچاقلىدىم .

— ئېرىڭىز قېنى ؟

— ئۇ ... ئۇ ھازىر چەت ئەل تىلى ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇشقا بارىمەن دەپ كېچىسى ئۈيقۇسى ئېچىلىشى بىلەنلا ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشخانىسىغا چىقىپ ، ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ .

— قەدىرلەشكە تېگىشلىك ياخشى خىسلەت . ھەقىقەتەن ياخشى

يىگىتكە ئۇچراپسىز . ئۇنىڭ ئىسمى نېمە ؟
ۋۇي تېخى بىلمەمسىزا ! ؟ ياقۇپ تۆگە .
ھــە ؟ ... جان يېرىمگە ئەجەللىك پەشۋا تەگكەندەك ۋارقىرىۋەتتىم .

ئـۇ ئـوغۇل ساۋاقداشلىرىم ئىچىدە ئەڭ يېقىنىم بولغاچقا ، ھەممىنى بىلەتتى . ئىككىمىزنىڭ ئۆزئارا بىلىشمەيدىغان سىرىمىز يوق ئىدى . ھەتتا ئىنسانغا تىنماسلىققا ئۆز ـ ئۆزۈمگە ۋەدە قىلغان سىر گۈزەل ئالدىدا مات بولغىنىمنىمۇ ئىچىمگە پاتقۇزالماي ئـۇنـىڭغا دەپ بەرگەن . بىز پەقەت ئىككى يىلدىن بۇيان خەت يېزىشالمىغانىدۇق .

ئۆيدىن پۇتۇم بىلەن مېڭىپ چىقتىممۇ ياكى بېشىم بىلەنمۇ بىلمەيمەن . سىرتتا كېچىدىن بېرى ياغقان قار ئوشۇقتىن ئېشىپتۇ . ئەتراپ قاشتېشىدىن ياسالغاندەك شۇنچىلىك كۆركەم ئىدى . مەن ئـىشىك تۈۋىگە چىقىپ يېنىك تىندىم . ئۆي ئىچىدە «سېغىنىش كۈيى» ئۇزۇلمەي ياڭرىماقتا ئىدى...

1987 ـ يىل 4 ـ ئاي ، قەشقەر

مازار غوجام

نامازشام ۋاقتى ، ئوبۇلقاسىم كالا قوتۇننى قۇرۇقداپ تۇرۇشقا ئشك ئالدىدا بېشىغا تېرە كۆلا كىيگەن ، چىگىش چاچلىرى يەلكىسىنى ياپقان ، تۇلۇمنى بوينىغا ئاسقان ، قۇراق تونلۇق قەلەندەر ساپايىسىنى ئۇرۇپ بىرمۇنچە چۇشىنىكسىز غەزەل ئوقۇدى . ئوبۇلقاسىم ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى . قەلەندەر غەزەلدىن توختاپ ۋايىزلىققا ئۆتتى .

— ئەي يۇزىدىن قېنى تېمىپ تۇرغان ، كۆزىدىن ئىمان نۇرى يېغىپ تۇرغان ، جىمكى ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالار يادىغا كېلىپ تۇرغان مۇمىن . دىلىمغا ئايان بولۇپ كۆڭلۇم مۇشۇ ئۆينى تارتىپ كەلدىمكى ، جىمكى مازايى ـ ماشايخ ، ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالار سىزگە مەدەتكار بولغاي . مەن ئۇلۇغ ئەسھابۇلكەھ ، سائادەتلىك كۆھمەرىم ، جىلتەنلىرىم مازار غوجام ، باش قايدىم ئاتام مازار غوجام ، ئۇلۇغ ھەزرىتى ئاپاق غوجام مازارىنى تاۋاپ قىلىپ جىمكى مازايى ـ ماشايخلارنىڭ ھەق ـ ھۆرمىتى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ ھەم ئۇلاردىن مۆمىن بەندىلەرگە مەدەت تىلەپ كېلىۋاتقان تەركىدۇنيا دەرۋىشمەن . بۇنىڭدىن كېيىنكى جىمكى ئۆمرۇمدە يەنە قالغان مازايى ـ ماشايخلار ئۈچۈن دۇئا قىلىمەن . ئاشۇ مازايى ـ ماشايخ ، ئەۋلىيا غوجاملار ئەرۋاھىنىڭ ھەق ـ ھۆرمىتى ئۈچۈن بىر چارەك بۇغدايغا دۇئا قىلدىم . مەن ئەدناسى ئەسھابۇلكەھتە ئون ئىككى يىل ، ھەزرىتى ئاپاق غوجام مازارىدا سەككىز يىل ئەھتىكاپتا

بولدۇم ...

— ئۆمۈرلىرىنى ناھايىتى ئۇلۇغ ئىشلار بىلەن ئۆتكۈزۈپلا تەقسىر ، — دېدى ئوبۇلقاسىم قولىنى كۆكسىگە قويۇپ چوڭقۇر ئىخلاسمەنلىك بىلەن ، — مەنمۇ جاھاندىكى ئەۋلىيا ـ ئەنبىيا ، ئۇلۇغ مازايى ـ ماشايىخلارغا چوڭقۇر سېغىنىپ تۇرۇۋاتقان . ئۇلارنىڭ روھىغا دۇئا قىلىپ ، نەزىر ـ چىراغ قىلىپ كېلىۋاتىمەن . سىلىنى كۆرۈپ ئۇلۇغ غوجاملارنى كۆرگەندەك بولۇۋاتىمەن . مەندىن بىر چارەك بۇغداي ئەمەس ، چوڭ ـ چوڭ نەرسىلەر سورىسىلا ھېچ نەرسەمنى ئايىمايمەن .

قەلەندەرنىڭ نەشىدىن كۆكەرگەن لەۋزىرى بىلەن سارغايغان يۈزلىرى تەڭ تارتىشىپ خۇنۇك كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى .

— ئەمما سىلى بىر ئۇلۇغ مازار غوجامنى تىلغا ئالمىدىلا .

— قايسى ئۇلۇغ مازار غوجام ئۇ ؟

— مۇشۇ يول بىلەن سەككىز ئۇن يېتىم ئۈدۈل ماڭسىلا بىر تەرىپى قويۇق ئورمانلىق بىر مازار غوجام بار . ئۇنى بىز شىڭ كوجاڭ مازار غوجام دەيمىز . بۇ مازار غوجام ئۇلۇغ ھەزرىتى ئاپاق غوجامنىڭ يېقىن تۇغقىنى بولىدۇ ، شۇنى بىر تاۋاپ قىلىپ كەلسىلە ، ئاندىن ئالدىلىرىغا چىقسام .

— تۇۋا قىلدىم خۇدايا تۇۋا ، مەن ئېزىپتىمەن . ئۇلۇغ ھەزرىتىنى تاۋاپ قىلماپتىمەن . مېنى غەپلەتتىن قۇتقۇزغانلىقىڭىز ، ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالارنىڭ سىز ئارقىلىق ماڭا بېشارەت بەرگىنى . مەن بۇگۈن مانا ھازىردىن باشلاپ بۇ ئۇلۇغ زاتنىڭ مازارىدا ئەھتىكاپتا بولىمەن .

قەلەندەر پايپاسلىغىنىچە ئالدىراپ شۇ تەرەپكە باردى . قاراڭغۇدا ئۇ ھەدەپ دۇرۇت ئوقۇپ توۋا ـ ئىستىغپار بىلەن ماڭدى . قويۇق تېرەكلىككە كېلىپ قارىۋىدى ، كىچىككىنە ئېرىقنىڭ يۇقىرىسىدىكى ئېگىز دۆڭلۇكتە قاتار كەتكەن قەبرىلەر قارىيىپ كۆرۈندى . قەلەندەر شالاڭ ، ئېگىز قومۇشلۇقتىن ئۆتۈپ ئېگىز بىر قەبرىنىڭ ئالدىدا موككىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ سەجدە

قىلىپ دۇرۇت ئوقۇدى . ئۇ شۇ ئولتۇرغانچە تاڭ ئاتقۇزدى . ئۇ تاڭ ئاتقىنىنى بىلسىمۇ كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ دۇرۇت ئوقۇشتىن توختىمىدى . سۇ ياقىلاپ كېتىۋاتقان سۇچى بۇنى كۆرۈپ ھەيرانلىقتىن داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى . بىر ھازا تۇرۇۋىدى ، ئۇ ئادەم بېشىنى سۇس تەۋرىتىپ دۇرۇت ئوقۇپ ئولتۇرىۋەردى . «سارىڭ بولۇپ قالغان ئاشىق ئوخشىمامدۇ ؟» سۇچى ئىچىدە توۋا دېدى . ئۇ بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ قەلەندەرنىڭ يېنىغا كەلدى .

— تەقسىر نېمە ئىش قىلىۋاتىلا ؟

— كۆرمەيۋاتاملا ئۇلۇغ شىڭ كوجاڭ مازا غوجامنىڭ ھەق ـ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئەھتىكاپتا ئولتۇرۇۋاتىمەن ، — دېدى قەلەندەر كۆزىنى پاللىدا ئېچىپ يەنە يۇمۇپ . سۇچى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى .

— سىلى سارىڭ ئاشىقما ؟ بۇ دېگەن يات دىندىكىلەرنىڭ مازىرى .

دەرۋىش چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . ئۆزى كېچىچە تاۋاپ قىلغان قەبرىگە قارىدى . شامالدا توزۇپ جۇلۇقى چىقىپ كەتكەن گۈل چەمبىرەكلەر بۇ قەبرىدىمۇ ، يەنە باشقا قەبرىلەردىمۇ ئۇنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك گىدىيىپ تۇرغانىدى .

دەرۋىش بېشىغا بىر مۇشتلاپ مازاردىن قاچتى . سۇچى قورسىقىنى تۇتۇۋېلىپ تېخىمۇ تېلىقىپ كۈلگىلى تۇردى .

1988 ـ يىل 10 ـ ئاي ، قەشقەر

قىزىل قوۇرت

مېھمانلاردىن بىر تەخسە قوي گۆشى ، بىر تەخسە ئۆپكە ـ ھېسىپ ئاشتى . تەخسە ئادەتتىكى كىچىك تەخسە ئەمەس ، خونچە ئىياقتەك يوغان تەخسىلەر ئىدى . ساقلاپ يېيىشكە بالىلار ئۇنمايدۇ . مەن يالغۇز يەپ پات ئارىدا تۈگىتەلمەيمەن . قوي گۆشى خام بولغان بولسىمۇ ساقلاپ ئاش ئېتىپ يېسەك ، بۇ باش قېتىنچىلىقى بولمايتتى . تاشلۇۋېتىش ئىنسان نېمىتىنى خارلىغانلىق ، ئىنسانچىلىققا يات قىلمىش ئىدى . بۇرۇنلاردا تاشلۇۋېتىشتىن ئانچە ئەنسىرەپ كەتمىسەكمۇ بولاتتى . چۈنكى كوچىلاردا لالما ئىتلار ، مۈشۈكلەر ، ھەرخىل قۇش ، جان ـ جانىۋارلار ئادەملەر تاشلىغان مۈشۈنكىغا ئوخشاش نەرسىلەرنى تاشلاپ بولغۇچە پاك ـ پاكىز تالاپ ـ تارتىشىپ يەپ تۈگىتەتتى . ئادەملەر شەخسىيەتچىلىشىپ ، ئاچ كۆزلەشكەنلىكتىن پەقەت ئۆزىلا ياشاش ئۈچۈن چىرايلىق باھانىلەرنى قويۇپ ، بىر ـ بىرىگە دۆكۈشۈپ تۇرۇپ ئۇلارنى يوقاتتى . ئۇلارنىڭمۇ ئۆزى بىلەن تەڭ ياشىسا ئۆزلىرىگە پايدىسى بار تەييار ھەقسىز تازىلىق ئىشچىسى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇدى . ئۇلارنىڭمۇ يەر يۈزىدە تەڭ ياشاش ھوقۇقى بارلىقىنى كۆڭلىگە سىغدۇرالمىدى . شۇنىڭ بىلەن بۇ شەھەردە پەقەت ئادەملا ياشايدىغان ، ئادەمدىن باشقا تەبىئىي جانلىقلار يوقالغان ، ئادەملەر ئۆزلىرى ياسىۋالغان سۈنئىي زەھەرلىك نەرسىلىرى بىلەنلا ئوڭچە غېرىبانە ياشايدىغان بېكى يەر يۈزىنى پەيدا

قىلدى . ئۇلار ئۆزلىرى يوقاتقان پايدىلىق تەبىئي دوستلىرى ئورنىغا چىرايلىق ، زەھەرخەندە ، بەتنىيەت دوست ـ دۇشمەنلەرنى ياساپ ، شۇلار ئارىسىدا تەبىئىيلىكتىن جانسىز كۇنۇپكىلىق سۇنئي نەرسىلەرگە روھىي ئاسسىمىلياتسىيە بولۇپ ، ئۆزلىرىمۇ سۇنئي تەبىئەتلىك بولۇپ كېتىشتى . تىنسا سۇنئي تىنىدىغان ، كۇلسە سۇنئي كۇلىدىغان ، گەپ قىلسا سۇنئي گەپ قىلىدىغان ، سۇنئي ياساپ يەپ ، ئاشقازان ئۇچەيلىرىمۇ سۇنئي ، ھەتتا ھەممە ئەزالىرى سۇنئي بولۇپ كەتكەنلىكتىن ئەر ـ خوتۇنچىلىقنىمۇ سۇنئي باشقۇرۇش بىلەن قىلىشىپ ، بالىسىنىمۇ سۇنئي ئۇسۇلدا تېپىپ ، سۇنئي ئۇسۇلدا بېقىپ چوڭ قىلىدىغان بولدى . يەر يۈزى تەبىئەتتىن ئايرىلدى . تەبىئەتنىڭ مۇھەببىتى مانا شۇ چاغدا ئويغاندى . ئەمما ئادەملەر كېچىككەندى . مانا ئەمدى تەبىئەت قۇدرەتلىك كۇچىنى نامايان قىلىشقا باشلىدى . يەر يۈزىدە پەقەت ئادەملەر قالغاندىن كېيىن ، باشقا جانلىقلارنىڭ ۋەزىپىسىنى ئادەملەر قىلىشقا مەجبۇر بولدى . بىر توپ ئادەملەر لالما ئىتلارنىڭ ۋەزىپىسىنى ئىجرا قىلىپ ، لالما ئىتلارنىڭ ئورنىدا ئۇلارنىڭ رولىنى ئالدى . يەنە بىر توپلار مۇشۇكنىڭ رولىنى ئېلىپ چاشقان تۇتىدىغان ، يەنە بىر توپ ئادەملەر قۇشقاچنىڭ رولىنى ئېلىپ قۇرت تۇتىدىغان ، يەنە بىر توپ ئادەملەر پاقىنىڭ رولىنى ئېلىپ زىرائەتلەرنىڭ پىتىنى باقىدىغان ، يەنە بىر توپ ئادەملەر قاغا ، بىر توپلار پاختەك ، يەنە بىر توپلار يەنە بىر نېمە ئىش قىلىپ ، ھەممە ئادەملەر ئۆزى يوقاتقان بارلىق جانلىقلارنىڭ ئورنىنى تارتىۋالدىيۇ ، ئۆزلىرىنىڭ ئادەملىك ئورنىدىن ئايرىلىپ ، ئادەملىك ئۇلۇغلۇق قىممىتىنى يوقىتىپ ، شۇ نەرسىلەرگە ئايلىنىپ قالدى . ئۇلارنىڭ شەكلى ئادەمگە ئوخشىغان بىلەن بەزىدە ئىت ـ مۇشۇك بولۇپ تالىشىپ كەتسە ، بەزىدە ئېشەكتەك ھاڭراپ ، تۇلكىدەك ھىجىيىدىغان بولۇپ كەتتى .

— كەچكىچە كوتۇلدىغچە كوچىدىكى دۇئانىلەردىن بىرەرىگە بېرىۋەتسىڭىز بولمىدىمۇ ، — دېدى ئايالىم .

— دېۋانىلەر بىزدىن باي ، پۇلدىن باشقىنى ئالمايدۇ .
— ھەر ھالدا ئالىدىغانلىرىمۇ چىقىپ قالار .
— بوپتۇ ، سېنىڭ دېگىنىڭچە بىرەر دېۋانىگە ئاپىرىپ تەڭلەپ باقاي ، دەشنام ئىشتىپ قالسام دەردىمنى سەندىن ئالمەن جۇمۇ .
— كۆز بولغاندىكىن قاراۋىراق ، سەل كەمبەغەلرەك دېۋانىگە تەڭلەپ بېقىڭ . ئەمدى دېۋانىدىن تىل ئاڭلاپمۇ دەردىڭىزنى مەندىن ئالماڭ يەنە .
— ھازىرغۇ نى ـ نى ئاچ قورساق ئادەملەر بار ، ئۆيىدە ئاچلىق ئازابىدا ئولتۇرغان ، ئەمما ئۇلار كىملەر ؟ نەدە ؟ تاپالمايمىز ـ دە .
— ئۇلار ئادەملىك قىممىتى ئۈچۈن ، نومۇس ئۈچۈن ئۆلۈشكە رازى بولغان ئادەملەر . دېۋانىلەردەك ۋىجدانسىز بولغان بولسا قىينالمايلا جان باقاتتى .
قولۇمدا خالىتا ، كوچا ئايلاندىم . بىرمۇنچە دېۋانىلەرگە تەڭلەشكە جۈرئەت قىلالمىدىم . ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن بىچارىلىك ئەمەس ، مۇتتەھەملىك يېغىپ تۇرىدۇ .
ئۇمىدسىزلىنىپ خالتىلارنى نائىلاج تاشلۇۋېتىش قارارىغا كېلىپ ، ئەخلەت ساندۇقى ئىزدەپ ماڭدىم . دوقمۇشتىكى ئەخلەت ساندۇقى يېنىدا تۇرغان پەرەنجىلىك بىر مومايى مەندە ئۇمىد پەيدا قىلدى . مەن يىراقتىن كۆزۈمنى ئۇزمەي قاراپ ئاستا يېقىنلىدىم . مومايى ئەتراپىقا چۆچۈپ قاراپ ، ئەتراپتا ئادەم يوق چاغدا ئەخلەت ساندۇقىنى ماتىلاپ بىر نەرسىنى قوينىغا سالدى . ئىككى ئادەم يانداپ ئۆتۈۋىدى ، ئەخلەت ساندۇقىدىن دەرھال يىراقلاپ باشقا تەرەپكە قاراپ تۇرۇۋالدى . ئادەملەر كەتكەن ھامان كېلىپلا ئەخلەت ساندۇقىنى يەنە ماتىلاشقا باشلىدى . يەنە ئادەملەر كېلىۋىدى ، يەنە چەتكە ئۆتۈۋالدى . ئادەملەر ئۆتۈپ كېتىشىگە ئەخلەت ساندۇقىغا يېقىنلاپ كېلىپ ، مېنى كۆرۈپ يەنە كەينىگە ياندى . مومايىنىڭ ئۇستىبېشى بەكلا ئەسكىرەپ كەتكەن ، ئەمما ئورۇمچىنىڭ دېۋانىلىرىغا ئوخشىمايدۇ . ئالتەشەھەر تەرەپتىن يېڭى چىققانلىقى مانا مەن دەپ تۇراتتى . پۇتىدىكى ئاياغنىڭ ھەممە تەرىپىدىن

تۆكۈلۈپ كەتكەندى .

— ئاچا ... — موماي چۆچۈپ بۇرۇلۇپ ماڭا قاردى . يۈزى يۆگەكلىك بولغاچقا يۈزىنى كۆرەلمىدىم . موماي گەپ قىلمىدى ، ئەمما مېنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىمنى كۈتۈپ تۇردى .

— بۇ يەردە ئەخلەت ساندۇقىنى خەقلەر خاتىرجەم ئاختۇرۇپبرىدۇ . سىلى قورقمىسىلمۇ بولىدۇ . ئەخلەت ساندۇقى ئاختۇرغانغا بىر كىم بىر نېمە دېمەيدۇ .

— مەن ... قورقۇپ ئەمەس . نومۇس قىلىپ ... شۇ .

— يۈزلىرى يۆگەكلىك بولغاندىكىن سىلىنى بىركىم كۆرمەيدۇ ھەم تونۇمايدۇ .

— شۇ ... شۇنداق بولسىمۇ ئادەم ئىزا تارتىدىكەنيا ...

— ئۇنداق ئويلىسىلا زېيان تارتىلا ، ئۆز ئۆيلىرىدە ساندۇقلىرىنى ئاختۇرغاندەك خاتىرجەم ئاختۇرۇۋەرسىلە ، ماۋۇ پۇلغا بىر ئاياغ ئېلىپ كېيىۋالسىلا ، بۇ پۇلغا جاڭ ئاياغ كەلمەيدۇ ، ھەپتە ئون كۈن يەتكۈدەك ساختا ئاياغ بولسىمۇ ھازىرقى ئاياغلىرىدىن ياخشى ، — ئايال پاڭگىدە يىغلۇۋەتتى . يىغلاپ تۇرۇپ دەردىنى تۆكتى .

— مەن ئەسلىدە ناھايىتى پىشقان ئوبدان دېھقان . ھال ـ ئەھۋالىمىز يامان ئەمەس ئىدى . ئەۋلادىمىز ، ئۇرۇقمىزدىن دېھقان خەقتۇق . ئىككى ئوغۇل ، ئۈچ قىزىم بار ئىدى . ئۈچ يىل ئاۋۋال بالىلىرىمنىڭ دادىسى بىر قىزىتما بولۇپلا ئۆلۈپ كەتتى كۆرسىلە . شۇنىڭدىن بېرى بالىلىرىمنى باقىمەن دەپ ئەرگە تەگمەي بالىلىرىمنى ئوقۇتقان . بىر ئوبدان ئوقۇۋاتقان شۇملار مەكتەپتە ئوقۇشىنى ئوقۇماي بىر ئەسكى كىتابنى ئوقۇپتىكەن ، بىر كېچىدىلا ئوخلاۋاتقان ئۆيدىن تۇتۇپ چىقىپ كېتىپ ، مانا بىر يىل توققۇز ئاي ئون ئۈچ كۈن بولدى ، سولاقتىن قويۇپ بەرمىدى . بالىلىرىمنى تۇتقاندا مەھەللىدە شۇ كىتابنى ئوقۇغان بالىلارنىڭ ھەممىسىنى تۇتۇپتىكەن . كېيىن بىر بالىغا ئون مىڭ كوي تاپشۇرساڭلار قويۇۋېتىمىز دېۋىدى ، پۇلى بار خەق پۇل تاپشۇرۇپ

بالىسىنى تۇرمىدىن ئاچىقىۋالدى . مېنىڭ پۇلۇم يوق . ئۆيۈمنى ، يېرىمنى ساتقان پۇلغا بىر بالامنى ئاچىقىۋالدىم . قىزىمنى ئاجرىتىۋالدىم . يەنە بىر ئوغلۇمغا پۇل يوق . قىزىم بىلەن پاناھلانغۇدەك ئۆي يوق تالادا قالدۇق . قىزىمنى مۇشۇ ئۇرۇمچىدە بىر كادىرغا بالا بېقىشقا بەردىم . ئېيىغا ئەللىك كوي بېرىدىغان بولدى . ئۇلارنىڭ ئۆيى تاركەن ، قىزىم ئاران پاتىدىكەن . ئۆيى پاكىز بولغاندىكىن ، مەن تولا كىرسەم ئاچچىقى كەلدى . يەر ئاستىدىكى ئۆينى مېنىڭ يېتىپ ـ قوپۇشۇمغا بەردى . تىلەمچىلىك قىلاي دېسەم بېتىم كۆتۈرمىدى . ئاشخانىلارغا بارسام ئىشقا ئالمىدى . ئەخلەت ساندۇقىدا نان ، ئاش ، گۆشلەرنى تاشلىۋېتىدىكەن ، شۇنى يىغسام توخۇ باقىدىغانلار ئالىدىكەن . يېگىلى بولغۇدەكنى ئۆزۈم يەپ ، قالغىنىنى توخۇ باقىدىغانلارغا ئاپىرىپ ساتىمەن . بالىلىرىمنى ئاچىقىۋالغۇدەك پۇل تاپمىسام بالىلىرىم ئۆلۈپ قالىدۇ . قىيامەت كۈنى بالىلىرىمنىڭ دادىسىنىڭ يۈزىگە قايسى يۈزۈم بىلەن قارايمەن ئۇكام . ھۆ... ھۆ ... ھۆ...

— سەيچىلىك ياكى باققاللىق قىلسىلا بۇنىڭدىن ئوبدانراقتى .

— ئۇنىڭغا يالغۇزلۇق قىلىدىكەنمەن ، بۇلارغا دەسمىي جىق بولمىسا تېخى بولمايدىكەن .

نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي كېرەكسىزلىكىمدىن خىجىل بولۇپ تۇرۇپ قالدىم . ئاۋازىدىن پەرەز قىلىشىمچە ، بۇ ئايال مەن ئويلىغاندەك چوڭ موماي ئەمەسكەن .

— بۇ خالتىدىكىسى ئۆيدە پىشۇرغان گۆش بىلەن ئۆپكە ـ ھېسىپ ، سىلى يەۋەتسىلە .

— رەھمەت ، ئوبدان غوجام ، رەھمەت .

ئايالنىڭ بېشىدىكى كونا پەرەنجىگە ئەخلەت ساندۇقىدىن چىققانمۇ ياكى باشقا يەردىن چاپلاشقانمۇ ، بىر قىزىل قۇرت پەس تەرەپتىن چوققىسىغا قاراپ يامىشىپ كېتىۋاتاتتى . مەن قۇرتنى ئېلىۋەتمەكچى بولۇپ ، قولۇمنى سوزۇۋىدىم ، ئايال چۆچۈپ ۋارقىرىۋەتتى .

— يۇزۇمنى ئاچمىسىلا غوجام . بىزنىڭ يۇرتتىكى كادىرلارمۇ يۇزۇڭلارنى ئېچىۋەتسەڭلار ھاشىرىڭلارنى كۆتۈرۈۋېتىمىز دەپتى ئۇنىمىغان . يامان بولمىدۇ ، ھېلىغۇ بىر خالتا گۆشلىرىكەن ، يەر يۇزىنى بەرسىلىمۇ يات خەققە يۇزنى ئاچقان بىلەن بولمايتۇيا ...

— ياق ... ياق ... خاتا چۈشىنىۋالدىلا ، مەن يۇزلىرىنى ئاچماقچى ئەمەس . باشلىرىغا بىر قىزىل قۇرت چىقىۋاپتۇ ، شۇنى ئېلىۋېتەي دەپ قولۇمنى ئۇزىتىپ ساپتىمەن .

— قىزىل قۇرتنىڭ كارى چاغلىق ، بېشىمغا چىقىۋالغان بولسا چۈشۈپ كېتىدۇ . چىقماقنىڭ چۈشىمىكى بار ، بېشىمغا كەلگەن ھەر ـ ھەر ئىشلار كەتتى . بۇنچىلىك قۇرت نېمە قىلالايتتى . غېمىمىنى يېگەنلىرىگە رەھمەت غوجام . ياخشى كۆڭۈللىرىگە ھەشقاللا . ئايال شۇنداق دەپ مەندىن تېز يىراقلاپ كېتىپ قالدى .

1999 ـ يىل 3 ـ ئاي ، ئۈرۈمچى

تاماكا

سايىت يانچۇقىدىكى بوشاپ قالغان تاماكا قېپىنى مىجىقلاپ تاشلاپ ، ياندىكى كىچىك دۇكاندىن يەنە بىر قاپ تاماكا ئېلىپ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىدى :

— ئۆزۈملا چەكسەم بىر قاپ تاماكا بىر يېرىم كۇن يېتىدۇ... ئۆتكەندە بىرى ئادەم نېمىدىن زېرىكسە شۇنىڭدىن قۇتۇلىدۇ . خەق ئېشەك ، ئىت ، مۇشۇكلەرنى خارلىغانىدى ، يۇرتتا ئۇ نەرسىلەر قالمىدى دەپ كاپىلداۋاتقانتى . مەن ماۋۇ ئۆزى پۇل خەجلەپ تاماكا ئالمايدىغان سوراپ چېكەر بەڭگىلەردىن زېرىكىۋېدىم ، ئەجەب بۇلاردىن قۇتۇلمىدىم . خۇدايىم بەرگەن بۇ ھەمراللرىمدىن كانىيىم- غىچە غىققىدا بولسامۇ خۇدايىم ھېچ كۆتۈرۈۋۇتتەي دېمەيدا ؟ ! بولۇپمۇ ماۋۇ ھەمرا دېگەن ئاداش ئاسماندىن چۈشكەن كۆز مۇنچاقتەك توككىدە پەيدا بولۇپ ، رودۇپايدەك چاپلىشىپ قاق بالاغا قالدىم . پۇلى يوقمىكەن دېسە ، ھېچكىمدە يوق قىممەت ماشىنىغا ئولتۇرۇپ يۇرىدۇ . مېنىڭ مىنگۈدەك قوتۇر ۋېلىسىپىتىممۇ يوق . بۇ ئاداش يېنىمدىكى ئىشخانىغا پەيدا بولغاندىن بېرى بىر كۈندە ئىككى قاپ تاماكا يەتمەيدىغان بولدى ... — ئۇنىڭ ئۆز ـ ئۆزىگە كۇتۇلداشلىرى بېسىلماي تۇرۇپ ، ھەمرا مۇلايىم كۇلۇمسىرەپ ئېگىلىپ سالام قىلىپ كىرىپ كەلدى .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، ئادىشىم سايىتاخۇن بارمۇسلە

دەيمەن ، كۆزۈمدىن ئۇچۇپ كەتتىڭلىغۇ . بايا كىرسەم يوقكەنسىلە .

— هازىر كېلىشىم .

— ياڭاللا سايىتاخۇن ئاداش . مەن ئىزدەپ كىرمىسەم ماڭۇ ئاداش بارمۇ - يوقمۇ دەپ بىرەر قېتىم ئىزدەپ كىرىپ قويماي دېمەيسىلە . نەلەردە قاڭقىپ كەلدىڭلا ؟

— ئىدارىنىڭ ئىشى بىلەن يېڭىشەھەرگە بېرىپ كەلدىم .

— ۋاھ ئۇزاق بوپتىكەن . يېڭىشەھەر تەرەپكە ئۆتمىگىلى ، ئاۋۇ ھەپتىنىڭ ئالدىدا بارسام ئاجايىپ چىرايلىق ، پاكىز بولۇپ كېتىپتۇ جۇما . ئادەم بىردەم ئايلانسا ساپ ھاۋادىن ، پاكىزلىقتىن تەنلىرى يايراپ روھى كۆتۈرۈلۈپ قالىدىكەن . سىلىمۇ شۇنداق بولۇپ كەتكەنسىلە ھەقىچان ، تاماكاڭلىدىن بىر تال چېقىرىڭلا .

— راست شۇنداقكەن ، — سايىت خۇشياقماي تاماكىسىنى چېقىرىپ بىر تال بەردى . چاقمىقىنى چېقىرىپ ئوت يېقىپ بەردى . ھەمرا بىر - ئىككى شورىغاندىن كېيىن :

— بولىدۇ ئاداش ، بىزنىڭ ئىشخانىغىمۇ كىرەرسىلە . خوش ئەمەسە ، — دېدى . ھەمرا چېقىپ كەتكەندىن كېيىن سايىت ئارقىسىدىن يەنە غوتۇلدىغىلى تۇردى :

— مانا مۇشۇنداق ، تىينىلاپ ھېسابلاپ ، پۇل خەجلىمەي پۇل يىغسا ، باي بولماي نېمە بولىدۇ ؟ ياڭاللا بىر تىيىننى خەجلىمەسلىك ئۈچۈن مىڭ تەڭگىلىك باش قاتۇرىدۇ - دە ، بۇ خۇدايىم بەرگەن ھەمرا ...

سايىت ئالدىدىكى گېزىتنى ئېلىپ بىر قاراپلا ئىچىگە كىرىپ كەتتى . قانچە ۋاقىت ئۆتتىكىن ، ھەمرا يەنە ئېگىلىپ ئىللىق ، مۇلايىم سالام بېرىپ كىرىپ كەلگەندىن كېيىن گېزىتتىن بېشىنى كۆتۈردى . ئۇنىڭغا ھەمرا تېخى هازىر چېقىپ كېتىپ ، بىر نەرسىسىنى ئۇنتۇپ قېلىپ قايتا كىرگەندەك تۇيۇلدى .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئادىشىم . ئادەم قېرىغانچە ئۇنتۇغاق بولۇپ كېتىپ ھېلى قىلغان ئىشىنى ، بايا قىلغان گېپىنى ئۇنتۇپ

قالمدىغان بولۇپ قالمدىكەن . باياتىن بېرى سىلىنىڭ ھېلىقى باردىم دېگەن يېرىڭلارنى ئۇنتۇپ قېلىپ ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ زادىلا تاپالمىدىم . ئاخىر ۋاي - ۋۇي نېمانچە ئارىمىزنى تاغ - داۋانلار ئايرىپ تۇرغاندەك تولا باش قاتۇرۇپ ئويلاپ كېتىمەن . ياندىكى ئىشخانىدىلا بولغاندىكىن ، چىقىپلا سورىمايمۇ دەپ كىردىم ئادىشىم .

— تېلېفون بەرسەڭلىمۇ دەپ بېرەتتىم . مېنىڭ بارغان يېرىمنى ئۇنچىۋالا ئويلاپ باش قاتۇرۇپ كېتىشىڭلارنىڭ نېمە ھاجىتى؟ سىلىگە پايدىسى بولمىدىغان ئىش بولسا يادىڭلىدا چىڭ تۇتۇۋېلىڭلار ، يېڭىشەھەر .

— ھە ... ۋاي ، قاغا چوقۇۋالغان مېڭەم . يېڭىشەھەرگە دەڭلا... ھە ... ھە ... توغرا يېڭىشەھەر ... ھە راست ، ناھايىتى چىرايلىق مودا قىزلار شۇ تەرەپلەرگە تولا باردىكەن دەپ ئاڭلايمەن . بىرەر مودا قىز بىلەن شۇ تەرەپلەردە تېپىشىپ قالمىغانسىلە ، ھا ... ھا... ھا ... تاماكاڭلارنى چىقىرىڭلا .

سايىت تاماكىنى چىقىرىپ بەردى . ھەمرا تۇتاشتۇرۇپ چىقىپ كېتىۋېتىپ ئۆرۈلۈپ :

— توۋا دەيمەن ئاداش ، ئىدارىدە شۇنچە ئادەم بار . ھېچقايسىسىغا گەپ قىلغۇم كەلمەيدۇ . پەقەت سىلىلا كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنسىلە ، كۆڭلۈمگە سىغسىلە ، چىقىڭلا جۇما ئاداش ، — دېدى .

سايىت ھاڭ قېتىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىردەم قاراپ قالدى . تېلېفون جىرىڭلاش بىلەن ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك بولۇپ تېلېفون ئېلىپ بىردەم سۆزلەشكەندىن كېيىن ، كەيپى نورمالىلىشىپ گېزىتىنىڭ يەنە بىر تەرىپىنى ئۆرۈپ ئوقۇغىلى تۇردى .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم جېنىم ئادىشىم . سايىتاخۇن سىلىدە ماناق بىر ئادىمىگەرچىلىك دەيدىغان نەرسە بارمۇ - يوق؟ مەن سىلىنىڭ ئىشخانىغا ئون قېتىم يوقلاپ كىرگەندە بولسىمۇ سىلە

بىر قېتىم باش تىقىپ قويمامسىلە دەيمەن . قاچان قارىسا ماتېرىيال كۆرۈپ ئولتۇرغىنىڭلا ئولتۇرغان . بايا نەگە بېرىپ كەلدىم دېگەنتىڭلا ؟

سايىت گېزىتنى شارتتىدا قاتلاپ ھەمرانىڭ كۆزىگە مىختەك قادىلىپ نەپرەت بىلەن قارىدى .

— نېمە بولدۇڭلا ھوي ئادىشىم ، بىر يېرىڭلار ئاغرىدىمۇ ياكى كۆرگەن ماتېرىيالىڭلاردا دىلىڭلارنى چېكىدىغان قاملاشمىغان گەپ بارمىكەن ؟ گېزىتنى تولا كۆرۈپ مەتۇ بولۇپ قالدىڭلىمۇيا ؟ ئادەمگە نېمانداق تونۇمايدىغان دەلدۇشتەك قارايسىلە . مەن باشقا گەپ قىلمىدىم . بايا نەگە بېرىپ كەلگەنتىڭلا دەپ سوراۋاتىمەن . بۇ گەپكە ئانچىۋالا قىلىپ كېتىش كەتمەيدىغۇ .

— ئاناڭنىڭ قېشىدىن كەلدىم ، بولدىما ؟

ھەمرا سايىتنى قۇچاقلاپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى .

— ۋاي جېنىم ئادىشىم ، ئەجەب ئوبدان قىلىپسىلە . ساۋاب ئىش قىلىپسىلەر ، ئانامنى يوقلاپ بارالمىغىلى ئۇزاق بولغان . ئاغىنىدارچىلىقنى يەتكۈزۈپسىلەر ، ئاغىنە دېگەننى مۇشۇنداق دەپ تۇتمىسا نېمە دەپ تۇتىدۇ . قانداق ، ئانام ئاغرىق ـ سىلاق بولماي ئوبدان تۇرۇپتۇمۇ ؟ قېرىپ قالغان مومايى ئالدىڭلىغا ئوبدان چىقالمىغاندۇ ھەقىچان ، ماڭار چاغدا ھايت دەۋەتكەن بولساڭلا خەت ـ خالتا ئەۋەتەتتىم ئەمەسمۇ . ئوبدان قىلىپسىلە ئاداش ، رەھمەت جۇما . تاماكاڭلىدىن بىر تال چىقىرىڭلا ، — ھەمرا شۇنداق دەپ سايىتنىڭ ئېلىپ بېرىشىنى كۈتمەيلا ئالدىدىكى تاماكىنى ئېلىپ بىر تال چىقىرىپ چەكتى . سايىت نېمە دېيىشىنى بىلمەي بوشاپ لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى .

— بوپتۇ ئاداش ، بۇ ياخشىلىقىڭلارنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن . گېزىتىڭلارنى كۆرۈۋېرىڭلا .

«تۇۋا قىلدىم ، خۇدايىم توۋا . تەبىئىتى پەس ، نومۇسنى بىلمەيدىغان ئادەمگە بۇ دۇنيادا ياشماق ئەجەبمۇ ئاسانكەن ـ ھە ؟ !

نومۇسسىز بولۇۋالسا ئادەم چىدىغىلى بولمايدىغان ئازابلىق ئىشلارمۇ راھەتكە ئايلىنىپ كېتىدىغان گەپكەن . بۇ ھەمرادىكى داپ يۇزلۇكىنى ئۆگىنىپمۇ ، دوراپمۇ ئۆگىنىۋالغىلى بولمىغۇدەك . بىرنەرسىدىن بىزار بولۇشنىڭ تەمىنى مانا ئەمدى تېتىدىم . ئۇنىڭدىن زېرىككەنگە ، بىزار بولغانغا ئۇنىڭدىن ئۆزلۇكىدىن قۇتۇلغىلى بولمايدىكەن . چارىسىنى قىلىش كېرەككەن . »

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئاداش . بايا بىر گەپنى سورايمەن دەپ ئۇنتۇپ قاپتىمەن . ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۆزۈڭلارنىڭمۇ كەيپىياتى تازا جايىدا ئەمەس . ئانام ماڭا يۇرتىنىڭ ئۇ - بۇ نەرسىلىرى بىلەن قوشۇپ دۇئايى سالام ئەۋەتكەندۇ . تاماكاڭلىدىن بىر تال چىقىرىڭلا .

— ھە ئاداش ، يۇرتىنىڭ ئۇ - بۇ نەرسىلىرىنى كېيىن ئەۋەتىدىكەن . دۇئايى سالام ئەۋەتتى . سايىتاخۇن بالام ، سىز ئوغلۇم ھەمرا بىلەن ئېزىپ بىر ئورۇندا بولۇپ قاپسىز . ئۇ قېلىن سۇ ئىچىپ قالغان بالا ، سىز مۇشۇ تاماكىنى ۋاقتىدا تاشلىمىسىڭىز ئۇ روداپايدىن قۇتۇلالمايسىز . تۇغۇپ سالغان گۇناھىمغا مەنمۇ ئاران قۇتۇلغان . سىزمۇ قۇتۇلۇپ كېتىڭ ، دېدى . رەھمەت ئادىشەي ، مۇشۇ تاماكا دېگەن مەرەزنى تاشلاشقا چىدىماسلىق قىلىپ مۇشۇ كۇنگە كەلگەن . كونىلارنىڭ مەينەتتى مەينەت ئالىدۇ دېگىنى راستكەن . مانا مۇشۇ قېپى بىلەنلا سىلىگە بېرىۋېتەي . مانا ھازىردىن باشلاپ بارلىق مەرەزلەردىن بىراقلا قۇتۇلاي . بىر يوقلىڭلا ، بېشىم ساقايسۇن . ئاڭلاپ قېلىڭلا ، بۇگۇندىن باشلاپ مەن تاماكا تاشلىدىم . ئەمدى ماڭا تاماكا دەپ كىرىپ سالماڭلا ، مەندە تاماكا يوق .

— ھازىرچە ماقۇل ئاداش ، ئەمما يەنە بىر يۇمشاق باش بەڭگىنى ... دېگەن بىلەن ئاداش ئۇزاق يىل كېچە - كۇندۇز قەدىناس بولۇپ كەتكەن كونا دوست - دۇشمەنلىرىڭلارنى بىر ئاچچىق بىلەنلا تاشلىيالمايسىلە . پىتنىڭ ئاچچىقىدا ئىشتاننى ئوچاققا تاشلىغان

بىلەن يەنە يالىڭاچ يۇرگىلى بولمايدۇ . يامانىڭ ئوتى يامان . مەن سىلىنى يەنە يوقلاپ تۇرىمەن .

— ھەي ئاداش ، تاماكىدىن زېرىككەن بىلەن تېرىكمىگەنىدىم . زېرىكىشنى تېرىكىشكە ئايلاندۇرغان تاماكىنىڭ تۈتۈنىدىنمۇ بەتتەر نەرسە كەتمەي مېنى تاشلاتقان سەن . تاماكىنى كۆرسەم سەن كۆرۈنىدىغان بولدۇڭ ، تولا ۋالاقلىماي بىر چىقە مەيەردىن .

سايىت دەرغەزەپ بىلەن مۇشتىنى تۈگۈپ ئورنىدىن تۇردى . ھەمرا ۋالاقلاپ كۈلگەنچە چىقىپ كەتتى .

ئاق جۇۋان

1

قەمىردىنىڭ ھەقىقىي يېشىنى راستى بىلەن ئېيتىدىغان بولساق ، بۇ يىل ئەمدىلا ئون توققۇزغا كىردى . لېكىن ھازىر ئۇ خوتۇندىن ئىككىنى ئېلىپ قويۇۋېتىپ ، ئەمدى ئۇچىنچىسىنى ئېلىش ئۈچۈن پەش سۆرەپ يۈرمەكتە . بۇنىڭغا ھەتتا ئەزىز جېنىنىمۇ ئاتاپ قويدى .

قەمىردىنىڭ يېشىغا قارىغاندا ، بويى ئانچە ئۆسەلمىدى . بۇ ئۇنىڭ كىچىك تۇرۇپلا ئۆيلەنگەنلىكىنىڭ نەتىجىسى . ئۇنىڭ بويى پاكار ، چىرايى قارامتۇل ، پېشانىسى دوقمۇراق ، ئاچچىقىنىڭ يامانلىقىدىن بولسا كېرەك ، چېكە ۋە بويۇن تومۇرلىرى داۋاملىق ئېسىلىپ تۇرىدۇ . ئۇ كىچىك تۇرۇپ ئېڭەك ، يۈزلىرىنى قارا يىرىك ساقال بېسىپ ، جەمئىيەتتىكى پاكار ، سەت ئادەملەر قاتارىغا قوشۇلۇپ كەتتى . ھەرقانداق ئادەم قەمىردىننى دەسلەپ كۆرسە ئۇنىڭ سۆرۈن تەلەتسىن بىزار بولىدۇ . لېكىن ياشلىق مەۋسۇمىدىن كەتمىگەن بۇ ئىنسان ئۈچۈنمۇ ئەجەبلىنىپمۇ قالىدۇ . ئۇ ئاچچىقىنىڭ يامانلىقى ، چىرايىنىڭ قاملاشمىغانلىقىغا قارىماي ، بىرەر - يېرىمدەم ياراشقان ئادەمگە يېقىپمۇ قالىدۇ . قەمىردىنىڭ ئاتا - ئانىسى ئوقۇمىغان ساۋاتسىز كىشىلەردىن بولۇپ ، ئاتىسى قۇدرىتاخۇن قىرىق ياشلاردىن ، ئانىسى گۈلزارخان ئوتتۇز ياشلاردىن ئاشقانىدى . ئادەم چوڭ بولىدۇ ، ئوغۇل بالا ئون ئۈچ

ياشتىن ، قىز توققۇز ياشتىن ئاشقاندا نامراز ئوقۇشنى ئۆگىنىدۇ . ئاندىن ئۇزۇنغا قالماي ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولۇپ ، نۇرغۇن بالا يۇزى كۆرىدۇ ، خۇدانىڭ بەرگىنىگە شۈكۈر قىلىپ يەر تېرىيدۇ ، باي بولىدۇ . مانا بۇلار قۇدرىتاخۇن بىلەن گۈلزارخاننىڭ ئېگىغا ئورنىشىپ كەتكەنىدى . بىراق قانۇن بۇنىڭغا يول قويىدۇ دەمسىز ؟ شۇ سەۋەبتىن ، ئۇلار بوش كەلمىدى . بالىلىرىنى نوپۇس دەپتىرىگە تىزىملاتقاندا ، ئەپلەپ - سەپلەپ ئىككى - ئۈچ ياشتىن چوڭايتىپ يېزىشقا تىرىشتى . قەمىردىن ئۇلارنىڭ ئۈچىنچى ئوغلى ، ئالدىنقى ئىككىسى ھەرخىل كېسەللىك سەۋەبلىرى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن . شۇڭا ھازىر بالىلىرىنىڭ چوڭى قەمىردىن بولۇپ قالغان .

قۇدرىتاخۇنىنىڭ ئۆيى ئايقاش يېزىسىدىنمۇ خېلى يىراق بىر جاڭگالدا ئىدى . ئۇ كۆچۈم يېزىسىدىكى قاتار مەھەللىدە «قىستىلىپ» قالغاندىن كۆرە مۇشۇ كەڭرى جاڭگالدا ئولتۇرۇشنى ياقتۇرغانىدى . بۇ يەردە ئايقاش يېزىسىنىڭ ئاتمىش مودىن ئارتۇق بىنەم يېرى بولۇپ ، مېغىزدەك ئوبدان يەر بولسىمۇ ، دېھقانلار مەھەللىگە يىراق كۆرۈپ ھەممىسىنى قۇدرىتاخۇنغا ئۆتۈنۈپ بېرىۋەتتى .

قۇدرىتاخۇن ئۆزى قارا بۇس ، مىجەزى چۈس ئادەم بولسىمۇ ، پىشقان دېھقان . ئۇ باشقىلار بەرگەن يەرگە قاراپ قالمىدى . يەرنىڭ قانچىلىك بولۇشى بىلەن ھېسابلاشماي بۇ يەرنى تازا كېڭەيتىپ ، ئورمان قىلغۇچىلىكى بولسا ئورمان قىلدى ، زىرائەت تېرىغۇچىلىكى بولسا زىرائەت تېرىپ ، ئىككى كۆكلەمدىلا بىر تالاي يەرنى كۆكەرتىپ ، خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ قالدى .

قەمىردىن مەكتەپ يۈزى كۆرمىدى ، ئاتىسى ئۇنىڭغا نامراز ئوقۇشنى ئۆگەتتى . ئاتىسىنىڭ تەلەتى سۆزۈن بولغاچقا ، ئۇمۇ ئاتىسىنى دوراشنى لەززەتلىك ئىش دەپ بىلدى . چۈنكى ئاتىسى قاپىقىنى بىر تۇرىدىغان بولسا ، ئۆيدىكىلەر «چاشقان تۆشۈكى ساراي بىلىنىپ» بۇلۇڭ - بۇلۇڭغا كىرىپ كېتىشەتتى . قەمىردىن بولسا بۇنىڭ ئەكسىچە . دەسلەپكى چاغلاردا ئۇمۇ ئاتىسىنىڭ

ئاچچىقىدىن ئۆلگۈدەك قورقاتتى ، بارا ـ بارا قورقمايدىغان بولدى . بۇنىڭغا مۇنداق بىر ئىش سەۋەبچى بولغان : بىر قېتىم قەمىردىن كەپتەرگە قارايمەن دەپ ، ئانىسى قازاندىن سۇزۇۋاتقان پاقلاننىڭ گۆشىنى قازان بىلەنلا كولۇڭدىكى قوقاسقا دۇم سالدى . مەززىلىك پىشقان پاقلان گۆشى پۇتۇنلەي كۈلگە بۇلغىنىپ كەتتى .شۇنىڭ بىلەن قۇدرىتاخۇن ئۇنى سېرىق سۆگەتنىڭ كۆك كەسمىسىدىن بەش تال سۇنغۇچە ئۇردى . قەمىردىننىڭ بەدەنلىرىدىن قان چىقىپ كەتتى ، ئۇ تاياقنىڭ زەربىسىدىن قاچقانچە ئۆيدىن يوقالدى . قۇدرىتاخۇن چاچقۇن ئادەم بولغىنى بىلەن قەمىردىننى «ئايىغى ياراشقان بالام» دەپ ھەممە بالىلىرىدىن ياخشى كۆرەتتى . قەمىردىن ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ بىر ھەپتىگىچە قايتمىغاندىن كېيىن ، ئۇ پۈتى كۆيگەن توخۇدەك ئورندا تۇرالمىدى ھەم تەۋەككۈل قىلىپ شەھەرمۇ شەھەر ئىزدەپ بىر ئاي بولغاندا ئۇنى قەشقەردىن تاپتى . ئاتا ـ بالا ئىككىسى قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى . شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇ قەمىردىن ھەرقانچە ئاچچىقىنى كەلتۈرسىمۇ قوپال ، يىرىك بارمىقىنى چىڭ بىر چىشلىۋېتىپ ئاچچىقىنى ياندۇرۇپ ، قەمىردىنگە تىكىلىپ قارىمايدىغان بولدى . قۇدرىتاخۇن قەمىردىننى قەشقەردىن قايتۇرۇپ كېلىپ ، ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆيلەپ قويدى . بۇ چاغدا قەمىردىن تېخى ئەمدىلا ئون ئالتە ياشقا كىرگەن بولۇپ ، مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنمەيتتى .

2

قەمىردىن بىر كۈنى ئەتىگەندە دۇشەنبە بازارغا بېرىپ ، چۈشكىچە بازاردا بىكار لاغايلاپ يۈرۈپ زېرىكتى ـ دە ، ئاق قاشقا ، سارغۇچ كۆز جەدە ئېتىنى مىنىپ ئايقاش يېزىسىنىڭ بوستانلىق يولى بىلەن ئۆيگە قايتتى . يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە بۈككىدە باغ ـ ۋارانلار ئورىۋالغان قاتار مەھەللىلەر بار ئىدى . ئىسسىقتا بېشى قاينىاپ كەتكەن قەمىردىن يولنىڭ سالقىن ھاۋاسىدىن

ھۇزۇرلىنىپ ، ئاق دوپپىسىنى قولىغا ئېلىپ ئۆزىنى يەلپۈپ ماڭدى .

— ھوي ، قەمىردىن نەگە بارغانتىڭىز ؟ — قەمىردىن يانغا بۇرۇلۇپ ، باغ ئىچىدە قېرى ئۆرۈكنىڭ سايىسىدىكى كاتتا ئولتۇرۇپ تاۋار كۆرپە سىيرىۋاتقان گۇلنىساخانىنى كۆردى . گۇلنىساخان نىياز قارىمنىڭ كەنجى قىزى بولۇپ ، ئۇنىڭ ئېرى يۈرەك كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ، ئىككى بالا بىلەن تۇل قېلىپ ، ھازىر ئاتىسىنىڭكىدە تۇراتتى . قەمىردىن گۇلنىساخانىنى كۆرۈپ ئاتتىن سەكرەپ چۈشتى ـ دە ، باغ ئىچىگە بويۇنداپ قاراپ :

— بازارغا بارغان ، ئىسسىقتا بولالماي يېنىپ كېلىشىم ، — دەپ جاۋاب بەردى .

— ھەر ھەپتىسى بازاردىن قالمايدىكەنسىز ، بازارلىقتىن بىرىگە ئاشىق بولۇپ يۈرەمسىز نېمە ؟

— ياقىەي مەنىدەك دوقمۇش سەھرالىقنى بازارلىق يارىتامدۇ ،— دېدى قەمىردىن ھىجىيىپ .

— باغقا كىرمەمسىز ، توغاچ پىشىپ كەتتى ، ئۈسساپ ھالىڭىز قالمىغاندۇ بەلكىم .

— ئېغىزىڭىزغا ناۋات ئاق جۇۋان ، شۇنى دېمەي قالارمىكىن دەپ ئەنسىرەپ تۇراتتىم ، — دېدى قەمىردىن ۋە ئېتىنى يېتىلەپ باغقا كىردى .

— زۇۋانىڭىز دارغا تارتىلغاي ئىلاھىم ، — گۇلنىساخانىنىڭ ئاچچىقى كەلدى . قەمىردىن دەرھال «ئاق جۇۋان» دەپ سالغىنىنى چۈشىنىپ :

— ھە ئاپلا ، بوپتۇ دەۋېتىڭا ، يادىمدا يوق دەپ ساپتىمەن ، — دېدى ـ دە ، ئېتىنى ئامۇت دەرىخىگە باغلىدى ، ئاندىن كاتقا كېلىپ ئولتۇردى .

— قېنى نىياز قارى ئاكاملار كۆرۈنمەيدىغۇ ؟

— ھەممىسى بازارغا كەتتى ، ئۆيدە مەندىن باشقا ھېچكىم

قالمدى ،— گۈلنىساخان قەمىردىنگە كۆرپە سېلىۋېتىپ دېدى ،— قانداق دەيسىز ؟

— ئەمدى بۇ يەرگە كىرىپ سىز بىلەن ئولتۇرسام ، نىياز قارى ئاكاملار «بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسەن بەدرەك ؟» دەپ ھاسىسىنى ئېلىپ سۈرۈپ كەتمەسۇن دەيمىنا ، — دېدى قەمىردىن تىلىنى چىقىرىپ قويۇپ .

— سىز مېنىڭ ئىنىم بىلەن دېمەتلىك تۇرسىڭىز ، — دېدى گۈلنىساخان قاقاقلاپ كۈلگەن ھالدا ، — نەدىكى گەپلەرنى قىلىپ يۈرىسىز ؟— كۈلكە ئۈنىڭ سېمىز ، يۇمىلاق ، ئاق سېرىق يۈزىگە بىر خىل گۈزەللىك بېغىشلاپ ، تىنىق كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى .

— سىز مېنى ئىنىم ئورنىدا دېگىنىڭىز بىلەن ، ئىككى خوتۇنىنى ئېلىپ قويۇۋەتكەن ئوغۇل بالا بولمىز جۇمۇ ، — قەمىردىن ئۆز ـ ئۆزىدىن مەغرۇرلىنىپ كۈلدى . ئۈنىڭ قارا ياپىلاق يۈزىدىكى پۈتۈن قورۇقلار كۆزى ئەتراپىغا ئولىشىپ ، يۇمۇق كۆزىنى پۈتۈنلەي ئورىۋالدى .

— ھە ، يوغان ئىش قىلىپسىز . تولا سۆزلىگەن ئېغىزىڭىزغا توغاچ يەڭە ، — دېدى گۈلنىساخان بىر پەتنۇس توغاچنى داستىخانغا قويۇپ . قىپقىزىل مايلاپ قويغاندەك ۋىل ـ ۋىل پارقىراپ ، سۇيى تېمىپ تۇرغان توغاچلار قەمىردىنىڭ ئېغىزىغا سۇ كەلتۈرۈۋەتتى . شۇڭا ئۇ «خوش» دېيىشنىمۇ ئۇنتۇپ توغاچ يېيىشكە تۇتۇش قىلدى .

گۈلنىساخان ئايقاش يېزىسىدا پۈتۈن ئاياللارنىڭ چىرايلىقى ئىدى . ئۇ ھازىر بېشىغا مەرۋايىت دوپپا كىيىۋالغان بولۇپ ، تۇم ، قارا ئۆرۈمە چېچىنىڭ بىر ئۆرۈمىسى كۆكرەك پۈرمىلىك شىپىڭ كۆينىكىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان كۆكسى ئۇستىدىن ئارتىلىپ قۇچقىغا ساڭگىلاپ تۇراتتى . ئۇ كۆرپە سىيرىشقا چۈشۈپ كەتتى . ئۇ يىگىننى ھەر قېتىم كۆرپىگە سانجىپ يىپىنى تارتقاندا تولغان كۆكسى لىغىلداپ كېتەتتى . كۆينىكىنىڭ ياقا ئىزمىسى ئېتىلمىگەن بولۇپ ، ئاپئاق سۆزۈك كۆكسىنىڭ بىر قىسمى تۇڭلۇكتىن

كۆرۈنگەن ئايدەك جىلۋە قىلىپ قالاتتى . قىزىل كەڭ پۇچقاقلىق تاۋار تامبىلى تىزىغچە سۈرۈلۈپ قالغان بولۇپ ، ئاپئاق پاچاقلىرىغا قاراپ ھەرقانداق قېتىپ قالغان يۈرەكمۇ بىر ھېسسىيات سېزىمىغا كېلەتتى . گۈلنىساخان ھەم تولغان ، ھەم سۈزۈك يۈزلۈك ئىدى . شۇ سەۋەبتىن ، ئايقاش يېزىسىدىكىلەر ئۇنى «گۈلنىساخان» دېگەندىن كۆرە «ئاق جۇۋان» دېيىشنى ياخشى كۆرەتتى . بىراق بۇ خىل ئاتاش گويا ئۇنىڭغا كەمسىتىلگەندەك بىلىنەتتى . بۇ يەرنىڭ ئادىتى بويىچە بىر ئەرلىك بولۇپ چىققان ياكى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايالىرىنى ئالدىراپ ئەر ئالمايتتى . مۇنداقلارغا يىراق ياقا يۇرتلاردىن ياكى ئايالى ئۆلۈپ كەتكەن ، ئوتتۇرا ياشلاردىن ھالقىغان كىشىلەرلا لايىق بولاتتى . گۈلنىساخانمۇ دەل شۇنداق بولدى . ئۇ تېخى ئەمدىلا يىگىرمە ئالتە ياشقا قەدەم قويۇپ ، ياشلىقنىڭ پەيزىنى سۈرىدىغان چاغدا ئىككى بالا بىلەن تۇل قالدى . يىراق يۇرتلاردىن لايىق چىققان بولسىمۇ نىياز قارىم ئۇنىمىدى ، يېقىندىن چىققانلارمۇ بىر ئەرلىك بولغان ، يەنە كېلىپ ئىككى بالىسى بار تۇل ئايال بىلەن توي قىلىپ سۆز ـ چۆچەككە قېلىشتىن قورقۇپ ، ئېغىز ئېچىشقا جۈرئەت قىلىشالمايتتى . قەمىرىدىنمۇ ئەنە شۇلارنىڭ بىرى ئىدى . ئۇ ئىككىنچى خوتۇنى بىلەن توي قىلغان چاغدا ، ئەسلىي گۈلنىساخانغا كۆيۈپ ـ پىشىپ يۈرەتتى . بىراق ئۇنى ئېيتىشقا پېتىنالماي ، ھەسرەت چېكىپ يۈردى . چۈنكى گۈلنىساخانىنىڭ يېشى ئۆزىدىن چوڭ ، بويىمۇ بىر گەز ئېگىز ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككى بالا بىلەن تۇل قالغان . مانا بۇ تەبىئىي ماسلاشماسلىقلار ئۇنىڭ ھەسرىتىنىڭ ئاچچىق تۈگۈنى . ئەگەر تەقدىر ئىلاھى مۇشۇ ئاچچىق تۈگۈننى ئېلىپ تاشلىسا ، ئۇنىڭدىن كېيىن كېلىدىغان چاڭقىغان دىللارغا ئارام بەخش ئەتكۈچى مېھىر لەززىتى قەمىرىدىنگە نېسىپ بولىدۇ . بىراق ، قەمىردىن بۇنى ئۆزگەرتەلمەيدۇ . ئەگەر ئۆزگەرتەلىسچۇ ؟ گۈلنىساخان بۇنىڭغا ماقۇل بولامدۇ ـ يوق ؟ بۇنىسى نامەلۇم .

— راست ، سىزدىن سورايمۇ ، — دېدى گۈلنىساخان تىكىشتىن

توختاپ ، — بۇ قېتىم ئالغان خوتۇنىڭىز بىلەن ئاجرىشىپ كەتكىنىڭىز راستمۇ ؟

— راست بولماي ئەمىسە ، ئاجراشقىلىمۇ بىر ـ ئىككى ھەپتە بولدى .

— يەنە بۇنىڭ بىلەن نېمە دەپ كېلىشەلمىدىڭىز ؟ — تېخىمۇ كوچىلاپ سورىدى گۇلنىساخان .

— نېمە دەپ كېلىشەلمىدىڭىز دەيدىكەنسىز ؟ كۆڭۈل سۇ ئىچمىسە كېلىشەلمەيمىز ـ دە . سىز خۇددى كىچىك بالىدەك سۆزلەيدىكەنسىز ، — دېدى قەمىردىن ئالاھىدە تەلەپپۇز بىلەن .

— ۋاي چوڭ ئادىمەي ، سىلىنىڭ كۆڭۈللىرى ئەمدى قايسى جەننەتنىڭ پەرىسىدىن سۇ ئىچىدىكىن ـ تاڭ ، بىرىنچى قېتىم ئالغان قىزمۇ مۇشتەك بارتى ، ئۇنىمۇ تۆت كۈندە پەكىرىنى ئۇچۇرۇپ ھەيدىدىلە . ئەمدى يەنە ئون بەش ياشلىق چىرايلىققىنا ئوماق بىر قىزنى ئېلىپمۇ كۆڭۈللىرى سۇ ئىچمىگەن بولسا ، بۇيرۇتۇپ سوقتۇرارسىز ، — دېدى گۇلنىساخان تەنە بىلەن .

— ۋا ـ ھاي··· سىززە ، بىرىنچى قېتىم تۇي قىلغاندا خوتۇننىڭ نېمىلىكىنىمۇ بىلمەيتتىم . ئاتام ـ ئانامىلار ئۆزلىرىچە ئۇ قىزنى زورلاپ ئېلىپ بېرىپ . كېيىن يەنە «مەجبۇرىي» دەپ زورلاپ قويغۇزۇۋەتتى . شۇنىڭدىن كېيىن كۆزىمىز ئېچىلىپ كەتتى ، دەڭە .

— ئەمدى بۇ قېتىمقىسى قانداق بولۇپ كۆڭلىڭىزگە ياقماي قالدى ؟

— قارىسام ، بۇ قىز گالۋاڭ ، دۆت چىقىپ قالدى . ھېچ ئادەمنىڭ كۆڭلىدىكىنى تاپالمايدۇ ، — دېدى قەمىردىن .

— ۋاي ـ ۋۇي ، قاراڭ ماۋۇ نوچىنى . تۇي خېتىدە يېشىنى چوڭ يازدۇرغىنى بىلەنچۇ ، تېخى يېشى كىچىك قىز ئەمەسمۇ ؟ تۇرمۇش يوللىرىنى بارا ـ بارا ئۆگەنمەمدۇ ؟ — گۇلنىساخانىڭ قاپىقى تۇرۇلدى ، — دېھقان خەقنىڭ مۇشۇ ئىشىنى كۆرسەمزە ئەجەب ئىچىم قاينايدۇ ، بالىلىرى سەل چوڭ بولۇپ ئاق ـ قارىنى

پەرق قىلالماستىنلا تۇرمۇشقا چىقىرىپ قويۇپ ، كېلىشەلمىسە ، خۇددى ئۇلاغ سودىسى قىلغاندەك يەنە يېڭىباشتىن توي قىلىشىدۇ . كادىرلار بولسا بالىلىرىنى تازا ئوقۇتۇپ ، ئاندىن تۇرمۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلىدىكەن .

— بۇغۇ شۇنداق ،— دېدى قەمىردىن ئېغىزىنىڭ ئۇچىدىلا ،— ئاتام يەنە نەدىن تاپسىڭ خوتۇن تاپ ، ئۆيلىۋېتىمەن دەپ قىستاۋاتىدۇ .

گۈلنىساخان قەمىردىننىڭ سۆزىگە ھەيران بولۇپ :

— ۋۇي ، ئاتىڭىز پۈلنىڭ جىقلىقىدىن بىقىنىغا ئۇسۇپ تۇرالماي قالغان ئوخشىمامدۇ ؟ تېخى بىرقانچە يىللار بولدى كۆتۈرۈلۈپ قازىنى مايلاشقىلى ، سىز تېخى مۇشتەك تۇرۇپ ئىككى خوتۇن ئېلىپ قويۇۋەتتىڭىز . ئىككى ھەپتە ئۆتە ـ ئۆتمەي يەنە ئۆيلەمدىكەن ؟ — دېدى .

— تاڭەي ، بۇ خەقنىڭ ئىشىنى ھېچ بىلمىدىم .

— مېنىڭچە ، سىزمۇ ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىپ ئۆيلىنىڭ . تولا خوتۇن ئېلىپ ، خوتۇن قويۇش يېگىت ئۇچۇن ياخشى ئىش ئەمەس . ئاشۇنداق قىلىۋەرسىڭىز خوتۇن بېدىكى دەپ نام ئېلىپ قېلىپ ، خەق قىزىنى بەرمەيدىغان بولىدۇ ، — دەپ نەسىھەت قىلدى گۈلنىساخان .

— بەك زورلاپ تۇرۇۋالسا ، كۆڭلۈمگە پۈكۈپ قويدۇم . ئاتا ـ ئانامنىڭ قوشۇلماسلىقىدىن قورقماي ئېلىۋېرىمەن .

— ئاتا ـ ئانىڭىز قوشۇلماي ئېلىپ ، كېيىن ئۇمۇ كۆزىڭىزگە سەت كۆرۈنۈپ قويۇۋەتسىڭىز ئىشىڭىزنىڭ تۈگىگىنى شۇ ! تۆتىنچى قېتىم بۇ يۇرتتا ھېچكىم سىزگە قىز بەرمەيدۇ ، خەقمۇ قىزىنى ئاران چوڭ قىلىدۇ ، توڭسا يېپىنىپ ، ئىسسىغاندا سېلىۋېتىدىغان ئەسكى چاپان ئەمەس .

— بۇ قېتىم توي قىلىدىغىنىم بىلەن خۇدا بۇيرۇسا ئۆمۈرلۈك بولىمەن .

— ئىشەنچىڭىز شۇنچە چوڭمۇ ؟

— چوڭ .
— شۇنچە ئىشەندۇرۇۋەتكەن قىزغا ئاتا - ئانىڭىز قوشۇلماسمۇ ؟
— قوشۇلمايدۇ .
— ئۇنىڭ كىملىكىنى ماڭا ئېيتىپ بېرەلەمسىز ؟
— ئېيتىپ بەرسەم ، سىزمۇ قوشۇلماسلىقىڭىز مۇمكىن .
— سىز ئۇنى شۇنچە ياخشى كۆرۈپ ، ئىشەنگەن يەردە مەن قوشۇلۇپ - قوشۇلماي نېمە قىلاتتىم ! ؟
— بۇ گېپىڭىز راستمۇ ؟— قەمىرىنىڭ كىچىك كۆزلىرى يوغان ئېچىلىپ كەتتى .
— راست ، ۋۇجۇدىڭىزدا مەندىن بەك سوراپ كېتىسىز ؟ مەن پەقەت ، ئۇ قىز قانداقراق قىز ، كىمنىڭ قىزى ؟ شۇنى بىلەي دەپ سوراپ قويدۇم ،— دېدى گۈلنىساخان قەمىرىنىڭ خۇشاللىقىدىن پۈرۈلۈپ كەتكەن ئورا كۆزلىرىگە قاراپ ھەيران بولۇپ .
— ئۇ قىز نىياز قارى ئاكامنىڭ قىزى گۈلنىساخان .
— ھە ؟... — گۈلنىساخان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .
— ئۇكام چاقچاق قىلىۋاتامسىز نېمە ؟ — گۈلنىساخان بىر ھازا داڭ قېتىپ تۇرۇپ ، كېيىن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ، — مەن تېخى سىزنى چاقچاق بىلمەيدىغان بالا دېسەم بۇگۈنزە ... — ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئايىغى ئۇزۇلۇپ قالدى . چۈنكى قەمىرىنىڭ كۆزىدىن ياش ئەگىپ قالغانىدى . گۈلنىساخان ئەسلىدىكى ھەيرانلىقىدىنمۇ بەتتەررەك داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى .
— ئۇكام ، سىز دېگەن مېنىڭ ئىنىم قاتارلىق ، بۇنداق خام خىيالىڭىزنى تاشلاڭ . بۇنى خەق ئاڭلىسا ماڭا نى ئات ، نى نومۇس !
— ياق ، ئەمدى مەن زادى چىداپ تۇرالمايمەن . ماڭا ئېچىڭىز ئاغرىمامدۇ ؟ شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى سىزگە كۆيۈپ يۈرگىنىمنى نېمىشقا بىلمەيسىز ؟ مەن خوتۇنۇمنى شۇڭا قويۇۋەتكەن . پەيغەمبىرىمىزمۇ ئۆزىدىن نەچچە ياش چوڭ خوتۇننى ئالغانغۇ ؟ سىز

چوقۇم ماقۇل دەڭ .

قەمىردىننىڭ قارامتۇل يۇزلىرى ھاياجاندىن قىزىرىپ كەتتى . دوغلاق گەۋدىسى لاغىلداپ تىترەپ ، كۆزلىرىدىن كىشىنى چۆچۈتكۈدەك دەرىجىدە سۇرلۇك نۇر ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى .

بۇ ئىش گۇلنىساخانغا شۇنداق تاسادىپىي تۇيۇلدىكى ، ئۇ ئوڭى ياكى چۈشى ئىكەنلىكىنى پەرق قىلالماي بىرھازا گاڭگىراپ ئولتۇرۇپ كەتتى ۋە قەمىردىننىڭ بۇ ھالىغا ئاخىر چىداپ تۇرالماي .

— بوپتۇ ، قەمىردىن سىز شۇنچە ئىرادىگە كەلگەن بولسىڭىز ، ئاتا ـ ئانىڭىز قوشۇلسىلا ، مەن قوشۇلدۇم ، — دەۋەتتى . ئۇ بۇ ئىشقا قەمىردىننىڭ ئاتا ـ ئانىسى قوشۇلۇش ئۈياقتا تۇرسۇن ، قەمىردىندىن كېچىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . شۇنداق بولغاندا ، قەمىردىن بۇ رايىدىن چوقۇم يانماي قالمايدۇ ، دېگەن ئوي ئۇنى تىنچلاندۇردى . بۇ گەپنى ئاڭلاپ قەمىردىن خۇشاللىقىدىن سەكرەپ كەتتى . ئۇ خوشاللىقىدا گۇلنىساخانغا ئېسىلىۋىدى ، گۇلنىساخان ئۇنىڭ قوللىرىنى ئىتتىرىۋېتىپ :

— ئالدىراپ كەتمەڭ ، — دېدى . قەمىردىن ئېتىغا سەكرەپ مىندى ـ دە ، قۇيۇندەك چېپىپ كەتتى .

3

بۇ گەپ بىردەمنىڭ ئىچىدە ئايقاش يېزىسىنى زىلزىلىگە سېلىۋەتتى . ھەممە خەق بىردەك گۇلنىساخانغا نەپرەت ئوقۇدى . «بۇ ئاق جۇۋان نومۇس قىلماي ، ئۆزىدىن نەچچە ياش كىچىك بالىنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇپ ، ئۆزىگە قارىتىۋاپتۇ» دەپ سۆز ـ چۆچەك قىلىشتى . نىياز قارىم مەھەللىدە قۇيۇندەك تەكشى ئۇچۇپ يۈرگەن ئاھانەتكە چىدىماي ، گۇلنىساخاننى تۇنجى قېتىم يۈزتۇرا قانتىق سۆز بىلەن ئەيىبلىدى ھەم ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ

قالدى . ئۇنى ئاز دەپ قۇدرىتاخۇن ئەر ـ خوتۇن كېلىپ ، نىياز قارىملارنى ساقاللىرىنى تىترىتىپ تۇرۇپ ، بىرمۇنچە ھاقارەتلەپ قايتىپ كەتتى . ئۇ سوتقا ئەرز قىلماقچى بولۇۋىدى ، قەمىردىن «ئۆلۈۋالىمەن» دەپ تەھدىت سېلىپ تۇرۇۋالدى . «ئەگەر گۇلنىساخاننى ئېلىپ بەرمەيدىغان بولساڭلار ئۆلگىنىم ئۆلگەن» دەپ قورقىتىۋەتتى . قۇدرىتاخۇن ئائىلاج بارمىقىنى چىشلەپ ، ساقاللىرىنى تۇتاملاپ ، يېزا مەسچىتىدە «داد ! بالىنى كىچىك ئۆيلەپ قويغانىنىڭ سازايى ! بالاڭلارنى كىچىك ئۆيلەيمەن دەپ يۇرمەڭلار ، بالا بۇزۇلىدىكەن !» دەپ دادلىنىپ ھۆركىرەپ يىغلاپ كەتتى . يېزا مۆتىۋەرلىرى قۇدرىتاخۇنغا : «كۆڭۈل يانقان يەردە ئىت ياتماپتۇ دەيدىغان گەپ بار . بالا گۆدەك ، بالىنىڭ بېشى ئايلىنىپ قاپتۇ ، ھازىرچە توينى قىلماقتىن باشقا ئامال يوق ، بولمىسا بالىدىن ئايرىلىپ كېتىپ دەردىنىڭ چوڭىنى تارتىپ قالىمىز . ھازىرچە توي قىلىپ بېرىپ ، بىر مەزگىلدىن كېيىن ‹قايتۇرما› ئوقۇتۇپ ، كۆڭلىنى ياندۇرۇپ ، ئاجراشتۇرۇۋېتەيلى . ئىشىنىڭ يولى شۇ» دەپ مەسلىھەت بېرىشتى . نىياز قارىم دەردكۇچىدە قۇدرىتاخۇن دېگەن بۇ يۇزسىز ئاغىنىسىنىڭ يۇزىگە ئىللا ـ بىللا قارىماسلىق قارارىغا كەلگەنىدى . بىراق قەمىردىنىڭ مەھەللىسىدىن كەتمەي تۇرۇۋېلىشى ، يۇرت مۆتىۋەرلىرىنىڭ ئەيىبلىشى بىلەن ئاخىر توي بولدى . قۇدرىتاخۇن كېيىنچە داخان ـ باخشىلارغا قايتا ـ قايتا پۇل خەجلەپ «قايتۇرما» ئوقۇتقان بولسىمۇ كار قىلمىدى .

مانا ئەمدىلىكتە قۇدرىتاخۇن قەمىردىن بىلەن گۇلنىساخانىنىڭ بالىسى — ئۆزىنىڭ ھاياتىدىكى تۇنجى نەۋرىسىنى بوينىغا مىندۇرۇپ ئويناتقىدىغان ، گۇلنىساخانىنىڭ ئوخشىتىپ ئەتكەن مەززىلىك تائاملىرىنى دۇنيادىكى ھېچقانداق ئېسىل تائامغا تەڭ قىلماي ماختاپ ئولتۇرۇپ يەيدىغان بولۇپ قالدى .

كېچىدىكى چاي

ئادى بالىنى ناھايىتى تەستە ئۇخلاتتى . ئۇچ ياشلىق ئوماق ئوغلى زەكى «ئاپام قېنى» دەپ غەلۋە قىلىپ ناھايىتى تەستە ، كەچ ئۇخلىدى . بالىنى بەزلەپ ئۇنى دەپ ـ بۇنى دەپ گول قىلىپ ئۇخلىتىپ بولغۇچە ئادىنىڭ ھېرىپ ھالى قالمىدى . بالا باققۇچى قىز تېخى كىچىك بولغاچقا بالىنىڭ ھۆددىسىدىن چىققۇدەك ئەمەس ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە بالا كۈن بويى چىرايى قايغۇلۇق ھەيكەلدەك جىملا تۇرىدىغان بۇ قىزغا بەكمۇ ئۆچ ئىدى . قىز يېقىن كېلىپ بولغۇچە قىزنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىنى تاتىلاپ ، مورلاپ ، قىرقىراپ يىغلايتتى . ئادىنىڭ ئايالى شادىيە بالىنىڭ بۇ قىلىقىنى كۆرۈپ بالا باققۇچى قىزنى «بىز ئىشقا كەتكەندە سەن بالىنى بوزەك قىلىپسەن» دەپ تىللاپ ، دۆشەللەپ قورقۇتۇپ ، تېخىمۇ زۇۋانسىز قىلىۋەتكەنىدى . بالا باققۇچى قىز تىلسىز ئادەمدەك كىم نېمە دېسە ئۇن چىقارماي پەم بىلەن دەسسەپ ، بىرەر ئىشنى خاتا قىلىپ قويماي دەپ قورقۇپ ، ئەنسىزلىك ئىچىدە ئىش قىلاتتى . ئەنسىرىگەنچە ، ھودۇققانچە قىلغان ئىشىدىن چاتاق چىقىپ ، ئايال خوجايىنىدىن دەشنام ئىشتىپ ، تېپىك يەپ ، دۆتتىن كالۋاغا سېلىنىپ تىل ئىشتاتتى . شادىيە ئىشتىن قايتىپ ئۆيگە پەيدا بولغان تىنىقتىن باشلاپ شادىيەنىڭ بالا باققۇچى قىزنى ئۇرۇپ ، تىللاپ ئۆينى بېشىغا كىيىپ چالۋاقىغان ئاۋازى ئۆيدىن چاچراپ چىقىپ پۈتۈن بىنانى قاپلاپ ، بىنادىكىلەرنىڭ ئوغسىنى كەلتۈرۈۋېتەتتى .

شادىيە سەپرالاشقانچە چاتاق بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇلىشىپ چىقىۋەردى .

ئالدىنقى كۈنى كېچىدىن باشلاپ سۇ توختاپ قېلىپ ، سۇ يوق چاغدا ئېچىلغان تۇرۇبا ئېتىلمەي قېلىپ ئاشخانا ئۆيىنى سۇ بېسىپ ، ياتاق ئۆي ۋە مېھمانخانىدىكى گىلەم سۇدا قېلىپ ، بالا باققۇچى قىز ئۆلگۈدەك تاياق يېدى . گىلەملەرنى قۇرۇتقىلى پەسكە يېيىپ قويۇپ ، بالا باققۇچى قىزغا بالكوندا قاراپ تۇرۇشقا بۇيرۇپ قويۇپ ، ئىشكىنى تېشىدىن قۇلۇپلاپ سولاپ قويۇپ كېتىۋىدى ، كۈپكۈندۈزدە خروئىنكەش ئىككى بەچچە گىلەملەرنى خاتىرجەم موتوغا بېسىپ ئەكەتتى . بالا باققۇچى قىز «ۋاي ئوغرى ! » دەپ جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىراپ - چىرقىراپ باقتى . ئىشىك تېشىدىن قۇلۇپلاقلىق بولغاچقا بالكوندا بالىنى كۆتۈرگەن ھالدا يىغلاپ قالدى . قورۇدا ئايلىنىپ يۈرگەن بىر بوۋاي بىلەن مومای بالا باققۇچى قىزنىڭ نېمە دەپ ۋارقىرىغىنىنى بىلەلمەي ، پات - پات ئېچىز قەۋەتكە بويۇنداپ قاراپ قويۇپ ئايلىنىپ يۈرىۋەردى . شادىيە چۈشتە قايتىپ كېلىپ بالا باققۇچى قىزنى يەنە ئۇرۇپ ، تىللاپ كەتتى . ئادى ئىشتىن قايتىپ ئۆيگە كىرسە شادىيەمۇ ، بالا باققۇچى قىزمۇ ، بالىسى زەكىمۇ تەڭ يىغلاپ ، يىغا - زار دەستىدىن ئۆي تۇرغۇسىز بولۇپ كەتكەنىدى . شادىيە ئادىنى كۆرۈپ بالا باققۇچى قىزنى يەنە ئۇرۇپ كەتتى . ئادى چىداپ تۇرالماي ئايالىنى توسۇۋالدى .

— بولدى ، بولدى قىل ، ئۇمۇ خۇدانىڭ بەندىسى ، قىساسى تۇتىدۇ . ئىشنى ئۆزۈڭ خاتا قىلىپ ، بۇ قىزنى ئۇرىۋېرەمسەن ، گىلەمنى تالادا قويۇپ گىلەمگە قارايدىغان ئادەمنى ئۆيگە سولاپ قويساڭ ، ئوغرى ئالسا مەن بولسامۇ ، سەن بولساڭمۇ قاراپ تۇرماقتىن باشقا ئامال يوق شۇ ! ياكى سەن بالكوندىن سەكرەمتىڭ ؟

ئۆزىنىڭ خاتا قىلغىنىغا دەردىنى بالا باققۇچى قىزدىن ئېلىۋاتقان شادىيە ئېرىدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ تېخىمۇ چىچاڭشىپ ئەزۋەيلەپ كەتتى :

— ئىشكنى ئوچۇق قويۇپ ، پەسكە قويۇۋەتسەك ، بۇ پاسكىنا بالىنى قورۇغا قويۇپ بېرىپ ئۆزى ئىشىك ئالدىدىكى باققاللار بىلەن ھەجمىيىشىپ سۆيىنى چىقىرىشىپ يۈرىدىكەن··· تېخى ئاشۇ مەينەت توڭرىلىقلارنى ئۆيگە ئەكىرىپ ، ئۆينى بۇلغىدىمۇ بۇ سەت قىلىن رەسۋا .

— ھەي ، نومۇس قىلساڭچۇ ، ئەمدى ئون تۆتكە كىرگەن نارەسىدە قىزنى شۇنداق دېيىشتىن ئۇيالمامسەن ؟

— بىز يوق چاغدا تېلېۋىزورنى تولا كۆرۈپ ئاللىقاچان دەز كەتكەن بۇزۇق بۇ ··· ئۆتكەندە VCD نى ئۆچۈرمەي ھېلىقى پاسكىنا دەي سېلىقلىق ئىشقا كېتىپسەن ، ئاشۇنى كۆرمەي قالارما ··· ھە ··· سەن ھە دېسە مۇشۇ پاسكىنىغا يان باسىسەن ··· سەن بۇزۇق ئۇنى ـ بۇنى دەپ مۇشۇنىڭ بىلەن ماڭا ئېچۈرگەن ئوخشمامسەن···

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ، ئادى چىداپ تۇرالماي ئايالىنىڭ ئېغىزىغا شاپىلاق بىلەن سالدى . شادىيە قاياۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك توختاپ قالدى . لەۋلىرى ئارىسىدىن سۇس قان ساقىدى . چىشى قانىدىمۇ ، تامغىقى يېرىلدىمۇ ، ئىشقىلىپ ئېغىزىنىڭ ئىچىدىن بىر يەردىن قان چىقتى . شادىيە ئېرىگە قول سالماق بولۇپ قولىنى شىلتىۋىدى ، ئادى چاققانلىق بىلەن قولىنى تۇتۇۋالدى . شادىيە ئېرىنىڭ يۈزىگە تۈكۈردى . قان ئارىلاش تۈكۈرۈك ئادىنىڭ سول يۇزىدە سەت سوزۇلۇپ ساقىدى . ئادى شاپىلاق بىلەن يەنە بىرنى سالدى . شادىيە قولىنى سىلكىپ ئاجرىتىۋېلىپ :

— ئىپلاس ، بۇزۇق··· سەن مۇشۇ پاسكىنىڭ بىلەن ئولتۇر ، — دېدى ، شادىيە شۇنداق دەپلا تالانىڭ ئىشكىنى ناھايىتى سەت داراڭشىتىپ يېپىپ ، پەلەمپەيدىن ناھايىتى تېز تاراقشىپ چۈشۈپ كەتتى . ئادى قوزۇقتەك بىردەم تۇرۇپ يۇزىدىكى تۈكۈرۈكنى ئالدىرىماي سۈرتۈپ ، قىرقىراپ يىغلاۋاتقان ئوغلىنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئۇن ـ تىنسىز باغرىغا باستى ، يۇز ـ كۆزلىرىنى سۈرتتى . بالا باققۇچى قىز قورقىنىدىن بۇلۇڭغا تۈگۈلگىنىچە دىرىلدەپ تىترىمەكتە ئىدى . قىزنىڭ يۇز ـ كۆزلىرى

كۆكەرگەننىڭ دەستىدىن قارىداپ ئىششىپ كەتكەنىدى .
— كېلىڭە ، — ئادى گەپنى بوغۇزىدىن ئاران چىقىرىپ دېدى .
قىز قاتتىق بىر سىلكىنىپ يالۇڭۇرۇپ يىغلاپ كەتتى .
— مەن خۇش بولاي ، ئوبدان ئاكا مېنى ئۇرماڭ ... مەن خۇش بولاي ، مېنى ئۇرماڭ...
— قورقماڭ ، مەن سىزنى ئۇرمايمەن ، سىزدىن ئەپۇ سورايمەن . خاپا بولماڭ ، كېلىڭ بىز بىللە تاماق قىلىپ يەيلى ، — قىز چەكچىيىپ قېتىپ قالغان كۆزلىرىنى ئادىغا دەرگۇمان بىلەن تىكىپ ئارىسالدىلىق بىلەن ئاستا ئورنىدىن تۇردى .
بىر ھەپتە ئۆتتى ، شادىيەدىن سادا بولمىدى . ئادى ئۇنىڭ يامانلاپ كېتىپ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلىپ ، ئاچچىقى يانغاندا ئەكېلىرمەن دەپ ، ئوغلى ، بالا باققۇچى قىز بىلەن ئېگىز ـ پەس ، خالا ـ خوتۇڭ تاماق ئېتىپ يەپ خىزمىتىنى قىلىپ يۈرىۋەردى . تاماقنىڭ تازا ئەپلەشمىگىنى بىلەن ئوغلى زەكىنىڭ «ئاپامغا ئاپار» دېگەن غەلۋىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئۆي بىردىنلا تىنچىپ ئادىنىڭ كاللىسى ئارام ئېلىپ قالغانىدى . ھەتتا خېلى كۆڭۈللۈك بولۇپ قالدى دېيىشكىمۇ بولاتتى .
ئادىنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۇيقۇغا ئىلىنىشىغا تېلېفون جىرىڭلىدى . يىراق ناھىيىدىكى يېرىم يىللىق تىنچىتىش خىزمىتىدە تونۇشۇپ دوست بولۇپ قالغان قادىر ئىسىملىك يېزا كوپېراتىپنىڭ بوغالتىرى ئۇرۇمچىگە كەلگەنىدى . گەپلىرىدىن ئىچىپ چالا كەيپ بولغانلىقى چىقىپ تۇراتتى .
ئادىنىڭ بۇ پۇلدار ، ئويۇنچى ، ئاق كۆڭۈل ، ئىچەرمەن يېزىلىق ئاغىنىسى ئادى يېزىغا بارغاندا ئۇنى كېچە ـ كۈندۈز مېھمان قىلىپ ئوينىتىپ ، خىزمىتىدە بولغان ، يېرىم يىلدا يەتمىش ـ سەكسەن قوينىڭ كاللىسىنى كېسىپ مەشرەپ قىلىپ بەرگەن . ئىشقىلىپ ، بىر شەھەر بالىسىنى يېزىدا چاندۇرماي ، غېرىبسىندۇرماي ، ئۇنتۇلماس تەسىرات قالدۇرغانىدى .
— ئاداش تېلېفون نومۇرۇڭنى يوقىتىپ قويۇپتىكەنمەن .

ئەتىگەندىن بېرى تاپالماي ، يۈرتتا سېنىڭ تېلېفون نومۇرۇڭنى سوراپ تېلېفون بەرمىگەن بىرمۇ ئادەم قالماي ، مانا ئەمدى تاپتىم ، سورۇنمىز يېرىم بولدى . بىرمۇنچە ئاغىنىلەر ئولتۇرۇۋاتىمىز . رەڭلىك دېگىنە . تېلېفونۇڭنى يوقىتىپ قويمىغان بولسام باشتا سېنى چاقىراتتىم ، سورۇن يېرىمدا چاقىرىپتۇ دېمەي كېلە ئاداش . بۈگۈن ئۇرۇمچىدىكى سەندىن باشقا ھەممە ئاغىنەمنى يىغدىم . پەقەت سەنلا يوق ، كۆڭلۈم يېرىم بولۇۋاتىدۇ . ئاۋازىڭ- دىن ، گەپلىرىڭدىن كەيپىڭ بوش تۇرىدۇ . پەرىزاتتەك قىزلارنى يىغىۋالدۇق ، كۆڭلۈڭنى ئېچىپ كۆتۈرۈلۈپ كەت . ياتاقتىن نەچ- چىنى پۇتۇن ئېلىۋالدۇق . كېلىشەلىگەنلەر ياندىكى ياتاقتا دوۋسە- ننى پۇشۇتۇپ كىرىۋاتىدۇ... ھا... ھا... ھا... — ئەر ـ ئايال- لارنىڭ بولۇشىغا ۋارقىراشقان ، كۈلۈشكەن قالايمىقان چاقچاقلىرى ئاڭلاندى .

— ئاداش ... مەن ... مەن ... بۈگۈن ، بالام ...

— تولا تىلىڭنى چاينىما . ئۇرۇمچىگە كەلسەمۇ يەنىلا مەن سېنى مېھمان قىلىمەن . قورقما مېھمان قىل دەپ ئېسىلىۋالماي- مەن . ھازىرلا تاكسىدا كەل ، پۇلىنى مەن بېرىمەن . ھازىر كەلمىسەڭ سېنى ئاغىنەمنىڭ تىزىملىكىدىن ئۆچۈرۈۋېتىمەن ، سەن بىلەن ئىككىنچى كۆرۈشمەيمەن... — قادىر تۇرۇۋاتقان يەرنىڭ ئادرېسىنى دەپلا ئادىغا پۇرسەت بەرمەي تېلېفوننى قويۇۋەتتى .

ئادى ئالىي مېھمانخانىنىڭ ئازادە ياتىقىغا كىرگەندە ، ھاراق ـ تاماكا ھىدى قاپلىغان ياتاقتىكى غۇۋا چىراغ يورۇقىدا چالا كەيپ بولغان قىز ـ يىگىتلەر جۇپ ـ جۇپ بولۇپ نورمال تانسىدىن ھالقىغان ھالدا گىرە سېلىشىپ ، بىر ـ بىرىگە ئۆزىنى تاشلىشىپ تانسا ئويناشماقتا ئىدى . ھېچكىمنىڭ ھېچكىمگە قارىغۇدەك ھالى يوق . ھەممىسى ۋالاقلىشىپ ، كۈلۈشۈپ ئويىنماقتا ئىدى . ئادى بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىدى . ئادى ئۇزاق سىنچىلاپ قاراپ ئاغىنىسى قادىرنى تاپالمىدى . ئويناۋاتقانلار ئارىسىدىن ئەپتىدىن جەنۇبتىن چىققانلارمۇ ، ئۇرۇمچىدە ئۆزى چېلىقتۇرغانلارمۇ بار

ئـــدى . ئەمما قادىر كۆرۈنمىدى . ئادى قادىرنىڭ مەستچىلىكتە ئادىرىسىنى خاتا دەپ بەرگەنلىكىگە جەزم قىلىپ ، ئوسال ھالەتتە ئاستا كەينىگە يېنىۋىدى ، سوت كالىسىدەك بىر چوكانىنىڭ تۆگىنىڭ لوكىسىدەك تولغان كۆكسى ئارىسىغا بېشىچىلاپ كىرىپ كەتكەن بىـــر دېھقان يىگىت چوكانىنى تاشلاپ يۈگۈرۈپ كېلىپ ئادىنىڭ قولىدىن تۇتۇۋالدى .

— ئا شۇجى سىزنى ئاران تاپتۇق ، نەگە بارىسىز ؟

ئـادى ســـىنچىلاپ قاراپ بۇ يىگىتنىڭ قادىرنىڭ كەينىدىن خـــىزمەتـكـارلىق قىلىپ يۈرىدىغان دېھقان يىگىت ئىكەنلىكىنى تونۇدى ، ئەمما ئىسمىنى ئېسىگە ئالالمىدى .

— سىز دېگەن ئاپتونوم رايوندىكى چوڭ كادىر بولغاندىكىن مېنى ئۇنتۇپ قالدىڭىز ، ئەمما بىز سىزنى ئۇنتۇپ قالمايمىز ، — ئادى خجىللىق بىلەن يىگىت بىلەن زورۇقۇپ كۈلۈپ كۆرۈشتى .

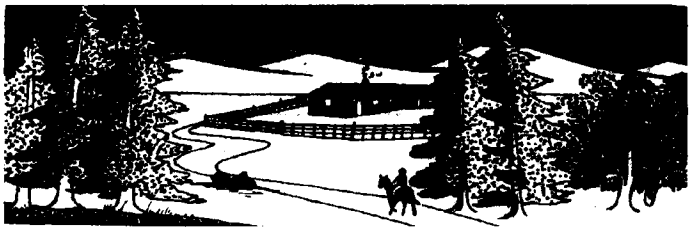
— قا كويجىكام تانسا ئۇيناۋاتقان چىرايلىقى بىلەن پۇتۇشۇپ قاپتىكەن ، ياندىكى ياتاققا ئاچقىپ ھاۋا تاپان قىلىۋاتىدۇ ، بىردەمدە چىقىدۇ . تۆت ئادەم بەش ياتاق ئالدۇق دەڭە ، بىرى زاپاس كومخانا ، قـايـــسـىزنىڭ ئىشىمىز پىشىپ قالسا شۇ چىقىپ كوم قىلىپ سوقۇۋېلىپ چىقىمىز . ئۇرۇمچىگە نەچچە يىلدا بىر كەلگەندىكىن ، پـۇخـادىـن چـىـقـقـۇدەك ئۇينىۋالايلى دېدۇق . مەنمۇ ئاۋۇ تانسا ئۇيناۋاتقان «كاماز» بىلەن چىقىشىپ قالغان . ئۇستىگە چىقىپ سەكرىسەممۇ كۆتۈرىدىكەن دەڭا ، ... ھا ... ھا... ھا ... پىلىنىڭ سۆڭگىچىگە قونغان قۇشقاچتەك ، ئىشقىلىپ ، بىر ئىش بولدى دەڭە ھـا... ھـا ...ھـا ... ســـزمـۇ بۇنـداق تـۇرماي بىر ئىستاكان كۆتۈرۈۋېتىپ ، يۈزىڭىزنى قېلىن قىلىپ كۆزىڭىز ئىلىناشقاندىن بـــرىگە ئېسىلمامسىز ؟ بۇ نېمىلەرنىڭ ھەممىسى تەييار ياغاچ ، ھەرىدەيمەن دېسە ھېچقايسىسى ياق دېمەيدىكەن . پەقەت ھەرىڭىز تەييار بولسىلا ، ھا ... ھا ... ھا ... خاتىرجەم بولۇڭ ، مال زاپاس . پاچاق ئالتە ، كالاچ سەككىز بولۇپ قالدى... ھا... ھا... ھا... — دېھقان يىگىت شۇنداق سۆزمەنلىك قىلدى ـ دە ، — قا كوجىكام

هازىرلا چىقىدۇ ، — دەپ ئۆزىنى ساقلاپ دومسىيىپ ئولتۇرغان يوغان «كاماز» چوكانىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى . ئادى بىردەم تېڭىرقىغاندىن كېيىن ئۇستەلگە كېلىپ ئولتۇرۇپ ، ئىگىسىز قالغان بوتۇلكىدىن بىر رۇمكا هاراقنى ئۆزى قۇيۇپ ئىچتى . قول تەگمىگەن كاۋاپ ، توخۇ ، پىشۇرۇلغان گۆش ، بېلىق دېگەنلەر ئۇستەلدە خامان قىلىپ دۆۋىلەگلىك ئىدى . ئادى سوۋۇپ قالغان تونۇر كاۋىپىدىن بىر پارچە ئېلىپ يەپ ، ئارقا - ئارقىدىن ئۇچ رومكا كۆتۇرۇۋەتتى . ئىگىسى يوق سوۋۇپ قالغان بىر پىيالە چاينى ئىچىۋىدى ، هاراق ياندۇرۇپ قويغان چاينى يۇتۇپ سېلىپ ، بەتتەر سەسكىنىپ ئۇستىگە يەنە بىر رومكا ئىچتى . كۆزلىرى ئېلىشىپ ، سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى . ئۆزىنى بەك ياسۋالغان ، ئەمما يۈزلىرى تۆمۇرر‌ەڭ كۆكىرىپ كېتكەن شادا پاچاق بىر چوكان ئىش كەلمىگەن موزدۇزدەك سافادا ناچار كەيپ ئولتۇرۇپ قالغانىدى . ئىلغاندى بولسىمۇ مەيلى ، ئادى چوكانىنى تانسىغا تارتتى . چوكان خوش ياقماسلىق هەم ئۆچمەنلىك بىلەن خالىماي ئورنىدىن تۇردى . ئادى پۇشايمان قىلدى . «شۇڭا تاشلىنىپ قاپتىكەنسەن - دە ، تاياقتەك قېتىۋېلىپ» دېگەنلەرنى ئويلىدى ئۇ . چوكان سۆرىلىپ هېچ قولاشمىدى . ئادىنىڭ كۆزى ئىشكىتە ، ئۇ قادىر پاتراق كىرسە ، كۆرۈشۈپ قويۇپلا بەدەر قاچسام دېگەن خىيال بىلەن ۋەزىپىگە ئويىنىدى . VCD دىن چىقىۋاتقان تانسا مۇزىكىسى تۇگىمەسكە كەتكەندى . تاياقتەك قېتىپ كەينىگە قېچىپ ئويناۋاتقان تۆمۇرر‌ەڭ چوكان بىردىنلا ئادىغا ئۆزىنى تاشلاپ ، بېشىنى ئادىنىڭ مۇرىسىگە قويدى . يا پەرۋەردىگار ، ئادى ئۆيىنى بېزىگەن چاغدا كۆتۈرگەن قېلىن پەنەركە تاختىنىڭ ئۆزى . نېمىدېگەن ئازابلىق قۇچاقلىشىش بۇ . چوكان موزىيىنى يالىغان ئىنەكتەك ئادىنىڭ بوينىنى چوكۇلدىتىپ سۆيۈشكە باشلىدى . ئادى ئەندىكىپ تېخىمۇ تۆگۈلۈپ كەتتى . هىم چاتاق بولدى . بۇ چوكان ئاۋۇلاردەك ئېسىلىپلا بېسۋالسا ، مەندە ئىشقا لايىق ئىنجا بولىدىغاندەك ئەمەس . ئاچقۇچىنى يوقتىپ قويغان بالىدەك تۆت

تەرىپىمگە قاراپ قالىدىغان بولدۇم...

ئادىنىڭ پۈتۈن ئوي - خىيالى شۇ يەردە ئۆزۈلۈپلا قالدى. ئىشىكتىن دوستى قادىر بىلەن ئايالى شادىيە بىر - بىرىنى قۇچاقلىشىپ گىرە سېلىشقان هالدا، هەم ۋالاقلىشىپ هەم چوكۇلدىتىپ سۆيۈشكەن هالدا كىرىپ كېلىشتى. ئامبۇردەك بىر قول ئاچقۇچ ئىزدەشكە باشلىدى. قادىر ۋالاقلىغان پېتى يۈگۈرۈپ كېلىپ تۆمۈرەكنى چوكانىنى ئىتتىرىۋېتىپ ئادىنى قۇچاقلىۋالدى. ئەمدىلا ئاچقۇچنى قىسقان ئامبۇردەك قول ئاجراپ كەتتى. قادىر ئادىنى بايا ئايالىنى سۆيگەندىنمۇ بەك چوكۇلدىتىپ سۆيۈپ كەتتى، شادىيە چالا مەستچىلىكتە قىزارغان كۆزلىرىنى ئادىغا ئۆچمەنلىك، نەپرەت بىلەن بىردەم تىكىپ، ئىشكىنى جالاقىدا يېپىپ چىقىپ كەتتى.

1999 - يىل 9 - ئاي

نىياز كۆڭزىنىڭ شەرىپى

بامدات نامىزىدىن يانغان جامائەت بىرىمۇ تارقىماستىن ھاكىمنىڭ ئانىسىنىڭ يەتتە نەزىرسىگە ماڭدى . چوڭ جامەنىڭ جامائىتى ، ئىمام ھەم خاتىپ مىجىت قارىھاجىمنىڭ پالەچلەر ھارۋىسىنىڭ ئارقىسىدىن چوڭ يولغا سىغمىماي ، ئىككى تەرەپتىكى پىيادىلەر يولدىمۇ بىر - بىرىنى قىستىشىپ پۈتلىشىپ ئاران ماڭدى . ئەرلەر نامازغا كەتكەندىن كېيىن ، ئۆيىدە نامىزىنى ئوقۇپ بولغان خوتۇن - قىزلار ئىشىك ئالدى پىيادىلەر يولىنى سىرىپ سۈپۈرۈپ سۇ چېچىش بىلەن ئالدىراش ئىدى . ئۇلار خىزىر سۈپەت قىرىغان ئاپئاق ساقاللىرى كۆكسىگە چۈشۈپ ، يۈزلىرىدىن پاكىزلىق نۇرى يېغىپ ، كۆزلىرى بۇركۈتنىڭ كۆزىدەك سۈرلۈك چاقناپ تۇرىدىغان ، ئۇزۇن قاشلىرىمۇ ئاقىرىپ كەتكەن مىجىت قارىھاجىم باشچىلىقىدىكى چوڭ جامە جامائىتىنى كۆرۈپ ھەممىسى دېگۈدەك قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى تاشلاپ يىراقتىنلا ئۆيلىرىگە - دالىدىغا ئۆزىنى ئالدى . ياندىكى خالتا كوچىلاردىكى كىچىك مەسچىتلەرنىڭ ئىماملىرىغا ئەگەشكەن جامائەتلەر يان كوچىنىڭ ئىچىگىزىدا ساقلاپ تۇرۇشقان بولۇپ ، چوڭ جامەنىڭ مىجىت قارىھاجىم باشلىغان جامائىتى كوچا ئىچىگىزىغا كەلگەن ھامان سالام بىرىپ ، چوڭ دەريانىڭ قوشۇلغان جىلغا سۈلىرىدەك قوشۇلۇپ ، جامائەت سىپى بارغانچە يوغىناپ يولدا كېتىۋاتقان ماشىنا ، تراكتور ، ۋېلىسىپىت ، ھارۋا دېگەنلەر توختاپ ، جامائەت ئۆتۈپ

كەتكەندىن كېيىن يوللىرىغا راۋان بولۇشتى . ئىشىك بوسۇغىسىدىن چىقالماي جامائەتنىڭ ئۆتۈپ بولۇشىنى ماراپ ، سۈپۈرگىسىنى تۇتۇپ تۇرغان قىز ـ جۇڭانلار : «ياللا ھاكىمنىڭ ئانىسىنىڭ نەزىرىسىگە شۇنچىۋالا ئادەم كېتىۋاتىدۇ . ئون قازان پولۇ يېتەرمۇ ، ئۆينىڭ نەرىگە سىغار بۇ خەق ، ھاكىم ئۆزى ئۆلسە مۇشۇنداق كاتتا نەزىر بىلەن ئىززەت تاپارمۇ ؟ » دېيىشىپ قېلىشتى . ھەر كوچىنىڭ ئېغىزىدىن قوشۇلغان كىچىك مەسچىت جامائىتى مىجىت قارىھاجىمغا بولغان چوڭقۇر ھۆرمەت ، ئەقىدە ، ئىخلاس بىلەن ئېگىلىپ سالام بەرگەندە ، خىزىر سۈپەت سۈرلۈك بوۋاي بېشىنى بىلىنەر ـ بىلىنمەس ئېگىپ ئۇلارنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئېلىپ يولىنى داۋام قىلدى . چوڭ يولدىن ھاكىم مەھەللىسىگە ماڭىدىغان كىچىك يول دوقمۇشىغا كەلگەندە ، تازا بىر قاملاشمىغان ئىش بولدى .

چوڭ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا تاشلىۋەتسە ئوغرى ئالمايدىغان رەزگى بىر ۋېلىسىپىتنى توغرا توختىتىپ قولىدا يېرىم بوتۇلكا ئەرزان ھاراقنى تۆتۈپ تۇرغان ، ناھىيىدە بۆشۈكتىن ـ تۆشۈككىچە ھەممە ئادەمگە پۇر كەتكەن ھاراقكەش ، زابوي نىياز كۆڭزى تۇرغانىدى . ئۇنىڭ بۆكسىنى ئىت ئېپقاچقانمىدۇ ، چاچلىرى چۇۋۇق ، توپا ، ئېغىزىدىن ئاققان شالى بىلەن بۇرنىدىن ئاققىنى بىرلىشىپ ئۆسۈپ كەتكەن ساقىلىغا چاپلىشىپ قالغان . ئىشتانىنىڭ ئېغىدىن باشلانغان ھۆل پۇچقىقىدىن ئۆتۈپ ئاياغلىرىغىچە بارغانىدى . تېشىدىكى ئىشتىنىنى سالغاندا ، قايتا ئېتەلمىگەن بولۇشى مۇمكىن ، ئىشتىنى تىزىنىڭ تۆۋىنىدە ئىدى .

— ئىم ، ماۋۇ نەس باسقان نىياز كۆڭزى ئەتىگەندە ئىچىپ مەست بولۇۋاپتا .

— ياق ئەتىگەندە ئەمەس ، ئاخشام ئىچكەنچە ئۆيىگە كىرمىگەن گەپ .

— ھۇ زۇۋانىڭغا ، گۆرۈڭگە ئوت كەتكۇر توڭگۇز .

— مەن يولنىڭ ئوتتۇرىدىن چىقىرۋېتەي .

— بولدى ، ياندىاپ ئۆتۈپ كېتەيلى .

— بولمايدۇ ، ئۇنىڭ زۇۋانى ، بەدىنىدىن چىقىۋاتقان ئېچىپ كەتكەن چۈخەيدەك پۇراق جامائەتنىڭ دىمىقىغا ئۇرۇلسا ، تاھارەت سۇنۇپ ، كىيىملەر مەكرو بولىدۇ . غۇسلى تاھارەت ئېلىپ ، كىيىملەرنى يەڭگۈشلىمەك لازىم بولىدۇ .

— ئۇنداق بولسا ھەممە جامائەت شۇنداق بولمىسۇن ، بىرىمىز شۇنداق بولىلى .

كەلكۈندەك ئاقما بوپ كېلىۋاتقان جامائەت يولدا توغرا تۇرۇۋېلىپ خۇددى بۇ دۇنيادا ئۆزىلا بارىدەك ، بۇ يول ئۆزىلا ماڭىدىغان يولدەك ھويلىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغاندەك خاتىرجەم تۇرغان نىياز كۆڭزىدىن نەپرەتلىنىپ توختاپ قېلىپ ، غوتۇلداشلار ۋاراڭ - چۇرۇڭغا ئايلاندى .

— كىم ئۇ نەس باسقان كۆڭزىنى يولنىڭ چېتىگە تارتىۋېتىدۇ ؟

— مەن تارتىۋېتەي ، — بىر ياش ئالدىغا چىقتى .

— توختا بالام ...

مەسجىت قارىھاجىم ھارۇندىن قىمىرلاپ ئورنىدىن تۇردى . ھارۇننى ئىتتىرىپ ماڭىدىغان ئىخلاسمەن شاگىرتى دەرھال مەسجىت قارىھاجىمنى قولتۇقىدىن يۆلەپ تۇرغۇزدى . جامائەت ۋارقىراپ كەتتى .

— ھاي ، قارىھاجىمكا ئورۇنلىرىدىن قوزغالمىسلا ، بىز بارايلى .

كىشىلەر بەس - بەستە ئىنتىلدى . ئەمما مەسجىت قارىھاجىم قولىنى كۆتۈرۈپ جامائەتنى توسۇپ قويدى .

— ھېچقايسىڭلار قوزغالماڭلار ، مەن ئۆزۈم باراي .

مەسجىت قارىھاجىم ئىخلاسمەن شاگىرتىنىڭ يۆلىشى بىلەن نىياز كۆڭزىغا قاراپ ماڭدى .

— ھاي ، ماۋۇ ئىش بولمىدى . شۇنچە ئادەم قاراپ تۇرۇپ يۈرتىنىڭ ئەڭ كاتتا ئۆلىما زابوينى يۆلىسە قانداق بولىدۇ ؟ ئۆلۈكى

تالادا قېلىپ نامىزىنى چۈشۈرىدىغان ئادەم چىقارمۇ بۇ بەتبەختىك ؟

— قاملاشمىدى ، مەجىت قارىغاجمىنىڭ پۈتۈن ناھىيە ، ھەتتا شىنجاڭدا ئىناۋىتى چوڭ كاتتا ئۆلىما ، سۈيدۈڭلۈك كاتتا ئۆلىماسى بىر زابوينى يۆلىسە سۈيدۈڭلۈكلەر قاراپ تۇرۇپتۇ دېسە يۈزىمىزگە سەت . بىر ئادەمنۇ نامىزىغا كەلمەسمىكىن بۇ زابوينىڭ .

— نېمە دەيسەن ، مەجىت قارىغاجىكامنىڭ شىنجاڭدىلا ئەمەس ، ئالمائاتا ، تاشكەنت ، بۇخارا ، ھەرەمىلەردىمۇ ئىسمىنى ئاڭلىسا تىك تۇرىدىغان نى ـ نى ئالىملار بار دەيمەن ، سەت تۇرىدۇ ، توسۇۋالايلى .

جامائەت مەجىت قارىغاجمىغا يالۋۇردى ، ھەتتا بىرقانچىسى ئېتىلىپ بېرىپ نىياز كۆڭزىنى كۆتۈرۈپ يولنىڭ چېتىگە تاشلىماق بولۇپ ، ئۇنى سۆرەشتۈردى . ئويلىمىغان يەردىن ، مەجىت قارىغاجىم ھاسىسىنى شىلتىپ ئۇلارغا ۋارقىرىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار نىياز كۆڭزىنى تاشلاپ ئاستا ئارقىغا ياندى . مەجىت قارىغاجىم ئاستا نىياز كۆڭزىغا يېقىنلاشتى . جامائەت ئارىسىدا يەنە غوت ـ غوت باشلاندى .

— نى ـ نى كاتتا مەسچىتنىڭ ئىمامىلىرى ، ئۆلىما ، پازىللار سالام بەرسە قارىغاجىكام ئورنىدىن قىمىرلاپ قويمايدۇ ، بۇ قەلەندەر مەستكە نېمانچە قىلىدۇ ؟

— باياتىن بېرى يەتتە مەسچىتنىڭ ئىمامى جامائەت بىلەن كېلىپ شۇنچە ھۆرمەت بىلەن سالام بەرسە قىمىر قىلىپ قويمىغان مەجىت قارىغاجىكامنىڭ نېمە قىلىقى بۇ ؟

— سىلەر بىلمەيسىلەر ، نىياز كۆڭزىنىڭ مۇشۇنداق بولۇپ قېلىشىدا مەجىت قارىغاجىكام ئۆزىنى ئەيىبلەيدۇ . ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى گۇناھكار سانايدۇ .

— نېمىشقا ؟

— نىياز كۆڭزا ئەسلىدە بالا ۋاقتىدا مەجىت قارىغاجىكامنىڭ تالىپى ئىكەن . كۆپۈر سۆزلىگەچكە مەدرىستىن قوغلىۋېتىپتىكەن .

— تالىپى بولسا بولمامدۇ .

— قارىھاجىكامدا ئوقۇغانغا ھاراقكەش بوپتىما ، نى - نى ئوقۇغانلار ساپلا ئىمام بولدىغۇ ؟

— قارىھاجىكام مەدرىستىن قوغلىۋەتمىگەن بولسا ھاراقكەش بولۇپ مۇشۇنداق رەسۋا بوپكەتمەستى ، ئۇنىڭ مۇشۇنداق بولۇپ قېلىشىغا مەن سەۋەبچى ، دەپ ئۆزىنى گۇناھكار ھېسابلىسا كېرەك .

— نېمىدەپ كۆپۈر سۆزلەپتىكەن بۇ ھاراقكەش ؟

— نىيازنىڭ ئون بىر ياشلار ۋاقتى بولسا كېرەك . بىر كۈنى بالىلار تازا يادلاۋاتسا ، نىياز ھوڭدىن سوڭ چىققاندەكلا : ئۇستازىم ، سورايدىغان بىر سوئالىم بار دەپتۇ . ھە نېمە سوئالىڭ بار نىياز بالام دەپتىكەن ، نىياز : ئەر كىشى ئۆلۈپ جەننەتكە كىرسە جەننەتتە يەتمىش ئىككى ھۆر قىز - غىلمان شۇ ئەرگە مۇكاپات بېرىلەمدۇ ئۇستازىم ؟ دەپتۇ . شۇنداق بېرىلىدۇ ، قانداق قىلىپ بۇ گەپنى سوراپ قالدىڭ نىياز بالام دېسە ، بۇ ھارامدىن بولغان نېمە دەپتۇ دېمەمسىلەر ، ئۇنداق بولسا دادام ئۆلسە جەننەتكە كىرمىسە بولغۇدەك ، دەپتۇ . نېمىشقا ئۇنداق دەيسەن دېسە ، دادامنىڭ ئىككى خوتۇنى بىر - بىرىدىن كۈنلەپ دادامغا دوزاخ ئازابىنى سېلىۋاتىدۇ . بۇ ئىككى خوتۇندىن قۇتۇلۇپ ئۆلۈپ جەننەتكە كىرسە ، يەتمىش ئىككى خوتۇنغا تۇتۇلۇپ ئىككى خوتۇننى باشقۇرالماي ئۆلۈم تىلەۋاتقان دادام ئۆلۈپمۇ يەنە خوتۇنلارنىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلالمىغۇدەك - شۇڭا دادام بۇ دۇنيادىكى ئىككى خوتۇننىڭ دوزىخىدىن ئۇ دۇنيادىكى يەتمىش ئىككى خوتۇنلۇق جەننەتكە كىرمەي ، خوتۇن يوق دوزاختىلا كەتمىسە دادامغا ئارامىلىق يوقكەن دەپتۇ . جان - ئىمانى چىققان مىجىت قارىھاجىكام : چىقە بەتبەخ ، مەدرىستىن ، دەپ مەدرىستىن قوغلىۋېتىپتىكەن . بۇ توڭگۇز مەدرىستىن بىر قاچقانچە خەنزۇچە ئۆگىنىدىغان شۆتاڭغا بېرىپ ئوقۇپتۇ . كاللىسى ئوچۇق گۇيكەندۇق ، خەنزۇچە گەپنى خەنزۇلاردىنمۇ ئۇستا سۆزلەيدىغان بولۇپ كېتىپتۇ . ئۇنىڭ بىلىدىغان خەنزۇچە خەتلىرى بەك كۆپمىش ، شۇڭا ھۆكۈمەت ئۇنى توڭچى قىلىۋاپتۇ . ھۆكۈمەت ئالماشسىمۇ ئۇنى كېيىنكى ھۆكۈمەت

ئۆزىگە تىلماچ قىلىپ ئىشلىتىۋەردى . ھۆكۈمەتنىڭ مۇھىم ھۆججەت - كىتابلىرىنىڭ ھەممىسىنى بۇ ئۆزى توقۇم - توقۇم دەپتەر قىلىپ تىكىپ ساقلايدۇ . ئۆيىنىڭ ھەممە يېرىدە تورۇسقا تەڭ دۆۋىلەپ تام قىلىپ ياسىۋالغان كونا - يېڭى ھۆكۈمەتنىڭ ھۆججەتلىرى بار . نى - نى باشلىقلار بىلمىگەن گەپنى بىلىدۇ . نەدىن سورىسا ھېلىقى كىتابقا قاراپ سۈدەك جاۋاب بېرىدۇ . شۇڭا خەلق ئۇنى كېيىنچە نىياز كۆڭزى دەيدىغان بولدى .

— ئەسسالامۇئەلەيكۈم بالام ، نىياز كۆڭزى .

مىجىت قارىھاجىم سالام بەردى .

— ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام مۆتىۋەر ئۈستازىم . مىجىت قارىھاجى دادا ، جامائەتنى باشلاپ نەزىر يېگىلى مېڭىپلا - دە .

— ئەقىل - ھوشى ، گەپ - سۆزى جايىدىغۇ بۇ زابوينىڭ .

— ئاۋۋال ئىشتىنىڭنى كىيىۋال ، ئەل - جامائەت ئالدىدا .

— بولار ئىش بولدى دەپ كىيىمگەنتىم ، سىلى دېسىلە كىيىۋالاي قارىھاجى دادا .

نىياز كۆڭزى يېرىم بوتۇلكا ھاراقنى چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا سالماقچى بولدىيۇ ، سالالماي ھاراق يەرگە چۈشۈپ چېقىلدى . بەتبۇي پۇراق ئەتراپقا تارالدى . مىجىت قارىھاجىم باشچىلىقىدىكى پۇتۇن جامائەت ئېغىز - بۇرنىنى ئېتىۋالدى . نىياز كۆڭزى خىرىلداپ كۈلۈپ ئىشتىنىنى تارتىپ سۆڭگىچىگە پەقەت چىقىرالمىدى . مىجىت قارىھاجىم ئۆزىنى يۆلەپ تۇرغان شاگىرتىغا ئىشارەت قىلدى . شاگىرتى سەسكىنىپ تەتۈر قاراپ تۇرۇپ نىياز كۆڭزىنىڭ ئىشتىنىنى ئۈستۈن قىلىپ ئېتىپ قويدى .

— نىياز بالام ، سەن بىزنىڭ جامائەت بىلەن قوشۇلساڭ ئوبدان بولاتتى . ئەللىك يىل ئىچتىڭ ، ئەمدى نەۋرەڭ ئېڭىكىڭگە تاقاشتى .

— مەنمۇ جامائەتكە قوشۇلاي دەيمەن ، يەنە شۇ ھاراقنا چىدىيالمايدىكەنمەن ، ئىچىپ كۆنۈپ قاپتىمەن ، — يەنە خىرىلداپ كۈلدى نىياز كۆڭزى .

— جامائەت ، نىياز ئاخۇنىڭ ئىنسابىغا ، ئىمانىغا دۇئا قىلايلى .

مەجىت قارىھاجىم باشلىق پۈتۈن جامائەت دۇئاغا قول كۆتۈردى . نىياز كۆڭزى بولسا خىرىلداپ كۈلگەنچە قاراپ تۇردى .

— نىياز بالام ، ئەگەر ھازىر ماڭغۇدەك ھالىڭ بولسا جامائەت بىلەن نەزىرگە بىللە بارغىن ، بولمىسا جامائەتنىڭ ئالدىدا توغرا تۇرۇۋالما .

— سىلى دېگەندەكىن جامائەتكە يول بېرەي . ئەمما ھاكىمنىڭ نەزىرىنى يېگىلى بارغىنىمدىن مۇشۇنداق ھارىقىمنى ئىچىپ يۈرگىنىم ئوبدانمىكىن ئۇستازىم . چۈنكى نەزىر دېگەن يېتىمنىڭ ھەققى . يېتىمنىڭ ھەققىنى يېگەندىن ئۆزۈمنىڭ پۈلىغا ئېلىپ ئىچكەن ھاراق ئوبدانمىكىن دەيمەن...

نىياز كۆڭزى شۇنداق دەپ ئەجەق ۋېلىسىپىتىنى چەتكە تارتىپ خىرىلداپ ھەجىيىپ تۇردى .

مەجىت قارىھاجىم ئۇندىمەستىن نىياز كۆڭزىغا بىرەم تىكىلىپ جامائەتكە قارىدى . شاگىرتى پالەچ ھارۇسىنى ئالدىراپ ئېتىتىرىپ كېلىپ قارىھاجىمنى ئولتۇرغۇزۇپ ، نىياز كۆڭزى چېقىۋەتكەن ھاراقنىڭ يېنىدىن يانداپ تېز ئۆتۈپ كەتتى . مەجىت قارىھاجىم باشلىق پۈتۈن جامائەت ئۆلۈك توڭگۇزنىڭ تاپىدىن يانداپ ئۆتكەندەك ئېغىز - بۇرنىنى يۆگەپ ، نىياز كۆڭزىغا نەپرەت كۆزى بىلەن قاراپ ئۆزئارا غوتۇلدىشىپ ئۆتۈپ كەتتى .

ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ، مەجىت قارىھاجىم ئېغىر يېتىپ قالدى . توقساندىن ئاشقان خىزىر سۈپەت بوۋاي ئەمدى بولالمايۋاتقىنىغا كۆزى يەتتى . يۈرت - مەھەللە ، پۈتكۈل ناھىيە ، غۇلجا تەۋرەپ كەتكەندەك توپ - توپ كىشىلەر قارىھاجىمنى يوقلاپ ئۆيگە ، ھويلىغا ، ھەتتا يولغا پاتماي قالدى . ئىخلاسمەن شاگىرتلىرى ، يۈرت - يۈرتتىن كەلگەن موللا - ئۆلىما ، ئىمام ئاخۇنۇم ، مەزىنلەرمۇ كەلدى . ئۇلار قارىھاجىمغا بولغان ھۆرمەت - ئىخلاس سەۋەبىدىن قارىھاجىمدىن تەۋرۈك تىلەپ ، بىرلىرى

سەللىسىنى سورىسا ، بىرلىرى ھاسىسىنى سوراشتى ، يىغلاپ تۇرۇپ ۋىدالاشتى . ئاخىر قارىھاجىمىنىڭ ھەممە نەرسىلىرىنى ئىخلاسمەنلىرىگە تارقىتىپ ھېچ نەرسىسى قالماي ، ئىخلاسمەنلەر ئېشىپ قالدى . قارىھاجىمغا يۇغۇچى بولۇپ كىرىشنى تالىشىپ بىرمۇنچە ئىخلاسمەنلەر قىزىرىشىپ ، چىكقىلىشىپ يۇغۇچىغا ئادەتتىن تاشقىرى يىگىرمىدەك ئادەم كىرىدىغان ، جىنازىسىنى ئىككى يۇزدەك ئادەم كۆتۈرىدىغان ، سەپنىڭ ئالدىدا قانچىنچى رەتتە ھازا ئېچىپ ماڭىدىغان ، يەرلىكىدە قويىدىغان ئادەملەرگىچە تاللاپ بېكىتىلدى . ئەڭ يامان نازۇك ئىش ئون بىر مەسچىتنىڭ ئىمامى ئارىسىدا كىم مىجىت قارىھاجىمنىڭ مېيىت نامىزىنى چۈشۈرۈش مەسىلىسىگە كېلىپ توختىدى . كىم مىجىت قارىھاجىمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرسە ، يۇرت ـ جامائەت ئارىسىدا شۇنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتى ئاشىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى . چۈنكى مىجىت قارىھاجىم كىمنى ئۆزىنىڭ مېيىت نامىزىنى چۈشۈرۈش سالاھىيىتى بار دەپ ھۆرمەت قىلسا شۇ ئادەمنىڭ ھۆرمىتى ئاشاتتى . شۇڭا ئون بىر مەسچىتنىڭ ئىمامى نەچچە كۈنلەردىن بېرى كېچىلىرى ئايرىم ـ ئايرىم كېلىپ سوۋغا ـ سالاملار بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئىلىم ـ پەزىلەتلىرىنى مىجىت قارىھاجىمغا سۆزلەپ ، ھەربىرى ئۆزىنى مېيىت نامىزى چۈشۈرۈشكە بېكىتىشنى مىجىت قارىھاجىمغا ئىلتىماس قىلغان ، مىجىت قارىھاجىم كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۈندىمەستىن ياتقاندى . مانا ئەمدى ھەممىسى بىر ـ بىرىگە ئېغىزىدا يول قويۇشسىمۇ ، قارىھاجىم قايسىسىزنىڭ ئىسمىنى ئاتار دېگەن ئۈمىدتە بىر ـ بىرىگە بېقىپ ئولتۇراتتى . چۈنكى كىمنىڭ مېيىت نامىزىنى چۈشۈرۈشنى ھازىر ۋەسىيەت قىلماقچىدى .

— مېنى ھويلىغا ئاچىقىڭلار ، ئىچىم سىقىلىۋاتىدۇ ، مەن ھەممە جامائەت بىلەن ۋىدالىشۋالاي ، — دېدى بوۋاي ئوغلىنىڭ قولىغا . ھويلىدىكى تال باراڭنىڭ ئاستىغا قويۇلغان كارىۋاتقا ئاچىقىپ يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇشتى . ئىمام ئاخۇنۇملار ئەتراپىدا تۇرۇپ ئۇزۇلدۇرمەي ياسىن ئوقۇشتى . ھويلا قويۇق ئورمانزارەك

لـــقـــمده ئەر ـ ئايال قىستىلىشىپ تۇرغاندى . بالىلار تامغا ، ئۆگزىگە ، دەرەخكە يامىشىپ چىقىۋېلىشقان . ئادەملەر كۆزلىرىدە ياش ، بەزى ئـايـالـلار ئۆكسۈپ يىغلايتتى . مەجىت قارىھاجىم ھـەمـمـەيلەنگە بىرمۇ بىر كۆز يۈگۈرتۈپ كۆز ئىشارىسى بىلەن خوشلاشتى . كۆزى بىردىن جامائەت ئارىسىدا دۇگدىيىپ قول باغلاپ تـۇرغان نىياز كۆڭزىغا چۈشتى . ئۇ رەتلىك كىيىنگەن ، پاكىز كـۆرۈنەتتى . مەجىت قارىھاجىم نىياز كۆڭزىنى يېنىغا كېلىشكە ئىشارەت قىلدى . نىياز كۆڭزى ئەيمىنىپ ، تارتىنىپ ئاران يېنىغا كەلدى .

— سەن ... سەنمۇ ... كەلدىڭمۇ ؟

— ھـەئـە ... ئـۆزلـىرىنىڭ ئەھۋاللىرىنى سوراپ كەلگەن ئۈستازىم .

— سەن ... جامائەتكە ...

— مەن ھاراقنى تاشلاپ جامائەتكە قوشۇلۇپ نامىز ئوقۇۋاتىمەن ئۈستاز .

— قاچان ؟

— ھـېلىقى چاغدا سىلى قىلغان دۇئانىڭ بەرىكىتى بولدى ئۈستاز ، شۇ كۈندىن باشلاپ تاشلىدىم .

— ھەم... مـاشـائاللا... مېنى بەكرەك يۆلەڭلار ، جامائەتكە سۆزلەيمەن... جامائەت... مەندىن ئۆتكەن ، دىلىڭلارنى چىگكەن... رەنجىتكەن يەرلىرىم بولسا... كۆڭلۈڭلاردىن چىقىرۋېتىڭلار ، ماڭا رازىلىق بېرىڭلار...

— بىز رازى ، ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا رازى .

— مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بىر ۋەسىيىتىم بار ...

مەجىت قارىھاجىم بىردىنلا ساقىيىپ قالغاندەك جانلىنىپ ، ساق ئادەمدەكلا سۆزلەپ كەتتى .

— مـېـنـىڭ مېيىت نامىزىمنى ... شاگىرتىم نىيازئاخۇن چۈشۈرسۇن !

— نىياز كۆڭزى .

— زابوي .
— ئەللىك يىل ھاراق ئىچكەن مەست ؟
بۆشۈكتىن تۆشۈككىچە داڭ قېتىپ قالدى .
— ھۆرمەتلىك ... تەقسىر ...
— دادا ... ئەس ـ ھوشىڭىز .
مىجىت قارىھاجىم ئوغلىنىڭ گېپىدىن تېرىكتى .
— مېنىڭ ئەقىل ـ ھوشۇم جايىدا ... نامراز چۈشۈرۈش دېگەن ئەل ـ جامائەتنىڭ ئۆلگۈچىنى ئۈ دۇنياغا ئۆزىتىدىغان بىر رەسمىيەتى . مۇسۇلمان بولسا بولدى . ئۆلگۈچىنىڭ قىلغان ئەمەل ـ ئىبادەتلىرىنىڭ ھېسابىنى خۇدايىم ئۆزى قىلىدۇ . نامراز چۈشۈرگۈچىنىڭ گېپى بىلەن گۇناھى كەملەپ ياكى ئېشىپ قالمايدۇ ... كۆڭلۈڭلەرگە كەلسىمۇ مېنى كەچۈرۈڭلەرسىلەر ، مۇشۇ سۈيدۈك تەڭسىدە مەن ئەڭ ھۆرمەتلەيدىغان ئادەم مۇشۇ نىيازئاخۇن . چۈنكى ئۇ ھۆكۈمەتتە تىلماچلىق قىلىش جەريانىدا ، ھۆكۈمەتنىڭ ھەممە ھۆججەت ـ سىياسەتلىرىنى زىر ـ زەڭىرىگىچە بىلىۋېلىپ ، ئۆمۈر بويى ئۈچ مىڭ يەتتە يۈز ئون بىر كىشىنىڭ ناھەق دېلوسىنى ئاغدۇرۇپ تۇرمىدىن چىقىشىغا يول ماڭدى . بەش مىڭدىن ئارتۇق ئىشتىن ھەيدەلگەن ، ئۆيلىرى مۇسادىرە قىلىنىپ سۈرگۈن بولغان ئادەمنىڭ ئەسلىگە كېلىشىگە ياردەم قىلدى . ئىشقا ئورۇنلىشالمىغان مىڭدىن ئارتۇق بالىنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىشىغا سەۋەب بولدى . ئەگەر ئۇ ھۆكۈمەتنىڭ ھۆججەتلىرىنى كۆرمىسە ، كۆرسىمۇ بىزدەك كۆزى ئوچۇق قارىغۇلاردەك بىلمىگەن بولسا ، كۆرسىمۇ ، بىلسىمۇ ، كۆرمەسكە ، بىلمەسكە سالغان بولسا شۇنچە ئادەمنى قۇتقۇزامتى . ئۇنىڭ قىلغان ئەمەللىرى بىزنىڭ ئىبادەتتىن ئاشسا ئاشىدۇكى ، كەم ئەمەس . ساۋابىنىڭ ئەڭ كاتتىسى دېگۈچىلىقتا قالغان جاننى قۇتقۇزۇشتۇر . شۇڭا نىيازئاخۇن مېنىڭ مېيىت نامىزىمنى چۈشۈرۈشكە ئەڭ سالاھىيەتلىك كىشىدۇر . چۈنكى ئۇ ئەلنىڭ خىزمىتىنى قىلىشتا ھەممىمىزدىن ئارتۇقتۇر ، ئامىن .

ھەممە جامائەت دۇئاغا قول كۆتۈردى . نىياز كۆڭزى ھودۇقۇپ ، كېكەچلەپ ، كىچىكلەپ كەتكەندەك بولدى .

— ئۇ ... ئۇستازىم ... مەن بىلمەيمەن .

— نىيازئاخۇن بالام ، بىلمىسەك ، مانا ئۆگىتىدىغانلار يېنىڭدا بار . تەس ئەمەس ، بىردەمدە ئۆگىنىسەن ، جامائەت رازىمۇ سىلە .

— رازى ... بىز رازى .

نىياز كۆڭزىنىڭ ئېغىزىدا كۈلكە ، كۆزى ياش ھالدا جامائەتنىڭ يەنە بىر دۇئاسىنى ئالدى .

2004 ـ يىل 1 ـ ئاي ، ئۈرۈمچى

غازاڭ خالتىسى

ئەزان چىقىشى بىلەن چوڭلار بامدانقا تاھارەت ئېلىپ ئاتىلار مەسچىتكە ، ئانىلار بىلەن بالىلار ئۆيدە ناماز ئوقۇپ بولۇپ ، ئانىلار ناشتىلىققا تۈتۈش قىلدى . بالىلار سىكا زاغرىنى غاجىلىشىپ ئانىنىڭ ناشتىلىق تامىقى پىشقۇچە ئارىلىقتا ، ئېغىلدىكى مال - كالىنى ناشتا - ناۋا قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۆي - ئۆيلەردىن قوي - كالا ھەيدەپ ، بەزىسى ئېشەكلەرگە يايداق مىنىپ ، چارۋىلىرىنى مۆرىتىپ جاڭگالغا ھەيدەپ ماڭدى . مانا بۇ ساي مەھەللىسىنىڭ سۇبھىسى بىلەن تەڭ ھاياتنىڭ باشلىنىشى ئىدى . سەھەردىلا مەھەللە يوللىرى قوي - كالىلارنىڭ مەرەش - مۆرەشلىرى ، بالىلارنىڭ مالىلىرىنى توسۇپ ۋارقىرىغان ، ئىسقىرتقان ، تىللىغان ، بىر - بىرىنى توۋلاشقان ئاۋازلىرى بىلەن تولدى . ئۇنىڭغا يەنە خورازنىڭ چىللىشى ، تۇغۇت قىستاپ كەتكەن مېكىيانىنىڭ سايراشلىرى ، دەمدەرلەرنىڭ دەم تارتىشلىرى ، ئىتلارنىڭ قاۋاشلىرى قوشۇلۇپ ، قاينام بازار غوۋغىغا تولدى . شامالسىز سەھەردە ئاشۇنداق غوۋغالارنىڭ ئاۋازلىرىدىن باش - ئۇچى غازاڭلىرى تۆكۈلۈپ ، چوغى تاز بولۇپ بولغان تېرەكلەرنىڭ چوققىسىدىكى يوپۇرماقلار باھانە تاپالماي ئاران تۇرغاندەك لەپىلدەپ ئۇچۇپ تۇشۇگە ياكى تۇشىدىن سەل نېرىغا تۆكۈلەتتى . مەيلى ئېشەككە مىنىۋالغان ، مەيلى پىيادە يالاڭ ئاياغ ئوشۇقىغا كەلگۈدەك يۇمشاق توپىنى بولامدۇ ، بەزلەشكەن قاتتىق يەر ، ئەخلەت - چاۋا ، چەرەندە - پەرەندىلەرنى بولامدۇ ، پەرۋاسىز دەسسەپ مېڭىۋېرىدىغان

بالىلارنىڭ ھەممىسى بىردىن غازاڭ خالتىسى ، بىردىن كۆتمەك سۈپۈرگە كۆتۈرۈۋالغانىدى . ھەر يىلى كەچ كۈز كېلىشى بىلەنلا ساي مەھەللىسىنىڭ بىرىنچى يىللىقتىن ئۇچىنچى يىللىقىغىچە بىرلا قوشما سىنىپلىق مەكتىپىنىڭ ئورۇق ، قارامتۇل كەلگەن خەيرىنىسا ئىسىملىك مۇئەللىمى بالىلارغا مەكتەپتىن يېنىش ئالدىدا سۆزلەيتتى .

— ھە بالىلار كۈز كەلدى ، دەرەخلەر غازاڭ تاشلايدىغان چاغ بولدى . ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەرنىڭ باش ـ ئۇچىدىكى ياپراقلىرى سارغىيىپ غازاڭ بولۇپ تۆكۈلۈشكە باشلىدى . ئەمىسە ئاتا ـ بوۋىمىزنىڭ بىزگە قالدۇرغان نەسىھىتى بويىچە يازدا يېپىنچا ، قىشتا نېمە غەملەيتتۇق ؟

— ئوزۇقلۇق ، — دەپ تەڭ چۈرقىرىشىپ كېتىشتى بالىلار .

— ھەر يىلى كەچ كۈزدىكى غازاڭ پەسلىدە نېمە ئىش قىلاتتۇق ؟

— ھەربىر بالا ھەر كۈنى بىر خالتىدىن غازاڭ سۈپۈرۈپ مەكتەپكە ئەكىلىپ مۇئەللىمگە تاپشۇرىمىز ، — يەنە چۈرقىراشتى بالىلار .

— غازاڭنى مەكتەپكە يىغىپ قانداق قىلاتتۇق ؟

— سۈلايمان بوداقچىغا سالتىمىز .

— سالقان پۇللىنى قانداق قىلىمىز ؟

— قىشقىچە مەكتەپكە نان ئەكىلىپ يېيەلمەيدىغان ساۋاقداشلىرىمىزغا چۈشلۈك بىر ۋاخ نان ئېلىپ تارقىتىپ بېرىپ ، چۈشتە بىللە چاي قاينىتىپ چاي ئىچىپ قورساق باقمىز ، — دەپ دەرس يادلىغاندەك يادقا توۋلايتتى بالىلار . شۇڭا ، بالىلار مال ـ كالىنىڭ كەينىدىن ھەيدەپ كېتىۋېتىپ قويلار بىر چىشلىۋېلىپ ، كالا بىر يالمۇۋلىپ ئاندىن پېتىقلاپ قاچقان دەرەخ تۈۋىدىكى غازاڭلارنىڭ جىقراق يىغىلغانلىرىنى سۈپۈرۈپ خالتىسىغا قاچىلاپ مال باقىدىغان جاڭگالغا بارغۇچە غازاڭ خالتىسىنىڭ يېرىمىنى ، يانغۇچە يېرىمىنى توشقۇزاتتى ، مالنى جاڭگالغا ئاپىرىپ ئانىسىنىڭ ئېشى پىشقۇچە چۈشكىچە قورسىقى ئاچمىغۇدەك تويغۇزۇپ ، مالنى

جاڭگالدىن قوغلاپ ئۆيگە ئەكىرۈپلىپ ئانىسىنىڭ پىشقان ئاشلىرىنى ئالدىراپ خولۇپلىتىپ ئىچەتتى . تەللىسى بىلەن بىر خالتىدىن غازاڭلىرىنى يۇدۇپ ، بىر سىنىپلىق مەكتەپنىڭ دەرس باشلاش دېڭىنى ئاڭلىغاچ ، مەكتەپكە يۈگۈرەيتتى . ئۇلار يولدا ماڭغاچ تايچاقلار يۈگۈرۈشۈپ ، چاڭ - توزان كۆتۈرگەندەك ، چاڭ - توزان كۆتۈرۈشەتتى . بىر - بىرىنى توۋلىشىپ مەكتەپكە ئالدىرىشاتتى . ئانىسىنىڭ ئېشى پىشمىغان بالىلار قازان بېشىغا كېلىۋېلىپ ، ئانىسىنى ئالدىرىتىپ يىغلايتتى .

— ناننى ئېلىپ ماڭمەن ، ھازىرغىچە پىشمىغان ئېشىڭنى ئۆزۈڭ ئىچىۋال ، — دەپ قېيداپ ، يامانلاپ ماڭاتتى .

— ۋاي ئوبدان بالام ، پوندەك بالام ، جىندەك تۇرۇپ تۇر ، ئېشىڭنى ئىچىۋېلىپ ماڭ . ئىسسىقراق ئىچىۋالمىساڭ كەچكىچە ئىسسىمايسەن . ئەتىگەندىمۇ ، چۈشتىمۇ نانلا يېسەڭ تاماق يېگەندەك بولمايسەن ، — دەپ قازىنى قاينىمىغان ئانىلار ئوتنى پۈۋلەپ ، ئوتنى ئۈلغايتىپ ، تۈۋاقنى تولا ئېچىپ ئاۋارە بولاتتى . غوتۇلداپ مىڭ تەستە قازىنىنى قاينىتىپ ئاشنى ئىتتىك سوۋۇسۇن دەپ نەچچە پىيالىگە ئازدىن بۆلۈپ ، بىرنى ئىچىپ بولغۇچە پۈۋلەپ سوۋۇتۇپ تەڭلەپ تۇرۇپ ئىچكۈزەتتى . ۋاق قالغان بالا سوۋۇغان ، ئەمما ھورى چىقىپ تۇرغان ئاشنى زاغرا چىلاپ تۇرۇپ غولدۇر - غولدۇر ئىچىۋالاتتى . ئىشىك ئالدىدا دۆۋىلىشىپ ساۋاقدىشىنى ساقلاپ تۇرغان ئۆشنىسىدە بىر خالتىدىن غازاڭ يۇدۇۋالغان ، دەپتەر - كىتاب تەللىسى بوينىدىن كىندىكىگىچە ساڭگىلىغان بالىلار دوستىنى ئېلىپ مەكتىپىگە قاراپ ھۇقۇيتۇشۇپ يۈگۈرۈشەتتى . ئۇھ دېگەن ئانىسى پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتتۈم دەپ قولىدىكى ئوچاقنىڭ قارىسىنى پېشانىسىگە سۈۋاپ بالىسىنىڭ كەينىدىن كۈلۈمسىرەپ ھۇزۇر - ھەۋەس بىلەن قاراپ قالاتتى .

ساي مەھەللىسىنىڭ بىرىنچى يىللىقتىن ئوچىنچى يىللىقىغىچە بولغان بالىلىرى ئۇششاق ساي دۆڭ مەركىزي باشلانغۇچ مەكتەپكە بېرىپ كېلەلمەيدىغان ، ئارىلىقتا بىر ئېقىن جىلغا سۇيى بولغاچقا ، بالىلار ئوچىنچى يىللىقنى تۈگەتكۈچە ساي مەھەللىسىدە بىر

سىنىپلىق قوشما سىنىپتا ئوقۇپ ، تۆتىنچى يىللىققا چىققاندا ئاندىن سايى دۆڭ مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتىپىگە بېرىپ ئوقۇيتتى . شۇنىڭغىچە ساي مەھەللىسىدىكى سىنىپتا تاكى ئوچىنچى يىللىققىچە ئوقۇمىغان بىرمۇ ساي مەھەللىلىك بالا يوق ئىدى . خەيرىنىسا مۇئەللىم ساي مەھەللىك بولۇپ ، يىگىرمە بەش يىلدىن بېرى مۇشۇ بىرلەشمە سىنىپنىڭ ئىزچىل سىنىپ مۇدىرى ئىدى . بۇ مەھەللىدە خەيرىنىسا مۇئەللىمدە ئوقۇمىغان بىرمۇ بالا يوق ئىدى . مۇئەللىم ساي مەھەللىسىدىكى ھەممە ئائىلە بىلەن ئۆز ئۆيىدىكىلەرنى بىلگەندەك تونۇش ئىدى . ئۇ مەھەللىدىكى سۇلايمان قاسساپ بىلەن پۇتۇشۇپ ھەر يىلى كەچ كۈزدە بالىلارغا غازاڭ يىغدۇرۇپ ، يىغىلغان غازاڭلارنى سۇلايمان قاسساپقا بىر تاغىرىنى بىر كويدىن سېتىپ چۈشكەن پۇلىنى ساقلاپ قويياتتى . بۇنىڭ بىلەن قىشچە ئەتىگىنى بىرلا ژاڭ تاماق يەپ ، چۈشتە تاماق يېمەي چۈشلەپ ، كەچتە سارغىيىپ ، بوشاپ ، گەپكە كۈچى يەتمەس بولۇپ ئاران مېڭىپ كېتىدىغان نامراتنىڭ بالىلىرغا تاماق بېرەتتى . چۈشتە ، ساي دۆڭ بازىرىدىكى مۇسا ناۋاينىڭ شاگىرتى سېۋەتكە سېلىپ ، ۋېلىسىپىتكە ئارتىپ ئەكېلىدىغان گىردىدىن ھەر كۈنى ئون بەشنى ئېلىپ سىنىپتا داستىخان سېلىپ ، پاتاس قالاپ ئۆزلىرى قاينانقان چاي بىلەن بىللە بالىلارنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇپ كەچكە ئۇلايتتى . شۇنداق قىلىپ ، قىشنى چىقىرىپ ئەتىيازغا ئۇلىۋالسا ، ئەتىيازدا بالىلار يەنە مال باققاچ ئېتىز - ئېرىق قىرلىرىدىن بىر خالتىدىن ئوت ئەكېلىپ ، ئۇنى سۇلايمان قاسساپنىڭ شاگىرتلىرىغا بىر خالتىسىنى بىر كويدىن ھېسابلاپ ئۆتكۈزۈپ ، سۇلايمان قاسساپنىڭ بوردىقا سېلىۋاتقان مالىلىرىغا يېگۈزۈشكە ئۆتكۈزۈپ ، يازنى قىشقا ئۇلايتتى . مۇشۇنداق قىلىپ چۈشتە نان ئەكېلەلمەيدىغان بالىلارنىڭ چۈشلۈك تامىقىنى ھەل قىلىپ كۆندۈرگەنىدى . بالىلار ئەتىگەندە غازاڭلارنى خەيرىنىسا مۇئەللىم بەلگىلەپ بەرگەن سىنىپنىڭ بۇلۇڭىدىكى غازاڭ دۆۋىلەيدىغان غازاڭ خامانچىسىغا تۆكۈپ ، خالتىلىرىنى سىنىپ ئىشكىنىڭ كەينىگە دۆۋىلەپ ، كەچتە بالىلار مەكتەپتىن ئۆيىگە يانغاندا

خالتىلىرىنى ئېلىپ كېتەتتى . بالىلار كەتكەندىن كېيىن ، سۇلايمان قاسساپنىڭ شاگىرتلىرى سوپەك تراكتورنى ھەيدەپ كېلىپ غازاڭلارنى ئۆز تاغىرىغا قاچىلاپ ، سوپەككە بېسىپ ، پۇلىنى ھېسابلاپ ، خەيرىنىسا خانىمغا بەزىدە نەخ پۇل بېرىپ ، بەزىدە دەپتەرگە يازدۇرۇپ قويۇپ ئەكېتەتتى . كەچ كۈزدە غازاڭ ، قىشتا تېزەك ، يازدا ئوت ئەكېلىش خەيرىنسا خانىمدا ئوقۇغان بارلىق ساي مەھەللىلىك بالىلار ئۈچۈن ياد بولۇپ كەتكەن ئىشلار ئىدى . قىشتىكى بالىلار تېرىپ دۆڭ قىلىۋەتكەن تېزەكنى يېرى جىق ياكى قوغۇن تېرىيدىغان دېھقانلار تالىشىپ سېتىۋېلىپ ئەكېتەتتى . شۇنداق قىلىپ ، خەيرىنسا خانىم ساي مەھەللىسىنىڭ بالىلىرىنى قىشىنى يازغا ، يازنى قىشقا ئۇلاپ ، قىشتا ئوزۇقىنى ، يازدا ئۈزۈن ـ قىسقا يېپىنچىلىرىنى بىر ـ بىرىگە ئۇلاپ ، يازدا ساغرىسى ، يىرىقى ئېچىلىپ قالىدىغان ، قىشتا يالاڭ ئاياغ قالىدىغان بالىلارنى ئىشتانسىز ، كەش ـ پايپاقسىز قويماي ئوقۇتۇپ كەلگەنىدى .

بۇگۈن بالىلارنىڭ ھەممىسى سىنىپ ئىشكى كەينىدىكى غازاڭ خالتىلىرىنى ئېلىپ چۈرقىرىشىپ ، سىنىپنىڭ ئىشكىگە پاتماي ئىتتىرىشىپ ، كۈلۈشۈپ ، ۋارقىرىشىپ ، قىقاس چىقىرىشىپ كەتتى . سىنىپتا خەيرىنسا خانىم يالغۇز بالىلارنىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى رەتلەپ ، ئۆيگە ئەكېتىپ كەچلىك تاماقتىن كېيىن ئۆيدە تەكشۈرۈش ئۈچۈن سومكىسىغا سېلىۋاتقانىدى . ئىشكىنىڭ كەينىدىن غىقىلداپ يىغلىغان ، مىشىلدىغان ئاۋاز ئاڭلاندى . خەيرىنىساخان ئەندىكىپ ، چۆچۈپ ، يۈرىكى ئاسىققان ھالدا كۆكسىنى تۇتۇپ ، ئەنسىز ۋارقىرىدى .

— كىمۇ ـ ھە ؟ ئىشكىنىڭ كەينىدە كىم بار ؟

— مەن ، — دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭلا ، قىرقىراپ يىغلىغان ئاۋاز ئاڭلاندى . خەيرىنساخان ئىشكىنى قايرىۋىدى ، ئىشىك كەينىدىن ئېسىلىپ ھۇ تارتىپ ، تۇگۇلۇپ يىغلاۋاتقان ، سىنىپنىڭ ئوڭ تەرەپ بىرىنچى رەتتە ئولتۇرىدىغان ، ئاتا ـ ئانىسى ئاجرىشىپ كېتىپ ، دادىسىنىڭ يالغۇز ئانىسى بىلەن بىر ئېغىزلىق ئۆيدە

تۇرىدىغان خەلىچىخاننى كۆردى . خەلىچىخان قاپقارا قوللىرى بىلەن يۇزلىرىنى تۇتۇۋېلىپ چىرقىراپ يىغلاۋاتقانىدى .

— قىزىم خەلىچىخان نېمە بولدى ؟ تاغارلار ئارىسىدىن سىرىق ئېشەك ياكى ھەرە چىقىپ چېقىۋالدىمۇ ؟

— ياق ... ياق ... خانىم .

— ئەمىسە نېمە بولدى ؟

— مېنى ... مېنى ... مېنىڭ ... خالتام يوق تۇرىدۇ .

— ھە... ئۇھ... مۇنداق دەڭ . شۇڭا يىغلىدىڭىزمۇ قىزىم... مانا ، پۇتىڭىزدا بىر خالتا تۇرىدىغۇ .

— بۇ ... بۇ ... مېنىڭ ئەمەس .

خەيرىنىسا خالتىنى قولىغا ئېلىپ ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ قاراپ :

— بالام بۇ يېڭى خالتا ئىكەن . ھېچ يېرىدە يىرتىق ياكى تۆشۈك يوق . سىزنىڭ خالتىڭىز بۇنىڭدىنمۇ يېڭىمىدى ؟

— ياق ... مېنىڭ خالتامنىڭ يەتتە يېرىدە ياماق بار . چوڭ ئانام ياماپ بەرگەن .

— ۋۇي ، ئەمىسە نېمىشقا يىغلايسىز ؟ كونا ياماق خالتىڭىز يېڭى خالتىغا ئالمىشىپ قالسا خۇش بولماي يىغلامسىز ؟

— چوڭ ئانام «ئۆزىمىزنىڭ خالتىسى كونا ، ياماق بولسىمۇ ، خەقنىڭ يېڭىسىدىن ياخشى ، ئۆز خالتاڭغا ھېزى بول ، خەقنىڭ يېڭىكەن دەپ خەقنىڭ نەرسىسىگە ھەۋەس قىلما . ياماق بولسىمۇ ، يىرتىق بولسىمۇ ھەر ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆزىگە ياخشى . ھەرگىز خەقنىڭ مېنىڭكىدىن ئوبدان ئىكەن دەپ تۇنۇقۇچى ، ئالغۇچى ، ھەتتا ھەۋەس بىلەن قارىغۇچى بولما . ھامان ئۆزىمىزنىڭ ئۆزىمىزگە ئەسقاتىدۇ . خەقنىڭ دېگەن ھامان خەقنىڭ ، خەقنىڭكىگە كۆز قىرىڭنى سالغۇچى بولما» دېگەن .

— ئوبدان قىزىم ، تاتلىق قىزىم ، ئوماق قىزىم ، — خەيرىنىسا خانىم خەلىچەمنىڭ باش ـ كۆزىنى سىلاپ ، باغرىغا بېسىپ سۆيۈپ ، كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى .

— قىزىم ساۋاقداشلىرىڭىزدىن بىرەرى قورسىقى ئېچىپ كېتىپ ، ئۆيىگە ئالدىراپ قولىغا چىققانىنى ئېلىپلا كەتكەن

ئوخشايدۇ . بۇگۈنچە بوپتۇ ، ئەتە كەلگەندە ئۆزىڭىزنىڭكىنى تونۇۋالماڭ بولامدۇ ؟ بۇنچىلىك ئىشقا بۇنچىۋالا يىغلاپ ئۆزىڭىزنى ئاۋارە قىلماڭ .

— ياق ... چوڭ ئانام تىللايدۇ .

— نېمە دەپ تىللايدۇ ؟

— قىلچىلىك ئىشتا بىخەستەلىك قىلىپ ، نانىڭ ئۇۋۇقى چاغلىق نەرسەگنى خەقگە تاشلاپ بەرسەڭمۇ ، خەقنىڭ ئېلىپ كېتىشىگە بوپتۇ قىلساڭمۇ ياكى سەن خەقنىڭ نېنىنىڭ ئۇۋۇقچىلىك نەرسىسىنى ئېلىۋالساڭمۇ ، ئالقىنىڭدا بىر تىنىق ، بىر ئاش پىشىم تۇتۇپ تۇرساڭمۇ مەن سەندىن رازى ئەمەس . خەققىمۇ ئالغۇزما ، خەقنىڭكىنىمۇ ئالما دېگەن . شۇڭا ...

— بولدى ، چوڭ ئانىڭزنىڭ ئالدىدىن مەن ئۆتەي قىزىم ، يۈرۈڭە .

— ياق ، چوڭ ئانام سىزگە يۈز كېلەلمەي گەپ قىلمىغان بىلەن سىز كەتكەندىن كېيىن مېنى ئېغىلغا سولاپ قويىدۇ .

— نېمە دەپ ؟

— ئېشەكمۇ بىر قېتىم پۇتى سېپىلغان كۆۋرۈكتىن ئىككىنچىلەپ ئۆتمەيدۇ . سەن ئېشەكچىلىك بولماپسەن ، سەن ئېشەك بىلەن ئېغىلدا تۇرۇپ ، ئېشەكتىن ئۆگەن ، دەپ سولاپ قويىدۇ .

— دائىم شۇنداق قىلامدۇ ؟

— ياق ، بىخەستەلىك قىلغاندا .

— چوڭ ئانىڭز مېنىڭ يۈز ـ خاتىرەمنى قىلماسما ؟

— چوڭ ئانام جاھىل . سىزگە ھە دەپ قويغان بىلەن مېنىڭ بىخەستەلىكىمگە ھەرگىز بوپتۇ دېمەيدۇ .

— ئۇھ ، راست چوڭ ئانىڭز بەك جاھىل ئىكەن . ئەمما ئۇ سۆيۈملۈك جاھىل مومای ئىكەن ، يۈرۈڭ .

خەيرىنىساخان خەلىچخاننى ئېلىپ ۋېلىسىپىتىنىڭ كەينىگە مىندۈرۈپ ، بىر يىللىقتىكى ئوچ سىنىپ ئوتتۇز توققۇز بالىنىڭ ئۆيىنى ئايلىنىپ ، ئاخىر ئوتتۇز يەتتىنچى بالىنىڭ ئۆيىدىن

خەلىچىخانىنىڭ غازاڭ خالتىسىنى تاپتى . ئۇلار خالتىنى تاپقاندا يېرىم كېچىگە خوراز چىللىدى . خەلىچىخان ۋېلىسىپىتتا ئۆزىنىڭ غازاڭ خالتىسىنى قوچاقلاپ ئولتۇرۇپ مۇگدەپ قالغاندا ، ئۇنىڭ دەرۋازىسىغا كەلدى . سۈتتەك ئايدىڭدا موماي دەرۋازىغا يۆلىنىپ تەسۈى سىيرىپ ئولتۇرغانىدى . خەيرىنىساخان مۇئەللىمنى كۆرۈپ ، موماي ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ :

— نەۋرەم قانداق بىخەستەلىك قىلدى ؟ — دەپ سورىدى .

— نەۋرىلىرى بىخەستەلىك قىلمىدى . قوددۇس دەيدىغان ساۋاقداشى بىخەستەلىك قىلىپ ، ئۆزىنىڭ غازاڭ خالتىسىنى ئالماي ، خەلىچىخانىنىڭكىنى ئېلىپ كېتىپتۇ . شۇنى تېپىپ بولغۇچە مۇشۇ كەم بولۇپ كەتتى .

— بىخەستەلىك يالغۇز ئۇ بالىدا ئەمەس ، نەۋرەمدىمۇ بار . ئادەم ئۆزىگە ھېزى بولمىسا ، خەقتىن ئۆتكەن بىخەستەلىكمۇ ئادەمنى كاشال قىلىدۇ . مانا سىزنى مۇشۇ چاغقىچە ئاۋارە قىلغىنى ئازمۇ ؟

— ھېچقىسى يوق ھەمشىرىخان ئاچا ، بالىنى مۇشۇنداق تۇتقىنىمىز ياخشى . ئەمما ئادەم بىر تۆشۈكتىن چىقىپ يەنە بىر تۆشۈككە كىرىپ جىمىققۇچە نى - نى ئىشلار بولىدۇ .

— دېگىنىڭىز بەرھەق خانىم قىزىم . ئەمما بىخەستە ئادەمنى خۇدا راۋا كۆرمەيدۇ . سەگەك ئادەمگە قارىغاندا ، ئۇچرايدىغان پالاكىتى تولا بولىدۇ .

— بۇ تاتلىق نەۋرىڭىزنى ئەمدى ئېشەك ئېغىلىغا سولاپ قويماسلىقىڭىزنى ئالاھىدە سوراپ كەلدىم .

— ھە ؟ شۇنىمۇ دېدىمۇ ؟ بولدى ، بىر نۆۋەت شۇنداق قىلساق بىر ئۆمۈر ئۇنتۇمايدۇ ،— دەپ كۈلدى ھەمشىرىخان موماي .

خەيرىنىساخان بالىنى ھەمشىرىخان مومانىڭ قۇچىقىغا سېلىپ بەردى . موماي نەۋرىسىنى قوش قوللاپ ئېلىپ :

— خانىم بالام ، ھەرقانچە ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغان ئىش بولسىمۇ ، بۇنىڭدىن كېيىن يېرىم كېچىگىچە ئېرىڭىزدىن بىسوراق مۇنداق يالغۇز قاتىراپ يۈرمەڭ ، ئايال كىشى كېچىدە يالغۇز يۈرسە

يامان بولىدۇ ، — دېدى .

خەيرىنىساخان قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى .

— قىزىق گەپ قىلىدىكەنلا ھەمشىرىخان ئاچا ، مەن ئەللىككە تاقاي دەپ قالغان قېرى خوتۇننى جىن ئېلىپ قاچامتى ؟

— مەيلى ياش ، مەيلى قېرى بولسۇن ، كېچىدە يالغۇز يول ماڭغان خوتۇن كىشى ئالەمنىڭ كۆزىگە ئوبدان كۆرۈنمەيدۇ . خوتۇن كىشى ئەردە ياخشى ، ئەردە بولمىسا گۆردە ياخشى . بۇنىڭدىن كېيىن كېچىسى يول ماڭار بولسىڭىز ، ئېرىڭىز بىلەن مېڭىڭ . بولمىسا تۆشۈك مارجان يىپسىز قالسا ، تۆشۈكىگە توپا كىرىۋالىدۇ ، توپا باسىدۇ . مەن سىزنى ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قويای خېنىم بالام .

— ۋاي رەھمەت ، بولدى ھەمشىرىخان ئاچا . كېچىچە بىر - بىرىمىزنى ئۆيىمىزگە ئاپىرىپ يۈرمەيلى . بولمىسا مەن ئۆيلىرىدە سىلى بىلەن مۇڭدىشىپ قونۇپ قالاي .

— ئەرلىرىدىن سوراپ كەلسىلە ، خانىم بالام . بولمىسغۇ ئۆيىدە تېخى يېپىنمىغان تاۋار يوتقىنىم بار . نەۋرەمنى ياتلىق قىلىغاندا سوۋغا قىلىشقا تەييارلاپ قويغان . ئىلدام كەتسىلە ، ئەرلىرى ، بالىلىرى سىلىدىن ئەنسىرەپ نېمە كويلاردا كۆزلىرى تېشىلگەندۇ .

ئۇلار شۇنداق خوشلاشتى .

2006 - يىل 5 - ئاي ، ئۈرۈمچى

سۆيگۈ قەدرى

ئاۋغۇست ئېيى تولىمۇ ئۆزگىرىشچان كېلىدىكەن ، ھېلىلا بىر توپ قارا بۇلۇت ھۇۋلاپ كېلىپ شارقىراپ يامغۇر ياغسا ، بىردە خېلىدىن بېرى قارا پەردە كەينىدە گىرىم قىلغان قۇياش ئۆتكۈر نۇرىنى چاقماقتا ئىدى . كىشىلەر يامغۇردا كىيىۋېلىشقان قېلىن چاپانلىرىنى سېلىۋېتىشتى .

«ئىلمىي ئۇنۇۋان بېرىش» يىغىندىن تارقاپ چىقىۋاتقان پروفېسسورلار ، ئىنژېنېرلار زالدىن چىقىۋېتىپ ، ھاۋارايى ھەققىدە پاراڭ سېلىشاتتى . ئۆتكۈر كۈن نۇرى يامغۇردا يۇيۇلۇپ ياپيېشىل بولۇپ پارقىراپ كەتكەن مەجنۇنتال يوپۇرماقلىرى ئۈستىدە كۆزنى قاماشتۇرۇپ مېھمان بولماقتا ئىدى .

— ئەكېلىڭ ، مەن ئېلىۋالاي ، — پەردە نۇردۇننىڭ يامغۇر سوغۇقىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئېلىۋالغان چوڭ ياقىلىق چاپىنىنى ۋە قولىدىكى كىتاب ، خاتىرە قاچىلانغان كىچىك سومكىسىنى ئېلىۋالدى .

— سىز شەھەرلىك ئىلمىي تەتقىقات يۇرتىنىڭ ياردەمچى تەتقىقاتچىسى تۇرسۇنجان ، مەن بىر توك ئىشچىسى تۇرسام ، چاپىنىمنى كۆتۈرۈۋالسىڭىز قانداق بولىدۇ؟ — دېدى نۇردۇن ئوڭايسىزلىق بىلەن .

— ياق ، ئەمدى سىز نامى چىققان ئىلمىي تەتقىقاتچى بولۇپ قالدىڭىز .

— ئۇنداق دېمەڭ ، مەن «تەنقىداتچى» دېگەن بۇ نامغا تېخى لايىق ئەمەس . چۈنكى مەن ئەمدىلا ساۋاتلىق بولۇۋاتقان ھەۋەسكارمەن . ھازىرچە بۇ گەپنى قويۇپ تۇرايلى ، توي قىلدىڭىزمۇ ؟

— ياق ، — پەردە بويۇنلىرىنچە قىزىرىپ كەتتى . نۇردۇنمۇ بۇ گەپنى قىلىغىنىغا پۇشايمان قىلىپ قالدى .

پەردە زىلۋا بوي ، ئەگمە قاشلىق ، تال ـ تال ئۇزۇن كىرپىكلىرى ئارىسىدىن مېھىر بىلەن نۇر چاقناپ تۇرىدىغان قارا كۆز قىز ئىدى . ئۇنى ھەممىدىن گۈزەل قىلىپ يېقىملىق كۆرسىتىدىغىنى ، تۆپتۈز زىلۋا بويى ئىدى . ئۇ نۇردۇنغا پات ـ پاتلا يەر تېگىدىن قاراپ قويياتتى . يىغىن باشلانغان خېلى كۈندىن بېرى پەردە بىلەن يېقىن ئۆتۈپ ، ئەركىن سۆزلىشىپ كەلگەن نۇردۇن بايىقى بىر ئېغىز سۆز بىلەن پەردەگە تىكىلىپ قارىيالمايدىغان بولۇپ قالدى .

— نۇردۇن ، ئىلمىي ماقالىڭىز ھەممىنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارىنى ئۆزىگە تارتتى . سىز ئوتتۇرىغا قويغان ئېنېرگىيە تەڭشىگۈچ لايىھىسى ئىشقا ئاشۇرۇلسا ، ئاز ئېنېرگىيە بىلەن كۆپ ئىشلارنى قىلغىلى بولىدۇ . ھەقىقەتەن قايىل قىلارلىق مەسىلە ، — دېدى ئۇ يېقىملىق ھېسسىياتچان ئاۋاز بىلەن ، نۇردۇنغا يانداشىپ ماڭغاچ . ئۇ خۇش چاقچاق ، شوخ قىز ئىدى . بىراق ھازىر ئۇ نۇردۇنغا شوخلۇق بىلەن ئەمەس ، چوڭقۇر ھېسسىيات بىلەن سۆزلەيتتى . نۇردۇن بۇ ماختاشتىن خىجىل بولغاندەك ھە دەپ باش چايقايتتى . پەردە گېپىنى داۋام قىلدى :

— سىزنىڭ ئېنېرگىيىنى تېجەش ھەققىدىكى جاپالىق تەتقىقاتىڭىز ، ئىزدىنىشىڭىز مەندە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى . بۇ ھەقىقەتەنمۇ بىر يېڭىلىق .

— ھە ... ھە ... ئۇنچە ئەمەس .

— ئۇنچىۋالا كەمتەر بولۇپ كەتمەڭ ، گەرچە مەن بىر

تەقىقاتچى بولساموۇ ، ياق ، مېنىڭ تەقىقاتچى بولۇش لاياقىتىم بولمىسىموۇ تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپلا ، دادامنىڭ يۈزىدىن بولغانمەن . ئەمەلىيەت جەريانىدىلا ئۆگەندىم ، لېكىن قابىلىيىتىم تۆۋەن ، ئىلىم ـ پەنگە ناھايىتى قىزىقىدىغان ياش ھەۋەسكارمەن . كۆپلەپ يارىدەمدە بولۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن .

— ئەگەر قولۇمدىن كەلسىلا .

ئۇلار ئايرىلىدىغان دوقمۇشقا كەلگەندە توختاشتى .

— نۇردۇن ، ئەگەر خالىسىڭىز ، بۇنىڭدىن كېيىن پات ـ پات ئۇچرىشىپ تۇرساق ... قانداق ، سىزچە بولارمۇ ؟ — قىز شوخلۇق بىلەن نۇردۇنغا تىكىلدى .

— بولىدۇ ، ئۇچرىشىپ تۇرايلى ، — دېدى نۇردۇن دۇدۇقلاپ ، ھاپىلا ـ شاپىلا .

— ئۇنداقتا ناھايىتى ياخشى ، مەن دەم ئېلىش كۈنلىرىدە «بۇلبۇل» باغچىسىدا سەيلە قىلىشنى ياخشى كۆرىمەن . ئۇ يەردە كۈتۈپخانا بار ئەمەسمۇ ، سىزمۇ بارامسىز ؟ — سورىدى پەردە .

— ئەلۋەتتە .

— ناھايىتى ياخشى ، شۇ يەردە كۆرۈشەيلى ، خەير ـ خوش .

ئۇلار خوشلاشتى . نۇردۇن ، تۇرغان ئورنىدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدى . ئۇ چاققان قەدەم بىلەن كېتىۋاتقان پەردەگە قاراپ قالغانىدى . ئۇ بەك ھەيران ئىدى . ئۆزىگە بۇنداق ئېسىل ئائىلىدىن بولغان بىر ساھىبجامال تەقىقاتچى قىزنىڭ تەشەببۇسكارلىق بىلەن يېقىنلىشىشىنى ئويلىمىغانىدى . ئۇنىڭ شۇنچە يېقىنلاشقىنىغا قارىغاندا ، ماڭا كۆڭلى چۈشۈپ قالغىنى چوقۇم . ياق ، مەن بىر ئاددىي خىزمەتچى ئائىلىسىدىن بولغان ئاددىي خىزمەتچى . ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئابرۇيلۇق چوڭ باشلىق . ئۆزىمۇ تەقىقاتچى . بۇنداق بولۇشى ناتايىن ... ياق ، ئاسماندىكى كاككۇكمۇ يەرگە قونىدۇ . كونىلاردا «ئەرنىڭ بىر گەز پايتىمىسى سۆرىلىپ تۇرسمۇ ، شاھ مەلىكىسىنى ئالىمەن دېسە ئالىدۇ» دېگەن گەپ بار . بۇ ئەرنىڭ

ئىرادىسىگە باغلىق . توغرا مېنىڭ ئىرادەمگە باغلىق . ئۇ ئۆزىگە ئەنە شۇنداق تەسەللى بېرىشكىمۇ ماھىر . بىراق ، بەش يىلدىن بۇيانقى ئىزدىنىش يولىدا ، قىيىنچىلىققا دۇچ كەلگەندە ، ئۇمىدسىزلەنگەندە ، ئىلھام ۋە مەدەت بېرىپ ، ئاخىر مانا بۇ دەسلەپكى مۇۋەپپەقىيەتنىڭ ئىگىسى بولۇشقا زور تۇرتكە بولغان ، ئۆزىگە بەكمۇ كۆيۈمچان سۆيگىنى ئانارگۈل بار ئەمەسمۇ ؟ «ئېنېرگىيە ۋە ئۇنى تېجەش» مانا بۇ ھەقىقىي يارەمچىنىڭ يارەمى ئارقىلىق قولغا كەلگەنغۇ ؟ ھازىر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئىككى قىزنىڭ سېيماسىدىن تارتىپ ، مېجەز ـ خۇلقى ، ئاتا ـ ئانىسى ، ئائىلە ئەھۋالىغىچە سىلىشتۇرما بولۇپ ئۆتۈشكە باشلىدى ، ئانارگۈل قارامتۇلراق ، ئوقۇتقۇچى . پەردە ئاقپىشماق ، تەتقىقاتچى . ھە راست ، ئانارگۈلنىڭ ئىككى ئۇدۇل چىشى سېرىق ، پەردەنىڭ چىشلىرى ئۇنچىدەك . پەردەنىڭ ئاتا ـ ئانىسى چوڭ باشلىق ، ئۆيلىرى ئازادە ، سافا ، گىلەم ، تېلېۋىزور ، ئۇنىڭالغۇ ، ھەر خىل چوڭ ـ كىچىك ئەينەكلىك ئىشكاپ ، چامادان ، يەنە تېخى يېتىپ ئاشقۇچە ھوقۇق ... ئانارگۈلنىڭ دادىسى مېيىپ بولۇپ ياتقان كان ئىشچىسى ، ئانىسى ئائىلە ئايالى . ئۆيلىرى تار ھەم ئاددىي ، ئانىسىنىڭ ۋات ـ ۋات ، جالداڭ ، دادىسىنىڭ بېخىللىقىچۇ تېخى . ئاكىسىمۇ ئانىسىنىڭ ئۇششاق سۆزلۈكىدىن تېخىچە ئۆيلەنمەي قېرىپ كېتىپتۇ . راست ، كونىلاردا «خوتۇن ئالساڭ ئانىسىنى بىلىپ ئال» دېگەن گەپ بار . جەمئىيەتتە بۇ ئىشلاردىن خالىي بولۇش قىيىن . ئىش راستتىنلا شۇنداق بولىدىغان بولسا ، ياق چوقۇم شۇنداق ، پەردە بىلەن ...

ئۇ ئەنە شۇلارنى تاتلىققىنا خىيال قىلدى . بىراق يۇرىكىنىڭ بىر يەرلىرىدە ئانارگۈل سەيلە قىلاتتى . بەربىر يۇرەكتىن چىقىرىش كېرەك ـ تە ! ...

ئۇنىڭ قەلبىدە ئۆزىنىڭ تىرىشچانلىقى ، سادىقلىقى بىلەن ھۆرمەت قوزغاپ كېلىۋاتقان ، مۇھەببەت ئۇچقۇنىنى يانغىنغا

ئايلاندۇرۇپ كېلىۋاتقان سۆيگىنى ئانارگۈل بارا - بارا كۈز شامىلى ئۇچۇرۇپ كېتىپ بارغان چىگگىلىك ئۇرۇقىدەك ئۇچۇپ كېتىشكە باشلىدى . ئۆزىنىڭ ياشلىق گۈلى بىر كېپىنەك بىلەن ھەسەل ھەرىسى ئارىسىدا قالغاندەك ھېس قىلىشقا باشلىدى . ئۇ ئاخىر ئاددىي ، ئەمما ئۆزىگە سادىق مۇھەببىتىنىڭ كەشىنى توغرىلاپ قويۇش قارارىغا كەلدى . بىراق پەردە بىلەن يەكشەنبە كۈنى باغچىدا ئۇچراشقاندىن كېيىن ئاشۇنداق قىلىش كېرەك . ئۇ خېلى ئەتراپلىق ئويلىشىپ كۆردى .

*　　*　　*

لەرزان دولقۇنلاۋاتقان زۇمرەتتەك سۈزۈك كۆل سۈيىدە ئەكس ئېتىۋاتقان ھەرخىل گۈللەر تېخىمۇ پورەكلەپ ئېچىلىپ كەتكەندە ، ھەربىر بەرگىلىرى شەلپەردەك تىترەيتتى ، كۆلنىڭ نېرىقى تەرىپىدە باراقسانلاپ ئۆسكەن ۋە ئۆزىنى كۆتۈرەلمەي قالغان سۈت ئالما ئاستىدىكى يۆلەنچۈكلۈك ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ، پەردە بىر يىگىت بىلەن خۇشال مۇڭدىشىپ ئولتۇراتتى . پەردە يېڭى توي بولغان قىزدەك ، ئۆزى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان كىيىملىرىنى كىيگەنىدى . ئۇ بېشىغا چىمەن دوپپا ، ئۈچىسىغا قىزىل گۈللۈك نىلون ئارىلاش كوپتا ، زەيتۇن يوپكا ، پۇتىغا ئاق توپلەي كىيىۋالغان بولۇپ ، خۇددى پەردەك بولۇپ كەتكەنىدى . يېنىدىكى يىگىت بولسا ئاددىي شوپۇرلۇق كىيىم بىلەنلا ئىدى . پەقەت بېشىدىكى دوپپىسىلا يېڭى ئىدى .

نۇردۇن باغچىنىڭ ھەممە يېرىنى ئايلىنىپمۇ پەردەنى ئۇچرىتالمىغاندىن كېيىن ، كۆل تەرەپكە كەلدى . ئۇ كېلىپلا پەردە بىلەن ھېلىقى يىگىتنى كۆرۈپ ، داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى . ئەينى چاغدا ئۇ ھاياجان ئىچىدە يۈزلىرى قىزىپ ئوت ئالغان بولسا ، ئەمدى ھودۇقۇپ تاتىرىپ كەتتى .

— هه ، كېلىڭ نېمانداق قاراپ تۇرىسىز ؟ — دېدى پەردە ئورنىدىن تۇرۇپ ، يېگىتمۇ پەردە بىلەن تەڭلا ئورنىدىن تۇرۇپ نۇردۇن بىلەن كۆرۈشتى .

— ۋۇي ، مەن تونۇشتۇراي دېگۈچە كۆرۈشۈپ بولدۇڭلارمۇ ؟ سىلەر تونۇشامتىڭلار ؟ — سورىدى پەردە ھەيران بولۇپ ، نۇردۇننىڭ تىلى تۇتۇلۇپ زۇۋان سۇرەلمىدى . ھېلىقى يېگىت سەل تارتىنىش ئىچىدە سۆزلىدى .

— نۇردۇن دېسىڭىز ، مەن تېخى كىمكىن دەپ قاپتىمەن . بۇ بىزنىڭ ئانارگۈلنىڭ... كەل... كەلگۈسى يولدىشى... مېنىڭ ھە... مەن نېمە دېسەم بولار...

— هه ، مۇنداق دەڭ ، — پەردەنىڭ خۇشال كۈلكىسى ئەكس سادا پەيدا قىلىپ ، ئۇزۇنغىچە ياڭراپ كەتتى ۋە قارلىغاچتەك ۋىچىرلاپ سۆزلەشكە باشلىدى .

— نېمىشقا بۇرۇنراق ئۇقمىغاندىمەن ؟ ئانارگۈل بىلەن ئىككىڭلار مەندىن يوشۇرۇپ نېمە قىلاتتىڭلار ؟ خەپ ، ئانارگۈلنىڭ بۇرنىنى ئۇۋلىۋالمىسام ... هه راست ، ئانارگۈل قېنى ؟ نېمىشقا بىرگە كەلمىدىڭلار ...

نۇردۇننى تەر بېسىپ نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قالدى .

— هەي ، نۇردۇن ، نېمىگە خجىل بولىسىز ؟ بۇياقنى ئانارگۈلنىڭ ئاكىسى دەپ خجىل بولۇۋاتامسىز ؟ خجىل بولىدىغان گەپ يوق . بۇ تەبىئىي قانۇنىيەت ، مەن سىزگە تونۇشتۇراي ، بۇ ياق...

— بىز ئوبدان تونۇشمىز ، — دېدى يېگىت .

— ياق ، — دېدى پەردە كۈلكىسىنى بېسىپ ، — ئارىلىقتىكى تارتىنىش تۇگىسۇن ، مەن بىر تونۇشتۇرۇۋېتەي ، بۇ ياق ئانارگۈلنىڭ ئاكىسى ئابىت بولىدۇ . مېنىڭ ساۋاقدىشىم ھەم مۇھەببىتىم ، كۆمۈر كان ماشىنىسىنىڭ شوپۇرى . دادىسىنىڭ ئورنىغا ئورۇنلاشقان ، دادىسى مېيىپ ، ئەمدى ئانارگۈلنى

تونۇشتۇرامدىمەن ؟ ... ھا ...ھا ...ھا... «پەرىدە ، سەن نېمىدىگەن شوخ ھەم ئوماق . مېنىڭ قەلبىمدە ، سەن بىلەن ئۇچراشقاندىن تارتىپ قانداق ئارزۇلار ھۆكۈم سۈرمىدى . سەن شۇنچە ئېسىل ئائىلىنىڭ پەرزەنتى تۇرۇپ ، مەن خوتۇن چىقماي ئولتۇرىدۇ دېگەن ئاددىي شوپۇر ئابىتقا كۆڭلۈڭنى بېرىپسەن . سەن نېمىدىگەن ياخشى - ھە ؟ »

نۇردۇننىڭ قەلبىنى خىجىللىق ، پۇشايمان ئۆرتىدى . ئۇنىڭ ئۆزىدىن نەپرەتلەنگۈسى كېلەتتى . چۈنكى ئانارگۈلنىڭ ياردىمىدە قولىغا كەلگەن شان - شەرەپتىن مەست بولۇپ ، ئانارگۈلگە ۋاپاسىزلىق قىلماقچى بولغىنىغا نەپرەتلىنەتتى . ئۇ ئانارگۈلنى سېغىنىدى . پەرىدە نۇردۇننىڭ ئۆزىگە تۇغقان چىقىپ قالغىنىغا بەكمۇ شادلاندى .

خەير - خوش ، ئاپتاپپەرەسلىك

ئاپتاپپەرەس ئېچىلىپتۇ ،
گازىر بولىمەن دەپ .
چوكان - قىزلار ياسىنىپتۇ ،
ئەرگە تېگىمەن دەپ .

رىسالەت هازىر تازا ياسىنىپ ئەگرى - بۇگرى ، ئېگىز - پەس يولدا توپا باسقان يېڭى ۋېلىسىپىتىگە مىنىپ كېتىۋاتىدۇ . يېشىل تۇكلۇك يوپۇرماقلىرى شەبنەمدە پارقىراپ ، ساپسېرىق ئېچىلغان ئاپتاپپەرەس گۈللىرى سەھەردىكى قۇياشقا تەلمۇرۇپ پارقىراپ كەتكەنىدى . يول بويىدىكى ئورمان بەلبېغى ئاپتاپپەرەسلەر بىلەن تولغان . ئەتىگەنده مەكتەپكە بېرىشتىن ئىلگىرى قوي ، كالىلىرىنى باقىدىغان دېھقان بالىلىرى قارا قىل قومۇش ئۈنۈپ كەتكەن ئېگىز دۆڭگە چىقىۋېلىپ ئىسقىرتىشىپ ، ناخشا ئېيتىپ ، بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ ، قوغلىشىپ يۈرۈشىدۇ . يول بويى ئېچىلىپ كەتكەن ساناقسىز ئاپتاپپەرەس گۈللىرى ئۈستىده ، هەسەل هەرىسى ، كېپىنەك ، گۈلگە ئامراق قۇشقاچلار ئېگىز - پەس ئۇچۇپ يۈرۈشىدۇ . پادىچى بالىلار رىسالەتنى يىراقتىن كۆرۈپلا چۇرقىرىشىپ ، بەس - بەسته يۇقىرىقى قوشاقنى توۋلىشىپ كۈلۈشتى .

رىسالەت راست ئەرگە تەككىلى ياسىنىۋالدىمۇ؟ ياق ، ئۇنىڭ ئېرى بار ، ئەمما ئۇنىڭ نەزىرىدە يوق . ئۇ ئەرگە پەقەت مەجبۇرىيەت ئاستىدىلا تەككەن . ئۇ ئالدىنقى يىلى پېداگوگىكا مەكتىپىنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈرگەنىدى . يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسىغا بولغان ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن جىگدىلىك يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى بولدى . يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئۇزۇنتۇرا ، تارىشا يۇز ، ھەم ئورۇق ، ھەم قورۇق مۇدىرى چىرايىغا كۈلكە ئۈلاشتۇرۇپ تۇرۇپ ئۇنى كۈتۈۋالدى . باشقا ئوقۇتقۇچىلار ئادەتتىكىچە كۆرۈشتى . قىز - چوكان مۇئەللىملەر ھەسەت قىلغاندەك قىلىشتى ، ياش مۇئەللىملەر بۇ چىرايلىق قىزنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە تىكىلىشىپ سالاملاشتى . رىسالەت ئايال ئوقۇتقۇچىلار بىلەن قول ئېلىشىپ مەكتەپ كۈرۈشۈۋاتقاندا «ئىچى كۆيەك ، قارا بۇس مۇدىرنىڭ يۈزىگە كۈلگە يۈگۈرگىنىنى بۈگۈن كۆرۈپتىمەن ، سەت قورۇقنىڭ كۆزى پارقىراپ كېتىپتىغۇ تېخى» دېگەن پىچىرلاشلارنى ، ئاندىن «ۋاي خۇدايىم ، قىز بالا تۇرۇپ سەتلىشۈاتقىنىنى ، ئەرلەر بىلەنمۇ قول ئېلىشۈاتىدۇ . ئەرلەر قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈشتىن نومۇس قىلسا ، ئۇنىڭ غەم تارتماي قول ئۇزىتىۋاتقىنىنى ، ۋاي ئۆلەي ، تازا بىر كۆرسەم خۇمار ئوخشىمامدۇ ، ھەممىدىن يامىنى چېچىنى كېسىپ بىر سەت سولتەك بولۇۋاپتۇ . ئاتا - ئانىسى يوق بىر نېمىمىكىن ، ئۆز مىللىتىنى ئۇنتۇغانلاردىن بىرى كەپتۇ - دە ، قاراپ تۇرۇڭلار ، سىنىپتا بالىلار بېشىغا چالما ئاتمىغىنىنى كۆرەي ، بۇ يەردىكى ھەممە خەق قارغايدۇ» دېگەن گەپلەرمۇ قۇلىقىغا كىرىپ تۇردى .

رىسالەت دەسلەپتە سىنىپقا كىرگەندە بالىلار «ئەردەك خانىم» دەپ دەرسىنى ئاڭلىماي خاپا قىلدى . مۇز قاپاق ، قارا بۇس مۇدىر بالىلارغا تولا سۆزلەپ دەشنام بېرىپ ، بالىلارنىڭ ئۆپكىسىنى باستى . كېيىنچە بالىلار رىسالەتكە كۆنۈپ قېلىشتى . ھەتتا ئۇنىڭغا

نۇرغۇنلىرى ئامراق بولۇپ قېلىشتى . چۈنكى ئۇ بالىلارغا ئەدەبىيات دەرسى بەرگەندىن باشقا ، يەنە رەسىم سىزىش ، ناخشا ئېيتىش ، ئۇسسۇل ئويناش ، بەل تولغاش ئۇسسۇلى قاتارلىقلارنى ئۆگىتىپ قويدى . بۇ ئىشلار مۇدىردىن تارتىپ پۈتۈن ئوقۇتقۇچىلارغا قەدەر يېقىمدى . يېڭى كەلگەن بۇ مۇئەللىمنىڭ ئىشلىرى يېزىلارغىچە تارقىلىپ خەقنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى . مۇئەللىمنىڭ كىيىنىش ـ ياسىنىشلىرى ، ئەرلەر بىلەنمۇ ئەركىن سۆزلىشىپ ، كۈلۈشۈپ ، چاقچاقلىشىشلىرى ، چېچىنى كېسىۋېتىپ ، بەدىنى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ، بەدىنىگە لىق كېلىدىغان كۆڭلەكنى كىيىپ يۈرۈشلىرى كىشىلەرگە غەلىتە تۇيۇلدى . رىسالەتنى قارغاپ يۈرۈشكەن يېزىلىقلار بالىلارغا رەسىم سىزىشنى ، بەل تولغاش ئۇسسۇلىنى ئۆگەتكەن بۇ خانىمنى ئەيىبلەشتى . ئۇلار بامداتتىن كېيىن قارغىش ئاچچىقلىرىغا پايلىيالماي بۇ «هاياسىز» خانىمغا ئەدەپ ـ قائىدە ئۆگىتىش ئۈچۈن ۋەكىل سايلاپ ئەۋەتىشتى . ۋەكىللەر غەزەپ بىلەن كۆپۈكلىرىنى چاچرىتىشىپ بۇ خانىمنىڭ بىرىنچىدىن ، بېشىغا ياغلىق ئارتىپ مۇسۇلمان ئۇيغۇرلىرىدەك يۈرۈشىنى ، ئىككىنچىدىن ، ئەتىگەندە يېزىنىڭ ئاپتاپپەرەسلىكىدە كېپىنەكتەك ئېگىز ـ پەس ئەگىپ يۈرمەي نامازغا ئوقۇشىنى ، ئۈچىنچىدىن ، گۆدەكلەرگە رەسىم سىزىشتەك خۇدا راۋا كۆرمەيدىغان گۇناھلىق ئىشنى ئۆگەتمەسلىكىنى ، مۇسۇلمان ئۇيغۇرلىرىغا يات ئۇسسۇلنى ئۆزىمۇ ئويناماسلىقىنى ، بالىلارغىمۇ قەتئىي ئۆگەتمەسلىكىنى ، ئەگەر يەنە شۇنداق قىلسا يېزىلىقلارنىڭ يۈز ـ خاتىر قىلمايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى . قارا بۇس مۇدىر بىلەن باشقا ئوقۇتقۇچىلار جامائەت ۋەكىللىرىنىڭ بۇ پىكىرلىرىنى ناھايىتى ئورۇنلۇق دەپ قاراپ تىزلىرىغا شاپىلاقلىشىپ كېتىشتى . مۇدىر ئوقۇتقۇچىلار يىغىندا يۇقىرىقى ئىشلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، رىسالەتكە يۈمشاق تەلەپپۇزدا پەند ـ نەسىھەت بەردى . ئۆپكىسىنى باسالماي تۇرغان خانىملار ، خوتۇنلۇق ، خوتۇنسىز ياش يىگىتلەر ،

سوپى مىجەز پىشقەدەملەر تەرەپ - تەرەپتىن ئېغىز ئېچىشىپ ، كۆڭلىگە پۇكۇپ قويۇشقانلىرىنى رىسالەتىنىڭ ئۇستىگە تاش ئورنىدا ئاتاتتى ، بەزىلىرى يۇڭ توقماق ئورنىدا سوقتى . يەنە بەزىلىرى نەشتەر ئورنىدا سانجىدى . تۇز كۆڭۈللۈك بىلەن دېگەنلەرمۇ بار ، ئەلۋەتتە . شۇنىڭدىن كېيىن رىسالەت بىر ھەپتىگىچە جىمىپ كەتتى . شوخلۇقىمۇ خېلىلا بېسىقىپ قالدى . بېشىغا ياغلىق چىقتى . لېكىن ، ئۇ ئاپتاپپەرەسلىكتە ئەگىپ يۇرۇشتىن قالمىدى . شۇڭا يېزىلىقلار ئۇنىڭغا ئاپتاپپەرەس خانىم دەپ لەقەم قويدى . بۇنى ئەلۋەتتە ئۇلار چوڭقۇر مەسخىرە مەنىسىدە پەخىرلىنىپ دېيىشەتتى . مانا شۇ مەزگىلدە قارا بۇس مۇدىرنىڭ ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ تارىخ فاكۇلتېتىدا نەچچە قېتىم قاتلاپ ئوقۇپ يەنىلا لاياقەتسىز بولۇپ قېلىپ مەكتەپتىن قايتۇرۇلغان مەرۇپ ئىسىملىك ئۇزۇنتۇرا ئويۇنچى ئوغلى كەلدى . بىتەلەي ستۇدېنت بولۇپ قايتىپ كەلگىنى بىلەن يۇرتىدا رىزقى كەڭرى بولدى . نەچ ئۇنىڭ قايتۇرۇلۇشى دادىسىنىڭ ئاپتونوم رايوندىكى باشلىق ساۋاقدىشىنىڭ ھاۋالىسى بىلەن ناھىيىلىك مائارىپ ئىدارىسىگە باشلىق قىلىپ ئۆستۇرۇلگەن چاغقا توغرا كەلدى . ناھىيىدىكى نۇقتىلىق ئوتتۇرا مەكتەپتىن تارتىپ ئادەتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرگىچە ھەممىسى بۇ بالىنى ئۆزلىرىگە ئوقۇنقۇچىلىققا تەقسىم قىلىپ بېرىش ھەققىدە ئىدارە باشلىقىغا ئىلتىماس يېزىشتى . ئەمما بۇ شەرەپ ناھىيىنىڭ نۇقتىلىق ئوتتۇرا مەكتىپىگە مەنسۇپ بولدى . قارا بۇس مۇدىر مائارىپ ئىدارىسىگە باشلىق بولغاندىن كېيىنمۇ جىگدە يېزىسىدا يىللاردىن بېرى تېرىپ يەۋاتقان ئون نەچچە مو يېرى ، ئىككى مو بېغى بار ، يېڭىدىن ياسىغان ھەشەمەتلىك ئۆيىنىڭ مېھرىدىن كېچەلمەي ئۆيىنى جىگدە يېزىسىدىن كۆچۈرمىدى ھەم ئۆزىنىڭ كونا مەكتىپىنى نۇقتا قىلىپ تۇتتى . مائارىپ ئىدارىسىنىڭ جېپ ماشىنىسى ھەر كۈنى ئون بىر كىلومېتىر توپىلىق كاتاڭ يولىنى بېسىپ قارا بۇس مۇدىرنى ئەتىگىنى ئىدارىگە ئاپىرىپ ئاخشىمى

ئۆيگە ئەكىلىدۇ . قارا بۇس مۇدىر ئەنئەنىۋى ئادىتى بويىچە جىگدە يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ پارتىيە ياچېيكا يىغىنىغا قاتنىشىپ ، يەتتە نەپەر پارتىيە ئەزاسىغا پارتىيە تۇرمۇشىدىن دەرس ئۆتۈشنى قەتئىي تاشلىمىدى . بۇ ئىش يازغۇچى بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغان رىسالەتتە چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى . ئۇ ئاپتاپپەرەسلىككە بېرىپ ، ئاشۇ خۇشپۇراقلار ئىچىدە ھەسەل ھەرىسى ۋە كېپىنەكلەرنىڭ ئۇچۇشىغا قاراپ ئولتۇرۇپ يازىدىغانلىرى ئۈستىدە ئويلىنىشقا ، خىيال سۈرۈشكە ، بىر نەرسىلەرنى يېزىشقا كۆنۈپ قالدى . بۇ يەرگە كەلسىلا يازغۇسى كېلىپ تۇرىدۇ . قەلەمنى تاشلىغۇسى كەلمەيدۇ . ئۇ جىگدە يېزىسىغا كەلگەندىن كېيىن خېلى كۆپ ھېكايە يازدى ، بەزىدە شېئىرلارنىمۇ يازدى . يازغانلىرىنىڭ بەزىلىرى ئېلان قىلىنىدى . ئۇ ئەمگىكىدىن بەكمۇ خۇشال بولدى . يەنە بىر مەزگىلدىن كېيىن جىگدە يېزىسى ھەققىدە رومان يېزىشنى ، مانا مۇشۇ ئاپتاپپەرەسلىكنى چوقۇم ئەڭ ئېسىل تىل بىلەن گۈزەل جەننەت قىلىپ تەسۋىرلەشنى كۆڭلىگە پۈكتى . رىسالەت بىلەن مەرۇپنىڭ خېلى كۆپ ئوخشاشلىقى بار ئىكەن . مەرۇپمۇ ناخشا ـ ئۇسسۇلغا ، بولۇپمۇ بەل تولغاش ئۇسسۇلىنى ئويناشقا ئامراقكەن . بۇرۇن ئۇ مۇشۇ يېزىدىكى تەڭتۇشلىرى بىلەن مەسچىتكە كىرىپ نامازغا ئوقۇغان ، رامزاندا روزا تۇتقان بولسىمۇ ، ھازىر يېزىدىكى ئاغىنىلىرىنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ ، كىرپە تىكىنىدەك چاچلىرىنى ئۈستۈرۈپ يالاڭباش يۈرىدىغان ، قوينىڭ ئاچچىق ئۇچىيدەك تار شىم كىيىۋېلىپ ، ئالا ـ بۇلماچ تار كۆينەك كىيىۋالىدىغان بولدى . مەرۇپمۇ شېئىر يازىدىغان بولغاچقا ، رىسالەت بىلەن جەمئىيەت ۋە ئادەملەر ھەققىدىكى قاراشلىرىنى سۆزلىشەتتى . ئۇلار ئىككىسى يېزىلىقلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ يۇرۇش ـ تۇرۇشلىرىغا قارىتا تۇتقان مۇئامىلىسى ھەققىدە دەرد تۆكۈشتى . ئەدەبىيات توغرىسىدا قىزغىن مۇنازىرىلەشتى . ئۇنىڭلۇنى قويۇپ تانسا ئويناشتى . خاراكتېردىكى ئوخشاشلىق ئۇلارنى يېقىنلاشتۇردى ، باردى ـ

كەلدىسى قويۇقلاشتى ، ئاستا ـ ئاستا ئامراقلىشىپ كەتتى . ئۇزاق ئۆتمەي ، رىسالەتتە تۇيۇقسىز ئۆزگىرىش بولۇپ ، مىجەزى غەلىتىلەشتى ، چىرايى سۇندى ، ئۆزىنىڭ ھامىلىدار بولغانلىقىنى سېزىپ ، قورققىنىدىن ئۆزىنى يوقاتتى . ئۆزىدىنمۇ ، مەرۇپتىنمۇ قاتتىق نەپرەتلەندى . رىسالەت مەرۇپنى كۆرسىلا كۆڭلى ئېلىشقاندەك بولۇپ ، پۈتۈن ۋۇجۇدى تىترەپ غەزىپى ئۆرلەپ ، چىرايى تاتىرىپ كېتىدىغان بولدى . رىسالەتنىڭ ئۆيى ناھىيە بازىرىدا بولۇپ ، ئاتىسى مىسكەر ئىدى . بۇ سەتچىلىك پەقەت ئىككىسىنىڭ تويىنى قىلىش بىلەنلا ھەل بولدى . قارا بۇس مۇدىرىنىڭ بۇ قېتىم ئوغلىغا تازا غەزىپى كەلدى . ئوغلى ئۇنۇۋىرسىتېتتىن قوغلانغاندىمۇ بۇنچىۋالا غەزەپلەنمىگەنىدى . بۇ قېتىم رەسمىي غەزەپلەندى . ئاچچىق يۈتۈپ ، قار ـ مۇز يېغىپ تۇرىدىغان چىرايى تېخىمۇ بەتتەرلەشكەن ھالدا تويىنى تۇگەتتى . ئەسلىدە ئۇ ھاكىم بىلەن قۇدىلاشماقچى بولغانىدى . ھاكىم بىلەن سافادا كېرىلىپ ئولتۇرۇشۇپ ، بالىلىرى توغرىسىدا سۆزلەشكەندە ، ھاكىم ئۇنىڭغا بۇ ئىشنى پۈرتىپ بېشارەت بەرگەنىدى . بۇ ئىشتىن ئۇ تەمە قىلىپ كەلگەن ئامەتنىڭ ئەمدى ئۆز قولىغا كېلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەنىدى . ئوغلى دېگەن بەتبەختىنىڭ بۇنداق ئىش چىقىرىپ ئۆزىنىڭ يۈزىنى تۆكۈشىنى ئەسلا ئويلىمىغانىدى . تويدىن كېيىن ھاكىم ئۇنىڭغا سۆروۈن قاراۋاتقاندەك كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى . مەرۇپ ئاتىسىنىڭ بۇ غەرىزىنى ئانىسى ئارقىلىق ئۇققان بولۇپ ، كالپۇكىنى چىشلەپ تۇرۇپ ، رىسالەت بىلەن ئەسلىدىمۇ توي قىلىش نىيىتىنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتتى . شۇنىڭ بىلەن بۇ ئائىلىدە رىسالەتكە بولغان مۇئامىلە بارغانچە سوغۇقلاشتى . ئۇلارنىڭ نەزىرىدە رىسالەت مەجبۇرىيەت ئاستىدىلا بۇ ئۆيگە كىرەلىگەن ئون بەش كۈنلۈك كېلىن ھەم خوتۇن بولۇپ قالدى . قېينانىسى ئۇنى قۇل ئورنىدا ئىشلەتسە ، ئېرى ئۇنى ئەسكى چاپان ئورنىدا كۆردى . رىسالەت بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنسىز يېغا ، چەكسىز ھەسرەت

بىلەن كۆتۈرۈشكە مەجبۇر بولدى . ئەدەبىيات ، يېزىش دېگەنلەر ھازىر ئۇنىڭ نەزىرىدە شېرىن چۈشكە ئايلىنىپ قالدى . ئېرىنىڭ ھازىر ھاكىمنىڭ قىزىنىڭ كۆيدۈم - پىشتىم دەپ يۇگۈرۈپ يۈرگەنلىرىنى ، چاكىنا قىلىقلىرىنى ، خۇشامەتلىرىنى كۆرۈپ ، يازغۇسى كېلىدۇ ، پۈرسەت ئىزدەيدۇ . بۇنداق بۇرۇقتۇملۇقتىن قۇتۇلۇشنى ، پاتراق ئەركىن بولۇشنى كۈتىدۇ . مۇشۇنداق بىر چاغدا رىسالەتنىڭ بىر ھېكايىسى ژۇرنالدا ئېلان قىلىندى . بۇ خەۋەر بىردەمدە يېزىدىكى ھەممە ئادەمنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قالتىق غۇلغۇلا قوزغىدى . ھېكايىنىڭ مەزمۇنى يېزا باشلىقىنىڭ تېتاك تومۇرىغا تېگىپ كەتكەچكە «ھەتتا مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بولسىمۇ قورقمايمەن ، ئۆيىنى چېقىۋېتىمەن ، كۆچۈرۈۋېتىمەن» دەپ داۋراڭ سالدى . تېرىپ يەۋاتقان ئون مو يېرىنى تارتىۋالدى . بۇ ھېكايىدە يېزا باشلىقىنىڭ ئىنىسىنىڭ تويى بولغاندا پۇتۇن يېزىدىكى ئوتتۇز يەتتە كەنتتىكى توقسان بىر مەسچىت جامائىتىنىڭ ھەربىرىدىن بەش يۈەندىن پۇل يىغقانلىقى ، پۇل بېرەلمىگەن نامراتلارغا ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ ئارىلىشىشى ئارقىلىق كۈزدە كېۋەز سانقاندا پۇلنى قايتۇرۇشنى شەرت قىلىپ پۇل يىغقانلىقى ، بۇنداق پۇل يىغىشنىڭ پۇتۇن يېزىدا ھەممە كەنت مەسچىتلىرىدە ئوخشاش بولغانلىقى ، تويغا ھەر بىر مەسچىتنىڭ ئىمامىلىرىنىڭ باشچىلىقىدا يىغىلغان پۇلغا ئون سەككىز كالا ، قىرىق توققۇز قوي سېتىۋېلىنغانلىقى ، يېزا باشلىقىنىڭ ھەربىر ئىمامغا بىر كىيىملىكتىن سارجا قويغانلىقى قاتارلىقلار يېزىلغانىدى . بىرمۇنچە يېزىلىقلار «بۇ ئىش راست ، ئەمما بۇنىڭ يالغان يېرى ، بۇ ئىش بۇلتۇر بولغان ئەمەس ، بۇ يىل ئەتىيازدا بولغان ، بىزنىڭ يېزىنىڭ ئېتى جىگدە تۇرسا ، سۆگەت دەپ يېزىلىپتۇ . يېزا باشلىقىنىڭ ئېتى مۇھەممەت تۇرسا ، ئەيسا دەپتۇ ، بۇنى يازمىسىمۇ بولاتتى ، يېزىپ نېمە قىلىدۇ ، ھۆكۈمەت ئۇ خېنىمنى مۇكاپاتلاپ ئاۋۇ غوجامنىڭ ئەملىنى ئېلىۋېتەرمىدى ؟»

دېيىشتى . بۇ خاپىلىق بىلەن مەرۇپ رىسالەتنى ئۇرۇپ كەتكۈزۈ-ۋەتتى . رىسالەت يامانلاپ كەتكەنلىكى ئەتىسى ئۇنلۇك يەنە بىر ھېكا-يىسى گېزىتتە ئېلان قىلىندى . بۇنى كۆرۈپ خەلق ساغرىسىغا شاپىلاقلاپ كۈلۈشتى . رىسالەتنىڭ قېينانىسى رەڭگىرويى تېخىمۇ قارايغان ھالدا كەيپى بۇزۇلۇپ ، گېزىتنى پۇرلەپ ئوغلىنىڭ يۈزىگە ئاتتى . «ئۇ سېپىق پاسكىنىنىڭ خېتىنى ھازىرلا بېرىۋەت ! ئۇنداق ئالۋاستى مېنىڭ كېلىنىم ئەمەس . خەپ ، مەن ئۇنى پاشىلىق زەي-لىككە ھەيدىۋەتمەيدىغان بولسام ، ئەمدى يازمىغان مەن قالدىمما ؟... خەپ » دەپ جېنىنىڭ بارچە ۋارقىرىدى . بۇ ھېكايىدە ، بىر مەكتەپ مۇدىرىنىڭ دائىم پارتىيە ئەزالىرىغا يىغىن ئېچىشقا ئامراقلىقى ، يىغىندا سۆزلىگەن ھەر بەش ئېغىز سۆزىنىڭ ئىككى ئېغىزىدا پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئىستىل مەسىلىسى سۆزلىنىدىغانلىقى ، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ خەلق مەنپەئىتى ، كوللېكتىپ مەنپەئىتى ، دۆلەت مەنپەئىتىنى جان تىكىپ قوغداش كېرەكلىكى ، ئالاھىدە بولۇۋالماسلىقى توغرىسىدا تەربىيە بېرىدىغانلىقى ؛ بىر قېتىم كىچىك بالىسى ئوينايدىغان كونا بىر ۋاسكېتبول تېشىلىپ كېرەكتىن چىققاندا ، ئۇنى بىر ئوقۇنقۇچىغا كۆتۈرتۈپ ، مەكتەپنىڭ خوجىلىق خادىمىغا ئاپىرىپ توپنى مەكتەپنىڭ سېتىۋالغان توپى ھېسابىدا قىلىپ ئۆزىگە يېڭى ۋاسكېتبولنىڭ يىگىرمە سەككىز كوي نەچچە مو پۇلىنى بېرىشنى دېگەنلىكى ، خوجىلىق خادىمى تەڭقىسلىقتا بىرەم قىزىرىپ ، بىرەم تاتىرىپ بىر ھازا تۇرغاندىن كېيىن ، توپنى ماگىزىندىن سېتىۋالغان ھۆججەت بولمىسا ھېسابتىن ئۆتمەيدىغانلىقىنى دېگەندە ، مۇدىرىنىڭ قارىداپ كېتىپ بىرەم ئويلانغاندىن كېيىن بىردىن چىرايى ئېچىلىپ ، ئاتىسى ماگىزىندا ئىشلەيدىغان يەنە بىر ئوقۇنقۇچىغا ئاتىسىدىن بىر توپنىڭ ھۆججىتىنى ئەكەلدۈرۈپ ، ھۆججەتنى ئۆتكۈزۈپ ، پۇلنى ئېلىۋالغانلىقى ، بۇلتۇر ئاشۇ كونا توپنى مۇدىرىنىڭ «بالام ئوينىسۇن» دەپ خوجىلىق مۇدىرىدىن ئاچىقىپ كەتكەنلىكى ، بۇ

ئـــش ئـۇچۇن خـوجـــلـىق خادىمىنىڭ قاتتىق ئەجەبلەنگەنلىكى قاتارلىقلار يېزىلغانىدى . قارابۇس مۇدىر يەنە ۋارقىراپ كەتتى :

— بۇ ئىشلارنى ئۇ ئالۋاستى نەدىن بىلىدۇ ؟ بۇنى چوقۇم ئاشۇ خوجىلىقتىكى قانجۇق دەپ بەرگەن گەپ . ئىسمىنى ئۆزگەرتىۋالغان بـــلـــەن بـــلـــمـــەي قـــالامـــتـــم... ئۇ لالمىنمۇ يىراق سازلىققا يـــۆتـــكـــۈەتمەيدىغان بولسام خەپ ، ھېسابىنى تەكشۈرۈپ بويىنىغا توقۇناق چىقىرىپ ، نوخلىسىنى ئېلىۋەتمەيدىغان بولسام ...

ر ـــســـالـــەت نـــېـــمـــشقا ياساندى ؟ ئەركىن بولغانلىقى ئۈچۈن يـــاســـانـــدى . كـــۆڭـــلـــدىـــكـــى بـــارلـــىق غـــەم ـ قايغۇ تۇمانلىرى كـــۆتـــۈرۈلـــگـــەنـــلـــىـــكـــى ، يۈرىكىنى سىقىۋالغان تۆمۈر بارماقتىن قـــۇتۇلغانلىقى ئۈچۈن خۇشال بولۇپ ياساندى . ھاياتىنىڭ تۇنجى قەدىمىدە ئېرىشكەن بەختسىزلىكتىن قۇتۇلغانلىقى ، يىراق يېزىدىكى يـــېـــڭـــى مـــەكـــتـــەپـــكـــە كـــېـــتـــىـــۋاتـــقـــانـــلـــىقى ئۈچۈن ياساندى . ئۇ ئـــاپـــتـــاپـــپـــەرەسلىككە تىكىلىپ تۇرۇپ ، چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن دېدى :

«خەير ـ خوش ، ئاپتاپپەرەسلىك» .

بىزنىڭ ئۆرۈك

مېنىڭ بۇ يېزىغا كەلگىنىمگە ئىككى ئايدىن ئاشتى . يېزىنىڭ ساپ ھاۋالىق باغلىرى ، تېرەك ـ بوستانلىق يوللىرى ، ئاق كۆڭۈل ساددا ، چاقچاقچى دېھقانلىرى مېنى ئۆزىگە رام قىلىۋالغانىدى . ئەمما ئۆيۈمنى سېغىندىم ، ئۆيۈمدىكى ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا قالغان پاقلاندەك ئوغلۇمنى سېغىندىم . مانا بۇگۈن ئانىسى ئۇنىڭ يالىڭاچ ھالەتتە چۈشۈرۈلگەن سۈرىتى بىلەن بىر پارچە خەت ئەۋەتىپتۇ . ئوغلۇم ھەيران بولغان ھالدا سۈرەت تارتىش ئاپپاراتىغا قارىغان بولسا كېرەك ، ئۇنىڭ روھىي ھالىتى ناھايىتى تەبىئىي چىقىپتۇ ، تولىمۇ سۆيۈندۈم . ئۇنىڭ يۇمىلاق يۈزى ، بوغۇم ـ بوغۇم بولۇپ كەتكەن تېنىگە قاراپ ، خۇشاللىقىمدىن كۆزۈمگە ياش كېلىپ قالدى . بىر چاغلاردا تورۇسقا ئېسىلغان ، بەدىنىمگە تۆمۈر قىزىتىپ ياغقان ، تاغارغا سولاپ كالتەكلىگەن چاغدىمۇ كۆزۈمدىن مىت قىلىپ بىر تامچە ياش چىقمىغانىدى . ئاتىلىق مېھرىدىن تامچىغان سېغىنىش شەرىبتىنى قانداقمۇ كۆز يېشى دېگىلى بولسۇن . تېخى تىلى چىقمىغان ئوغلۇم يېنىمدا بولغان بولسا قانچىلىك سۆيۈپ باغاشلاپ كېتەتتىم ـ ھە ؟ مۇشۇ كۈنلەردە كىچىك بالىنى كۆرسەملا يۈگۈرۈپ بېرىپ كۆتۈرۈۋېلىپ ، چاتىرىقىغا سۆيگۈملا كېلىدۇ . مەن ئوغلۇمنىڭ سۈرىتىگە تويماي سۆيۈپ كەتتىم . يۈرىكىمگە ، يۈزلىرىمگە سۈركەپ كەتتىم . ئايالىم خېتىدە ، «بالىمىزغا تۈنجى

قېتىم دادا دەپ تىل چىقتى» دەپ يېزىپتۇ . ھازىر ئوغلۇمنىڭ مېنى «دادا» دەپ چاقىرغان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم . گەرچە ئۇنىڭ ئاۋازىنى قىياس قىلالمىسامۇ ، لېكىن بۇ يەردىكى يېڭى تىلى چىققان بوۋاقلارنىڭ ئاشۇ ئاۋازىنى ئوغلۇمنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاتتىم . «دادا» دەپ چاقىرغان ئاۋازى مېنىڭ ئاتىلىق غۇرۇرۇمنى قانچىلىك يۇكسەكلىككە كۆتۈرۈۋەتكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدۇردى . بۇ مېنىڭ تۇنجى پەرزەنتىم . يېشىم خېلى بىر يەرگە بارغاندا پەرزەنتلىك بولدۇم ، مەكتەپ پۈتتۈرۈپ بوسۇغىدىن بىر پۈتۈمنى ئالا ـ ئالمايلا ، ئاۋۇال تەنقىد ـ كۆرەشكە يولۇقتۇم ، ئاندىن كېيىن گۈندىخانىغا كىرىپ قېلىپ ، ھاياتتا ئىز قالدۇرۇش پۇرسىتىدىن مەھرۇم بولدۇم . ھەتتا ھاياتىمدىنمۇ ئۈمىد ئۈزدۈم . ئۆمرۈمنىڭ يېرىمى تۈگەپ ، قىران مەزگىلىم كېتىپ ، قىرو مەزگىلىمدە تاسادىپىي «سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىنغان» مەنىدەك «قەبىھ جىنايەتچى» كەچۈرۈم قىلىنىپ ، قەپەستىن ئوچۇقچىلىققا ، قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا چىقتىم . ياشاشقا يەنە ئۈمىد تۇغۇلدى . بەختلىك ئائىلىگە ، مانا ئەمدى بولسا تۇنجى پەرزەنتكە ئىگە بولدۇم . ئاشۇ بالامدەك نەۋرە كۆرىدىغان چېغىمدا مۇشۇنداق ئىش بولدى . ھەرھالدا ئاشۇ نۇرغۇنلىغان شۇكۇركەش بەندىلىرىمىزدەك ئولتۇرۇشنى خالىمايمەن . ئوبدان ياشايمەن ، بەلكى ئىز قالدۇرۇپ ياشايمەن…

ئايالىمغا جاۋاب خەت يېزىۋاتقىنىمدا ، ئون ئالتە ياشلاردىكى بىر دېھقان بالىسى كەيپىمنى بۇزۇپ ئىشكىنى تاراڭ ـ تۇرۇڭ ئېچىپلا ھەجىيىپ كىرىپ كەلدى . ئىمانىم قىرىق گەز ئۇچتى دېسەم بولار ، ئىشقىلىپ ، سەپرايىم ئۆرلەپ قەلەمنى «تاراققىدە» ئۈستەلگە تاشلىدىم . قەلەمنىڭ ئاۋازى ئىشكىنىڭ تاراقلىشىغا يەتمەسمۇ ، لېكىن ھەجىيىپ كىرىپ كەلگەن بالىنى ھودۇقتۇرۇۋەتتى . ئۇنىڭ قولىدىكى كونا ، ئەمما پاكىز ئاق شاپاق دوپپىسىغا سېلىنغان ۋىلىلداپ سۇيى تېمىپ تۇرغان جانان ئۆرۈك

يەرگە چۈشۈپ توپىدا دومىلاپ ھەر تەرەپكە چېچىلىپ كەتتى . بالا قورقۇپ كەتكەنلىكتىن تۇرۇپلا قالدى . بۇنداق چاغدا چىرايىمنىڭ قانچىلىك سەت تۇرۇلۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئۆزۈم بىلىمەن . مەھەللىمىزدە ئايالار بالىلىرى يىغلاپ كەتسە ، مېنى كېلىۋاتىدۇ دېسە بالىلىرى يىغىدىن توختايدۇ . ئەسلىدە مەن خېلى چىرايلىق يىگىت ئىدىم . چىرايلىق ۋاقتىمدا «سېسىق ئالۋاستى» بولۇپ تۇرمىگە كىردىم . مانا ئەمدى ھەقىقىي ئالۋاستى قىياپىتىگە كىرگىنىمدە «ئاق ئادەم» بولۇپ ، قايتىپ چىققانىدىم . ئاچچىقىم كەلسە ئاجايىپ قورقۇنچلۇق بولۇپ كېتەتتىم .

مەن شۇئان پۇشايمان قىلىپ خجىل بولۇپ ، كۈلۈمسىرەپ بېرىپ ھېلىقى بالىنىڭ يالاڭبېشىنى سىلاپ قويۇپ ، ئۆرۈكلەرنى تەرگىلى تۇردۇم . بالىمۇ تېرىشكە باشلىدى .

— ماڭا ئېلىپ كەلگەنمىدىڭ ؟

— ھەئە ، سىلىگە ئەكەلگەن .

— ئاپىلا ، مەن تازىمۇ ھاماقەت ئىكەنمەن ، رىزقىمغا توپا چاچقىنىمنى ، سېنى قورقۇتۇۋەتتىم ـ ھە ! بىزنىڭ شەھەردە بىر كىم ئۆيگە كىرسە ئاۋۋال ئىشىكنى قاقىدۇ ، ئاندىن ئۆيگە كىرىدۇ .

— مەنمۇ كىنودا كۆرگەن .

— ھە ، سەنمۇ كۆرۈپتىكەنسەن ، مېنىڭچە بۇ ياخشى ، يېزىدا بولسا ئۇنداق قىلمايدۇ . پەقەت ئىشىك تۇۋىدە ئىت بولسا قورقۇپ ئۆي ئىگىسىنى چاقىرىدۇ ، بولمىسا كىرىۋېرىدۇ . شۇنداققۇ ، مېنىڭ ئېسىمدە يوق ، خاپا بولمىغىن .

— ياق ، خاپا بولمايمەن ، — دېدى بالا كۈلۈپ تۇرۇپ ، ئۇ دوپپىسىدىكى ئۆرۈكنى ياتقىمدىكى قاچىغا تۆكۈپ يۇدى ، ئاندىن ئالدىمغا قويۇپ :

— قېنى يەپ باقسىلا ، بىزنىڭ يېزىنىڭ بۇ ئۆرۈكى بەكلا تاتلىق ، مەن بەك ئامراق . ھېچقانداق يەرنىڭ ئۆرۈكى بىزنىڭ يېزىنىڭ ئۆرۈكىگە يەتمەيدۇ ، — دېدى باشلىرىنى ئىككى تەرەپكە

ئويىنتىمپ .

— بۇ ئۆرۈك ھەقىقەتەن تاتلىقكەن ، ئەمما سەن باشقا يەرگە بېرىپ ، ئۇ يەرنىڭ ئۆرۈكىنى يەپ باققانمۇ ؟

— ھىم ... ياق .

بالا دۈدۈقلاپ قىزىرىپ كەتتى . مەن كۈلۈپ كېتىپ ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ :

— بۇ دېگىنىڭ بولمىدى . سەن بىزنىڭ ھازىرقى ئادەملىرىمىزنىڭ ئارىسىدىكى ھاماقەتلەرگە ئوخشاش گەپنى قىلىۋاتىسەن . سەن باشقا يەرنى كۆرۈپ باقماي ، ئۇ يەرنىڭ ئۆرۈكىنى تېتىپ باقماي تۇرۇپ بۇ يەرنىڭ ياخشىمۇ ، ئۇ يەرنىڭ ياخشىمۇ نېمە بىلىسەن ؟ مۇشۇ ئالىقانچىلىك يەردىن چىقماي ، ئۆزۈڭنىڭكىنى ماختاۋەرسەڭ ئەخمەقلىق قىلغان بولىسەن . توغرا ، بۇرۇن باشقا ھەرقانداق يەرنىڭ ئۆرۈكىدىن بىزنىڭ ئۆرۈكىمىز ياخشى ئىدى ، ئەمما كېيىن باشقا يەرلەر بىزنىڭ ئېسىل سورتلۇق ئۆرۈكلىرىمىزنى ئاپىرىپ ئۆز يېزىلىرىدا ئۆستۈردى . ياخشى پەرۋىش قىلىپ ، ئۇنى بۇرۇنقىدىنمۇ ياخشىلىۋەتتى . بىز ئاشۇ كونىراپ ، قېرىپ ، بۇزۇلۇپ كەتكەن كونا سورتىمىزنى داڭلاپ ، ھېچكىمنىڭ بىزنىڭكىگە يەتمەيدىغاندەك ھېس قىلىپ ، ئۆزىمىزنىڭ ئېغىزىنى تاتلىق ئېتىپ يۈردۇق ، ھېچكىمنى ئۆزىمىزگە تەڭ قىلمىدۇق . بۇنى كۆرگەنلەر ئېغىزىنى تۇتۇپ كۈلۈشۈپلا قويدى . بەزىلىرى «ماۋۇ خەق قايسى زامانىنىڭ مۇقامىنى توۋلاۋاتىدۇ . بەلكىم كاللىسى جايىدا بولمىسا كېرەك» دېيىشىپ كەتتى . ئەگەر بىزنىڭ بۇ قىياپىتىمىزنى سۈرەتكە ئېلىپ ، ئۆزىمىزگە كۆرسەتسە ، ياق ، بۇ بىز ئەمەس ، بۇ بىزگە قىلىنغان ھاقارەت دەپ قېلىشىمىز مۇمكىن . ئۇھ ... — مەن سۆزلەپ نەلەرگە كەتتىم ... كاللام قىزىپ ، كۆزۈم قاراڭغۇلاشتى . قان بېسىمىنىڭ ئۆرلەپ كېتىۋاتقانلىقى ئۆزۈمگە مەلۇم بولدى . دورامنى دەرھال چىقىرىپ ئېغىزىمغا سالدىم . بالىغا قارىدىم ، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى يېرىم ـ

ياتا هەتتا پۈتۈنلەي چۈشەنمەي ھاڭقىيىپ تۇرغانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى . مەن بۇ بالىغا سۆزلىمەي دېدىمىۋ ، لېكىن يەنىلا ئۆزۈمنى باسالمىدىم . چۈنكى مەن گۈندىخانىدىن چىققاندا سۆزلەيدىغان بولۇپ قالغانىدىم . كېيىن دوختۇرخانىدا يېتىپ شىپا تاپقان بولساممۇ ، يەنە بىرئاز دەردىم بارلىقى ئۆزۈمگە ۋە مېنى بىلىدىغانلارغا ئايان ئىدى .

— ئوغلۇم ، تەقدىرىمىز ئۆزۈكىمىزگە ئەجەب ئوخشايدىكەن - ھە ؟ مەن تەقدىرىمىزنى ھېچقانداق بىر نەرسىگە ئوخشىتالماي يۈرگەنىدىم .بۈگۈن تاسادىپىي ئۆزۈكىمىزگە ئوخشايدىغانلىقىنى بىلىپ قالدىم .

بالا «شۇنداق» دېدى گېپىمنى چۈشەنمەي ، ماڭا ھېسداشلىق قىلىش يۈزىسىدىنلا دەۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى . مەن كۈلۈپ كەتتىم .

— ھە ، سېنىڭ يەنە دەيدىغان گېپىڭ بارەك قىلىدۇ ، دېگىنە ، — دېدىم مەن . بالا تارتىنماستىن سۆزلىدى :

— ئاكا ، مەن گېزىتكە بىر ئەرز سۇنغان ، بۇ ئەرزىمنى كۆپەيتىپ ، ناھىيە ، ۋىلايەت ، ئاپتونوم رايونغىچە ئەۋەتتىم . ھېچقايسىسىدىن ئۈچۈر بولمىدى . تەگمىدىمكىن دېسەم قايتىپ كەلمىدى ياكى مېنى دېھقان كۆرۈپ ، گېپىمنى قىلىدىغان ئادەم چىقماي باسۇرۇلۇپ قالدىمكىن . سىز يۇقىرىدىن كەلگەن ئادەم بولغاندىكىن سوراپ باقاي دېۋىدىم .

— ئوھۇ ، بالاغەتكە يەتمىگەن بالا تۇرۇپ ، شۇنچە يەرگە ئەرز سۇنغۇدەك قانداق ئېغىر دەردكە قالدىڭ ؟

— مەن كىچىكىمدىن تارتىپلا رەسىم سىزىشنى ياخشى كۆرەتتىم . ئاتا - ئانام بولسا بۇرۇنمۇ ، ھازىرمۇ مېنىڭ رەسىم سىزىشىمنى قاتتىق چەكلەيدۇ ... قىيامەت كۈنى سەن سىزغان ھەممە رەسىملەر سەندىن جان تەلەپ قىلىدۇ . سەن بىر جېنىڭنى ئەلۋەتتە بېرەلمەيسەن ، شۇنىڭ بىلەن دوزاختا كۆيىسەن دېيىشىدۇ .

كىچىكمدىمۇ دوزاختىن قورقماي كېچىسى ھەممىسى ئۇخلىغاندا ، جىن چىراغ يورۇقىدا ، كۈندۈزى باغ ، قوناقلىق ، مال باققان جاڭگال ، مەكتەپ ، ئىشقىلىپ ، ھەممە يەردە توختىماي رەسىم سىزاتتىم . تۈز يەر ۋە ئېرىقنىڭ سېغىز ئورناپ قالغان تەسكەيلىرىمۇ قالمايتتى . ھازىرمۇ شۇنداق ، ئاتا ـ ئانام «ھەرقانچە ئوقۇساڭمۇ ، دېھقان بالىسى نېمە بولماقچىدى ، يەنىلا دېھقان بولىسەن . ئۇنىڭدىن كۆرە ئوقۇمايلا قويغىن ! » دەپ تۇرۇۋالدى . مەن چوقۇم ئوقۇشقا بارالايمەن دەپ ، ئۇلارغا كۆپ قېتىم ۋەدە بېرىپ ئاران ماقۇل كەلتۈردۈم . بۇلتۇر گۈزەل سەنئەت ئىنستىتۇتىغا رەسىمدىن ئىمتىھان بەرسەم ، ئىمتىھان ئالغانلار مېنى بىرمۇنچە ماختاپ ، مېنىڭ چوقۇم ئۆتەلەيدىغانلىقىم توغرىسىدا بىرمۇنچە ۋەدىلەرنى بېرىپ كەتتى . كېيىن مەن ئۆتمىدىم . بۇ يىل يەنە ئىمتىھان بېرىۋىدىم ، يەنە ياخشى بەردىم . ئىمتىھان نەتىجىسىمۇ ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئىمتىھان مەيدانى ئالدىغا چاپلانغانىدى . قارىسام ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلەر قاتاردا ، يەنە كېلىپ ئوچىنچى رەتتە مېنىڭ ئىسمىم تۇرۇپتۇ ، خۇشاللىقىمدىن سەكرەپ ھەممىگە «مەن ئۆتۈپتىمەن » دەپتىمەن ، ھەتتا ئۆيگىمۇ تېلېگرامما ئارقىلىق بۇ خۇش خەۋەرنى يوللىۋەتتىم . ئىچ ـ ئىچىمدىن خۇشال بولۇپ تۇرغان چېغىمدا سېمىز ، دۇگلەك كەلگەن بىرى : «ھەي بۇ يەرگە كەل » دېدى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كىرسەم بىر كارىدورغا كەلگەندە ئۇ توختاپ «سەنمۇ ئۆتۈپسەنما ؟ » دەپ سورىدى . مەن خۇشاللىقىمدا «ھەئە » دېدىم . ئۇ «ئەكېلە كىنىشكەڭنى » دېدى . بەردىم ، ئۇ شۇ ھامان قولىغا قەلەم ئېلىپ كىنىشكا نومۇرۇمنى ئۆچۈرۈۋېتىپ «ئالمىشىپ قاپتۇ » دەپلا كېتىپ قالدى . كاللامدا چاقماق چاقتى . بارمىغان يېرىم ، ھال ئېيتمىغان ئادىمىم قالمىدى . بەزىلەر پەرۋا قىلمىدى . بەزىلەر ماڭا ھېسداشلىق قىلىپ يارەدەم قىلماقچىمۇ بولدى . بىراق ، ھېلىقى دەيۇز سېمىز ئوغرىنى ئىزدەپ ھېچيەردىن تاپالمىدىم ، يىغلىدىم ، قاقشىدىم ، ئىمتىھان بېرىشكە كەلگەنلەر

ھەممىسى دېگۈدەك كادىر بالىلىرى ئىكەن . ئۇلارنى ئاتا ـ ئانىسىدىن باشقا يەنە بىرقانچە كىشى ھەمراھ بولۇپ ئېلىپ كېلىدىكەن . مەن دېھقان بالىسى ، ئاتا ـ ئانام ۋە باشقا ھەمراھلىرىم يوق . ئۇلار بولسىمۇ گېپىنى كىم ئاڭلايدۇ دەيلا . مېنىڭ گېپىمنى قىلىدىغان ئادەم بولمىغاچقا مېنى بوزەك قىلدى...

سۆز شۇ يەرگە كەلگەندە ، ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي يىغلىۋەتتى . مەن ئىختىيارسىز ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم . ھازىر كۈلگۈم كېلىدۇ . تۇرۇپ كەتكىنىم بىلەن مەن نېمە قىلالايمەن ياكى قولۇمدا زىغىردەك ھوقۇق بولمىسا ، مەن پەقەت كىشىلەر رەسمىيەت ئۈچۈن مۇشتەرى بولۇپ تاماكا قەغىزى قىلىدىغان بىر گېزىتىنىڭ سولتەك مۇخبىرى ، ياق ، ياق ، بەزى ئىشلارنى قىلىشقا جۈرئەت قىلالايمەن . كېچە ـ كۈندۈز جاپا ـ مۇشەققەت چېكىپ ئىشلەپ ، جەمئىيەت ئۈچۈن ماددىي بايلىق يارىتىدىغان ، پايدا ـ مەنپەئەتكە ئاز ئېرىشىدىغان ئاق كۆڭۈل دېھقان ئۈچۈن ، بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىشنى تەييارغا ھەييار بولىدىغان ، يېڭىدىن بىخ سۈرۈپ چىقىۋاتقان ياش كۆچەتلەرنى دەسسەپ ـ چەيلىۋېتىدىغان ھاماقەتلەرگە لەنەت تېغىنى قارىتىشنى راۋا كۆرىمەن ! ھېلىقى دېھقان بالىسىنىڭ غەزەپ بىلەن دەرد تۆكۈپ ، يانچۇقىدىن قارا قەلەم بىلەن قەغەزنى چىقىرىپ ، ھەش ـ پەش دېگۈچە مېنىڭ رەسىمىمنى شۇنداق ئوخشىتىپ سىزىپ ، كۆرسەتكەن ماھارىتى ھەققىدە سۆزلەيمەن .

ھەي ! بىزنىڭ ھاماقەت ، شەخسىيەتچى ئادەملىرىمىز ، ھەممىڭلار ئېغىزىڭلاردا «راۋاجلىنالمىدۇق ، راۋاجلاندۇرمىز» دەپ جار سالىسىلەر ، سىلەر نېمىنى راۋاجلاندۇرىسىلەر ؟ نېمىنى راۋاجلاندۇرۇۋاتىسىلەر ؟ ئەخمەقلىق ۋە نەپسانىيەتچىلىك بىلەن ئۆز ـ ئۆزۈڭلەرنى ئالدىماقچىمۇ ؟ ياۋاشلارنى ئالدىماقچىمۇ ؟ بولدى قويۇڭلار ، ۋىجدان يولىدا بۇنداق بىر ئۇمىدلىك بالىنىڭ دەردىگە يېتىڭلار .

ئۆلۈم تەھدىتى

ھاشىم ئۆيگە كىرگەن پېتى كىر بېسىپ كەتكەن داكا سەللىسىنى ئېلىۋېتىشكىمۇ ئۇلگۈرمەستىن ، ئۇزۇن توپا رەڭ دىلون پەرىجىسىنى سېلىۋەتمەيلا ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى ـ دە ، تورۇسقا تىكىلگىنىچە خۇددى قېتىپ قالغاندەك ھالەتتە ياتتى . ئۇ بارماقلىرىغىچە تۇك بېسىپ كەتكەن يىرىك قوللىرىنى مەيدىسىگە قويۇپ ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس ھالدا تىترەيتتى . ئۇنىڭ نەپىسى بارغانچە سىقىلىپ ، ئېغىزى قۇرۇپ ، تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ ، تېنى جۇغۇلداپ تۇراتتى . مۇشۇ تاپتا ئۇنىڭ يۈرىكىنى گويا بىر نېمە كارنىيى تەرەپكە تارتىۋاتقاندەك قىلاتتى ، ئىچىگە بىر پارچە ئوت كىرىۋالغاندەك پۈتۈن بەدىنى ئوت بولۇپ قىزىشقا باشلىدى . چىرايى تاتىرىپ ، تومۇرلىرى كۆپۈپ كەتتى . ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە سەللىسىنى چۆرۈپ تاشلاپ ، پەرىجىسىنى سېلىۋېتىپ دالان ئۆيگە دەلدۇگىنىپ چىقىپ ، ئەمدىگىنە قايماق باغلاپ ئۈيۈشقا باشلىغان بىر چىنە قېتىقنى بىراقلا ئىچىۋەتتى . ئاندىن چوڭ بىرنى تىنىۋېتىپ ، چىنىنى تەكچىگە تاراققىدە قويۇپ ئارقىسىغا ياندى . شۇئان ، سىرتتىن ئۇنىڭ جاۋىلداق ئايالى ھېنىپىخان قويلىرىنى قارغىغان پېتى كىرىپ كەلدى .

— ھوي ، نېمە بوللا ؟ چىرايلىرى تاتىرىپ مۇرددەك بولۇپ كېتىپتىغۇ ، — ئۇنىڭ كۆزى ھاشىمنىڭ بۇرۇتىدىكى قېتىق

يۇقۇندىسىغا چۈشتى ، — ھە مۇسۇلمان ، قېنى تۇنقان روزاڭ ؟ ساقاللىرىڭدا قېتىق يۇقى تۇرىدىغۇ ؟ ھەي دوزىخى ! سېنى خۇدا ئۇدۇل دوزاخقا بۇيرۇسۇن .

— ھــە ؟ !... — ھــاشىم ، قارا بېسىپ ئويغىنىپ كەتكەن ئــادەمدەك ۋارقىرىۋەتتى . راستىنلا ئۇ روزى تۇتمىغانىدى . ئۇ ئــەمــدى ئــېسىنى يىغدى ، ئۇنىڭ مېڭىسىدىن بايا كىرگەن ئوت ئېسىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغانىدى . ھېنىپىخان ئوتنى ئۆچۈرۈۋالدى . ئــۇ ئــېــغىزىنى ئېچىپ ، كۆزىنى چەكچەيتىپ تۇرۇپلا قالدى ۋە ئــىختىيارسىز كىچىككىنە كۆتمەك ساقىلىنى سىقىمداپ قالدى . ھېنىپىخان ئۇنى قارىغىغان پېتى ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ ۋاتىلدىغىلى تــۇردى . ئــۇ ئەتىگەندىن بېرى تۆت ـ بەش قېتىم ئوت ئورۇپ كېلىپ ، كالا ، قويلارغا سېلىپمۇ تويغۇزالمىدى .

ئــۇ مۇسابىقىلەشكەندەك مەرەۋاتقان قويلارنىڭ زۇۋانىغا بالا تــىــلىسە ، ئاز ئونقا تويمىغان كالىنى قارىغايتتى . ئاندىن ھۆددە كېۋەزگە ئوغۇت بەرمەي تۇرۇپ ، سۇ قۇيۇشقا بولمايدۇ ، دەپ سۇ قۇيغىلى قويمىغان ئەترەت باشلىقىنىڭ ئاشۇ ئېچىق بېشىدىلا بويىنى قــاتــلىشىپ سۇغا موللاق ئېتىپ ئۆلۈشىنى تىلەيتتى . ئېرىنىڭ چــۈشــىنــىــى قورۇپ ، يۇندىسىنى تۆكۈپ يۇرسىمۇ كۈندە بىر ئــەھــۋالــىــى سوراپ تۇرمىغانلىقىدىن ، كىچىك ئوغۇللىرىنىڭ ئــوقــۇغــلــى كــېتىپ ، ئۆي ئىشلىرىنى قىلىپ بولالمىغىنىدىن زارلايتتى . ئۇ چالۋاقاپ ئوچاقتىكى يۇزى كۆيۈپ كەتكەن ناندىن تارتىپ قارىغىدى ، ئاخىرىدا گېپىنى يەنە ھاشىمغا يۆتكىدى .

— ھــۇ ! بەتبەخت كاپىر ، ئەللىك ياشتىن ئېشىپ بۇرنىغا ئــۆلــۈم پــۇراۋاتقاندا ئۇلۇغ روزىنى تولۇق تۇتۇپ ، خۇدا ئالدىدا گــۇنــاھــى كــەبــىــرىــنى يۇياي دېمەي ، روزىنى بۇزۇپ ، خۇددى پىچۇەتكەن بۇقىدەك تۇرغىنىنى ! جاجاڭنى يەپ دوزاختا كۆيۈپ كۈل بولارسەن !

«دوزاخ» — ھاشىمنىڭ كۆزىگە غايەت زور تۆمۈر قەپەس

ئـــچىدىكى ئوتتا كۆيۈۋاتقان گۈناھكارلارنى چېقىۋاتقان يىلان - چايانلار ، دۈڭشۈپ تېگىۋاتقان تۆمۈر توقماقلار ، دەھشەتلىك چىرقىراشلار كۆرۈنۈشكە باشلىدى ، ئۇ كۆزىنى چىڭ يۇمۇۋالدى . ئۆزىنىڭ قانداق قىلىپ ئۆيگە كىرىپ ياتقانلىقىنىمۇ ئەسلىيەلمىدى . ئـۇ كۆزىنى ئاچسىمۇ ، چىڭ يۇمسىمۇ دوزاختىكى ئاشۇ ئاجايىپ قورقۇنچلۇق مەنزىرە ئۈنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدىن زادى ئۆچمىدى . ھاشىم ئەللىك - ئەللىك بەش ياشلارغا بارغان ئادەم بولسىمۇ ، ئۆزىنى يېگىتلەردەك ھېس قىلاتتى . شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك ، نەۋرە كۆرگەن بۇ دېھقان ئەر - خوتۇن ئوتتۇرىسىدا پات - پات كـۈنـدەشـلىك جېدىلى بولۇپ تۇراتتى . بولغاندىمۇ قىزىقارلىق ، كۈلكىلىك دەرىجىدە بولاتتى . ئۆلۈم كۆلەڭگۈسى ھاشىمنىڭ جېنىغا تـەھـدىـت سالماقتا ئىدى . ئەنە ئۈنىڭ كۆزىگە ئۆينىڭ قارا ئۈغۇ بـۇلۇڭىدىن بىر سۈرلۈك تۆگە كۆزلىرىنى چەكچەيتىۋاتىدۇ . بۇ جەبرائىلنىڭ سۈرىتى . ئەنە ، تۆڭلۈكتىن كىرىۋاتقاندەك ، قايسى بـىـر كـىـتـابتا ، جەبرائىل تەڭرىنىڭ بىراۋنىڭ جېنىنى ئېلىش تـوغـرىـسىدىكى بۇيرۇقىنى ئالغاندىن كېيىن ، تۆڭلۈكتىن ياكى مورىدىن كىرىدىغانلىقى ئېيتىلغان . ئۇ شۇ خىيال بىلەن «لاپ» قىلىپ ئوچاق تەرەپكە قارىدى . ئۇزۇندىن بېرى ئوت قالانمىغان مـورىـدا ئۆمۈچۈك تور باغلىۋەتكەنىدى ، ھاشىمنىڭ كۆزىگە تور كەينىدە بىر قارا يۈز كۆرۈندى . ئاھ ... بىر چاغلاردا ئۈنىڭ ئۈچۈن ھېچنېمىگە ئەرزىمىگەن ئالىقاندىكى جان ، ئەمدى ئەجەبمۇ تاتلىق بـىلـىنگىلى تۇردى . «ئورۇق جاننى پاچاقتىن ئالىدۇ دەۋاتاتتى ، پاچىقىم تارتىشىۋاتىدۇ... » ئۇ ئاستا پۈتىنى مىدىرلىتىپ باقتى . يـاق ، يـاق ، جـەبـرائـىـلـغـا تـېخى ھاشىمنىڭ جېنىنى ئېلىش توغرىسىدىكى بۇيرۇق بارمىدى ، يا ئىماملىرىمنىڭ يېلىمى تېخى ئـوتـقـا تـاشـلانـمىدى ، بىراق تاشلانماقچى . «ئاھ ... بۇ مەرەز قىلمىشلارنىڭ تەكتىنى نېمىشقىمۇ بىلمىگەن بولغىيتتىم... »

ھاشىمنىڭ كۆز ئالدىدا بايا مەسچىتتە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار

كىنو لېنتىسىدەك ئۆتۈشكە ، ھەربىر سۈرەت ئۆتكەندە يۈرىكى يوغىناپ ئىچىگە سىغمايۋاتقاندەك ، بەدىنى يوقىلىپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنىشكە باشلىدى .

*　　*　　*

جامائەت بامدات نامىزىدىن كېيىن ، كۈندىكى ئادەتلىرى بويىچە ئىمامنىڭ تەپسىرىسىنى ئاڭلاشقا تەرەددۇتلىنىپ ، بىر - بىرىگە يېقىن سىغدىشىپ ئولتۇرۇشتى . ئوتتۇز يەتتە - ئوتتۇز سەككىز ياشلاردىكى قارا ساقاللىق ئىمامنىڭ چىرايىدىن بىرخىل خۇشخۇيلۇق چىقىپ تۇرسىمۇ ، روزى - رامزاندا گۈناھى كەبىرنى ھەر ھالدا ئەپۇ قىلمايدىغاندەك كۆرۈنەتتى . جامائەت بۇ ياش ئىمامغا بەك ھۆرمەت قىلاتتى ۋە چوقۇناتتى . ياش تۇرۇپلا دىنىي ئىلىمدا كامال تاپقان بۇ ئاخۇنۇم ھەر كۈنى مەسچىتتىن ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان ئاللانىڭ مۆمىن بەندىلىرى ، پەيغەمبەرنىڭ سادىق ئۈممەتلىرىنى ئۆزىگە رام قىلىۋالغانىدى .

— جامائەت ، — دەپ سۆز باشلىدى ئىمام ، سەل كاكىراپ قالغان ئاۋازىنى ئوڭشاش ئۈچۈن كانىيىنى قىرىپ ، — مەن ئاللادىن ، بەندىلىرىنىڭ دىلىغا ئىمان ، ئىنساپ - دىيانەت ، خەلقە بەخت - سائادەت ، يۈرتقا ئامانلىق تىلەشنى شۇ غاپىل ئۆزۈمنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان ۋەزىپەم دەپ بىلىمەن ، — ئىمام سۆزىنى داۋاملاشتۇرغاچ ، ئۇزۇن قارا پەرىجىسىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن رەڭگى ئۆچۈپ ، مۇقاۋىسىنىڭ گىرۋەكلىرى ھەرە چىشىدەك قىرچىلىپ كەتكەن بىر كىتابنى ئېچىپ ، ھەر بەتنى ئۆرۈگەندە بىگىز بارمىقىنى تىلىغا تەگكۈزۈپ ئېچىپ يۈرۈپ ، بىر ھازادىن كېيىن ئۆزى ھازىر دېمەكچى بولغان گېپىنىڭ مەزمۇنىنى تاپقاندەك ، يېنىك بىر يۆتىلىپ قويۇپ ، ناھايىتى تەمكىنلىك بىلەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ، — ئالاتائالانىڭ ئەمرى بىلەن پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام شۇنداق ئېيتىدۇرلەركى ، بىرەر كىم شەيتانىنىڭ ۋەس - ۋەسىسى بىلەن غاپىللىقتا ئوغرىلىق ، خىيانەت ، پاراخور- لۇق ، زىناھ - ھارامىلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ ، مۆمىن ، ئاق كۆڭۈل مىسكىنلەرگە چېقىلسا ، ئاجىزلارنى بوزەك قىلسا ، بۇ ئېغىر گۇناھى كەبىرنى ئاللا ھەرگىز كەچۈرمەيدۇ ، سۇبھانىاللا ، — ئىمامنىڭ سۆزى شۇ يەرگە كەلگەندە ، جامائەت ياقىلىرىنى تۇتۇپ توۋا - ئىستىغپار قىلىشتى . جامائەت ئوتتۇرىسىدا سىغدىلىپ ئولتۇرغان ھاشىم بۇ سۆز گويا ئۆزى توغرىسىدا ئېيتىلغاندەك يۇرىكى «جىغ» قىلىپ يەر تېگىدىن ئەتراپتىكىلەرگە قاراپ قويدى .

— ئەگەرچەندە ، — ئىمام كىتابنى ئەرەب تىلى بويىچە بىر ھازا ئوقۇغاندىن كېيىن ، يەنە تەپسىر قىلىشقا باشلىدى ، — شۇل ئاجىز مىسكىن بەندە خورلۇق دەستىدىن ، ئاشۇ ئۆزىگە زىيان سالغۇچى مۇخلىسنىڭ شەرمەندە ھالىتىنى كۆرمەك بولسا ، ئول بەندە «ئىماملىرىم يېلىمى» نى پاك تاھارەت بىلەن «ئىبارا خۇدايا ، شۇل ئىبلىس مۇخلىسنى كۆزۈمگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، جاجىسنى بەرگەيسەن» دەپ كۆيۈۋاتقان ئاتەشكە تاشلىسالەركى ، ئول خىيانەتكار ، دەرھال زۇۋانى تۇتۇلۇپ گېلىدىن تامچە سۇ ئۆتمەي ، پۈت - قولى شۇئان بەنتى - بەغىشلىرىدىن تارتىپ مۇنجۇ بولۇپ ، قولى تۇتماس ، پۈتى باسماس بولۇپ ، ياغاچتەك قورۇپ ، سامانداەك سارغىيىپ ، بىئەجەل ئۆلگەي ... تەكرى جامالىنى مەكگۇ كۆرەلمىگەي ...

ئىمامنىڭ سۆزى شۇ يەرگە كەلگەندە ، ھاشىمنىڭ بېشىدا چاقماق چاقىنىدەك بولۇپ ئۆپكىسى ئېغىزىغا تىقىلىپ ، ۋارقىرىۋەتكىلى تاس قالدى . ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئەزايىدىن سوغۇق تەر چىقىپ ، خۇددىنى يوقاتقىلى ئازلا قالدى . ئۇ جامائەت ئارىسىدا سېزىلىپ رەسۋا بولۇپ قېلىشىدىن تېخىمۇ ئەنسىرەيتتى ، ئۇ ئۆزىنى بېسۋېلىشقا تېخىمۇ تىرىشاتتى . ئىمام كىتابنى قوينىغا سېلىپ قويۇپ ، دۇئاغا قول

كۆتۈرۈپ بىرھازادىن كېيىن دۇئانى تاماملىدى :

— ھەممىمىزگە ئايانكى ، ئۇلۇغ روزا - رامزاندا مۇشۇ مەھەللىدىكى ئابدۇرېشىت ئاخۇنىنىڭ ئوغلى ئابدۇراخمانىنى ئۆيلەش ئۈچۈن سېتىۋالغان ئىككى مىڭ سوملۇق تويلۇق ھەم ئۇنىڭالغۇ ئۈچ كۇن ئەۋىللىسىدىكى بىر كېچە ئوغرىلىنىپ كەتتى . ئەل - جامائەتنىڭ گۇمانچە ئوغرى يىراقتا ئەمەستەك .

«بىلىنىپ قالدىمۇ نېمە ؟» ، ھاشىمنىڭ خىيالى شۇ يەرگە كەلگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . بىراق ، بەربىر ئىش چاتاق - تە ، ئۇ يەنە ئۆزىنى كارىۋاتقا ئەسلىدىكىدەك ئوڭدا تاشلاپ ياتتى . ئۇ بايا مەسچىتتىمۇ شۇ خىيالدا بولغانىدى . بىراق ئۇ چاغدا قوپۇپ كەتسە تۇگەشكىنى شۇ - دە . ئۇنىڭ خىيالى يەنە ئاخىرىغا قاراپ ئۇزمەكتە .

— شەيتانىنىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن ، — دېدى ئىمام ، — ئېزىپ قېلىپ ئېلىپ سالغان ھەرقانداق مۇسۇلمان بەندە ئۇ ئالەمگە بىئەجەل ، بىئىمان كەتمەكلەركى ، جان تاتلىقمۇ ، پۇل - ۋەجىمۇ ، ئەڭ مۇھىمى ئىمان . بۇنى ئوبدان ئويلاڭلار . ئويلىغاندا شەيتانىنى رەجىمغا ئېلىپ ئويلاڭلار ، — ئۇ سۆزلەۋېتىپ بىر تەرەپتە قايغۇ بىلەن قاراپ تۇرغان ئابدۇرېشىت ئاخۇنىنى ئىشارەت قىلىپ يېنىغا چاقىردى .

ئابدۇرېشىت ئاخۇن ئاتمىش بەش ياشلاردىكى سەل كوسىراق ، يۇمىلاق قىزىل يۈزلۈك ، چار ساقال كىشى ئىدى . ئۇ ئىمامئاخۇنۇمنىڭ ئىشارىسىنىڭ مەنىسىنى چۈشەنگەندەك ، كۆك پەشمىتىنىڭ ئېچ يانچۇقىدىن كىچىك بىر تۇگۇنچەكنى ئېلىپ ئىمامغا بەردى . ئىمام تۇگۇنچەكنى ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن ئاچتى . ئۇنىڭ ئىچىدە راستىنلا سارغۇچ ، قوي مايىقىدەك ئۇچ تال يېلىم تۇراتتى . ئىمام بۇنى ھەربىر كىشىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىپ كۆرسەتتى . ھاشىم بۇ ھايات «جەبرائىل» غا قاراشنى بەك ئېغىر كۆرسىمۇ ، بىر قاراپ قويماي بولمايدۇ - دە ، ئەنە ئاشۇ نەرسە

شۇنداق ئوتقا تاشلانسا هاشمنىڭ تەقدىرى شۇئان شەرمەندە هالدا هەل بولىدۇ . ئۇ چىرايىدىن بىلىندۇرمەسكە تىرىشچانلىق كۆرسەتتى . ئۇ بەكمۇ گۇمانخۇر ، هېسسىياتچانلىشىپ كەتتى .

— مانا بۇنى ، — دېدى ئابدۇرېشىت ئاخۇن ئىمام قايتۇرۇپ بەرگەن تۇگۇنچەكنى قولىغا ئېلىۋېتىپ ، — ئاخۇنۇمنىڭ ئەقىل كۆرسىتىشى بىلەن بىر يۇز توقسان سومغا سېتىۋالدىم ، ئورنىنى دېمەيمەن . ئاشۇ ئوغرىنىڭ كىملىكىنى بىلىش ئۈچۈن ، مەيلى قانچىلىك پۇلۇم كەتسە چىدايمەن ، — دېدى كۆرەڭ ئاۋازدا غۇدۇراپ ۋە يەنە سۆزىنى داۋام قىلدى :

— ئىمامئاخۇنۇمنىڭ هاي بېرىشى بىلەن كۈتۈپ ، ئەگەر ئەتە ئەتىگەن ئوغرىلانغان نەرسە مۇشۇ مەسچىتتە پەيدا بولمىسا ، ئوتقا تاشلىغىنىم تاشلىغان . ئەگەر جېنىڭ ، ئىمانىڭ ، ئائىلەڭ ۋە ئەۋلادىڭنىڭ نامىغا داغ كەلتۈرۈشنى خالىمساڭ ، غىپپىدە مەسچىتكە ئەكېلىپ قويساڭ بولىدۇ .

هاشىم تۇگۇلۇپ چاپىنىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى . سىرتتىن قارىغاندا دۇرۇت ئوقۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى .

* * *

«قاۋان قۇم» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ كەنت ئاساسەن ، ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئېگىز قۇم دۆۋىلىرىنىڭ قورشاۋى ئىچىگە جايلاشقان بولۇپ ، بۇ كەنتتىكى تۆت يۈزگە يېقىن ئائىلە تارقاقراق ئولتۇراقلاشقان بولسىمۇ ، لېكىن يەرلىرى كۆچلۈك ، بوز توپراق ، دېھقانلىرى ئىشچان ئىدى . قۇم باغرىدا ياپيېشىل دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان هەممە ئائىلىنىڭ ئۆزلىرىدىن ئاشقۇدەك باغلىرى بار ئىدى . بولۇپمۇ ، بۇ كەنت دېھقانلىرىنىڭ ئۈزۈم تېلى قويمىغانلىرى يوق ئىدى . بۇ يەرگە يىراقتىن نەزەر سالىدىغان بولسا ، قۇم دۆۋىسى ئىچىدىكى ياپيېشىل چىمەنزارلىق كىشىنىڭ زوقىنى

قوزغماي قالمايتتى . بۇ خۇددى «ئۇستىده قۇم تاغلىرى ، ئاستىدا گۈل باغلىرى» دېگەندەك ئىدى . بۇ يۇرت ئەڭ يىراق ، چەت يېزا بولغىنى بىلەن ، ئاشلىق ، قوغۇن - تاۋۇز ، مېۋە - چېۋىلەرنىڭ كانى ئىدى . دېھقانلارنىڭ قوتاندا چارۋىسى ، زاپاس ئېشى تولۇقى بىلەن تۇراتتى . بولۇپمۇ يېقىنقى ئىككى - ئۈچ يىلدىن بېرى بۇ يۇرت تېخىمۇ مەمۇرچىلىق بولۇپ ، دېھقانلار بېيىشتا ئۆزلۇكىدىن بەسلىشىدىغان بولۇشتى . دەسلەپتە بىرى ئات سېتىۋېلىۋىدى ، ھەممىسى بىردىن ئېسىل ئات سېتىۋالدى . ئەتىگىنى ۋە ئاخشاملىرى بولسا يۇرتنىڭ شىمالىدىكى مال سۇغىرىدىغان چوڭ كۆلگە ئاتلىرىنى پىشىپ قويۇپ ، توپ بولۇشۇپ ئولتۇرۇپ ئاتلىرى تۇغرىسىدا قىزغىن سۆزلىشىپ كېتەتتى . كەچقۇرۇنلۇقى كۆل بويىدا قىزىق ھېكايە ئېيتىش ، دولان مەشرەپى قىزىپ كېتەتتى . قىش كۈنلىكى بولسا ئوغلاق تارتىشىشلار كەينى - كەينىدىن بولۇپ تۇراتتى ، ئەتىيازدىن بىرى قاۋانلىقلار بازارغا بارسىمۇ ئاتلىق ئەسكەرلەردەك سەپ تۈزۈپ مېڭىشاتتى . ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتمەيلا دېھقانلارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى ئاتتىن ئايرىلىپ ، موتسىكلىت ياكى قول تراكتورى سېتىۋېلىشتى .

قاۋانلىقلار ، بولۇپمۇ ياشلار ناھىيە بازىرىغا بېرىپ قالسا كىنو كۆرمەي قالمايتتى . شەرقىي مەھەللىدىكى داڭلىق قوغۇنچى ئابدۇرېشىتئاخۇنىڭ ئوغلى ئابدۇراخمان مۇشۇ يېزىدىكى ياشلارنى ئالدى بىلەن كىنوغا قىزىقتۇرغانىدى . قاۋان يېزىسى ناھىيىگە يىراق بىر جاي بولغاچقا ، بۇ كەنت ياشلىرىنىڭ تولىسى مۇشۇ كەنت مەكتىپىدە باشلانغۇچنى پۈتتۈرۈپلا يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپكە ياكى ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپكە بارمايتتى . بارسىمۇ ئۇچ - تۆت ئاي ياكى يېرىم يىلدىن كېيىن ئۆزلۇكىدىن مەكتەپتىن چېكىنىۋالاتتى . ئابدۇراخمان بولسا ، ناھىيىدە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بولۇپ ئاندىن قايتىپ كەلدى . شۇڭا ئۇنى بۇ يېزىدا بىردىنبىر سەۋىيىلىك ياش دېيىشكە بولاتتى . مەكتەپتىكى قىزغىن كۆڭۈللۈك

تۇرمۇشقا كۆنۈپ كەتكەن ئابدۇراخمان يېزىغا كەلگەندىن كېيىن ، بىر نەرسە كەمدەك ، يەنى ھەر ئاخشىمى كۆرىدىغان كىنو بولمىسا بولمايدىغاندەك تۇيۇلدى . كەچ تەرەپلەردە كىتاب ئوقۇش ، رادىئو ئاڭلاش كۇپايە قىلمايدىغان ، ئۆيدىكىلەرنىڭ ئۇنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇش توغرىسىدىكى باش ئاغرىق سۆزلىرى قۇلاقتا ياقمايدىغان بولۇپ قالدى . شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسىنىڭ «ياشلار تۇرمۇشى» پروگراممىسىدىن مەلۇم ناھىيىدىكى بىر دېھقان ياشنىڭ كىنو ئاپپاراتى سېتىۋېلىپ ، شۇ جايدىكى خەلقنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەنلىكى ، كۆپ پۇل تاپقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلاپ ، دەرھال دادىسىغا ئۆزىنىڭ پىلانىنى ئېيتتى .

— دادا ، بىزنىڭ بۇ مەھەللىدە كىشىلەر تۇغمەن چۆرۈدى ، ياغ زاۋۇتى ، پاختا زاۋۇتلىرى قۇردى . بىزمۇ بىر ئىش قىلساق بولاتتى .

— نېمە ئىش قىلىمىز ؟ دېگىنە قېنى ، — دېدى دادىسى ئۇنىڭ بىر خىل خۇشاللىق نۇرى چاقناپ تۇرغان چېھرىگە تىكىلىپ ، — سوپەك ئالدۇق ، شۇنى باشقۇرغاندىكىن بىزمۇ بىر ئىش قىلدۇق دېسەك شۇكۇر قىلغان بولىمىز .

— مېنىڭچە ، — دېدى ئابدۇراخمان دادىسىنىڭ پەرۋاسىز كەيپىياتىغا نارازى بولۇپ ، — بىز بىر كىنو ئاپپاراتى سېتىۋېلىپ كىنو قويساق ، تۇغمەنچى ، ياغچىلاردىن كىرىمىمىز ئېشىپ كېتىدۇ . يېرىم يولدا قالمايمىز ، يېرىم يىلدىلا كىنو ئاپپاراتى بىكارغا قالىدۇ .

— ھە ، ئۇ نەرسىنىڭ زۇۋانىنى سەن بىلەمسەن ؟ خىيالىڭغا كەلگەن گەپنى قىلىدىكەنسەن . ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلىماي ئولتۇر ، — دېدى دادىسى پاچىقىنى قاشلاپ .

— ناھىيىگە بېرىپ ئۆگەنسەم ، ئۇچ ئايغا قالماي ئۆگىنىۋالىمەن . ئەگەر سەن قوشۇلمىساڭ ، ئاغىنىلىرىمدىن پۇل

قەرز ئېلىپ بولسىمۇ كىنو ئاپپاراتى سېتىۋالىمەن ، — دېدى ئابدۇراخمان زەردە بىلەن .

— ئالە ، ئال ، ئوغۇل بالىكەنسەن ، پۇل تاپالىساڭ ئال ، مېنىڭ ئۇنداق ئەخمىقانە ئىشقا تەييارلاپ قويغان پۇلۇم يوق ، — ئابدۇرېشىتئاخۇن زەردە بىلەن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى .

ئابدۇراخمان بىر ئىشنى قىلىمەن دېسە ئۇنى ئالدىراپ رايىدىن قايتۇرغىلى بولمايدىغان ، ئىرادىلىك يىگىت ئىدى . شۇڭا دادىسى بالىسىنىڭ قىلىمەن دېگىنىنى قىلىپ كېتەلەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتەتتى . بىراق ئۇنىڭ بۇ گېپى ئابدۇرېشىتئاخۇننىڭ كۆڭلىدە تازىمۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىشتەك قىلاتتى .

ئابدۇراخمان ئۆيدىن چىققانچە ئۇدۇل ساۋۇر سېكرېتارنىڭ ئۆيىگە كەلدى . سېكرېتار هويلىسىدىكى شىرداق سېلىنغان چوڭ كارىۋات ئۈستىدە قانداقتۇر بىر جەدۋەلنى هەجىلەپ ئوقۇۋاتاتتى . ئۇ بەزىدە يېرىم تۈكى چۈشۈپ پارقىراپ كەتكەن بېشىنى قاشلاپ قويياتتى . ئابدۇراخمان ئۇنسىزلا كارىۋاتقا كېلىپ ئۇنىڭ قارشىسىدا ئولتۇردى . سېكرېتار جەدۋەلدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بېشىنى ئابدۇراخمان تەرەپكە بۇراپلا :

— هە ئاغىنە ، چىرايىڭلار غورا يېگەن تازەڭ بولۇپ قاپتىغۇ ؟ هەجەرخان دېگەن يەرگە كەلمەيۋاتامدۇ ؟ — دېدى .

سېكرېتارنىڭ چاقچىقى ئۆزىگە قىزىق تۇيۇلۇپ كەتتىمۇ قانداق ، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى . خاپىلىقتا خۇيى تۇتۇپ قالغان ئابدۇراخمان سېكرېتارنىڭ قىزىقچىلىقى بىلەن تەڭ كۆڭلى شادلاندى ۋە ئۆزىنىڭ پىلانىنى ، دادىسى بىلەن بولۇنغان گەپلەرنى سېكرېتارغا بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بەردى . بۇ گەپ سېكرېتارنى گۇلدەڭ ئېچىلدۇرۇۋەتتى . ئۇ ئادەتتە خۇش پېئىل ، ئويۇن - چاقچاقنى ئامراق قىزىقچى ئادەم ئىدى . ئۇ ئابدۇراخمانغا بەكمۇ ئامراق بولۇپ ، سىرداش دوستى بىلەتتى هەم بەك چاقچاق قىلىشاتتى . يېزىغا يوللايدىغان دوكلات ماتېرىياللىرىنى تەييارلاشتا

سېكرېتار ئابدۇراخمانغا هاجەتمەن ئىدى . ئۇمۇ جان - دىلى بىلەن ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇنلايتتى .

— ۋاي - ۋۇي ، بۇ ئىشنى كۆرۈڭ ، مانا مۇشۇ چاقماق سىزىق-قا باي ئائىلە ، كەسپىي ئائىلە دېگەن تۇر بويىچە تولدۇرىسىز دەپ بۇيرۇۋىدى ، بىر سائەت بولدى ھېچ نەرسە قىلالمىدىم . ئەتە ئەتىگەندە ئېلىپ بارماقچىدىم . بۇرۇن كەمبەغەلنى تولدۇرۇپلا ھەر گىرافىغا يوق دەپ سىزىپ قويسام ئىش تاماملىناتتى . ئەمدى ھۆكۈمەت كەمبەغەلدىن زېرىكتى ... ئەمدى سېنىڭ گېپىڭگە نۆۋەت كەلدى . يېزىلىق ھۆكۈمەت يېقىندا چوڭ كىنو ئاپپاراتى سېتىۋالدى . كىچىكتىنمۇ بىرنى قوشۇپ سېتىپ بېرىپتىكەن . ئۇنى ساتماقچى بولۇۋاتىدۇ . مېنىڭچە سەن ئالساڭ بولىدۇ . كەنتىنىڭ چوڭ يىغىن زالى كىنو قويۇشقا تازا باب كېلىدۇ . پەقەت زال ھەققى تۆلىسەڭ بولىدۇ . جوزىسىمۇ يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭكىدىن قېلىشمايدۇ . پۇلىنىڭ كارى چاغلىق ، كېيىن بەرسەكمۇ بولىدۇ . ئەگەر ئۇنىمىسا پۇل دېگەن مەندە بار . بېيىماقچى بولغانلار كۆپرەك چىقسا ياخشى . سەن بىر يېڭىلىق يارىتقىن . سەن ئۆگىنىۋالغۇچە يېزا كىنوخانىسىدىن بىرى بۇ يەرگە كېلىدۇ . يېزىلىق ھۆكۈمەت ھازىر سەندەك بىر ياشنىڭ چىقىشىغا مەدەت بېرىدۇ . چۈنكى يېقىندا ناھىيە بىزنى باي ۋە كەسپىي ئائىلىنى قوللىمىدى دەپ تەنقىدلىدى . ناھىيە قوشۇلسىلا بولغىنى .

سېكرېتارنىڭ سۆزىدىن سۆيۈنۈپ كەتكەن ئابدۇراخمان خۇشاللىقىدىن سەكرىۋېتىشكە تاسلا قالدى .

ئىشنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولۇشى تەدبىرگە باغلىق ئوخشايدۇ . مانا ئابدۇراخماننىڭ كىنو ئاپپاراتى سېتىۋالغىنىغا بىر يىلچە بولدى . ئۇ ھازىر يېتىشكەن كىنوچى بولۇپ قالدى . دادىسى ئابدۇرېشىتئاخۇن شاراقلاپ كىرىۋاتقان كىرىمدىن كىنونى «پۇل زاۋۇتى» دەۋالدى ھەم ئابدۇراخماننى ئۆيلەپ قويۇش ئۈچۈن بىر بۆلەك تويلۇق كېيىم ۋە كىنوغا كەملىك قىلىۋاتقان بىر ئۇنئالغۇ

سېپتىۋالدى . لېكىن ، تېخى ئۇچ كۈن بولماي تۇرۇپ ئادەمنى زاڭلىق قىلغاندەك بىر ۋەقە يۈز بەردى .

ئابدۇرېشىتئاخۇن ئابدۇراخماننى ئۆيلەش ئۈچۈن ، قۇدا بولغۇچى بىلەن يەنە ئۇچ كۈندىن كېيىن بولىدىغان روزا ھېيتتىن كېيىن تويلىشىشقا قارار قىلىشقانىدى . ئويلىمىغان يەردىن ، ئەتە تويلۇق تاشلايمىز دېگەن كېچىسى بىر مىڭ بەش يۈز سوملۇق كىيىم ـ كېچەك ، تويدا قويۇلىدىغان رەخت ، يېقىندىلا سېپتىۋالغان تۆت يۈز سەكسەن سوملۇق قوش كانايلىق ئۈنئالغۇنى ئوغرى ئېلىپ چىقىپ كەتتى . شۇ كۈنى كەچتە ئابدۇرېشتئاخۇن ۋە ئۈنىڭ ئۆيىدىكىلەر ھويلىسىدىكى چوڭ سۇپىدا يېتىپتۇ . ئوغرى بولسا ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىن تېشىپتۇ . ئادەمنىڭ زەردىسىنى قايىنىتىدىغىنى ، بۇ نەس ئوغرى تەشكەن كامار ئالدىغا تازا كەلتۈرۈپ تاھارەت سۇندۇرۇپ قويۇپتۇ . ئابدۇرېشتئاخۇن ئوغرىنىڭ بۇ مەسخىرىسىدىن بەكمۇ تېرىكتى . ساقچى چاقىرىش ئۈچۈن يېزىغا ئادەم ئەۋەتتى . ساقچى ھەرقانچە ئىزدىسىمۇ ، ئوغرىنىڭ قاياقتا قاچقانلىقىنى بىلەلمىدى . ئابدۇرېشتئاخۇن ئۆزىنىڭ ۋە ئۆيدىكىلەرنىڭ شۇنچە قاتتىق ئۇخلاپ قالغىنىغا كايىپ كەتتى . بولۇپمۇ ئۆزىنىڭ ئىتىنىڭ «ھاۋ» قىلىپ قاۋاپ سالمىغىنىغا ئىتنى بىرمۇنچە ئۇرۇپ ، دەردىنى چىقارماقچى بولدى . شۇ چاغدا ئىمام ئۇنى توسۇۋالدى . ئابدۇرېشتئاخۇن ئىمام بىلەن زورىغا كۈلۈمسىرەپ تىنچلىق ـ ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن ، ئوغرى توغرىسىدا شىكايەت قىلىپ ھۆركىرەپ يىغلاپ كەتتى :

— ئۇلۇغ ئاي ، ئۇلۇغ كۈنلەردە ، بۇ تازىمۇ بەتبەختلىك ، بۇ بەتبەخت تازىمۇ ھېيلىگەركەن ، — دېدى ئىمام سۆرلۈك تەلەپـ پۈزدا . ئاندىن ئابدۇرېشتئاخۇننى خالىي ئۆيگە باشلاپ كىردى ـ دە ، ئىماملىرىمنىڭ يېلىمىنىڭ ھېكمىتىنى بىر ھازا سۆزلەپ ، خۇراپاتلىقنىڭ ئىسكەنجىسىدە قۇل بولۇپ قالغان ئاتمىش بەش ياشلىق ئابدۇرېشتئاخۇنغا تېخى يۈز ـ خاتىر قىلغان ھەم ئۈنگىدىن

باشقا ئادەم بولسا ھەرگىز بەرمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، ئۆزىدىن ئالغانلىقىنى ھېچكىمگە ئېيتماسلىق شەرتى بىلەن ، ئابدۇرېشىتاخۇنغا چاشقان مايىقىدەك ئۇچ تال يېلىمنى بىر يۈز توقسان سومغا بەرگەنىدى .

*　　*　　*

ۋەقە ئەنە شۇنداق ئىدى .

— ئىمامىلىرىمىنىڭ يېلىمى توغرىسىدا سۆزلىگىلى بۇگۈن توپتوغرا ئۈچ كۈن بولدى ، — دېدى ئابدۇرېشىتئاخۇن مەسچىتتىن يېنىپ چىقىۋېتىپ ئۆزۈ - ئۆزىگە پىچىرلاپ ، ئوغرى تېخىچە نەرسىلەرنى مەسچىتكە تاشلاپ قويمىدى . ئابدۇرېشىتئاخۇننىڭ ئوغرىغا بەكلا ئۆچلۈكى كەلدى . ئەگەر تاشلىغۇسى بولسا ، ئۆلۈمدىن قورققان بولسا بۇ كەمگىچە تاشلىغان بولاتتى . مېنىڭچە ئوغرى بۇ يېقىندا بولمىسا كېرەك . ئاڭلىغان بولسا بۇ چاغقىچە تاشلايتتى ...

راست ، ئۇ كەچكىچە ئەنە شۇنداق خىياللار ئىچىدە بىر قارارغا كېلەلمەي ، كۈننى كەچ قىلىۋەتتى . ئۇ شام نامىزىنى ئۆيدىلا ئوقۇپ ، كاللىسى قىزىغان ھالدا سىرتقا چىقتى . ئالا ئىت بىر تۈپ ئۆرۈكنىڭ تۈۋىگە تاھارەت قىلىۋاتاتتى . بۇنى كۆرۈپ ئابدۇرېشىتاخۇن ھېلىقى ئوغرى تەشكەن كامار ئالدىدىكى ئوغرى سۇندۇرۇپ قويغان تاھارەت ئېسىگە كەلدى - دە ، ئەرۋاھى ئۇچۇپ ئىتنى ھەيدىۋېتىپ ، ئۆيگە كىرگەن پېتى تۆگۈنچەكنى ئالدى - دە ، ئوچاقتا لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تاشلاپلا : «ئىبارا ، ئاللاتائالا مۇشۇ بوي بېرىپ ، مەندەك مۆمىن بەندىنىڭ ھالال مېھنىتىمگە خىيانەت قىلغان مۇخلىسنىڭ پۈت - قولىدىن ئالغايسەن ، مۇشۇ ئۈچ كۈن ئىچىدە ، شول نىجىسنى شەرمەندە ھالدا كۆزۈمگە كۆرسەتكەيسەن . ئاللاھۇ ئەكبەر !» دېدى . ئۇ دۇئانى تۈگىتىپ ،

پـــژىلداپ بىر خىل سىپسىق بۇس چىقىۋاتقان يېلىمغا ۋە ئۇنى كـۆيـدۇرۇۋاتـقان ئوتقا قارىغانچە قېتىپ قالدى . ئۇنى سەل تەر باسقاندەك قىلاتتى .

*　　*　　*

كـەچ كـــىرگـەنـسىرى ھاشىمنىڭ كۆزىگە ھەرخىل غەلىتە نەرسىلەر ئۆي ئىچىدە كۆرۈنۈشكە باشلىدى . ئۇ تېخى بايىلا بىر چۈش كۆرگەنىدى . ئۇنىڭ چۈشىدە : ئابدۇرېشىتئاخۇن ھاشىمنىڭ ئۆز نەرسىلىرىنى ئوغرىلىۋالغىنىنى بىلىپ قېلىپ ، ئۇنىڭغا قاتتىق ۋارقىراۋاتقۇدەك ، ئەتراپىدا پۈتكۈل ئەل ـ جامائەت ئۇنىڭغا غەزەپ بـــلـەن ۋارقـــراپ ئـۇنـى ئـۇرۇش ئـۈچـۈن ھەممىسى مۇشت تـەڭـلـەۋاتقۇدەك ، ساقچىلار ئۇلارنى ھەدەپ توسۇۋاتقۇدەك . شۇ ئاردا ، بىر قىمارۋاز «ھەي ھاشىم سەن ماڭا ھەممە نەرسەڭنى ئـۇتتۇرۇۋېتىپ كىنوچى ئابدۇراخمانىڭ ئۇنئالغۇسىنى ئوغرىلاپ ئېلىپ چىقىپ بېرىشكە ۋەدە بەرگەنغۇ ؟ قېنى ! ياكى پۇلنى بەر ياكى ئۇنئالغۇنى ، بولمىسا مۇنۇ پىچاق بىلەن تېرەڭنى سويىمەن··· » دېگۈدەك . شۇ ئەسنادا ئابدۇرېشىتئاخۇن ئىمامىلىرىمنىڭ يېلىمىنى ئوتقا تاشلىدى . شۇئان پۈت ـ قوللىرى تارتىشىپ ، زۇۋانى گەپكە كەلمەي قالدى . ئۇ ئورنىغا تاھارەت قىلىپ ياتقۇدەك ، خوتۇنى بولسا ئۇنى تىللاپ ھاقارەتلەپ «يا ئۆلۈپ تۇگەشمەيسەن ، مۇردا بولۇپ يېتىپ» دەۋاتقۇدەك ، ئۇنىڭ ئېغىزىنى كېرىپ قىزىق ئاشنى سۇ قۇيغاندەك قۇيۇۋاتقۇدەك . كانىيى قورۇلۇپ كۆيۈپ قالغۇدەك . شۇ ئەسنادا ، خوتۇنى بىردىنلا قانات چىقىرىپ جەبرائىلغا ئايلانغانمىش . ئـۇ ھـاشىمنىڭ جېنىنى ئېلىپ دوزاخقا ئېلىپ ماڭغانمىش ، ئۇ دۇنيادا ئۇنى ئىككى جاللات دوزاخقا سۆرەپ كېتىۋاتقاندا ، ئۇنىڭ دورا ئىچىپ ئۆلۈۋالغان قىزى جەننەتتە تۇرۇپ «ھۇ مۇناپىق ، سەن مېنىڭ دادام ئەمەس . سەن مېنى ناھەق ھالدا ئۆلۈۋېلىشقا مەجبۇر

قـــلغان . سەن مېنى قىمارۋازغا بېرىمەن دەپ ، ئۆز يىگىتىمگە تـېـگـــشكە قويمىغان . دوزاختا چۈچۈلە بول» دەۋاتقۇدەك . ئۇ مـــەجبۇرەن سۆرەپ كېلىنىپ دوزاختا تاشلانغانمىش ، بىر ياۋايى ھايۋان دەھشەت بىلەن ئېتىلىپ كەلگەنمىش .

ھاشىم ئېچىنىشلىق بىر ۋاقىراپلا ئويغىنىپ كەتتى . ئۇ سەل قاراڭغۇ چۈشكەندە ، نەرسىلەرنى يوشۇرۇپ قويغان يېرىدىن ئېلىپ كېلىپ ، مەسچىتكە قەتئىي ئاپىرىپ قويۇش قارارىغا كەلدى .

* * *

ئەتىسى ئابدۇرېشىتئاخۇن ئۇغرىلانغان ماللىرىنى مەسچىتتىن ساق ـ سالامەت ئالدى . ئۇ خۇشاللىقىدىن ئۇنلۇك ۋاقىرىۋەتتى . ئـــمـــام بـــولـــسـا تـەكـەببۇرانە ھالدا ئۆز كارامىتىدىن مەغرۇر سـۆزلـــمـــەكـــتـــە . لـېكىن ئابدۇرېشىتئاخۇن ئۆزىنىڭ ئالدىراپ ئـــمـــامـــلـــىرىم يېلىمىنى ئوتقا سالغىنىغا بەكلا ئېچىندى . ئوتقا سالغىنىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ . يەنە ئىككى كۈندە بىچارە ئوغرى ئـېـچـــىـــنـــشـــلـــىـــق ھـــالـــدا قالمىدۇ . ئىمام ئابدۇرېشىتئاخۇندىن «ئىمامىلىرىم يېلىمى باردۇ ؟» دەپ سورىدى .

— ياق ، — ئابدۇرېشىتاخۇن گەپنى دەپلا قېتىپ قالدى .

— ھـــە ؟ ! — ئـــمـــامـــئـــاخـــۇنـــۇم ۋاقىرىۋەتتى ، — ئوتقا سالدىلمۇ ؟ — ئابدۇرېشىتئاخۇن ئاستا بېشىنى لىڭشىتتى . لېكىن ھـــاشـــىـــم بـــۇگـــۇن مـــەسچىتتە بولمىغىنى ئۈچۈن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىمىدى . پوتكۇل جامائەت بىر ـ بىرىگە قارىشىپ قالدى .

ئۇچ كۈن ئۆتتى ، ئوتتۇز كۈن ئۆتتى . ھەممە كىشى بۇ يۇرتتا بىر ـ بىرىگە كۆز ـ قۇلاق بولغان بولسىمۇ ، ھېچكىم ، جۈملىدىن ھـــاشـــىـــم ھـــېچنېمە بولمىدى . ئۇ قەتئىي قىمار ئوينىماسلىققا ، ئـــوغـــرىلىق قىلماسلىققا نىيەت قىلدى . ئەمەلىيەتتە ، ئوغرىنىڭ كىملىكىنى ھېچكىم بىلمىدى . ئىمام بۇ ئىش توغرىسىدا ھېچ ئېغىز

ئاچماي ، ھەتتا ھېچ ئىشتىن خەۋىرى يوقتەك يۈرىۋەردى . لېكىن ئۇزۇنغا قالمايلا بۇ يۈرتتىن كېتىشكە مەجبۇر بولدى . چۈنكى ، ئابدۇرېشىتئاخۇن «ئىماملىرىم يېپلىمى» دەپ ئۆزىنىڭ بىر يۈز توقسان سوم پۇلىنى ئىمامنىڭ ئېلىۋالغانلىقىنى ، ئەمەلىيەتتە يالغان ئىكەنلىكىنى ، لېكىن ئوغرىلانغان نەرسىلىرىنىڭ تېپىلىپ قالغىنىغا خۇش ئىكەنلىكىنى ، ئۆزىنىڭ ھازىر ئاشۇ ئىمامنى ئوغرىمىكىن دەپ گۇمان قىلىۋاتقانلىقىنى پۈتۈن يۈرتقا يېيىۋەتكەنىدى ...

گىلاس لەۋ

كۆرۈشمىگىلى مانا ساق سەككىز يىل بولغان ساۋاقدىشىم بىلەن بۇگۈن ئۇچرىشىپ قالدىم . ئەگەر مەن يادلاپ كېلىۋاتقان گىلاس لەۋ كۆزۈمگە چوغدەك كۆرۈنمىگەن بولسا مەن ئۇنى ھەرگىز تونۇماس ئىدىم . ئۇ سەمرىپ ئەتلىك ئايالغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ ، ئۇنىڭ ئۇستىگە مەن كۆيگەن كۆزلىرىنى قارامتۇل قوڭۇر كۆز ئەينەك توسۇپتۇ . قوشۇقتەك ئورۇق يۈزلىرىگە ئەت قونۇپ سەمرىپ قاپتۇ . ياسىنىشلىرىمۇ مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىن ھالقىپ كېتىپتۇ . ئۇ مېنىڭ ئۆزىگە يىراقتىنلا قاراپ تۇرغىنىمنى پەقەت ياقتۇرمىدى بولغاي ، كۆرمىگەندەك ماڭدى . چۈنكى مېنىڭ ئېغىزىمدىمۇ ھوردىغان مۇز دانچىلىرى قېتىپ قالغان ماسكا بار ئىدى .

— گىلاس لەۋلىرىدىن ئۆرگىلەي ، — مەكتەپتىكى كونا تىلىمىز بويىچە ئۇ يېنىمدىن ئۆتۈۋاتقاندا پەس ئاۋازدا دېدىم .

ئۇ شاپىيدە توختاپلا قارىدى . مەنمۇ ماسكىنى ئېلىۋېتىشكە ئۇلگۈرگەنىدىم .

— ۋۇي ئىلھام تۇران ، تىنچلىقمۇ سەن ، نەدىنتېنىڭ شەيتان ھارامزادە ، سالامەتمۇ سەن ؟

— مانا قاراپ باقە ، قانداق تۇرۇپتىمەن ، ماڭساڭ كونا مېڭىشىڭ بويىچە ماڭىدىكەنسەن ، مېڭىشىڭ بىلەن لېۋىڭدىن تونۇۋالدىم ـ دە ، ئۆزۈڭمۇ سالامەتمۇ ؟

— سالامەت ، ۋاي خۇدايىم ، سەت قورساق سېلىپ سەمرىپ كەتكىنىڭنى ، يۇزۇڭنىڭ تېرىسىمۇ يېتىشمەي قاپتۇ . يەنە ، شۇ كوسىلىقىڭ ئۆزگەرمەپتۇ . ساڭا ساقالمۇ چىقمايدىغان ئوخشايدۇ . ئاناڭ قۇرۇق ئۇندا ئاش ئېتىپ باققان بولغىيمىتتى سېنى ، قانداق ، بالىلىرىڭ سالامەتمۇ ؟

— سالامەت ئەلۋەتتە ، بىز تېخى بالا تۇرساق ساقال دېگەن سەندەك قېرىغاندا چىقمامدۇ .

— ها ... ها ... ها ! ۋاي سەن قېرى كۆسەينىڭ قىلغان گەپلىرىڭنى قارا . بەك توڭۇپ كەتتىم ، ھازىرلا ئايروپىلاندىن چۈشۈشۈم .

— يۇرە ئەمىسە ئىسسىتىپ قويايلى ، دېمىسىمۇ كۆكىرىپ كەتكەندەك تۇرىسەن .

ئۇنىڭ قولىدىكى خورما رەڭ سەپەر چامادانىنى ئالدىم . بازار ئارىلاپ ئادەم ئازراق بىر كىچىك ئاشخانىغا كىردۇق . بىز كىرىشىمىزگە ئاتمىش ياشلاردىكى تۈكۈچ ساقال خوجايىن بىلەن ئون بەش ياشلاردىكى قارامتۇل ، يۇزلىرى مايلىشىپ پارقىراپ كەتكەن بالا تەڭلا كۈتۈۋالدى .

— كەلسىلە ، مېھمانلار .

— نېمە تاماق بار ؟

بالا قاشلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ جاۋاب بەردى :

— ھەممىسى بار ، چۆچۈرە ، ئاش مانتا ، لەڭمەن ، سومسا ، خۇيمەن ، شورپا .

بىز گەپنى ئاڭلىغاچ تارچىلىقتا قىستىلىپ يۇرۇپ جايلاشتۇق . بىز ئولتۇرۇشىمىزغا چاي ئىچىپ تەرلىشىپ ئولتۇرغان ئىككى ياش دەرھال چىقىپ كەتتى .

— ھە نېمە يەيسەن ؟ — سورىدىم ئۇنىڭدىن .

— سەن دە ، ماڭا نېمە بولسا بولىۋېرىدۇ ، — دېدى ئۇ كۈلكە تۆكۈلۈپ تۇرغان كۆزلىرىنى ئوينىتىپ .

— ۋاي ھالىڭ ئۇستۇن ، تاماق يارىماس تاۋى نازۇكىنىڭ ، —

گېپىمنىڭ ئايىغى تۆگىمەستىنلا ئاشپەز بوۋاي چاي قۇيغاچ گەپكە ئارىلاشتى .

— ھەممىسى خۇدا بەندىلىرىگە بەرگەن نېمەتلەر ، يارىماس دېسە يامان بولىدۇ بالام ، كۆپۈرلۈك بولىدۇ . سىلەر ياشلار جاھانىنىڭ ئىسسىق ـ سوغۇقىنى كۆرمىگەن . ھەممىسى خۇدانىڭ بىزگە بەرگەن ئوخشاش ئېسىل نېمەتلىرى ...

ئۇ تەڭلىگەن چاينى ئالغاچ ھەر ئىككىمىز زۇۋان سۈرەلمەي خىجىل بولغان ھالدا كۆز قىسىۋالدۇق .

— ھە ، گەپ قىلمامسەن ؟ — دېدىم مەن پىيالىدىكى چاينى پۈۋلەپ تۇرۇپ .

— ئۇ نازۇكلۇقىمىز ئەمدى ئون تاغنىڭ ئۇياقىغا كەتتى . تۇگىمەن مىجەز بولۇپ قالدۇق ، سەن دېمىسەڭ سېنىڭ ئامراق تامىقىڭنى مەن دەي . ئاش مانتىدىن ئىككى تەخسە بەرسىلە .

— پۈتۈنمۇ ؟

— ھەئە .

— ياق ، مەن يېرىمنى يەيمەن ، مېنىڭ قورسىقىم بۇرۇنقى بىلەن ئوخشاش ، ئۆزگىرىپ كەتكىنى يوق ، — دېدى خۇرشىدە نازلىق ئالىيىپ .

— ھا ... ھا ... ھا ... ئەپتىڭگە قاراپ ئۆزگەردىمىكىن دەپتىمەن .

— ئۇنداقتىزە ، سەن جىق يەپ سەمرىگەن ئوخشايسەن .

— چېقىۋالدىڭ ـ دە ، گىلاس لەۋ .

تاماق كەلتۈرۈلدى .

— ھەي راست ، ئاشۇ گۈلباھار بىلەن توي قىلدى دەپ ئاڭلىغىنىم راستما ؟

— ھەئە ، قانداق ، ئىشەنمەيۋاتامسەن ؟ — دېدىم مەن ئاش مانتىنى يېيىشكە تەكلىپ قىلىپ .

— ھەي توۋا ، رىزقى ـ پېشانە دېگەنگە ئىشەنسە بولغۇدەك ، — ياقىسىنى تۇتقان بولۇپ ئالايدى خۇرشىدە .

— نېمىگە توۋا دەيسەن ، سەنمۇ بىر سېرىق بىلەن توي قىلمۇاپسەن .
— شۇ چاغلاردا سەن ئۇنى ئانچە ياراتمايتتىڭ ، شۇنداقمۇ ؟
— كېيىن ياراتسام نېمە بوپتۇ ، سەن ياراتمىغاندىكىن .
— يوغان ئىش بوپتۇ ، — يەنە ئالايدى خۇرشىدە ، — ھەي چاقچاق قىلماي راست گەپ قىلساڭچۇ ، ئۇنىڭ بىلەن قانداق قىلىپ توي قىلىپ قالدىڭ ؟
— بىر ئىدارىگە كىرىپ قالدۇق ، قالغىنىنى ئىدارىدىكىلەر ۋاي ساۋاقداشكەنسىلەرەي ، ئاقىلەي ـ كۆكىلەي دەپ چېتىپ قويمامدۇ .
— ھە ! سەنمۇ ، ئۇمۇ گېزىتخانىدىما ؟
— ئەلۋەتتە ، قانداق كۆزۈڭ قىزىرىۋاتامدۇ ؟
— نېمە ئىش قىلىدۇ ؟
— ماڭا ئوخشاش مۇھەررىر .
— ۋاي خۇدايىم ، شۇ گۇلباھار مۇھەررىر بولدى ؟
مەن باش لىڭشىتتىم . ئۇ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى .
— مەكتەپ باشقا دۇنيا ، جەمئىيەت باشقا دۇنيا ـ دە ، بۇ كۆرگۈلۈكنى ، ھە مۇناسىۋىتىڭلار قانداق ؟
— ناھايىتى ئوبدان ، گۇلباھارنى ھازىر كۆرۈپ باقە ، بۇرۇنقى گۇلباھار شۇ دېسە ھەرگىز ئىشەنمەيسەن ، ھازىر ئۇ باشقا بىر دۇنيا ، گەپدان بولۇپ كەتتى . مىسىسلىقى مەكتەپتىلا قاپتىكەن ، ئۇنىڭ ھەربىكەتلىرى كارامەت چاققان دەيمەن .
— توي قىلىسىغۇ قىزلار ئاسانلا ئۆزگىرىدىكەن . ھىم ، ھەرقانچە ئۆزگەرگەن بىلەن ھەم قارا ، ھەم سەتلىكى ئۆزگەرمىگەندۇ تايىنلىق .
— ئاقىرىپ ، چىرايلىقلىشىپ رەڭ تۇزەپ قالدى .
— مەندىن چىرايلىق بولۇپ كەتكەن ئوخشىمامدۇ ؟
— چىرايلىق بولۇپ كەتمەي ئەمىسە .
— ساڭا تېگىپ پەرىزاتقا ئايلىنىپ كەتكەن ئوخشىمامدۇ ،

داڭلاپ كېتىشلىرىنى تېخى .
— سەت قىز بالا چىرايلىق يىگىتكە تەگسە يۇقىدىغان ئوخشايدۇ .
— ئاتە پورۇڭنى ھە .
خۇرشىدە گىلاس لەۋلىرىنى پۈرۈپ ، قاپاقلىرىنى سۈزۈپ قويدى .
— بالاڭلار بولدىما ؟
— بولمامتىكى .
— ھەي پوچى ، قانچە ؟
— قانچە بولاتتى ، بىر بولدى .
— قىزمۇ ، ئوغۇل ؟
— قىز .
خۇرشىدەنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى .
— ئىسمىنى نېمە قويدۇڭلار ؟
— خۇرشىدە .
— ماڭە نېرى ، چاقچاق قىلماي ، — خۇرشىدەنىڭ يۈزى ھۇپپىدە قىزىرىپ ، كۆزىگە ياللىدە بىر ھەسرەت ئۇچقۇنى چاچراپ يەنە يوقالدى .
— راست ، خۇرشىدە قويدۇق .
— گۈلباھار ئۇنىدىما ؟
— بىر - بىرىمىزنىڭ گېپىنى يېرىپ باقمىدۇق ، ھەممە ئىشنى بىلىپ تۇرۇپ نېمە دەيتتى . مەن يەنىلا ئۇنىڭ تۇرسام .
— ئىشەنمەيمەن ، ھېچبولمىسا خۇرشىدە قويمىز دېسەڭ قاپىقى تۇرۇلگەندۇ ؟
— ئۇنچىلىك بولىدۇ - دە ، دادام ، ئاچام ، ئۇنىڭ ئاپىسى ، دادىسى داستىخان ئۈستىدە ئولتۇرغانىدۇق . قېرىلار : بىز ئات قويۇپ بەرسەك سىلەرگە يارىمايدۇ ، سىلەر دەڭلار ، بىز ئەزان چىللاپ بېرەيلى ، دېدى . مەن ئۇنىڭغا بالىمىز قىزكەن ، ھازىر سىز دەڭ ، ئوغۇل تۇغۇلغاندا مەن دەي دېسەم ، ئۇ كۈلۈپ كەتتى .

ئېغىزىمدا شۇنداق دېگەن بىلەن كۆڭلۈمدە ئۇ ئۆزى بىلگەنچە ئات قويۇۋالارمۇ دەپ ئەنسىرەپ تۇرسام ، ئۇ : سىز دادىسى بولغاندىكىن سىز دەڭ ، دېدى . چوڭلارمۇ بۇنىڭغا قوشۇلدى . شۇنىڭ بىلەن مەن : خۇرشىدەم بولسۇن ، دېيىشىم بىلەن تەڭلا لاپ قىلىپ شۇنداق تېز قارىدىكى ، تېنىم جۇغ قىلىپ قالدى . چوڭلار ۋاي بەلەن ئات بولدى ، چىرايلىق ئاتنى تاپتى ، دېيىشىپ كەتتى . ئەمما زە ، ئۇ بىر مىنۇتچە بالىغا قاراپ جىم تۇرۇپ قالدى . شۇ چاغدا يۈرىكىم سىلىپ ، تېنىمدىن ئوت چىقىپ كەتتى . قارىسام بىر كەمدە بېشىنى كۆتۈرۈپ ، كۆلۈمسىرەپ : مەنمۇ شۇنى ئويلىغان دېمەمدا ، بارغانچە بېرىپ شۇ يەردىلا قۇچاقلاپ سۆيگۈم كېپكەتتى ، دېگىنە .

— سەتلىكىنى ، كونا قېلىنلىقىڭ قىلچە ئۆزگەرمەپتۇ . توۋا ، گۈلباھارنىڭ ئورنىدا مەن بولىدىغان بولسام شۇ يەردىلا رەسۋا قىلمۇېتەتتىم سەندەك ئادەمنى ، بالا قايسىڭلارغا ئوخشايدۇ ؟

— ماڭا ئوخشايدۇ ـ دە ، ئەلۋەتتە .

— ئىستىت ئوغلۇم بولغان بولسا چوقۇم ئەپىيەرمەي قويمايتتىم . مەن گۈلباھار بولۇپ قالسام خۇرشىدە دېگەن ئىسمىنى قىزىمغا قويۇش ئەمەس ، ئېغىزىڭدىن ئاڭلىساملا يۈزۈڭگە تۈكۈرەتتىم .

— ياپىر ، سېنى ئېلىشتىن خۇدا ساقلاپ خېلى ئادىل ئىش قىپتىكەن ـ دە .

— ئادەمنىڭ ئەسكىسىمۇ بەزىدە ئېزىپ ـ تېزىپ بىرەر ياخشى ئىش قىلىپ سالىدۇ ئەمەسمۇ ؟

— ھە ئەمدى گەپ سوراش نۆۋىتى ماڭا كەلگەندۇ ؟ ئۆزۈڭ نەدىن كېلىۋاتىسەن ؟ قارىمايدىنمۇ ، قەشقەردىنمۇ ؟ ئەگەر قەشقەردىن كەلگەن بولساڭ ھازىرلا ، مەشەدە مەكتەپتىكىدەك ئوڭدا يېتىپ ، ئېغىزىمغا ئانار سۈيى تېمىتقىلى سالاتتىم سېنى ، قەشقەرنىڭ ئانىرىنى بەك سېغىنىدىم دېگىنە .

— ئۇرۇمچىنىڭ كوچىلىرىدىمۇ جىقكەن ، ئېلىپ گۈلباھارغا سىقتۇرساڭ بولمامدۇ ؟

— غەرەز ئۇقمايسەن ـ دە ، سېنى سىناپ باقتىم ، قەيەردىن كەلدىڭ ؟ تېزرەك گەپ قىلە .

— ھەممىسى قۇرۇق گەپ . سەن كاززاپ ئەمدى مېنى ئالدىيالمايسەن ، قەشقەردىن كەلدىم ، قانداق ؟ ساڭا ئانار سىقىپ بېرىدىغان قولۇمنىڭ چولىسى يوق .

— سېنىڭ بالاڭ قانچە بولدى ؟

— بىرى بولغان ، ئۆلۈپ كەتتى .

— ئۇنىڭدىن كېيىن بولمىدىما ؟

خۇرشىدە چاياشتىن توختاپ بىر مانتىنى چۇڭۇپ چوكا بىلەن ئاشقا ئېلەشتۇرگەچ كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ بىردەم جىمىپ قالغاندىن كېيىن :

— تېخى يەنە بولغۇدەكمىش ... بوپقالار كېيىنچە ، — دېدى .

— ياغ چاپان ، سېرىق ئاسلان بىلەن ئوبدان ئۆتۈڭاتىدىغانسەن ؟

— بۇ گېپىڭ بەك ساۋاتسىز بىر بەندىنىڭ گېپى بولۇپ قالدى . ئىلھام سەن ھېسسىياتقا ھۆرمەت قىلىشنىڭ جارچىسى ئەمەسمىدىڭ ؟ خەقنى تىللاپ نېمە پايدا ئالىسەن ، بۇغۇ يۇرىكىڭدىكى سەمىمىي گېپىڭ بولدى . قانداق قىلغۇلۇق ، سەن مېنى ياخشى كۆرىسەن ، بىراق مەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىمەن .

ھەر ئىككىمىز قىزىرىپ كەتتۇق . مەن جىمىپ قالدىم ، بىرئاز جىمجىت تاماق يېيىشكەندىن كېيىن يەنە جانلىنىپ قالدۇق .

— جاھان دېگەن ئاجايىپ بولىدىكەن ، — دەپ گەپ باشلىدى خۇرشىدە ئېغىر تىنىپ ، — ساڭا قىسقىچە ئەھۋالىمنى دەپ بېرەي . ھېچبولمىسا دەردىڭ چىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس . خەۋىرىڭ بار ، شۇ ئالتۇن چاچ ئەسئەتنى دەپ ئۇرۇمچىدىمۇ قالماي ، قەشقەرگىمۇ كەتمەي قايتمايغا تەلەپ قىلىپ باردىم . قايسى ئاي ، قايسى كۈنلۈكتە ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغىنىمنى بىلمەيمەن . جەرەنبۇلاقتا ئۆي تۇتتۇق ، سەن بارمىغاندىن كېيىن بىلمەيسەن . قايتماي ، جەرەنبۇلاق دېگەن ھازىر ئاجايىپ ئوبدان شەھەر بولۇپ

كەتتى . ناۋادا ، شۇ يەرگە بېرىپ قالساڭ تۇپرىقىنىڭ قانچىلىك مۇنبەتلىكىنى ، ماي ساقىپ تۇرىدىغان ئېسىل تۇپراق ئىكەنلىكىنى كۆرىسەن . ئەسئەت بۇرغا ئەترىتىدە ئىشلەيدۇ . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى چەتئەلدىن كەلگەن ، ئەسئەتتىنمۇ بەتتەر سېرىق چاچلىقلار بار . ئىككى يىل تازا كۆڭۈللۈك ئەر ـ خوتۇنلاردىن بولۇشتۇق . ئۇلارنىڭ ئىسمىنا ئالمىشىشى قىزىق ، ئون بەش كۈندە بىر قېتىم دېگىنە . ئون بەش كۈن تالاغا بىر چىقىپ كەتسە ، شۇ ئون بەش كۈننى ئۆتكۈزمەكنىڭ تەسلىكى ، تانسىغا بارىسەن ، باشقىلار بىلىكىڭدىن تۇتىدۇ ، كۆزۈڭگە قارايدۇ ، تىلىنى چاكىلدىتىپ گەپ تاشلايدۇ . بۇنىڭدىنمۇ زېرىكسەن ، تېلېۋىزورمۇ ، باشقا ئىشلارمۇ زادىلا كۆڭۈلگە ياقمايدۇ . ئامالسىز كۈن سانىماقتىن باشقا ئامال يوق . ئاشۇ ئون بەش كۈننى ئۆتكۈزمەكنىڭ تەسلىكى . ئەمما تۇرمۇشمۇ تازا كۆڭۈللۈك ، خۇددى تويدىن كېيىنكى شېرىن ئايەك لەززەتلىك ، بىر ـ بىرىگە قەدىرلىك بولىدىكەن . ئون بەش كۈن توشۇپ ئۇ ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە ، ۋىيەي ، شۇ ئون بەش كۈنگىچە مايغا ، چاڭ ـ توزانغا مېلىنىپ ، بوراندا سوقۇلۇپ ، يامغۇرغا چىلىنىپ ، مۇشۇكتەكلا چالا ـ بۇلا يۇزىنى يۇيۇپ ، بىرلىك كىر ئاستىدا كېلىدۇ دېگىنە . بىر قانچە توقاچ سوپۇن ئىشلىتىپ ئاندىن ئەسلىگە كېلىدۇ . شۇنداق لەززەت ئىككى يىل داۋاملاشتى . ئىككى يىلدىن كېيىن قەشقەرگە ئاتا ـ ئانامنىڭ ئۆيىگە تۇغقىلى كەتتىم . شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئەترىتى شەيتانكىرىشكە كەتكەنىدى ، ئۇ يەرنى ئالۋاستى شەھىرى دەپمۇ ئاتايدۇ . قارىساڭ ھەقىقەتەن قەدىمكى شەھەر خارابىسىنىڭ ئۆزى ، سېپىل خۇددى ئاتلىق ئەسكەرلەر ياكى ئەجدىھا شەكلىدە كۆرۈنىدۇ . ئۇ يەرگە بارساڭ چۆچەكلەردىكى دۇبۇلىلەر پادىشاھلىقىغا كېلىپ قالغاندەك ھېسسىياتقا كېلىپ قالىسەن . بۇنداق غەلىتە شەكىللەر بەك كۆپ ، بەك قويۇق ، ئۇنى شامال ، يامغۇر يالاپ ئاشۇنداق شەكىلگە كەلتۈرۈپ قويغان دېيىشىدىكەن . كېچىسى بەك قورقۇنچلۇق ئاۋاز چىقىدۇ . ھېلى چىرقىراپ يىغلاۋاتقاندەك ، ھېلى قاقاقلاپ كۈلۈۋاتقاندەك ، ھېلى

گۈلدۈرلەپ زەمبىرەك ئېتىلغاندەك ، ھېلى ياڭراق جەڭ مۇزىكىسى چېلىنغاندەك ، ھۈررا ساداسى كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ . بۇرۇن كىشىلەر ئالۋاستى ، جىن ـ شەيتانلار ماكانى دەپ ئاياغ باسماپتىكەن . ھازىر بىزنىڭ نېفىتچىلىرىمىز بۇ يەردىن قۇدۇق قازدى . بۇ يەردە توپىنى شۇنداق ئىتتەرسەڭلا تەبىئىي ئاسفالت دېگەن ئۇينىڭ دۈمبىسىدەك دۈمچىيىپ چىقىدىغان گەپ ، قۇملۇقتا پارقىراپ يانقان ھەرخىل تاشلارچۇ ، بۇنداق سىلىق ، پارقىراق تاشنى سەن شەيتانكىرىشتىن باشقا ھېچ يەردىن ئۇچرىتالمايسەن . بىرى ئانارغا ، يەنە بىرى ئۆرۈككە ، بۆرەككە ، جاھاندىكى ھەممە نېمىگە ئوخشايدۇ .

— شەيتانكىرىشنىڭ ھەممە نېمىسىگە قىزىقىدىكەنسەن ـ ھە ؟

— راست دەيسەن ئىلھام ، مېنىڭ كاللامنى شەيتانكىرىش قوچۇڭەتتى . بىزنىڭ لەززىتىمىزنى شايتانكىرىش بۇزدى ، ئائىلىمىزنى شەيتانكىرىش بۇزدى ، ئەسئەتنى شەيتانكىرىش بۇزدى . مەن قەشقەردە تۇغۇتلۇق ياتسام ، ئۇ غوجام شەيتانكىرىشتە يەنە بىر بورىۋايدا ئىشلەيدىغان ئادالەت دەيدىغان بىرى بىلەن تېپىشىپ قېلىپ شۇنىڭ بىلەن بولۇپ كېتىپتۇ . بالىنىڭ يورۇق دۇنياغا سالامەت كۆز ئاچقانلىقىنى ، بالىنىڭ ئالتۇندەك ئوغۇل ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلساق كەلگىنى يوق . بۇ ئىش ماڭمۇ ھار كەلدى . ھەممىدىن بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرگە بەك ھار كەلدى ، كۆڭلۈمگە يەتمىگەن ئىشلار يەتتى . ئەمدى ھەرقانچە ئامراق بولسامۇ ئۇنىڭ قانداق كاززاپلىقىنى ئوبدان بىلىمەن ، ھەر قاچان بىر ئىشنى تاپتى دېدىم ، دېگىنىمدەك بولدى . تۇغۇت دەم ئېلىشىم توشۇپ ئېشىپ كەتتى . ئاخىر ئۇنىڭ قىلىپ يۇرگەن ئىشىدىن خەۋەر تاپتۇق . ئۆيدىكىلەرمۇ تاپقىنىڭ شۇ بولدىمۇ ، دەپ تاپا قىلدى . ئۆزۈم تەلەپ قىلىپ بارماي تۇرۇپلا ئاجراشتىم . ئاكام يول مېڭىپ يۈرۈپ ، خىزمىتىمنى قەشقەرگە يۆتكەپ كەلدى . قارىمايدىن تۇغقىلى كەلگەنچە قەشقەردە ئىشقا چۈشتۇم ، قارىمايغا بارمىدىم ، ئۇ مېنىمۇ ، بالىنىمۇ كۆرۈپ باقمىدى . ئۇ بالا تۇغۇلغىنىغا پۈشايمان

قىلغاندەك سەككىز يېرىم ئايلىق بولۇپ بۇ ئالەمدىن كەتتى .

ئۇ بالىنى ھەممەيلەن دادىسى كاززاپقا تېرىسىنى كىيگۈزۈپ قويغاندەك ئوخشايدۇ ، دەيتتى . مەن بىلەن ئاجرىشىپ تۆت ئايدىن كېيىن ئاڭلىسام ئادالەت دېگەننىڭ تۇغۇت كۇنى يېقىنلىشىپ قېلىپ توي قىلىۋاپتىمىش . شۇ چاغدا ئۇنىڭ قارىنىنى پىچاق بىلەن يېرىپ تاشلىغۇم كەلدى . ئەر كىشى دېگەن نېمىدىن شۇنداق سەسكىنىپ كەتتىمىكى ، جاھاندىكى ئەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئوت قويۇپ كۆيدۇرۇۋەتكۇم كېلىپ كەتتى .

— مېنىمۇ كۆيدۇرەمتىڭ ؟

— ئەڭ ئالدىدا كۆيدۇرىدىغان ئادەم سەن بولماي ئەمىسە ، قولۇمدىن كەلسە سېنى بالدۇر ئوتقا تاشلايتتىم . ماڭا ھەممىدىن بۇرۇن ئەر كىشى دېگەننى تونۇتقان سەن بولغاندىكىن .

— ھەممە ئەرنى كۆيدۇرۇۋەتسەڭ ئاياللار سېنى نېمە قىلىۋېتەر ؟

— ياق ھەممىنىمۇ ئەمەس ، شەيتان يولدىن چىقارغان ئاشۇ بەزى ۋىجدانسىز ئەرلەرنى دېمەكچىمەن . بىر قىسىم ئەرلەر بارىكى ، ئۇنداق نېمىلەرنىڭ مەن ئەر كىشى دەپ ياشىغىنىدىن ئۆلگىنى ياخشى ، ھەقىقىي ئەر دېگەن ئاجىزنى بوزەك قىلمايدۇ . خوتۇن كىشى دېگەن ئاجىز نېمە ئەمەسمۇ ، خوتۇنغا يوغانلىق قىلىپ مەن ئەر دېگەن نېمىلەرنى مەن ھەقىقىي ئەر ھېسابلىمايمەن .

— سېنىڭ مېنى بوزەك قىلغىنىڭنى نېمە دەيمىز ؟

— ئۇنى مەندىن كۆرمە ، سەن مېنى ياخشى كۆردۈڭ ، ئەمما مەن سېنى ياخشى كۆرمىدىم . ئۆزۈمنى زورلاپ باقتىم ، مانا بۇ راست گەپ . ئەمما بۇ ئاجايىپ ئىش ئىكەن . ساڭا نىسبەتەن مەندە بىر خىل يېقىن دوستانىلىك ياكى قېرىنداشلىقتەك ھېسسىياتتىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى . ئىزدەپمۇ تاپالمىدىم . بۇنى مەندىن كۆرسەڭ ماڭا ئۇۋال قىلغان بولسەن ، مەن بۇنداق ھېسسىياتنى ، يەنى مۇھەببەت دېگەن نەرسىنى پەقەت ئاشۇ ئەسئەت سېرىقتىنلا ھېس قىلدىم ، ئۇنىڭ نەرىنى ياخشى كۆردۈمكىن ـ تاڭ ، ئۆزۈمۇ

بىلمەيمەن .

— گۆردىن ئېچىۋالغان ئۆلۈكتەك يۈزى ، پاقماق سېرىق چېچى ، قارايا‌غ ھىدى كىلىدىغان تېنى ، مۇشۇكنىڭكىدەك كۆزى مەيتۇن قىلىۋالدى دەۋەرمەمسەن .

— بىلىكىم شۇنداقتۇ ، سەنمۇ شۇنداق بولساڭ بولمامدۇ ؟ بىچارە ھەسەتخور .

ئىككىلىمىز بىر - بىرىمىزگە ھومىيىپ قويۇشتۇق .

— ھە گېپىمنى ئاڭلا . ئەسلىدە شۇنداق قىلىپ يېڭىباشتىن ئۆي تۇتۇۋالدى . مەن پەقەت چىداپ تۇرالماي قارىمايدىكى خىزمەتدىشىمدىن بىرىگە خەت يېزىپ ، ئاشۇ شەيتانكىرىشتە ئاپىرىدە بولغان ئالۋاستى - شەيتان قانداقراق نېمە ، مەن بىر كۆرەي دېسەم ، ئۇنىڭ رەسىمىنى ئەۋەتىپتۇ . كۆرۈپ بىر تۇرۇپ قاقاقلاپ كۈلۈۋەتكۈم كەلدى ، بىر تۇرۇپ يىغلىغۇم كەلدى . ئادالەت دېگەن ئەمەلىيەتتە قانداقكىن دېسەڭ ، ئەمما‌زە رەسىمدە تازا بىر يۇمۇق ، ئورا كۆز ، ئېغىزى ھەلەپ سېۋىتىدەك چوڭ ، يۈزى ئورۇق ، قىرىۋالغۇچە ئەت يوق بىر نېمىكەن . ماۋۇ ئىشنى كۆرمەمدىغان ، ئاڭلىسام ئۇ ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغان بىر قېرى قىز ئىكەن ، بىر پۈتى سەل مايماقمۇ دەيدۇ . ئەر كىشى دېگەنمۇ شۇنداق كۆڭلى پەس بولامدىغاندۇ ياكى چۆلدە شۇ بىر نېمە كۆزىگە پەرىزات كۆرۈنۈپ كەتكەنمىكىن ، توۋا قىلدىم ، شەيتانكىرىشتە غەلىتە بىرەر نەرسە يەپ سېلىپ ، مېنى تاشلاپ شۇنى يارىتىپ قالغانمۇ ، ياكى مەن ئۇنىڭدىنمۇ سەتلىشىپ كەتكەندىمەنمۇ دەپ ئەينەككە قارىدىم ، تۇغۇپ قويقاندا قارا ، شۇنداق ياخشى قويقان ، شۇنداق چىرايلىق سۈزۈلۈپ كېتىپتىكەنمەن .

— بولدى ، ئىزا تارتماي ئۆزۈڭنى داڭلاۋېرىدىكەنسەنغۇ ، سېرىق مۇشۇك ياراتماپتىغۇ سېنى .

— ئايالىڭنىڭ مەنچىلىك چىرايى بولسا ، سېنى ماڭا ئوخشاشلا ياراتمايتتى .

— ئۇ سەندىن ئون ھەسسە چىرايلىق ، راست .

— ھـە شۇنداق دېمىسەڭمۇ بولمايدۇ ، كۆزۈڭگە جاھاندىكى ھەممە ئايالدىن سەت كۆرۈنمەنمۇ ؟ بولدىلا ، ئۆز گېپىمگە كېلەي .

شۇنداق قىلىپ يىغلاپ ، قاقشاپ كېيىنچە ئۇنتۇپ قالدىم . بالامنىڭ ئۆلۈمى مېنى بەك ئېزىۋەتتى دېگىنە . بىر مەزگىل سارالىڭ بولۇپ كېتەيلا دېدىم . يەنە ئۇنداق قىلغىلى بولمىدى . ئىككى يىل شۇنداق ئولتۇرۇپ مەنمۇ توي قىلدىم . ئەمما توينى ئاتا ـ ئانامنىڭ كۆڭلى ئۈچۈنلا تەقدىرگە تەن بېرىپ قىلدىم . كۆڭلۈمدە بۇ تويغا قـــاتـچىلىك رازىلىقىم يوق ، ئەمما ئاتا ـ ئانام قېرىپ قالدى . قېرىغاندا بەك نازۇك بولۇپ قالىدىكەن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلارنىڭ ئالدىدا توي مەسىلىسىدە تىلىم كېسىك . شۇڭا ماقۇل دېمەي ئىلاج بولمىدى . بىر داردىن قاچقان خۇداگۇي ، قىمارۋاز ، سودىگەر بىلەن توي قىلدىم . ئۇ مېنى ناماز ئوقۇشقا ئادەتلەندۈردى . ھەر نېمە بولسا قىمار ئويناشنى ئۆگەتمىدى . تاس قالدىم پەرەنجە ئىچىگە كـۆچـكىلى ، ماڭۇ ئوغۇل بالىنىڭ ئىشىنى دېمەيسەن ، خوتۇننى ئېلىپ ، ئاتا ـ ئانىسىغا قۇل قىلىپ بېرىپ ، ئۆزى ئۈچيۇز ئاتمىش كۈن ئىچكىرىدە لەيلەپ يۈرىدۇ . مۇشۇنداقمۇ ئەر بولامدۇ ، خوتۇن ئـېـلـــىپ ئۆيدە تاشلاپ قويۇپ ، ئۆزى سىرتتا . بۇ ئۆيدە مېنى باشقۇرىدىغان ئادەمنىڭ تولىلىقى ، قېينانا ، قېينىناتامنىڭ تولىلىقى . ئەتىگىنى سەھەر تۇرۇپ ، تەرەتكە سۇ ئىسسىتىۋاتقان ، ئوتتۇز ئالتە ئادەمنىڭ ئورۇن ـ كۆرپىسىنى يىغىپ ، سىيرىپ ـ سۈپۈرۈۋاتقان ، ناشتىلىق تەييارلاۋاتقان ، ئاندىن سائەت توشۇپ قېلىپ ئالدىراپ ، قـاتـتىق ناننى ئېلىپ ناشتىسىز پالاقلاپ مەكتەپكە كېتىۋاتقان ، چۈشتە يەنە پالاقلاپ كېلىپ تاماق ئېتىپ ، يېسەم خام ـ خۇلتا يەپ ، يېمىسەم ئالدىراپ يەنە خىزمەتكە كېتىۋاتقان . كەچتە كەلسەم يەنە شـۇ ھـا دەپ ئېغىزىنى ئېچىپ تۇرۇشقان ئادەملەرنىڭ تامىقىنى ئېتىپ ، يۇندىسىنى تۆكۈۋاتقان ، خاماندەك دۆۋىلەپ قويغان كىرنى ئالتە كېچىگچە يۇيۇۋاتقان ، يالغۇزلا يېتىۋاتقان ، بەزىدە مەكتەپتە

يىغىلىپ پائالىيەت دېگەندەك بىر ئىشلار بىلەن سەل كېچىكىپ قالسام تېخى گەپ بولۇۋاتقان . بۇ ئۆيدە چوغنىڭ ئۈستىگە دەسسەپ ، تۈتسام تىكەننى تۈتۈپ ، ئىچكىنىم زەھەر بولۇپ تۈگىشىپ كەتتىم . بۇ ئۆيدە راستتىنلا بىر قۇل بولدۇم . ئېرىمنىڭ قاچان سودىدىن قول ئۈزۈپ مەن بىلەن بىر ئۆينى تۈتۈشىنى بىلگىلى بولمايدۇ . ئۇنىڭ ئەۋەتىدىغان پۇلى ، ئېسىل كىيىملەرنىڭ جايى گۆر بولسۇن خۇدايىم ، كۆڭۈل توق بولمىسا ئۇنداق بىر نېمىلەرنىڭ نېمە كېرىكى . ئۇ ئىچكىرىسىدىن چىقىۋاتقان ئۇچمۇ - ئۈچ يامان گەپلەرمۇ ئاز ئەمەس . خۇرشىدەمنىڭ ئېرى ھېلى شاڭخەيدە خوتۇن ئېلىۋاپتۇ ، ئۆي تۈتۈپتۇ ، دېسە ، ھېلى گۇاڭجۇدا بىر قىزنى يېتىلەپ يۈرىدۇ ، دېيىشىۋاتقان . ئاخىر بولالماي ئاغرىپ ياتتىم ، تەتۈر پېشانىلىكىمدىن يىغا يىغلىدىم ، ئاخىر سوت ئارقىلىق بۇ قۇللۇقتىن ئازاد بولدۇم . ما قىزىق ئىشنى دېمەيسەن . دەل ئۈچ كۈندىن كېيىن ھېلىقى سېرىق ياغ چاپانلىرىنى پۈرتىپ قەشقەرگە ئۇندى ، ئۇنى دەپ ، بۇنى دەپ يۈرۈپ يەنە مېنى ئېرىتتى . مۇھەببەت دېگەن يامان نېمىكەن . توۋا دېگۈم كېلىدۇ ، ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن . يەنە شۇنى كۆرۈپلا ، ئاۋازىنى ئاڭلاپلا غەزەپلىرىم ، ئۆچمەنلىكلىرىم نەگە كەتتىكىن ، ئۇگىلىرىم بوشاپلا كەتتى . ئەسلىدە چاينا‌پ بىر قوشۇق قېنىنى ئىچسەم دەردىم چىقارمىكىن دېگەن ئادەم ، ئۇنىڭ ئالدىدا ھېچنېمە دېمەستىن شۇنى كۆتۈپ تۇرغاندەكلا ئۇنىڭ گېپىنى رەت قىلىۋېتەلمەي ماقۇل دېدىم . مەن ماقۇل دېگەندىن كېيىن ئاتا - ئانام بۇ ۋاپاسىز كۈيئوغۇلنى قارشى ئالماي ، كۈتمەي تۇرال‌مىدى . بىز يەنە ياراشتۇق . مانا ھازىر قەشقەردىن يۆتكەش رەسمى‌يىتىنى ئۆتەپ ، يەنە شۇ ماي چاپانىڭ كەينىدىن قارىمايغا كېتىۋاتىمەن ، قانداق نوچىكەنمەنمۇ ؟

— راست نوچىكەنسەن ، ماي چاپاندا قانداق سېھرىي كۈچ بارلىقىنى ئويلاپ تېپىش تەسكەن ياكى مەنمۇ قارىمايغا بېرىپ ماي چاپان كىيىسەم قىزلارنىڭ ئېسىدىن مەڭگۈ چىقمايدىغان سېھىرلىك

يىگىت بولالارمەنمۇ ؟

— ناتايىن .

— ھە ، ئەسئەت سىرىق ھېلىقى ئادالەت دېگەن سەت مايماق خوتۇنغا ۋاپاسىزلىق قىپتىما ؟

— ياق ئۇنىڭغا ھۆكۈمەت ئاجىزنى ئەمرىگە ئالدى دەپ قاراپ ، قارىماي شەھىرىگە يۆتكەپ قويۇپتىكەن ، بۇ ئىككىسى بىر ـ بىرىگە نېسىپ بولۇشماي ، ئۇ رەھمەتلىكنىڭ تۇغۇتى قىيىن بولۇپ قازا قىلىپ كېتىپتۇ . ئەمما بىر قىزنى قالدۇرۇپ كېتىپتۇ . شۇنىڭ بىلەن مېنى يەنە تاپتى .

— ئەمدى ئەسئەتنىڭ قىزىنى قانداق قىلىسەن ؟ كۆزۈڭگە نېمە كۆرۈنەر ؟

— قىزىقكەنسەن ، بالىدا نېمە گۇناھ ، مانا مەن ئانا بولغىلى كېتىۋاتىمەن . مۇشۇ چامادانىدا ئۇنىڭغا لىققىدە كىيىم ئېلىپ ماڭدىم دېگىنە .

— گېپىڭ بەك تەسىرلىك ئىكەن ، ئېرىتىۋەتتىغۇ مېنى ، يۈر بولدى ھازىر بىزنىڭ ئۆيگە بارىمىز .

— ئىككىمىز بىللە كىرسەك گۇلباھار مېنى قوغلۇۋېتەرمىكىن ؟

— ئۇ سەن ئەمەس ، سېنى قۇچاقلاپ كۆرۈشمىسە ھېساب ئەمەس .

— راست ھازىر بارالمايمەن ، ئەتە قارىمايغا ماڭىمەن ئەمەسمۇ . ھازىر نۇرباغقا بېرىپ ياتاقتا ئورۇنلىشىپ ، ئەتىنىڭ ماشىنا بىلىتىنى ئېلىپ ، كەچتە باراي .

— ھەي بىزنىڭ ئۆيگە چۈشسەڭ بولاتتى . ئۆي تار بولسىمۇ ، كۆڭلىمىز كەڭ ، قىستىلىپ ياتساق ئىسسىق ياتىمىز ـ دە .

— ئەتىگەنلىككە سوغۇق يەپ قالمەن ، كەچتە باراي .

— ئاناڭقا كەچتە تەييارلىق قىلىمىز ، سائەت نەچچىدە بارىسەن ؟ مەن ئۆينىڭ ئادرېسىنى ئېيتىپ بېرەي ، — دېدىم مەن .

خۇرشىدە سائىتىگە قارىۋېلىپ ، كۈلۈپ تۇرىدىغان كۆزىنى سەل يۇمۇپ لېۋىنى سەل يىمىرىپ :

— ئۇرۇمچى ۋاقتى ئالتىدە ، — دېدى .

— نېمە يەيسەن ؟

— مەن بارغاندىن كېيىن گۈلباھار بىلەن تاماقنى بىللە ئېتىپ ، سېنى كۈتىمىز .

— ئەكە قولۇڭنى .

— ياق نامەھرەم بولمىدۇ . ئەمدى قولۇمنى تۇتمەن دەپ چۈش كۆرمە .

— ئەكە قولۇڭنى بىر تۇتۇۋالاي ، ھېلى قورۇنۇپ قالارمىز بەلكىم .

قوللار چىڭ سىقىشتى ، ھەر ئىككىسى ھۇپپىدە قىزىرىپ كېتىشتى .

ئۆلمىگەن ئۇممەتلەر

1

هايات سۇئنئي توقۇلمىدەك كۆركەم پەرداز ئىچىدە داۋام ئەتمەكتە . تەبىئەت يەنىلا پەسلىنىڭ يېتەكلىشى بىلەن ئۆزگەرمەكتە . ئالدىنقى كۇنلەردە ئادەملەر يازنىڭ تىنجىق ئىسسىقىدا ئىچى سىقىلىپ ، بەتبۇي تەر پۇراپ يۇرۇشكەنىدى . مانا ئەمدى بىرقانچە كۇن ئىچىدىلا يول بويىدىكى ئاق تېرەكلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى يېتىمچىنىڭ بوينىدەك قىسىلىپ ھەم سارغىيىپ كەتتى . پاكار جىگدىلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىمۇ كۇموش رەڭ پېتى قورۇلۇپ قالدى . ئېتىزلىقلاردا ئۇزۇلمەي قالغان چىلگە قوناقلارنىڭ قىلچىتەك ياپراقلىرى مۇشۇكنىڭ قۇيرۇقىدەك ساڭگىلىشىپ قالدى . كېۋەزنىڭ چالا ئېچىلغان غوزىلىرى شۇنداق دوڭغىيىپ چىقىپ قالدى . كۇزلۇك كۆكتاتلارمۇ ئېتىزلاردا شۇمشىيىپ ، دېھقانلارنىڭ تارىشىدەك قوللىرىنىڭ نۆۋىتىنى كۇتۇپ ياتماقتا ئىدى . ئىش ـ ئەمگەكلەرگە يارايدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئېتىزلىقتا ھەركەتلەنمەكتە ئىدى .

كۆكسى شەبنەم كاۋىسىدەك پولتىيىپ كۆينىكىگە پاتماي قالغان پاشاخان كۇملاچ تاملىق هويلىسىغا كىرىپ كېلىشىگە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كەلگەن قارا ئىت قاۋاپ يولدا قالدى .

پاشاخان يولغا چىقىپ قاراپ باقماقچى بولدىيۇ ، «ئوھۇش ، كىم بولسا بولمامدۇ ، ئىشى بولسا مۆرە» دەپ قولتۇقىدىكى بېشى ئۇزۇۋېلىنغان كۆك شاخنى سۆرەتكىنىچە كالا ئېغىلىغا كىردى . سېرىق باش ئاق موزاي بىلەن كۆشەپ ياتقان ئالتاغىل ئىنەك ، كۆك شاخنى كۆرۈپ ئورنىدىن قوزغالدى . موزاي كۆك شاخقا ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئېتىلىپ كەلدى . ئىنەك بەك ئورۇق بولغاچقا سۆڭگەچ قوۋۇرغىلىرى دىردىيىپ تۇراتتى .

— كېلە كاساپەتلەر تويۇۋالە . يېرىم قاچا سۇت ئوشۇق چىقسىمۇ غەنىيمەت ، ھېچ ئېقىڭنى بەرمەيسىنا ، بۇگۈنغۇ خېلى يامان ئەمەس كۆرۈندۇ ، — دېدى پاشاخان توپا ـ تۇمان باسقان يۇمىلاق ، قىزىل يۇزىنى كەك ئېتەكلىك ھال رەك كۆڭلىكىنىك ئېتىكىگە ئېرىتىۋېتىپ .

ھارغىنلىقتىن ئۇنىڭ سېمىز يۇزلىرى تېخىمۇ ئېسىلىپ قىزىرىپ كەتكەنىدى . پاشاخان قىرىق ياشلار ئەتراپىدا بولۇپ ، ياش ۋاقتىدا ناھايىتى چىرايلىق دېھقان قىزى ئىدى . ئۇنىڭ شەھەرلىكلەر بىلەنمۇ خېلى باردى ـ كەلدىسى بار ئىدى . شۇڭا ، نەزەرباغلىقلار پاشاخاننىڭ شەھەردىمۇ ، يېزىدىمۇ ئاشنىسى جىق دەپ قارىشاتتى . بۇ ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار ، ئەمما پاشاخان بۇ ئىشلارنى ئونتۇيالمايدۇ . ئۇ تۆت ئەرگە تەگدى . ئەڭ دەسلەپتە قىز ۋاقتىدا شەھەرگە ياتلىق بولغان ، ئۇچىنچى قېتىمىمۇ يەنە شەھەرلىككە ياتلىق بولغانىدى . شۇڭا يېزىدا ئۆزىنىڭ چىرايى بىلەن مەغرۇرلىناتتى . مانا ھازىر بەش بالا بىلەن ئېتىز ـ ئېرىق ئىشلىرى ، ئوچاق بېشىنىڭ جىددىيلىكلىرى ئۇنى سۇندۇردى . ئېغىر ـ يېنىك ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئونىڭغا قاراشلىق بولۇپ قالدى . ئۇ كالىنىڭ ئېسىلىپ كەتكەن يېلىنىگە قاراپ خىيال قىلدى : «خۇدايىم سەككىز تاۋاق سۇت چىقسا ، ئەتە سېتىپلا توكنىڭ پۇلىنى بېرىۋەتمەسەم سىمنى كېسىۋېتىشىدۇ ئەبگالار ... مەرەمنىساخاننىڭ قىزى تۇغدى ، ئۇنى مۇبارەكلەيدىغان ئىشتى .

ئەجەب تويدۇمغۇ ... يېمىسە ، ئىچمىسە تېخى ، ئۇچسىغا كىيمىسە تېخى ... ئۇيان ـ بۇيان باردى ـ كەلدى قىلماي دېسە تېخى بولمايدۇ . كالا يوق بولۇپ ، قېتىق ساتمىغان بولسام قانداق قىلاتتىمكىن تاڭ . بۇ شۇملارنىڭ بىرىمۇ كارغا كەلمەيدۇ ... زادى شۇم پېشانە بولمىسام دەسلەپتىكى ئەرنىڭ پېشىنى چىڭ تۇتمايمەنمۇ ؟ ياش ۋاقتىدا ئادەمنىڭ ئەقلى يوق بولىدىغان ئوخشايدۇ . ما كەمدە ئاشپەزلىكنىڭ راھىتىنى كۆرۈپ كۆپتەك سەمرىپ كېتىپتۇ ئۇ لامزەللە . موتسىكلىتىنى چاپتۇرۇپ مېڭىشلىرى تېخى . ھېلىقى كۇنى ئەجەب ئىزا تارتقۇزدى ئۇ مۇناپىق . تام تۆۋىدە قېتىق كۆتۈرۈپ كېتىۋاتسام ، مېنى كۆرمىگەندەك قىلىپ موتسىكلىتىنى ھۆركىرەتكىنىچە يېنىمدىن سۈركىلىپ ئۆتۈپ كەتتى . كەينىگە قاراپ سەت ھەجايغىنىچۇ تېخى... » ئىت تېخىمۇ قاتتىق قاۋاپ كەتتى .

— ھوي پاشاخان بارمۇ سىلە ، — دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى . پاشاخان مەڭزىدە توختاپ قالغان ياشنى دەررۇ ئېتىكى بىلەن سۈرتىۋېتىپ ، ئالدىراپ ئېغىلدىن چىقتى . پاشاخان ئاۋازىدىنلا تونۇدى . بۇ كەنت باشلىقى سەمەر قارىنىڭ ئاۋازى ئىدى . «ئۆلمىگۇر نېمىدەپ كەلگەندۇ ئەمدى» دېدى ئىچىدە پاشاخان ، يىغلىغانلىقىنى چاندۇرماسلىق ئۈچۈن يېشىل تاۋار تامبىلىنىڭ يانچۇقىدىن كىچىك ئەينىكىنى چىقىرىپ ، يۈز ـ كۆزىنى يەنە سۈرتتى . ئاندىن ئىشىكنى ئاچتى . ئىشىك ئالدىدا سەمەر قارى خونچا ئاياقتەك گۆشلۈك يۈزىنى چىلاندەك پارقىراتقان ۋە قوڭۇر كۆزىنى ئوينىتقان ھالدا تۇرغانىدى . ئۇ پاشاخاننى كۆرۈش بىلەنلا سارغىيىپ كەتكەن چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلدى .

— ھە پاشاخان ، سالامەت تۇردىلىمۇ ؟ بالىلار ئوبدان تۇردىمۇ ؟

— خۇداغا شۈكرى ، مۇشۇنچىلىك تۇردۇق . ئاۋۋال خۇدا ، ئاندىن قالسا ھەرقايسىلىرىنىڭ سايىسىدە . سىلىنىڭ رابىيخېنىم ، بالىلار تىنچ تۇردىمۇ ؟

— خۇداغا شۈكرى .
— ئاڭلىسام رەناگۈل يەڭگىۋاپتۇ ، مۇبارەك بولسۇن .
— ئۆزلىرىدىن بولسۇن .
— ئوغۇلمۇ ، قىزمۇ ؟
— ئوغۇل تۇغامدىكىن دېسەم قىز تۇغۇپتۇ .
— خۇدانىڭ بەرگىنى ، خۇدا ئۆمرىنى بەرسۇن . بوۋاق ئوبدان چوڭ بولۇۋاتقاندۇ ؟
— ئوبدان ... ھە پاشاخان ئىتنى باغلايلى ، بۇ بولماپتۇ .
— بۇ گۈينىڭ ئىتى باغلاقتىن بوشىنىۋالغان چېغى . مەنمۇ تېخى شەھەرگە كىرىپ قېتىق سېتىپ ، ھازىرلا قايتىپ چىققانتىم ، ئېتىزلىقتىن كالىغا ئىككى تال شادا ئەكېلىپ تۇرۇۋاتسام كەينىمدە پەيدا بولۇپ قالدى . چاغە ـ چاغ ، بالىلار تۇرۇپنى قېزىۋېتىمىز دەپ ئېتىزغا چىقىپ كەتتى .

پاشاخان قاۋاۋاتقان ئىتىغا يەردىن بىر چالما ئېلىپ ئېتىۋىدى ، ئىت قاۋىغانچە ئۆيىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ كەتتى . پاشاخان سەمەر قارى بىلەن يالغان كۆلكە ئىچىدە ھال ـ ئەھۋال سورىشىۋېتىپ ، كۆزى ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان ئوچ خەنزۇغا تىكىلىپ قالدى . ئۇلار بىر قاراشتىلا يېڭىدىن ئىچكىرىدىن چىققانلار بولۇپ ، ئىككى ئەر ، بىر ئايال ئىدى . ئوچىلىسى ياشلار بولۇپ ، ئالدىدىكى كونا ئەسكەر چاپىنى كىيىۋالغان ، قاپقارا جوغدا چاچلىرى كۆزىنى تۇسىۋالغىلى تۇرغان ، قارامتۇل بۇرنىنىڭ ئوچى يۇقىرىسىغا تارتىپ قويۇلغاندەك ، بۇرۇن تۆشوكلىرىدىكى توپا ـ چاڭ قونغان تۇكلەر مانا مەن دەپ چىقىپ قالغانىدى . ئۆشنىسىدە بامبۇك يىرىندىسىدىن ياسىۋالغان بالداق بولۇپ ، بالداقنىڭ بىر ئۇچىدا كىچىككىنە چىڭ تېڭىلغان بوغچا ، يەنە بىر ئۇچىدا قىزىل خەنزۇچە خەت بېسىلغان ماش رەڭ سەپەر سومكىسى بار ئىدى . ئۇنىڭ كەينىدىن پاكار ، ۋۇجىك كەلگەن ، ھېڭگىيىپ تۇرغان بىرى ئاق ئوغۇت خالتىسىدا بىر نېمە يۈدۈۋالغانىدى . ئەڭ ئارقىسىدىكى

دوغلاق ، ساغرىسى تار ئىشتانغا پاتماي قالغان ، بۇغداي ئۆڭلۈك ، بېشىغا نېپىز ئەينەك ياغلىق چىگىۋالغان چوكان بولۇپ ، كالىسىك بۇرە يېمەس ئۇچىيدەك ئۇزۇن بىر سومكىنى دولىسىغا ئارتىۋالغانىدى . ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ يۈز - كۆزىنى توپا - تۇمان باسقان بولۇپ ، ھارغىنلىق چىقىپ تۇرغان توم قاپاق پىستە كۆزلىرى پاشاخانىنىڭ تولغان ھۆسنىگە تىكىلگەنىدى .

— ھە ، پاشاخان بۇگۈن سىلىنىڭ ئۆيگە ئايىغى يارىشىملىق مېھمانلاردىن باشلاپ كەلدىم . قانداق خۇش بولغانلا ؟ — دېدى سەمەر قارى سېرىق شاپ بۇرۇتىنى بىگىز بارمىقىدا يۆمەپ ، پاشاخانىنىڭ ھويلا - ئارامليرىغا تەكشى سەپسېلىپ .

— خۇش بولمامدىغان ، ئۆزلىرى باشلاپ كەلگەن مېھمانلارنىڭ خىزمىتىنى قاچان قىلمىغان مەن . ياخشى مېھمان باشلاپ كەپتىلا ئەمەسمۇ ؟ !

سەمەر قارى ئارقىسىدىكىلەرگە قاراپ قويۇپ ئۆيگە كىردى . بۇ ئۇچەيلەن ھېچ ئىككىلەنمەستىنلا ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئۆيگە كىردى . سەمەر قارى تۆردە ئولتۇرۇپ ئۇلارغا كۆرپىگە ، ئۆزىنىڭ ئاياغ تەرىپىگە چىقىشقا ئىشارەت قىلدى . ئۇلار گىلەمگە دەسسەپ ئۆتۈپ ئۇنىڭ ئايىغىدا ئولتۇردى . «ۋاي خۇدايىم كەشىنى سېلىپ چىقىشنىمۇ بىلمەيدىكىنا» دەپ سەمەر قارىغا قارىدى پاشاخان . بۇ چاغدا سەمەر قارى ئۆينىڭ ھەممە يېرىگە پەرۋاسىز قاراشتۇرغىلى تۇرغانىدى .

— ئەر كىشى بولمىغاندىكىن سەت بولسىمۇ ئەمدى .

پاشاخان ئاپتۇۋا ، چىلاپچا كۆتۈرۈپ كىرىپ ئۇلارغا سۇ بەردى . ئېگىز سېرىق چاپانلىق ياش قولىنى يۇيۇپ بولۇپ يۈزىنىمۇ يۇماقچى بولۇۋىدى ، سەمەر قارىمۇ ، پاشاخانمۇ قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كېتىشتى . يىگىت دەرھال قىزارديۇ ، كۈلۈپ قولىنى تارتىۋالدى . قالغان ئىككىيلەنمۇ كۈلۈشۈپ ، ئۆزئارا بىر نېمىلەرنى دېيىشىپ بۇنىڭ پەقەت قولىنى يۇيىدىغانلا ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشتى .

— قېنى مەزەگە ئىلتىپات قىلمىسىلا ! — تەكلىپ قىلدى پاشاخان ھەممەيلەنگە پەتنۇستا چاي سۇنۇپ بولۇپ . ھېلىقى ئۇچەيلەن ئەمدى سەمەر قارى نېمە قىلسا شۇنى قىلدى . سەمەر قارى ئەڭ ئاۋۋال پىيالىنى ئېلىپ چاينى ئوتلىۋىدى ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق قىلدى . سەمەر قارى ناندىن بىر پارچىنى ئېلىپ بىر بۇردا ئوشتۇپ چايغا تۇگۇرۇپ ئېغىزىغا سېلىۋىدى ، ئۇلارمۇ خۇددى شۇنداق قىلدى . بۇ ئىشلارنى كۆرۈپ پاشاخان يەنمۇ خىرىلداپ كۈلدى .

— ھوي سېكرېتار بۇلار كۇلىدىن ئەمدى چىققان ئوخشىمامدۇ ؟

— ھەئە .

— ئەجەب بۇلارنى ماڭا مېھمان قىلىپ باشلاپ كەپلىغۇ ، نېمىگە كەلگەنلەركەن ؟

— ھە پاشاخان ، بۇلار سىلىگە مېھمان ھەم ھەقەمسايە بولغىلى كەلگەنلەر . شىنجاڭنى ئاچقىلى ، قەشقەرنى ئاچقىلى ، بىزنىڭ كۆزىمىزنى ئاچقىلى ، بىز بىلەن مەھەللىمىزنى ئاۋات قىلغىلى كەلگەنلەر .

— ھە مۇنداق دېسىلە . ئاچقىلى دېگەن گەپنى رادىئودىمۇ دائىم ئاڭلايمەن . ھەممىدىن سىلىدەك كادىر خەقنىڭ ئېغىزىدىن تولا ئاڭلايمەن ، ھېچ بىلمىدىم .

— ھە بۇنى سىلى چۈشەنمىسىلىمۇ بولىدۇ ، مانا كەلگىنى ، كېلىۋاتقىنى ھېساب . بۇ يۇقىرىنىڭ يولىورۇقى ، بۇنى بىر دەمدە ئېزىپ ئىچۈرۈپ بولغىلى بولمايدۇ . نەق گەپنى دېسەم ، بۇ يىل يېزىمىزنى ، كېلەر يىلى ناھىيىمىزنى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا نەمۇنچە قىلىپ قۇرۇپ چىقماقچى . ئۇنىڭ ئۈچۈن مانا بۇلارغا ئوخشاش ئىچكىرىدىن چىققان يولداشلارنى يۇرتىمىزغا ئەكېلىپ ئارىمىزغا سىڭدۈرۈپ ، ئۇلار رەسمىي ئۆي ـ ماكانلىق بولۇۋالغۇچە كۈچى بارلار كۈچىنى ، سىلەردەك ئۆيى بارلار ئۆيىنى ئايماي

ئۆزئارا مېھمىر ـ شەپقەت يەتكۈزىدىغان گەپ . بۇ قېتىم ھەر ھالدا بىزگە خېلى جىق يولداشنى تەقسىم قىلىپتۇ . كۈزدە خۇدا بۇيرۇسا نەمۇنچى بولالارمىز دەيمەن .

— ۋاي ـ ۋۇي ، سەمەر قارى بۇ خويمۇ ئوبدان گەپكەن ، ئەمەلىيەتتە بۇلارنى ... مانا ئۆي ، بىرى مېھمانخانا ، يەنە بىرى يېتىپ ـ قوپىدىغان ئۆي ، بىرى ئامبار ، ئەمدىزە قايسىنى بېرەر-مەن . ئۆيلەرنىڭ ئىشكى بىر تۈرسا ، بۇلار ئۈچكەن تېخى .

— غەم قىلمىسلا ، مەن ئويلاپ كەلدىم . سامانلىقنى بىكارلىساق بولىدۇ . كېلەر يىلى ئومىغچە سامانىنى ئېغىلنىڭ بىر بۇلۇڭىغا قويىدىغان قىلىلى . ئۇ چاغقىچە بۇلارغا ئوبدان ئۆي سېلىپ بېرىپ بولىمىز .

— ئاشۇ بىر ئېغىز سامانلىق بولارمۇ ؟

— تازا بولىدۇ .

— مۇشۇ چوكانمۇ ئاشەدە ياتامدۇ ؟

— يېتىۋېرىدىكەن ، بايا دېيىشىپ بولغان .

— بۇ چوكان بىرىنىڭ خوتۇنمۇ يا سىڭلىسىمۇ ؟

— نېمىسى ئىكەنلىكىنى ئۆزلىرى بىلىشىدۇ . شۇنداق قىلايلى ئەمىسە .

— بوپتۇ سىلە نېمە دېسىلە شۇ ، ۋاي ـ ۋۇي سەمەر قارى ، سىلىزە ئەجەب ئۇستا جۇمۇ . بۇلتۇر پارتىيە ئەزالىرى نامرانلارغا يار ـ يۆلەك بولۇش ، ھۆددىگە ئېلىپ بېيىتىش سىياسىتى چىقىدۇندى ، تەشكىلىنىڭ ئېغىزىدىن كىرىپ بۇرنىدىن چىقىپ ، ۋاي مەن ئون بەش يالاڭتۆشنى ھۆددە ئېلىپ باي قىلىۋەتتىم دەپ بەرسىلە ، رادىئودا سىلىنى ماختاپ بىرمۇنچە سۆزلىدى . ئاڭلىسام ، گېزىتكە رەسىملىرىنى بېسىپتىمىش . شۇ ھۆددە ئالغانلار ئىچىدە مەنمۇ بار . مانا ياغ بولۇپ تېمىشىپ كەتتىممىكىن دېسەم ، ئەمەلىيەتتە ئاران ـ ئاران كۈن كەچۇرۇۋاتىمەن . سىلى بولسىلا بىزنى باي قىلغان بولۇپ ئۇچۇرۇلۇپ باشلىرى كۆككە تاقاشقۇدەك بولدى . ناھايىتى

كەلسە ۋەجلىرىگە كېلىدىغان ئۆشرە - زاكاتنى موللىغا بەرمەي بىزگە تارقىتىپ قويدىلا . ئەسكى - تۈسكىنى بىزگە بېرىپ بىرمۇنچە مۇكاپات ئالدىلا . ئانىلىرى دۇئا قىلغان ئادەمكەنلا ھا ... ھا...

بۇ گەپلەرگە سەمەر قارىمۇ ، پاشاخاننىڭ ئۆزىمۇ كۈلۈپ كېتىشتى . بۇ چاغدا ئاۋۇ ئۇچەيلەن سامانلارنى ئېغىلىنىڭ بىر بۇرجىكىگە بېسىقتۇرۇپ بولۇپ ئۆينى تازىلاشقا چۈشكەنىدى . سەمەر قارى بىلەن پاشاخان مېھمانخانىغا يېنىپ چىقتى .

— ياۋاللا ، ياۋاللا ئامەت دېگەن سىلىگە كېلىۋېرىدىكەن . بۇ قېتىم تېخىمۇ قالتىس بولۇپ كېتىدىغان ئوخشايلا - ھە ؟ — دېدى پاشاخان ئېغىزىنى چاكىلدىتىپ .

— سىلىگە نان تېگىدىغان گەپنى دېسەم ، سا شۇجى ماڭا «بۇ قېتىم مۇشۇ ئۆتكەل ساڭا ئاخىرقى سىناق ، كۈزدە كەنتىكنى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئىلغار قىلىپ ئۆتكۈزۈپ بېرەلىسەڭ ، كېلەر قېتىملىق سايلامدا سېنى يېزىغا مۇئاۋىن شاڭجاڭ قىلىپ ئۆستۈرمەكچىمىز » دەپ قويۇپ كەتتى . بۇ گەپنى ئۆزلىرى بىلىپ قالسىلا ، ھازىرچە ھېچكىم بىلمەسۇن ، — دېدى سەمەر قارى . كۆڭلىدە بولسا ئۆزىنىڭ ئۆسىدىغانلىقىنى كەنتىكىلەر بىلىپ كەتسۇن ، شۇنىڭ بىلەن ئىناۋەتىم ھەسسىلەپ ئاشسۇن دېگەن تەمەدە دەۋاتقانىدى . چۈنكى ئۇ پاشاخاننىڭ كەنتته نامى بار گەپ ئانىسى ، تېرىقتەك ئىشنى ھەممە يەردە سورۇپ چوڭ خامان ياسايدىغان ئايال ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى .

— ۋاييەي ، ۋاي راستما . ئەمدىزە قاراپ كۆز يەتمەيدىغان ، قوغلاپ تۈتقىلى بولمايدىغان ئالتۇن بېلىق بولۇپ كېتىدىكەنلە - ھە . ئۇ چاغدا بىزدەك پاشاخاننى پۈتلىرىغا پايتىممۇ ئەتمەيلىغۇ دەيمەن ، — دېدى پاشاخان ئۆز يۆلەنچۈكىنىڭ چوڭىيىدىغانلىقىدىن كۆڭلىدە خۇشال بولۇپ .

— ياقەي پاشاخان ، توخۇنىڭ تېرىسى تاتلىق ، ئاشىنىڭ قېرىسى دېگەن گەپ بار . مەن سىلىنى ھېلىمۇ ، بۈنىڭدىن كېيىنمۇ

بۇ كەمنىڭ قىز ـ چوكانلىرىغا تەڭ قىلمايمەن . كېلىڭلا ...
— ۋاي كۇپكۇندۇزدە ، ئىشىك ئوچۇق تۇرسا ، سەتلەشمىسىلە ، بالىلار كېلىپ قالىدۇ . قېرىغانسېرى ئەمدى ... ئى مېھمانلار تېخى ...
سەمەر قارى پاشاخاننى ئالدىغا تارتىپ چىڭ قۇچاقلاپ بىر قانچىنى سۆيۈۋېتىپ قويۇۋەتتى . پاشاخان ئالاقزادە بولۇپ ئىشىككە قارىۋەتكەچ ئۆزىنى تۇزۇۋالدى . ئاندىن ھەجىيىپ تۇرغان سەمەر قارىغا ئالايدى :
— سەت ھەجىيىشىنى ، تۇتامى يوق . ساقلىسا كەلمەيدۇ ، ئەمدى چىغ تۇۋندىن ھۇشۇر تاز قويقاندەك ...
— بولدى ، بۇ دائىم بار گەپلەر . سىلىگە يەنە مۇھىم بىر بېيىش يولىنى كۆرسەتمەك بولۇۋىدىم ، گەپنى گاچ ـ گۇچ قىلاي ، يەنە بىر مۇنچەيلەننى باشقا ئۆيلەرگە ئورۇنلاشتۇرمىسام بولمايدۇ .
— ھە ، قانداق بېيىش يولى ئۇ ؟ — بېيىش يولى دېگەن گەپنى ئاڭلاپ پاشاخاننىڭ يۈرەكلىرى ئوينىپ كەتتى . سەمەر قارى ئاۋازىنى پەسەيتىپ سۆزلىدى :
— بەش بالىغا ئانا بولۇپ قالغاندا ، ئوسمان چۆچۈرىدەك بەش بالىنى ساقا تاشلاپ قويۇپ تۇرمىگە چىرىپ كېتىپ ئاجراشتىڭلار . ئۇغۇ تۇرمىگە چىرىپ بىر جېنىنى جان ئېتىپ ئۆلۈپ تۇگەر ...
پاشاخاننىڭ گۇلدەك ئېچىلىپ كەتكەن چىرايى ئۆزگىرىپ ، بايا كالىغا شادا بەرگەن چاغدىكى ھالىغا يايدى .
پاشاخاننىڭ ئېرى ئوسمان تاش بۇلتۇر قىمار ئۇستىدە پۇل تالىشىپ قېلىپ بىرىنى ئۆلتۇرۇپ قويۇپ ، مۇددەتسىز قاماققا ئېلىنىپ كېتىپ ، پاشاخاننى تالاق قىلىپ خېتىنى بېرىۋەتكەنىدى .
— «ئۆلۈككە گۆر ، تىرىككە ئۆي لازىم» دەپتىكەن ، — دېدى سەمەر قارى ، — ھازىرغۇ بالىلىرىڭ كىچىك ، كۈنىڭ ئۆتەر ، ئۇلار چوڭ بولسا ۋەج لازىم بولىدۇ ، بىزنىڭ بۇ مەھەللە ھازىر شەھەر ھېسابلىنىپ كەتتى . شەھەردىكى يولى بار كادىر ، باشلىق دېگەنلەر

هەممسى بىزنىڭ كەنت ـ مەھەللىدىن توخۇ كاتىكىچىلىك يەرنى زەھەردىن قىممەت باھادا سېتىۋېلىپ ئۆي سېلىۋاتىدۇ . قارىسام ئارىلىقتا ھادىباينىڭ بىر يېرىم مو كېلىدىغان باغلىق يېرى بار پۇچۇق تاملىق ئۆيى قاپتۇ . ئۇ مەن ۋە سەن بىلەن تەڭ دېمەتلىك بولغىنى بىلەن ئۇنىڭ تۆت كۈنلۈكى قالدى . ئۇزۇنغا قالماي ئۆلىدۇ . ئۆي ـ ۋاقى كىمگە قالىدۇ ، ئۇنىڭ يۇمغاقسۇتىنىڭ ئۇرۇ-قىچىلىك تۇغقانلىرىدىن باشقا جان كۆيەر ئادىمى يوق . تۇغماس خوتۇنى ئۆتكەن يىلى ئۆلدى . سەن ئۇنىڭغا تەگسەڭ ، ئۇ ئۆلگەندە ئۆي ـ ۋاقى ساڭا قالىدۇ . ساتساڭ ھازىرنىڭ ئۆزىدىمۇ يېگىرمە ـ ئوتتۇز مىڭ كويغا ئېلىشىدا گەپ يوق . ساتماي كېيىنچە بالىلىرىڭغا ئۆي قىلىپ بەرسەڭ تېخى ياخشى . بېغىنى ئوبدان پەرۋىش قىلساڭ ھەر يىلى ئەنجۇر ، ئانار ، ئۆرۈكتىن ئۇچ ـ تۆت مىڭ يۈەن كېلىدۇ دېگەن گەپ ...

خۇشلۇقتىن پاشاخاننىڭ ئېغىزى كاككۇكتەك ئېچىلىپ قالدى . ئەمدى ئۇلار ئۆزئارا «سەن» لەشكە ئۆتكەنىدى .

— ۋاي جېنىمەي ، شەيتانغا دەرس ئۆتىدىغان ئۆلىمگۇر ، بۇ ئىشلار قانداق قىلىپ كاللاڭغا كېلىپ قالدى ؟

— تۇنۇگۈن كەچ كېتىۋاتسام ، ھادىباي مەسچىت ئالدىدىكى تاشتا ئولتۇرۇپتىكەن ، قارىسام چىرايىدىن بىر گەز توپا ئۆرلەپ ، بوغۇزلاپ قويغان كالىدەك خارقىراپ قاپتۇ . دەسلەپ كۆرۈپلا ئېچىم ئاغرىدى ، ھەي ئۆمرى كۆتە بىچارە دېدىم . دىلى سۇنۇق بولغاچقىمۇ ئۆزىنى بەكلا تاشلىۋېتىپتۇ . ئېگىن ـ ئايىغى شۇنداق رەزگى ، ساقاللىرىمۇ ، چاچلىرىمۇ ئاشقىنىڭكىدەك ئۆسۈپ كېتىپتۇ . بەكمۇ ئېچىم ئاغرىدى . نېمىدېگەن بىلەن كېچىكمىزدە بىللە ئويناپ چوڭ بولغان ، تەڭ دېمەتلىك ئىدۇق . چېلىشساق تۇتا ـ تۇتمايلا مېنى يانپاشقا ئېلىپ يەرگە ئۇراتتى . مانا ئەمدى ئەتە ـ ئۆگۈنلۈكى قاپتۇ . ئاخشامدىن بېرى ئۇنىڭ ئۆيى كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ، سېنى ئويلاپ قالدىم دېگىنە . سېنىڭچە قانداق ؟

— كاللا دېگەن تازا ئىشلەپتۇ . ئەمازە ئۇ ئۆزى شۇنداق تۇرۇپ مېنى ئالاما ؟ مېنىڭ نېمىشقا تېگىدىغىنىمنى بىلە ھەقمىچان ؟ ...

— بۇنى ئۆزۈم توغرىلايمەن . ئۇ ھازىر تەكشى بېشىغا بىر قاچا ئىسسىق ئاش ئەكىلىپ بېرىدىغان ئادەمگە موھتاج . شۇنداق قىلىدىغان ئادەمگە ئۇ جېنىنى بېرىۋېتىدۇ . ئۇ دېگەن مەرد ئەمەسما ؟ سەن تېگىدىغان بولساڭ ئۇ مۇرادىغا يېتىپ ئۆلىدۇ . ياشلىقىدا ساڭا كۆيۈپ ـ پىشىپ يۈرگەن ئەمەسما ؟ بىر زامان سەن باقسەن ، ئۇنچىلىك ئەجىر قىلمىساڭ بولمايدۇ . ئوبدان باق ، خەق كۆرسۇن ، ئاڭلىسۇن ، ئوبدان بېقىلغاندىن كېيىن ئاز ـ تولا ساقىيىشى مۇمكىن ، ئەمازە ئۇ ئاز كۈندە ئۆلىدۇ . سەن ئۇنىڭ قانۇنلۇق خوتۇنى بولغىنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۆلگەندە سەن بىلەن مىراس تالىشىدىغان ئادەم چىقمايدۇ . چىقسا مانا مەن بار ...

پاشاخان ئۇھ تارتقىنىچە سەمەر قارىنىڭ بوينىغا ئېسىلدى .

— ۋاي تاتلىق ، ئەقىللىق قارىچۇقۇم ، خۇدايىم ھوش مېڭىنى ساڭىلا بېرىپتىكەن ... ئەمازە توختا ، مەن ماۋۇ جوغدا باش مېھمانلىرىڭنى ئىش تېرىپ قويارمىكىن دەپ يۈرىكىم سۇ . ئاۋۇ يۇقىرىقى مەھەللىدىكى تۇرەك چەكەدىنىڭ ھەقەمسايە قىلغان نېمىلىرى ماشىنىچى ماڭقىلىكەن . تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ئون يەتتە ياشلىق قىزىنى ھاملىدار قىلىپ قويۇپتۇ . توۋا قىلدىم خۇدايىم ، ماڭمۇ مەرىزى يۇقامدىكى دەپ قورقمەن . ئىمانىمنى ساقلا خۇدايىم . مېنىڭ قىزىمۇ ئون بەشكە كىلىپقالدى ، خۇدايىم بالىلارغا ئەقىلىنى كەم بەردىمۇ قانداق ، مىللەت ئايرىمايدىغان بولۇپ قالدى .

— سەن بۇنىڭدىن غەم قىلما . بالىلىرىڭنى چىڭ باشقۇرساڭلا بولىدى ، ئۇششاق گەپنى تولا قىلماي ، سەن بۇلارنى ئۆيۇڭگە سىغدۇر . بولمىسا مېنىڭ رىزقىمغا ئولتۇرسەن . بۇنىڭغۇ كارى چاغلىق . باشقىسى غېڭ قىلالمايدۇ ، ئەپلەپ ـ سەپلەپ چوڭاملارنىڭ

ئالدىدىن ئۆتۈۋالسام ساڭىمۇ ، ماڭىمۇ ياخشى . قالغىنى خۇدانىڭ ئۆزىگە ئامانەت ، سەن ھادىباينىڭ پېيىدە بول .

2

ئەتىگەندە مەشرىق بۇ يەرنىڭ ھاياتىدىن ھاياجانلانغاندەك قان رەڭگىگە كىرگەنىدى . ھادىباي خۇشال تېپىچەكلەۋاتقان يۇرىكىنى قۇياشقا دام ـ دام قىلىۋاتقاندەك ئالدىراپ قۇياشقا قاراپ ماڭدى . ھادىباي يولدا ، تېزەك بولامدۇ ، قىرلىق تاش ، خوخا ـ يانتاق بولامدۇ پەرۋاسىز ھالدا ئالدىراپ كېتىۋاتىدۇ . تېرىلىرى قوۋزاقلىشىپ ، چاۋىرىپ كەتكەن پاچاقلىرى ، تىتىلىپ تىزىغا چىقىشقا ئاز قالغان ئۆڭۈپ كەتكەن كۆك تامبىلدىن كۆرۈنۈپ قالغانىدى . ئۆزى ئېشىۋالغان ئىشتان بېغى جۇۋاز قاپقىنىڭ بېغىدەك تىزىغا ساڭگىلاپ تۇراتتى . ئۇچىسىدىكى كىر ھەم تەرنىڭ دەستىدىن ئېچىپ كەتكەن قارا كاجى چاپىنى تاغاردەك كەڭ بولۇپ ، ئۇ سەمەرقارى بۇلتۇر ھۆددىگە ئالغان نامراتلارغا غەمخورلۇق قىلغانلىقىنىڭ پاكىتى سۈپىتىدە بەرگەن ئۆزىنىڭ كونا چاپىنى ئىدى . ھادىباينىڭ ئورۇق گەۋدىسى بۇ چاپان ئىچىدە باداڭىنىڭ ئىچىگە مۇشۇك سەكرىگەندەك كۇلكىلىك كۆرۈنەتتى . چاپاننىڭ ئالدى تەرىپى ساتىراشنىڭ كاپلىغۇچىدەك قېتىپ كەتكەن بولۇپ ، كۆك كاجى بەلباغ باغلىۋالغان بېلى سۈپۈرگە دەستىسىنى ئەسلىتەتتى . ئۆسۈپ چىڭگىلىشىپ كەتكەن قوڭۇر ساقىلى كىردىن قېتىپ ، قارىلىغاچ چاڭگىسىدەك بولۇپ قالغانىدى . خۇنى كېتىپ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزىنى ئۆچكە قۇيرۇقىدەك ئۆسكىلەڭ قېشى بېسىۋالغانىدى . ئۇزاقتىن كېسەل بولۇپ يېتىپ ، ئۇستىرا تەگمىگەن ئالچىپار چاچلىرى ، قورۇلۇپ قالغان قوي تېرىسى تۇمقى ئاستىدىن ھۆپۈپىنىڭ تاجىسىدەك چىقىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ قەدەملىرى بارغانچە ئىتتىكلەپ كەتتى . ئاشۇ كېسەل ھادىباينىڭ

چىرايغا نېمىدىنىدۇر شادلىق كۈلكىسى پەيدا بولۇپ ، ئۇنىڭ ئېغىزى يۇمۇلماي قالغانىدى . ئىشتىن چىققان قېرى ئاتتەك ھاسىراپ تۇرۇپ دولىسىدىكى سېيرىلىپ تۇرمايۋاتقان خۇرجۇنىنى پات - پات ئۈستىگە سۈرۈپ قويۇپ ، ئىتتىك كېتىۋاتاتتى .

ئالدىنقى كۈنى سەھەر قارى ئۇنىڭغا پاشاخان بىلەن توي قىلىشقا يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن توي خېتى ئېلىپ بەردى . ئاخشام موللامنى ئەكېلىپ نىكاھ قىلدۇرۇپ قويدى . ئاندىن ناھىيىلىك رادىئو ئۇزۇلىدىن قارا چوقۇر بىر مۇخبىرنى ئەكەلدۇرۇپ ، ئۇزۇنىڭ بۇ «ئىش - ئىزلىرى» نى ئېغىز - ئېغىزغا تەگمەي تونۇشتۇردى . مۇخبىر بىرەھەدىلا «نامراتلارنىڭ بېشىنى سىلاۋاتقان پېشقەدەم كوممۇنىست» دەپ ماقالە يېزىپ شۇ يەردىلا ئوقۇپ بەردى . ماقالىنى رادىئو ، گېزىتلەرگە بەرمەكچى بولۇشتى . ئەمدى ئۇزۇمۇ گېزىتكە چىقىدىغان ، رادىئودا ئاڭلىتىلىدىغان بولدى . ھادىباينىڭ ئامىتى كەلدى ، پاشاخانەدىكى ئوبدان خوتۇنغا ئېرىشىۋالدى . ئاخشام نىكاھ ئوقۇلدىيۇ ، ئاشۇ قىياپىتى بىلەن پاشاخاننىڭ يوتقىنىغا كىرەلىدى . بىرەر قۇر تويلۇقمۇ ئالماي ، تويمۇ قىلماي تۇرۇپ خوتۇن ئالدى . مانا بۇگۈن پاشاخان ئۆزى غەملەپ بەرگەن پۇلنى ئېلىپ بازارغا كېتىۋاتىدۇ . مەھەللىدىكىلەر ئۇنى زاڭلىق قىلدى . «خوتۇن ئالىدىغان چاغدا ھېچ بولمىسا چا ساقلىلىكىنى ياساتماپسەن ھادىباي ، چوكىنىڭ قۇسۇۋېتىدۇ ، يېقىن يولاتمايدۇ» دېيىشتى . يەنە بەزىلەر ئۇ «ئۇلگۈرەلمىدى ، ياش بالا بولمىغاندىكىن بۇ ئىشلارنى كېيىن قىلسىمۇ بولىدۇ» دېيىشتى . راست ، ئىش بولىۋەردى . «سەھەر قارىنى ئۆمۈر بويى تىللاپ ئۆچ كۆرۈپ يۈرۈپتىكەنمەن . ياش ۋاقتىمىزدا تالىشىپ يۈرگەن پاشاخانىنى مانا ئەمدى ماڭا ئۆزى نىكاھلاپ بەردى . زادىغۇ كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە يامانلىقى يوق . ھەرقانداق بولسا ئۇنىڭ ماڭا ئىچى ئاغرىدى . بېشىم تەكىيگە چۈشكەندە بولسىمۇ ئىنساپقا كەلدى ، شۈكرى ، ئەمدى بولدى . ئاز كۈندە ئۆلۈپ كېتىمەن .

ئەمازە غېرىبسىنماي ، خارلىقتا قالماي ئۆلىدىغان بولدۇم . ئۆلسەم يىغلايدىغان ئادىمىم بار بولدى . يەنە كېلىپ پاشاخان يىغلايدۇ ، بىچارە خوتۇن . ئىسىت خۇدا ئەمدى ئۆمرۇمنى ئۇزۇنراق قىلسىدى . بىر كۈن بولسىمۇ پاشاخان بىلەن ياشىسام» دېگەنلەر ئۈنىڭ خىيالىدىن كەچتى .

ھادىبايىنىڭ توپا ئۆرلەپ تۇرغان سېرىق مەڭزىدە ياش دومىلىدى . بۇ ئۈنىڭ پاشاخان ئۈچۈن ئېقىتقان تۇنجى يېشى ئىدى . ئۆز ياشلىقىنىڭ كۆپ قىسمىنى پاشاخان ئۈچۈن ياش تۆكۈپ ئۆتكۈزگەنىدى . ئۇ تېز قېرىپ كەتتى ، دەرد ئۈنى كېسەل قىلىپ قويدى . كېسەل ئۈنى بالدۇر قېرىتىۋەتتى . پاشاخانغا كۆيۈپ يۇرگەن چاغلىرىدا پاشاخان ئۈنى ياراتمىغانىدى . پاشاخان ئۈنىڭ پۇلىنى خەجلەش ، كىيىمىنى كىيىش ، نەپ ئېلىش ئۈچۈنلا ئۆزىگە باغلاپ يۇرگەنىدى . گۇزەللىك ئاياللار ئۈچۈن ھەممە نېمىنى تاپقىلى بولىدىغان ئالتۇن كان . بۇ كاندىن پايدىلىنىپ ئۇلار ھاياتتا نۇرغۇن ئادەم قان ، ياش بەدىلىگە ئېرىشەلمىگەن نەرسىلەرگە ئېرىشەلەيدۇ . پاشاخانغا قانات سۆرەپ يۇرگەن نۇرغۇن يىگىتلەر ئىچىدە سەمەر قارىمۇ بار ئىدى .

پاشاخاننىڭ سەمەر قارىغا بولغان ھەۋىسىمۇ ھادىبايغا بولغان ھەۋىسى بىلەن ئوخشاشلا نەپ ئېلىش ئىدى . يەنە نۇرغۇن يىگىتلەرمۇ پاشاخان ئۈچۈن بەربىر ئوخشاش ، ئۇ پەقەت نەپ ئېلىشنىلا كۆزلەيتتى . بۇگۈن قايسى بىرىدىن نەپ چىقسىلا شۇنىڭغا كۆيەتتى . ئەتە نەپ چىقمىسا پاشاخان ئۈنى تونۇمايتتى . دەل ئاشۇ كۈنلەردە سەمەر قارىنىڭ ئامىتى كېلىپ مۇئاۋىن دادۇيجاڭ بولۇپ قالدى ، پاشاخاننىمۇ ئىگىلىۋالدى . ئەمرىگە ئالمىدى ، تاشلىۋەتمىدى . پاشاخان مەيلى كىمگە ياتلىق بولمىسۇن ، سەمەر قارى شېرىكچىلىكتىن قالمىدى .

سەمەر قارى پاشاخاننى باشقىلاردىن قورۇپ يۇرگەندە ، تۇنجى زەربىگە ئۇچرىغۇچى مانا مۇشۇ بىللە پادا بېقىپ چوڭ بولغان

ئاغىنىسى ھادى بولدى . ئىككىسى بىر قېتىم كېچىدە پاشاخاننىڭ ئۆيىدە دوقۇرۇشۇپ قالدى ، ئۇچ كۈندىن كېيىن سەمەر قارى بەش - ئالتە چاپارمىنى بىلەن ھادىنى يولدا تۇتۇۋېلىپ تازا كالتەكلەپ زەيكەشكە تاشلىۋەتتى ، شۇنىڭدىن كېيىن ھادى مەلغۇن بولۇپ قالدى . بىر قارىسا ئوڭ ئادەمدەك ، بىر قارىسا سارىڭدەك سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ يولدا ، ئېتىزدا ، ھاشادا ، ماخودا ، خاماندا ، ئېچىق بېشىدا دائىم خەقنى كۈلدۈرۈپ يۈردى . دەسلەپتە ئۇ ئېتىزدا راسا ئىشلەۋېتىپ بىردىنلا كەتمىنىنى چۆرۈۋېتىپ ، ئۆزى توقۇۋالغان غەزەلنى توۋلاپ ئۈسسۈلغا چۈشۈپ كېتەتتى :

گۆشنى تاپقاندا ،
يېتىۋالىدىغان دادۇيجاڭ .
ھاشارلارغا بارماستىن ،
چېكىۋالىدىغان دادۇيجاڭ .
پاشاخاننىڭ لەڭمىنىنى ،
تولغاپ سالغان دادۇيجاڭ .
ئەمگەك بىلەن خۇشى يوق ،
سايدا ياتقان دادۇيجاڭ .

ئېتىزدا غەم - غۇسسە بىلەن ئىشلەۋاتقان دېھقانلار ھادىباينىڭ غەزىلىنى ئاڭلاپ ، ناياقلاپ ئويىنىغان ئۈسسۈلىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىدۇ - دە ، بىرەر بۇردىدىن نان ، تۆت قوشۇق قېتىق ، سىنت پۇللارنى بېرىشىدۇ . ئاندىن ئۆزلىرىنىڭ دەرد - ئەھۋالىغا چۈشۈپ كېتىدۇ . ھادى قاپقىنى تۇرۇپ ، بىردەم ئۇلارنىڭ ھال - ئەھۋالىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ۋارقىرايدۇ :

— ھەي ... ھەي ... توختاڭلار مەن مەركەزگە تېلېفون بېرەي .

ئۇ تېلېفوندا سۆزلىشىۋاتقانىنى دوراپ ۋارقىرايدۇ :

— ۋەي ... ۋەي ... ماڭا ماۋجۇشنى ئېلىۋەتسىلە ، ۋە... ھە ئۆزلىرى ماۋجۇشما ؟ ... ئۇ خودىدى تېلېفون ئارقىلىق ماۋجۇشقا ئەھۋال ئېيتىۋاتقاندەك ، ئۆزىنىڭ قورساق كۆپۈكنى چىقىرىۋالىدىغان ۋە ئەتراپىدىكىلەرنىڭ كۆڭلىگە ياقىدىغان بىر تالاي گەپلەرنى قىلىدۇ ، ئۇنىڭغا ئۇلاپلا سەمەر قارىنى قارغاپ قوشاقلارنى قاتىدۇ .

دېھقانلار ھادىباينىڭ گەپلىرىگە كۈلۈشۈپ تېلىقىپ كېتىشەتتى :

— خۇدايىم دېگىنىڭدەك بولار ھادى .

كېيىنكى كۈنلەردە ھادى بۇنداق دېمەيدىغان بولدى ، تولىمۇ جىمىپ كەتتى . ھېچكىم بىلەنمۇ كارى بولمىدى ، كېيىن ئۇ نېمىلا بولمىسۇن ئۆيلەندى ، بۇ ئۆتكەن ئىشلار بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ كۆڭلىدە بۇ ئۇنتۇلمايدىغان ئىشلار ئىدى .

3

قوزا چۈش مەزگىلىدە ھادىباي ھېيتگاھقا كەلدى . ئۇنىڭ دېمى سىقىلىپ پۈتۈن ئەزايىنى تەر بېسىپ كەتتى . جامە ئالدىدا ئۆزىگە ئوخشاش قېرى ، جۇلدۇر كېپەن ئادەملەر غۇژمەك ـ غۇژمەك بولۇپ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنىدى . يوغان دەرۋازىدىن سەللىلىك ، سەللىسىز ئادەملەر كىرىپ ـ چىقىپ يۈرۈشەتتى . ھادىباي غۇژمەك بولۇپ ئولتۇرۇۋالغان ئادەملەر ئارىسىغا كەلدى . ئۇنىڭ بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىدى . ئۇ كىيىمىنى سىلىپ يېرىم يالىڭاچ ھالدا ئولتۇرغان سېرىق چىراي ، قارا ساقال بىر ئادەمنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى . ھېلىقى ئادەم بىر قاراپ قويۇپ يەنە كۆڭلىكىنىڭ چاكلىرىنى ئاقتۇرۇپ ئولتۇرۇۋەردى . ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇچى كۆيۈپ كەتكەن ئۆزۈن بىر ھاسا ، بىر قۇرۇق خۇرجۇن ،

هالقىلىرى پارقىراق بىر ساپايە تاشلاقلىق ئىدى . ساقال ـ چېچىنى تازا ئۆستۈرۈۋەتكەن ، ئۇزۇن قارا يەكتەك كىيگەن ، يۇڭلۇق مەيدىسى ئېچىلىپ تۇرغان ياشراق بىرى ھادىبايغا سۇركىلىشىپ ئولتۇرۇپلا ، قولىقىغا قىستۇرۇۋالغان تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ چېكىشكە باشلىدى . ئەتراپىنى قويۇق كەندىر پۇرىقى قاپلىدى . ھادىباي يۆتىلىپ كەتتى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ سەل نېرىغا ، قارت ئويناۋاتقان بىر توپنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇرىۋىدى ، تاماكا چېكىۋاتقىنى كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ قاراپ قويدى .

ھادىباي ئەمدى ئولتۇرۇپ تۇرۇشىغا ، بىر توپ سەپ تۇزگەن خەنزۇ ـ ئۇيغۇر ئۆسمۇر ھېيتگاھ مەيدانىدىن «ھېچكىم ھېچكىمدىن ئايرىلالمايدۇ» دېگەن ناخشىنى توۋلاپ ئۆتۈشتى . غۇزمەكلىشىپ ئولتۇرغان جۇلدۇر كېپەنلەر ئوماق بالىلارغا ھاڭۋاققىنچە بىردەم قاراپ قېلىشتى . كېيىن ھەممىسى ئۆز ئىشىغا — نەشە چېكىش ، غەيۋەت قىلىش ، پارچە نان غاجىلاشقا چۈشۈپ كېتىشتى . ھادىبايمۇ قىلىدىغان ئىشلىرىنى ئويلىغىلى تۇردى : «پاشاخانىڭ تاپىلىغىنى بويىچە ئاۋۋال ساتىراشقا چاچ ـ ساقىلىمنى ئالدۇرۇۋالسام ، ئاندىن كېيىن ئوردا ئالدىغا چۈشۈپ زاسۇي يەپ قورسىقىمنى تويغۇزۇۋالسام ، پاشاخانىغا تويدا ئالالمىغان كۆڭلەكلىك ، بىر جۈپ ئۆتۈك ، بىر كەمچەت تۇماق ، ئۆزۈمگە پۇتۇن بىرەر قۇر ئۇستباش ئېلىۋالسام··· »

ھەيۋەت بىلەن كەلگەن ساقچى ماشىنىسىنىڭ ئاۋازى بىلەن تەڭ ئۇنىڭ خىيالى ئۇزۇلۈپ قالدى . جامە ئالدىدا ئولتۇرغانلار ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولغان ساقچىلارنىڭ قورشاۋىدا قالدى . قارت تارتىۋاتقان غۇزمەكتىن سەككىز ـ توققۇز جۇلدۇر كېپەن جامەنىڭ ئىچىگە قاراپ قېچىۋىدى ، ساقچىلار «توختا» دەپ ۋارقىرىغانچە ئۇلارنى قوغلىدى . قاچقانلاردىن بىرى ئۇزۇن چاپىنىنىڭ پېشىگە دەسسەپ سېلىپ دۈم يىقىلدى . ئۇنىڭ سەل

ئالدىدىراق قېچىپ كېتىۋاتقىنىنى چاققان بىر ساقچى يۈگۈرۈپ بېرىپ توختاتتى . بىردەملىك ئۆزە - تۆپىدىن كېيىن ھېيتگاھ مۇنارىسىنىڭ ئالدى جۇلدۇر چاپانلاردىن تازىلاندى . ھەممىسى ساقچى ماشىنىسىغا چىقىرىلدى . ئىككى ساقچى ھادىبايىنى قولتۇقىدىن تۇتقانچە پۇت - قولىنى يەرگە تەگكۈزمەي ماشىنىغا چىقاردى .

— ۋاي ... ۋاي بالىلىرىم مېنى تۇتماڭلار ... مېنى تۇتماڭلار ، مەن خۇدانىڭ ياۋاش بەندىسى . مەن نېمە گۇناھ قىلدىم ، مېنىڭ گۇناھىم يوق . مېنى قويۇۋېتىڭلار ...

ساقچىلار ئۇنىڭ گەپ - سۆزىگە پەرۋا قىلمىدى ، ماشىنىنىڭ ئىچىگە ئىتتىرىۋەتتى . ئۇ دۇگجۇنۇپ بېرىپ كۆزلىرىنى ئالاق - جالاق قىلىپ پارقىرىتىشىپ تۇرۇشقان «ھەمراھلىرى» غا يۆلىنىپ قالدى . ئۇلارنىڭ ھەممىسى قورققىنىدىن ئۆپكىسى ئېغىزىغا قاپلىشىپ قالدى . بىرقانچىسى نەشىنىڭ راھىتىدە ئۆزە تۇرۇپلا خاتىرجەم ئادەمدەك مۇگدىشۇاتقانىدى . ماشىنا قوزغىلىپ خېلى ئۇزاق ماڭدى ، ھادىباي بىردەم ھالسىزلىنىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن ، قاپىقىنى تۇرۇپ ، سەسكەنگىنىدىن ماشىنىنىڭ پولات چۇنقلىق دېرىزىسىدىن بىپايان كۆز دالاسىغا قاراپ تۇرغان ئۇيغۇر ساقچىنىڭ يېنىغا سۇرۇلۇپ كەلدى . ساقچى بۇرۇتى ئەمدىلا خەت تارتقان قىزىل يۈزلۈك يىگىرمە تۆت ياشلار ئەتراپىدىكى كېلىشكەن يىگىت ئىدى . ئۇ ھادىبايدىن سەسكىنىپ كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ قارىدى . ھادىباي دەرھال لام - جىم دېيەلمەي تەمتىرەپ قالدى . بىردەم تۇرغاندىن كېيىن ئاستا سورىدى :

— بالام بىز ... بىزنى نېمىشقا تۇتتۇڭلار ... بىز نېمە گۇناھ قىلدۇق ، — دېدى ئىچى تىتىلدىغىنىدىن بوغۇلۇپ .

ساقچى يىگىت ئۇنىڭغا سەت گەپ بىلەن دەشنام بەرمەك بولۇپ قارىدىيۇ ، ھادىبانىڭ تاتىرىپ كەتكەن چىرايىنى كۆرۈپ غەققىدە

بولۇپ چىرايلىق چۈشەندۈردى .

— سىلەرنىڭ ھېچقانداق گۇناھىڭلار يوق . قورقمىسلا ، بىرەر ھەپتىدىن كېيىن ھەممىڭلارنى قويۇپ بېرىمىز . ھازىر يۇقىرىدىن باشلىق كېلىدىكەن ، شۇڭا شەھەردىكى بىكار تەلەپ ، دۇئانىلەرنى تۇتۇپ ۋاقىتلىق توختىتىپ قويماقچىمىز . بىر ھەپتىدىن كېيىن يۇقىرىدىن كەلگەن باشلىق كەتسە ، سىلەرنى يەنە قويۇۋېتىمىز . ھېيتگاھ يەنە سىلەرنىڭ .

— ۋاي بالام ، مەن دۇئانە ئەمەس . مەن بىر ھالال دېھقانمەن . نەزەر باغ تۆتىنچى دادۇيلۇك دېھقانمەن . مەن خوتۇن ئالغان ، لازىملىق نەرسىلەرنى سېتىۋالغىلى شەھەرگە چىگەنتىم ، — ھادىباي ھاسىراپ تۇرۇپ ئۆزىنى تونۇشتۇردى .

ساقچى يىگىت ھادىباينىڭ باش ـ ئايغىغا سەپسېلىپ قارىۋېتكەندىن كېيىن مەسخىرە بىلەن كۈلدى :

— ئاكا سەن تۆت كۈنلۈكۈڭ قالغان كېسەلمەن ئادەمكەنسەن ، خۇدانىڭ دەرگاھىغا ئاز قالغاندا يالغان گەپ قىلما . بۇنداق ئىشتىن ئالدىمىزدىن كۆر مېنى ئۆتكەن ، بۇنىڭغا كىم ئىشىنىدۇ . مېنى كىچىك بالا كۆرەمسەنيا ؟

— ياق ... ياق ... بالام ئۇنداق دېمىسىلە ، يامان بولىدۇ . خۇدا تۆپىمىزدە تۇرۇپتۇ . ئېغىزىمغا چىش چىقىپ يالغان گەپ قىلغان بەندە ئەمەسمەن . قەسەم قىلاي ، مەن دۇئانە ئەمەس . ھالال ئادەممەن...

— ماڭە ، ماڭ كولدۇرلاپ بېشىمنى ئاغرىتماي ، سېنى كىم دۇئانە ئەمەس دېيەلەيدۇ .

— راست ، ئۇنى بىز تونۇيمىز . ئۇمۇ بىزگە ئوخشاشلا دۇئانە .

— تازا كونا قەلەندەر ...

— شۇ جېنىدا ساقچى غوجامنىڭ بۆكىگە جىگدە سالىمەن دەيدۇ ، ھا ... ھا ... ھا...

ماشىنىدىكى دۇانىلەرنىڭ ھەممىسى ھادىباينى زاڭلىق قىلىپ كۆلۈشۈپ كەتتى . ھادىباينىڭ ئېڭەكلىرى غەزەپتىن كاسىلداپ كەتتى . ئۇ پۈت ـ قولىدا جان قالمىغاندەك ھېس قىلىپ قىلالماي ئىزىدا ئولتۇرۇپ قالدى . كەچ پېشىن بىلەن ئۇلارنى چوڭ ـ چوڭ سۆڭەكلىك پاشىلار غىڭىلداپ ئۇچۇشۇپ يۇرگەن بىر شاللىقتا ئەكېلىپ ماشىنىدىن چۈشۈردى . ئاندىن تاشلىنىپ قالغان كونا بىر ماخوغا ھەيدەپ كىرىپ ، تامنىڭ تۈۋىگە قاتارى ئولتۇرغۇزدى . ھەممىسىنىڭ قولىغا بىردىن سېرىق قوناقنىڭ ئاچچىق زاغرىسى ، بىر تاۋاقتىن داغ چاي بەردى . «تاماق» تىن كېيىن ئۇلارنى قاراڭغۇ بىر گەمگە ئەكىرىپ قويدى .

— ئۇخلاڭلار ، ئەتىگەنلىككە تورغاي چۈچۈلىغاندا ، شال ئورۇشقا چىقىسىلەر ، — دېدى ساقچى چىقىپ كېتىۋېتىپ . شال ئورۇشنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھەممىسى ناله قىلىشقىلى تۇردى . ھادىباينىڭ دېمى سىقىلىپ قاتتىق يۆتەل تۇتتى .

4

ھادىباي شەھەرگە كىرىپ كېتىپ ئۇچ كۈنگىچە ئېز ـ دېرىكى بولمىغاندىن كېيىن پاشاخان سەمەر قارىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە شەھەرگە كىرىپ ساقچىخانىغا كەلدى . ئۇ بىر ياش بالىنىڭ كۆرسىتىپ قويۇشى بىلەن ساقچىخانىغا كىرگەندە ، بىر ياش ساقچى يىگىت بىر ئوماق قىز بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇشقاندى . يىگىت پاشاخاننى كۆرۈش بىلەن تەڭ كۈلكىسىنى توختاتتى :

— ھە ، نېمە دەيلا ؟

پاشاخان سەل تەمتىرەپ قالدى .

— قايلىسىلا ، ئوبدان غوجام بالام ، مېنىڭ بىر كېسەل ئېرىم شەھەرگە چىرىپ كېتىپ ئۇچ كۈننىڭ ياقى يوق . ئىزدىمىگەن ھېچيەر قالمىدى . شۇڭا ...

— هه بولدی ، بۇ ئىشقا مەسئۇل ئادەم بۇ يەردە يوق . 3 - ئاھاله كومىتېتىغا كەتكەن ، شۇ يەرگە بېرىپ شۇ ئادەمگە دېسىله .

پاشاخان چۈشكه يېقىن مەسئۇل ساقچىنى ئاران تاپتى . ساقچى هادىباينىڭ هەممه ئەھۋالىنى خاتىرىلىۋالغاندىن كېيىن :

— سىلى گېزىتخانىغا بېرىپ ئېلان بەرسىله ، ئاندىن رادىئو پونكىتىغا ئېلان قىلدۇرسىلا ، — دەپ يول كۆرسەتتى . پاشاخان مادارى قالمىغان پۇتلىرىنى تەستە يۆتكەپ مېڭىپ كەتتى .

هادىباي ئىككى كۈن شال ئورغاندىن كېيىن ، كېسىلى رەسمىي تۈتۈپ يېتىپ قالدى . ئۇنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ ئۈچ كۈن گەمىده تۇنىدى ، تۆت قېتىم قان سەپرا قىلدى . ساقچى دوختۇرى ئوكۇل ئۇرۇپ داۋالىغاندىن كېيىن ، ئۇ خېلى ئوڭشىلىپ قالدى . دوختۇرنىڭ مەسلىھىتى بىلەن بەشىنچى كۈنى ئونى قويۇۋېتىشتى . مەشرىق قان رەڭگىگە كىرگەن ئەتىگەنده شەبنەم باسقان توپىلىق يولدا ئۇ ئۆتكەنكىدەكلا ئالدىراپ ماڭدى . لېكىن هازىر ئۇ ئۆتكەنكىدەك ماغدۇرلۇق ئەمەس ئىدى ، بېشى قېيىپ ، كۆزى تورلىشىپ ، ئىككى يانغا تەۋرەپ كېتەتتى . يول بويىدىكى ئېتىز قىرلىرىدا غۇژۇلده قورۇلۇپ قالغان ئاپتاپپەرەس ئۇنىڭ نۇرى ئۆچكەن كۆزلىرىگه خۇددى پاشاخان كۈلۈپ قاراۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى . سانسىز پاشاخان ئۇنىڭغا كۈلۈپ قاراۋاتقاندەك ، قۇچقىنى ئېچىۋاتقاندەك ، پاشاخانىڭ تولغان كۆكسى ئۇنىڭ قاقشال مەيدىسىگه ئۇرۇلۇۋاتقاندەك تۇيۇلدى . ئۇنىڭ ئاشقازىنى قاتتىق ئاغرىپ كەتتى . ئاغرىق ئازابىدىن ئۇنىڭ نەپىسى سىقىلىپ قىرغا يۆلىنىپ سۇنايلىنىپ يېتىپ قالدى . پاشاخان ئەمدى ئۇنىڭ بېشىدا ئېڭىشىپ كۈلۈمسىرىدى . هادىباي كۈلمەكچى بولۇپ ، كىرىشىپ كەتكەن چىشلىرىنى كۆچەپ ئاچتى . شۇئان ئۇنىڭ ئېغىزىدىن ئوتتەك قىزىق بىر بۇس چىققاندەك بولدى . بۇ نەرسە ئاستا ـ ئاستا چاڭگەك ساقاللىرى ئارىسىغا ساقىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىگه پاشاخان

توپا ـ چاڭ ئارىسىدىن غۇۋا كۆرۈنگىلى تۇردى .

— پاشاخان ... پا ... شا ...

ئۇنىڭ ئارىدەك بارماقلىرى پاشاخاننىڭ چىرايلىق مەڭزىگە ئۇزىتىلدى . ئەمما ھېچنېمىنى تۇتالمىدى . يەنە بەكرەك ئۇزىتىلدى ، پاشاخان ئۆزىگە شۇنچە يېقىن ئېڭىشىپ تۇرسىمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ قولى زادى يەتمىدى . ئۇ كۆزلىرىنى چوڭ ئاچتى ، قولىنى تېخىمۇ كۆچەپ ئېگىز كۆتۈرمەكچى بولدى . ئەمما ئۇ ھېچنېمىنى كۆرەلمىدى !...

قەلەندەرنىڭ جەندىسى

مانا بۇ يېزا مەسچىتىنىڭ ئاتاقلىق ئەربابلىرىدىن تۆت كىشى ، خالىس بىر ئۆلۈمنى ئۇزاتقۇچىنىڭ ئۆيىدە تۆردىن ئورۇن ئېلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى . تۆرنىڭ بېشىدا ئولتۇرغان ، يېشى يەتمىشتىن هالقىغان نامەت ئاخۇنۇم ، هازىر ئىبادەتنىمۇ تەرك ئەتمەي ، دىنىي ئىشلار خىزمىتىگە ئارىلىشىپ كەلمەكتە . ئۇ ئۆز هاياتىنىڭ بەزى مەزگىللىرىدە «ئۇلۇغ» ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ ، ئەل ـ جامائەتنىڭ هۆرمىتىگە ئېرىشىپ ، يۇرتنىڭ كاتتا ئۆلىماسى بولۇپ قالدى ، ئۆز نۆۋىتىدە كىشىلەرنىڭ هىممىتىگە ئېرىشىپ ياغ ئىچىدىكى بۆرەكتەك ياشىدى . خەلقمۇ ئۇنى هىمايە قىلدى ۋە هۆرمەتلەپ كەلدى . جۇت كۈنلەر باشلىنىپ ، قارا بوران بېچارە ئاۋام خەلقىنىڭ ئالتۇندەك قەدىرلەپ كېلىۋاتقان كىتابلىرىنى ئۇچۇرۇپ ئاپىرىپ ، ئوت دېگىزىدا ئۆرتىگەندە ، مومايلارنىڭ چاچلىرى كېسىلىپ ، بوۋايلارنىڭ ئۇچىتەك ئاق ساقاللىرى چۇشۇرۇلۇپ كوسا ئېگەك قىلىنغاندا بېچارە بوۋاي ـ مومايلار ، چېچى بىلەن ساقاللىرى ئەمەس ، رەهىمسىز ئوتتا كۆيۈپ كۈلگە ئايلىنىۋاتقان سان ـ ساناقسىز كىتابلارغا قاراپ ئىچى سىيرىلىپ ، ئۆزلىرىنى تۇتالماي هۆركىرەپ يىغلاشقان چاغلاردا ، نامەت ئاخۇنۇم پەقەت ساقلىنى تۇتۇپ قالدىيۇ ، دەرهال سەللە بىلەن تونىنى ئىچكىرى تەكچىگە تىقىۋېتىپ ، بۇ يۇرتنىڭ كىتاب كۆيدۈرۈش

ئىشلىرىغا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان يېتەكچىگە ئايلاندى . بۇ ئۆتكەن ئىشلار ...

مانا ھازىر ئۇ يەنە ماۋۇ ئۆزىنىڭ ئاياغ تەرىپىدە دۇرۇت ئوقۇپ ئولتۇرغان ئوچ ئۆلىمانىڭ بېشى بولۇپ ئولتۇرىدۇ . كېيىنكى چاغلاردا ئۇ يەنە چارلاشقان ساقلىنى بىر سىقىملىدى ـ دە ، ھېلىقى ئىچكىرىكى تەكچىدە توپا بېسىپ چاشقان مايالاپ قويغان سەللىسى بىلەن تونىنى تۇجۇپىلەپ تۇزەشتۇرۇپ كىيدى ، ئۇ «ئىلغار دىنىي زات» لىق سالاھىيىتى بىلەن بىرلىكسەپنىڭ مۇئاۋىن رەئىسلىكى ۋە مانا بۇ يۇرتنىڭ ئىمامىلىقىنى قولغا كەلتۇردى . خەلق ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ھومايسىمۇ ، يەنىلا ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇيدۇ .

مانا ھازىر ئۇ بەكمۇ خاپا چىراي ئولتۇرىدۇ . ئۇنى خاپا قىلمۇاتقىنى مۇناسىۋەتلىك تارماقنىڭ يۇرتتىكى ئىگە ـ چاقسىز ، قېرى بىر قەلەندەرنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزىتىش توغرىسىدىكى ھاۋالىسى ئىدى . بۇ قېرى بوۋاي ھايات چېغىدا تىلەمچىلىك قىلىپ ، نەدە كەچ بولسا ، شۇ يەردە يېتىپ جاھاندارچىلىق قىلاتتى . ئۇنىڭ نە ئۇرۇق ـ تۇغقان ، قوۋم ـ قېرىندىشى ، نە بالا ـ چاقىسى يوق ئىدى . ھەتتا بۇ يۇرتتىكىلەر ئۇنىڭ قايسى يۇرتتىن ئىكەنلىكىنىمۇ بىلمەيتتى . ئۇ ئۆلۈۋىدى ، مەھەللىدىكى خالىس نىيەت بەختاخۇنباي ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزىتىش ئىشلىرىنى ئۆز ئۆيىدە بىرتەرەپ قىلماقچى بولدى .

ئەمدى نامەت ئاخۇنغا كەلسەك ، ئۇنىڭ ئۆز رايىچە ئېيتقاندا ، بۇ قەلەندەرنىڭ مېيىتىنى يۇيۇش ، نامىزىنى چۈشۈرۈش ئىشلىرىنى بېجىرسە ، نەپ تەگمەيدىغانلىقىنى بىلگەچكە كېلىشىنىمۇ خالىمايتتى . ساۋاب بىلەن بىرگە يەنە ئۇنىڭ ھەققىمۇ بولۇشى كېرەك . مەسئۇل تارماقلار ئارىلىشۋالمىغان بولسا ، ئۇ بۇ يەرگە ھەرگىزمۇ كەلمەيتتى ، بەلكى ئاۋۇ قوشنا يېزىدىكى بىر باي ئائىلىنىڭ تەنتەنىلىك دەپنە مۇراسىمىغا بېرىپ ، ئۇ يەردىن

بىرمۇنچە پايدا ـ مەنپەئەتكە ئىگە بولغان بولاتتى . بۇ قەلەندەرنىڭ پەقەت بىر ئەسكى جەندىسىدىن باشقا ھېچنېمىسى يوق ئىدى . بۇ قەلەندەر تېخى «مېنى يۇغۇچىغا مۇشۇ جەندە تونۇمنى قويۇڭلار» دەپ ۋەسىيەت قىلمىتۇ . كۆرۈڭ بۇ كارامەتنى ، بۇ ئىشقا يېنىمدا ئولتۇرغان ماڭۇ چەلپەكچىلەردىن بىرىنى بۇيرۇپ قويۇپ ، كېتىپ قالساممۇ بولماس . ئاڭۇ يەردىكى مېيىت ئىگىسى بولغان سېخىي باي ھېچ بولمىسا ئازراقتىن نامازھەققى قويار ...

نامەت ئاخۇنۇم كوسا ئېڭىكىدە شالاڭ ئۆسكەن قوڭۇر ساقىلىنى سىلاپ تۇرۇپ ، يېنىدىكى كۆتمەك ساقال ئاخۇنۇمغا :

— مېيىتنى يۇيۇشقا ئۆزلىرى كىرسىلە . مېنىڭ بۇگۈن تازا تاۋسم يوق تۇرىدۇ ، — دېدى پەس ئاۋازدا .

كۆتمەك ساقال ئاخۇنۇم نامەت ئاخۇنۇمغا قاراپ ، سېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايدى . كۆز قۇيرۇقىدا ئاياغ تەرىپىدە ئولتۇرغان قارا ساقال ئاخۇنۇمنى ئىشارەت قىلىپ قويدى . نامەت ئاخۇنۇم ئۇنىڭغا كۈلكە ئارىلاش ھومىيىپ قويۇپ ، قارا ساقال ئاخۇنۇمغا قارىدى .

— داۋۇتاخۇنۇم مېيىتنى يۇيۇشقا ئۆزلىرى ...

داۋۇتاخۇنۇم قولىدىكى كىچىك كۆكتاشلىق قۇرئاننى يېپىپ قوينىغا سالدى ـ دە ، ئۇن ـ تىنسىز ئورنىدىن تۇرۇپ مېيىت بار ئۆيگە كىرىپ كەتتى . نامەت ئاخۇنۇم بىلەن سېرىق چىش ئاخۇنۇمنىڭ كۆزلىرى ئۇچراشتى ۋە ساقاللىرىنى سىلاپ قويۇشتى .

ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر كەچتە ، نامەت ئاخۇنۇم بېشىغا لېچەك ئارتىۋالغان بىر ياش جۇۋاننى باغرىغا مەھكەم بېسىپ ، ئۇنىڭ پېشانە ، يۈزلىرىنى ئالا قويماي سۆيۈۋاتاتتى . سولغۇن چىراي جۇۋان بولسا ، قېرى مۇشۇكنىڭ ئالىقىنىدىكى ئۆلۈپ قۇشقاچتەك ، ئاخۇنۇم قايانغا تەۋرەتسە ، شۇ ياقتا تاشلىناتتى . ئاخۇنۇمنىڭ خوتۇنى ئۆلۈپ يېرىم يىل بولغان بۇ كۈنلەردە ، مانا بۇ ياش جۇۋانغا ئۆيلەندى . بىر ھەپتىدىن بۇيان

بامدات ، جۇمە نامازلىرىدىن باشقا نامازلارغا چىقمىدى ، ئىمامەتچىلىكىنى ھاۋالە قىلىپ قويۇپ ، ئۆزى شېرىن ئايلىرىنى ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى . ئىشكىنىڭ خېلى چىڭ قېقىلىشى نامەت ئاخۇنۇمنىڭ ئەرۋاھىنى ئۇچۇرۇپ ھودۇقتۇرۇۋەتتى . ئۇ دەرھال ئۆزىنى تۇزۇۋالدى ، خوتۇنى ئېرىنچەكلىك بىلەن شىپىلداپ بېرىپ ئىشكىنى ئاچتى . چىرايلىرى قۇرۇپ قالغان شەبنەم كاۋىسىدەك تاتارغان ، كۆزلىرى چامغۇر ئورىسىدەك ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن سېرىق چىش ئاخۇنۇم ئىشكىتىن پاپپاسلاپ كىرىپ كەلدى ، ئۇ جىددىيلەشكىنىدىن سالام ـ سائەتنىمۇ ئۇنتۇدى .

— نېمە ئىش بولدى ، جىددىيلىشىپ كېتىپلىغۇ ؟

سېرىق چىش ئاخۇنۇم ئولتۇرا ـ ئولتۇرمايلا تۆكۈرۈكلىرىنى چاچرىتىپ ، خىرىلداپ سۆزلەپ كەتتى :

— قويسىلا ، ھەي ئىسىت... كەلمىگەن تەلەي... ھۇ ھاماقەت...

نامەت ئاخۇنۇمنىڭ جۇدۇنى تۇتتى :

— نېمە ! ئادەمنى ئېغىزلىرىغا قارىتىپ قويۇپ ، خوخا يېگەن بايىتالدەك شاللىرىنى چېچىپ تىللىرىنى چاينايلىغۇ ؟ زادى نېمە گەپ ؟

— ھېلىقى داۋۇت دېگەن كەلگۈندى دەۋزىخىنى دېمەيلا ، ئۆتكەن كۈنى ئۇ ھېلىقى قەلەندەرنىڭ مېيىتىنى يۇغىلى كىرىپ ، ئۇنىڭ جەندىسىگە ئېرىشمىگەنمىدى ؟

— ھە ، ئۇ جەندە نېمە بولۇپتۇ ؟

— كىمنىڭ خىيالىغا كەلسۇن دەيلا ، ھەي ئىسىت ، جەندىنىڭ پېشىدىن بىر زىخچا ئالتۇن ، ئۈچ دانە تىللا چىقىپتۇ ئەمەسما ؟

— ھە ! ؟ ...

نامەت ئاخۇنۇمنىڭ ئىككى كۆزى جامەك ئېچىلىپ ، چەكچىيىپلا قالدى . ئۇ قۇلىقىغا ئىشەنمەي ، يەنە ياندۇرۇپ سورىدى :

— ئالتۇن دېدىلمۇ ، بىر زىخچا ، غېرىق كېلىدۇ ، ئۇچ دانە تىللا ...

نامەت ئاخۇنۇم دەرغەزەپ بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .

— بۇ نائىنساپ كەلگۈندى ، ئۇ نەرسىلەرنى ئۆزىنىڭ قىلىۋاپتىما ؟

— يوقسۇ ، يوقسۇ ئاخۇنۇم ، ئۇ ئۆتۈپ كەتكەن بەچچىغەر ، قۇۋۇ تۇلكىكەن . ئۇ نەرسىلەرنى پۈتۈن ئەل - جامائەت ئالدىدا ئاشكارىلاپ ، بۇنى دۆلەت ئورگىنىغا سېتىپ ، پۇلنىڭ يېرىمىنى مەسچىتنىڭ رېمونت ئىشلىرىغا ئىشلىتىمىز ، يېرىمىنى بالا - ۋاقىمىزنىڭ ئېغىزىغا ئىلىم سېلىۋاتقان مەكتەپكە ۋەخپە قىلىمىز دەپ كاكىرىدى . ئۇنىڭ بۇ قىلىقى پۈتۈن يۇرتنىڭ ھۆرمىتىگە ئىگە بولدى ، ھەتتا ھەممىنى ئۆزىگە رام قىلىۋالدى . بۇگۈن پېشىن نامىزىدا مەكتەپتىكى بىر توپ گۆدەكلەر مەسچىتكە كېلىپ ئۇنىڭغا گۈل تەقدىم قىلدى . خەلق ئارىسىدا جىق گەپ : «ئەگەر بۇ نەرسىلەر نامەت ئاخۇنۇمغا ئۇچرىغان بولسا ، سەللە بىلەن تونىنى تىققان ئىچكىرى تەكچىگە تىققان بولاتتى . داۋۇت ئاخۇنۇم ھەقىقىي ئۆلىما ئىكەن ، مۇشۇنداق ئاللا يولىدىكى خالىس ئادەمنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ نامىز ئوقۇساق ... »

— بولدى كاپشىما ! بۇ تۇزاقچى كىسپۇرۇش ، جامائەتنىڭ كۆزىنى باغلاپ ، شۇنچىلا ھەددىدىن ئېشىپتىما ؟ مەن ناھىيىلىك بىرلىكسەپ بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ، مېنى تېخى ھۆكۈمەت تاشلىۋەتكىنى يوق . خەلقنى ھۆكۈمەت باشقۇرىدۇ ... خەپ .

نامەت دامولللىنىڭ كوسا ئېچەكلىرىدىكى شالاڭ ساقاللىرى تىترەپ ، چىرايى ماتا چىلىغان سۈدەك قارىيىپ كەتتى .

— بىراق ، جامائەت ئۇنى ئىمام سايلىۋالدى .

سېرىق چىش ئاخۇنۇمنىڭ بۇ سۆزى نامەت ئاخۇنۇمنىڭ تىتاڭ تومۇرىغا تەگدى ...

بېدىك

ھىلەكباي ئاق قوناقنىڭ شېخىدەك ئېگىز ، ئورۇق ، ئىلمەك بۇرۇن ، يۇزى چوقۇر ، چېقىر كۆز ، ئۆچكە ساقال ، تازا بىر دوقا ماڭلاي ، تولىمۇ گەپدان ، ئىسمى جىسمىغا لايىق ھېيلىگەر ئادەم . سەيشەنبە بازارغا ئۇلاغ ئالغىلى بارغانلار ھىلەكباينىڭ قىلتىقىغا چۈشمەي بىر ئۇلاغ ئالارمەن دەپ ئۆيدىن چىقسىمۇ ، مال بازىرىنىڭ بوسۇغىسىغا بارا ـ بارمايلا ھىلەكباينىڭ قىلتىقىغا چۈشمەي قالمايدۇ ، سودا قىلمەن دەپ ئويلىسىمۇ يەنىلا كىشىلەر ئۆزىنىڭ ھىلەكباينىڭ قىلتىقىغا قانداق چۈشۈپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالىدۇ ياكى ھىلەكباينىڭ قىلتىقى ئىچىدە تۇرۇپ سودا قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ . ھىلەكباي مۇشۇ ناھىيىدىكى داڭدار ئۇلاغ سودىگىرى بولۇپ ، ئۇ بازاردىن بۇ بازارغا قاتناپ ئۇلاغ ئېلىپ ، ئېپى كېلىپ قالسا دەرھال سېتىپ پايدىسىنى چۆنتەككە سالىدىغان ئادەم . شۇڭا كىشىلەر «ھىلەكباي قورسقىدىكى ھېيلىنىڭ كۆپلۈكىدىن جىننى ئۇسۇلغا سالىدىغان ، ئۆلۈك ئىتنى تالاشتۇرىدىغان ، شەيتانغا دەرس بېرىدىغان ئادەم » دېيىشىدۇ . ئادەم بېيىغانسېرى ئاچ كۆزلىشىدىغان ئوخشايدۇ ، بۇ گەپلەر بەزى چاغلاردا راست چىقىپ قالىدىكەن . ھىلەكباي چۈشىدىمۇ قانداق قىلسام بىر سومنى ئون سوم ، ئون سومنى يۈز سومغا ، قوزىنى ئۆكۈزگە ئايلاندۇرارمەن دېگەنلەر ئۇستىدە ئويلىشىدۇ . كىشىلەرنىڭ گۇمانىي پەرەز قىلىشچە ، ھىلەكباينىڭ نەق پۇلى يۈز

مىڭ سومدىن ئاشارمىش ، بۇ پۇللارنى ئۇ ۋىلايەت ۋە ھەرقايسى ناھىيىلەردىكى بانكىلارغا بۆلۈپ ئامانەتكە قويغانمىش . بىر چاغلاردا ئۇ كىشىلەرگە مىڭ سوم پۇلنى تارازىدا تارتىپ كۆرسەم بىر جىڭ كەلدى دەپ سالغىنى ئۇچۇن بىرمۇنچە خاپىلىق تارتىپ كەتكەنىدى . شۇڭا ھازىر بىرەرى : «ھىلەك ئاكا ، ھازىر پۇلۇڭ كۆپىيىپ بىر تاغار بولغاندۇ ـ ھە ؟ » دەپ سورىسا ، كۇلۇپ تۇرغان بولسىمۇ دەرھال كۆلكىسىنى توختىتىپ : «نېمە سورايتتىڭ ، خۇدانىڭ بەرگىنى بار ـ دە » دەپ ئالىيىپ قويىدۇ ، بەزىدە چاقچاق قىلىپ : «ھىلەك ئاكا پۇلنى جىڭلاپ كۆرۈپ باقمامدۇق » دەپ قويسا تېخىمۇ تېرىكىپ كېتىدۇ .

ئۇ ھەر قېتىم بازارغا بارسا سەل نەپ تەگكۈدەك ئۇلاغنى مەيلى قوي ، ئېشەك ، ئۆچكە ، ئات ، كالا بولسۇن ئېلىپ ، بازاردىكى ئۇش-شاق تىجارەتچىلەردىن بىر قانچىسىنىڭ كۇنلۇكىنى سېتىۋالىدۇ ـ دە ، ھېلىقى ئالغان ئۇلاغلىرىنى ئۇلارغا تۇنۇزۇپ ، كەڭرى ئۇلاغ بازىرىنىڭ تەرەپ ـ تەرىپىگە تارقىتىۋېتىدۇ ، بەزىدە ئۇلاغ بازىرىنىڭ يېگىرمە ـ ئوتتۇز يېرىدە ئۇنىڭ ئۇلاغلىرىنى تۇتۇپ تۇرغانلارنى كۆرگىلى بولىدۇ . بۇنداق چاغلاردا ھىلەكباي بۆكىنى قولىغا ئېلىۋېلىپ ، پەرىجىسىنىڭ پېشىنى يوتىسىغا قىستۇرۇپ ، تەرلەپ ـ پىشىپ ھەرقايسى سودا بازىلىرىنى ئايلىنىپ يۇرۇپ ، تولا سۆزلەپ چارچاپ كېتىدۇ . لېكىن ئۇ ئەللىك ياشتىن ئاشقان بولسىمۇ ئانچىمۇ ھارغىنلىق ھېس قىلمايدۇ ، بەلكى ناھايىتى روھلىنىپ كېتىدۇ . بىرەر ئۇلاغنىڭ چۆرىسىگە ئىككى ـ ئۇچ ئادەم يىغىلىپ ئۇلاغنى كۆرگىلى تۇرسا ، ھىلەكباي دەرھال شۇ يەرگە بارىدۇ . ئۇ ئۇلاغ مەيلى ئۆز «بازار »نىڭ ئۇلاغلىرى بولسۇن ، مەيلى باشقا كىشىنىڭ ئۇلاغلىرى بولسۇن ، شۇ ھامان ئۇلاغنى بىر ئايلىنىپ تازا زەن سېلىپ كۆرۈپ ، ئاندىن ئۇلاغنىڭ چىشىنى كۆرۈپ ، ئېغىزى ئېغىزىغا تەگمەي ماختاشقا باشلايدۇ .

كىشىلەر ھىلەكباينىڭ ماختاشلىرىنى ئاڭلاپ ، ھىلەكباينىڭ قىلتىقىغا چۈشمەيلى ، دەپ باشقا تەرەپكە بېرىپ ، بىرەر ئۇلاغنى

ئەمدى كۆرەي دەپ تۇرۇشغىلا ، ھىلەكباي ئاسماندىن چۈشكەندەك دەرھال شۇ يەردە پەيدا بولىدۇ ـ دە ، شۇ ئۇلاغنى تازا ماختاپ ، كىشىلەرنى سېتىۋېلىشقا دەۋەت قىلىدۇ . شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر ئۇلاغ بازىرىدىكى قايسى ئۇلاغنىڭ ھىلەكباي ئىلكىدىكى ئۇلاغ ، قايسىسىنىڭ باشقىلار ئەكىرگەن ئۇلاغ ئىكەنلىكىنى پەرق قىلالماي ، شۇ ئۇلاغنى سېتىۋېلىشقا مەجبۇر بولىدۇ . ئەگەر ئۇ ئۇلاغ باشقىلارنىڭ بولۇپ قالسا ھەر ئىككى تەرەپتىن ئەڭ كەم بولغاندا ئىككى سومدىن سالا ھەققىنى ئالىدۇ ـ دە ، بۇ چاغدا ئىككى ـ ئۈچ ئېغىز گەپنىڭ ئالتە ـ يەتتە سومغا سانقان بولىدۇ . ئەگەر سودا بولغان ئۇلاغ ئۆزىگە تەۋە بولسا ، سالا قىلغان بولۇپ ، ئۆز كۆڭلىدە دېتلاپ قويغان پايدا پىلانىغا ئاپىرىپ ساتىدۇ . تېخى بەزىدە بىلىندۇرمەسلىك ئۈچۈن «سالا ھەققى» نى ئۆز «باھا» سىدىنمۇ يۇقىرىراق ئېيتىپ ، ئۇلاغ ئالغۇچىنىمۇ كۆپرەك بېرىشكە مەجبۇر قىلىدۇ . سېخىيلىقى تۇتۇپ كەتكەندە ئالمايمۇ قويىدۇ . بۇنداق ئەھۋال ئاساسەن سېتىلغان ئۇلاغ ئۆزىنىڭ پايدا پىلانىدىن ئېشىپ كەتكەندە بولىدۇ . كەچكىچە كۈن شۇنداق جىددىي ھەم ئەپلەپ ـ سەپلەشلەر ئىچىدە ئۆتىدۇ ، بەزى چاغلاردا ھىلەكبانىڭ ئالغان پايدىسى كۈنىگە مىڭ سومدىن ئېشىپ كېتىدۇ . بۇنداق چاغدا ھىلەكباي ھەرقايسى نۇقتىلاردىكى كۈنلۈكچىلەرنى ئاشپۇزۇل ياكى تونۇر كاۋېپى دۇكىنىغا ئەكىرىپ مېھمان قىلىپ ، كۈنلۈكچىلەرنىڭ ئۇلاغ سېتىش جەريانىدىكى ماھىرلىقىنى ، بەزىبىر سەل چېنىپ قالغان جايلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ بىر كۈنلۈك سودا خىزمىتىنى خۇلاسىلايدۇ ، بىر قىسىم ناچارراق ئۇلاغلارنى ماھىرلىق بىلەن ئەسلىي نەرخىدىن كۆپ ئاشۇرۇپ ساتالمىغانلارنى ئالاھىدە مۇكاپاتلايدۇ . چاندۇرۇپ قويغان ياكى ئۇلاغ ساتالمىغانلارنى ماھىر بولۇشقا ئۈندەپ ئىش ھەققى بېرىدۇ . سەيشەنبە بازىرىدا سېتىلماي قالغان ئۇلاغلارنى كېچىچە ئۆيدە راسا باقىدۇ ـ دە ، چارشەنبە بازارغا ئاپىرىپ ساتىدۇ . ئىشقىلىپ ، ھىلەكباي زېيان تارتىپ قالمايدۇ .

ئۆتكەن بازاردا مۇنداق بىر ئىش بولۇپ ئۆتتى . ھىلەكباي

پەيشەنبە بازاردىن ئون نەچچە قوي ـ كالا ۋە بىر ئات ئالدى ـ دە ، ئەتسى ئازنا بازارغا ئاپىرىپ كەچكىچە ھەممىنى سۇ قىلىپ بولدى . بىراق ، ھېلىقى ئات ئۇستىخىنى چىرايلىق ، سېمىز بولسىمۇ ، تۇزۇك ماڭالمايدىغان ھۇرۇن بىر ئات بولغىنى ئۈچۈن ، ھەتتا ئەسلىي باھاسىغىمۇ چىقمىدى ، ھەلەكباي ئاتنى ساتالمىغىنىغا ناھايىتى ئۆكۈندى . ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن ، ئۇ بۇ ئاتنى قانداق قىلىپ قولدىن چىقىرىش ھەققىدە كېچىچە باش قاتۇرۇپ ئۇياقتىن بۇ ياققا ئۆرۈلۈپ زادى ئۇخلىيالمىدى .

ئۇ ياش ۋاقتىدا قاسىم بېدىك دېگەن باي سودىگەرنىڭ قىزى ھېلىمخانغا ئاشىق بولۇپ قالغانىدى ، بۇ قىزغا شۇ يۇرتتىكى ناسىر بەگنىڭ ئوغلىمۇ كۆيۈپ يۈرەتتى . شۇنىڭ بىلەن ئىككى يۇرت ئوتتۇرىسىدا تالاش ـ تارتىش پەيدا بولغانىدى . ئاخىر بەگنىڭ ئوغلى بىلەن ھەلەكباينى بەيگىگە سېلىپ ، قايسىسى ئۇتۇۋالسا قىزنى شۇنىڭغا نىكاھلاپ بەرمەكچى بولدى . ناسىر بەگنىڭ ئېتى مۇشۇ يېقىن يۇرتلاردا داڭ چىقارغان يۇگۇرۈك ئات بولۇپ ، ھەلەكباينىڭ ئېتى ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى . ھەلەكباي بۇنىڭدىن ناھايىتى ئازابلاندى . شۇ پەيتتە بىر پىشقەدەم ئوغلاقچى ھەلەكبايغا بىر چارىنى تېپىپ بەردى . ئەتە بەيگە بولىدۇ ، دېگەن كۈنى كەچتە ھەلەكباي بىر قاپاقتا چۇچۇتۇلگەن كەندىر يېغىنى ئېلىپ بەگنىڭ ئاتخانىسىغا ئوغرىلىقچە كىردى ـ دە ، ھېلىقى يۇگۇرۈك ئاتنىڭ كۆتىنىڭ ئەتراپىنى پىلىك بىلەن مايلاپ قويۇپ ، قۇرۇق شور توپا چېچىپ قويۇپ كەلدى . ئەتسى بەيگە بولغاندا بەگ ئوغلىنىڭ ئېتى تولا يەل قويۇپ ببرىپ ، قورسىقى ئېسىلىپ قېلىپ يۇگۈرەلمىدى . شۇنىڭ بىلەن ھەلەكباي ھېلىمخاننى ئەمرىگە ئالغانىدى .

ھەلەكباي شۇلارنى ئويلاپ كۆڭلى ئېچىلغان ھالدا يېنىدا يېنىك خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقان ھېلىمخانغا بىر قاراپ قويدى . «شۇغىنىسى تۇغماس چىقتى ـ دە» دېدى ھەلەكباي ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ .

ئۇ خېلىغىچە ئويلا ـ ئويلا ئاخىر بىر چارىنى ئويلاپ تېپىپ

كۆڭلى يورۇپ كەتتى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، پىرزېكتىرنى ئالدى ـ ده ، ئـاتاخانىغا كىرىپ ئاتقا قوناق تۆكۈپ بېرىپ ، ئاندىن ئۆيگه كىرىپ ياتتى . ئەتىسى ئەتىگەن تۇردى ـ ده ، ناۋاتتا دەملەنگەن چاينى ياغلىق توقاچ بىلەن بىر قورساق يەۋېتىپ ، ئاتنى توقۇدى . ئـۇ ئـېـگـەرگـه ئـولتـۇرۇشى بىلەن تەڭ ئات خۇددى شامالدەك يۈگۈرگىنىچه توپا توزىتىپ ، شەنبه بازارغا قاراپ قۇيۇندەك چاپتى ، ھىلەكباي ئاتنى ئاپىرىپ بىر ئاش پىشىم ھايال بولمايلا يىراق بىر يـاقا يۈرتلۇققا ئەسلىي نەرخىدىن ئۈچ يۈز سوم ئۈستۈن باھادا سـېـتـىپ ، ئۆزىنى باشقا بىر يىراق يۈرتلۇق دەپ تونۇشتۇرۇپ ھۆججەتلىشۈالدى .

ئەسلىده ھىلەكباي ئاتنىڭ ئېگىرىنىڭ ئاستىغا بىر تال شاپتۇل ئۈچكىسىنى قىستۇرغان بولۇپ ، كىشى ئېگەرگه ئولتۇرغان ھامان ئات جان ئاچچىقىدا تازا كىشنەپ مېڭىۋەتكەنىدى .

* * *

مانا بۇگۈنمۇ ھىلەكباينىڭ يەنه بىر قېرى سىيىر ئۈستىده بـېـشى قېتىپ قالدى . تۈنۈگۈن دۈشەنبه بازاردىن ئالغان ئۇلاغ ئىچىده بىر قېرى سىيىر بولۇپ ، ئۇنى كەچكىچه داڭلاپمۇ ئالغان بـاھاسىغىمۇ چىقىرالماي جىله بولۇپ قايتىپ كەلدى . ئۇ ئۆيگه كـېـلـىـپ سـىـيـىـرغا ھەلەپ ئېتىپ بېرىۋىدى ، سىيىر تازىمۇ ئـىـشـتەيلىككەن ، بىردەمدىلا بىر ئوقۇر ھەلەپنى يەپ قورسقى تـومـپـىـيـىـپ چىقتى . شۇئان ھىلەكباي بىر ئەقىل تاپتى : ئۇ سىيىرنىڭ يېلىنىنى كۆرۈۋىدى ، خېلىلا چوڭ ئىكەن . ئۇ كېچىچه ئـۇچ قـېـتىم ئېغىلغا كىرىپ يوغان كاساڭدا ئىككى كۈنجۈرىنى ئـۇنىڭغا يېگۈزدى . قېرى سىيىرنىڭ قورسقى ھېلىلا ئېتىلىپ كـەتكۈدەك يوغىناپ كەتتى . تاڭغا يېقىن ھىلەكباي بىر ئەسكى چۈخەينىڭ چەمى بىلەن ئىنەكىنىڭ بايلىقىغا بىر ھازاغىچه ئۇردى . سىيىر ئاغرىقتا چىدىماي ھۆركىرەپ كەتتى . تاڭ ئاتقاندا ھىلەكباي

سىيىرنى ئېلىپ سەيشەنبە بازارغا قاراپ يولغا چىقتى . سىيىرنىڭ بايلىقى پۈتەپ قويغاندەك ئىششىغان بولۇپ ، كۆرگەنلىكى ئادەم سىيىرنىڭ موزايلىشىغا ئىككى ـ ئۈچ كۈنلۈك ۋاقتى قاپتۇ دەپ قالاتتى .

ھەلەكباي ناھايىتى خۇشال ھالدا مال بازىرىغا كىرىشىگە بىرمۇنچە خېرىدار بۇ بوغاز سىيىرنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى .

— كۆزۈڭ بولسا كۆرۈپ ئال خېرىدار ، سىيىرنىڭ ئىككى ـ ئۈچ كۈنلۈكى قالدى . بىرنى موزايلايدىغان بولسا ئاللاھۇ ئەكبەر ، ئالامەت ساغلىق سىيىر دەيمەن ، مانا قارا بايلىقىغا ، — دېدى ھەلەكباي . سىيىرنىڭ بايلىقىنى كىشىلەرگە ئالاھىدە ئېنىق كۆرسەتىش ئۈچۈن ، سىيىرنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ قۇيرۇقىنى تۇتۇشىغلا تاياق زەربىدىن قورقۇپ كەتكەن سىيىر بىر پەشۋا قويۇۋېدى ، ھەلەكباي شۇئان «ۋاي ، ۋاي» دەپ ئارقىسىغا ئۈچۈپ كەتتى . كىشىلەر ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىشتى . سىيىر ھەلەكبايىنىڭ يامان يېرىگە تېپىۋەتكەن بولۇپ ، ھەلەكبايىنىڭ ئېغىزىدىن كۆپۈك كېلىپ چىرايى كۆكىرىپ ياتاتتى .

بىز تىرىك ئادەملەر

ئادەم ئۆلمەيدىكەن تىرىكچىلىك ئۈچۈن قىمىرلايدۇ . بەزىلىرى كۆن بويى ، تۈن بويى تەر ئاققۇزۇپ ئىشلەپ ، ئۆزىنى ساقلاپ قېلىشقا يېتىپ ـ يەتمىگۈدەك بىر نېمىگە ئېرىشىدۇ . بەزىلىرى يالاپ تاپىدۇ ، بەزىلىرى غاجاپ تاپىدۇ ، يەنە بەزىلىرى كۈن بويى بۈت ئىلاھىدەك سۈرلۈك ئولتۇرۇپ تاپىدۇ . مانا بۇلارنىڭ تاپقىنى ھەممىدىن كۆپ بولىدۇ .

شۇنداق ، بىز تىرىك ئادەم . تىرىك جانغا كېرەك بولمايدىغان نەرسە يوق دېسە بولار . مانا مەن تار ، ئەگرى ـ بۈگرى ، بىر يەرلىرى كۈندۈزدەك ، بىر يەرلىرى كەچ بولغاندەك ، بىر يەرلىرى سۇبھى سۈزۈلگەندەك كوچىدا كېتىۋاتىمەن .

بىزنىڭ بۇ شەھەرنىڭ ئۆتكەن ئەسىردىكى كوچىلىرى ھېلىمۇ شۇنداق . بۇرۇن بۇنىڭدەك تارمۇ ، كەڭرىمۇ بۇنى ماڭا ئېنىق ئېيتىپ بەرگۈدەك ئادەم يوق . ئادەم كۆيگەنسېرى بۇ كوچىنىڭ ئايىغى بارغانچە ئۇزاردى . چاتاقلىرى كۆپىيىپ مۇرەككەپلەشتى . كوچىدا قىستىلىشىپ ، دوقۇرۇشۇپ ، سۈركىلىشىپ ماڭىدىغانلار كۆپەيدى . بەزىدە بىر ـ بىرلىرىگە پۈتلىشىپ كەتسە «ھېچقىسى يوق» دېيىشىپ ئۆتۈشىدۇ ، بەزىدە ھەجىيىشىدۇ ، بەزىدە ئۇنسىز قارىشىپ قويۇشۇپ كېتىپ قالىدۇ . ئەڭ ياماں چاغلىرىمۇ ، سودىدا پەشۋا يەپ سەپرا بولغانلار ، خوتۇنىدىن دەشنام يەپ دەردىنى چىقىرالمىغانلار ، قىمارىدا ئۇتتۇرغانلار ياكى كۆزىگە سىغمايدىغانلار

دوقۇرۇشۇپ ، سۈركىلىشىپ ئۆتۈپ قالسا ، ئېتىقادى ئوخشمايدىغان ، ئوخشىسمۇ يولى ئوخشمايدىغانلار سۈركىلىشىپ قالسا دەسلەپكى سۆزلىرى تىكەندەك تەنە ، كېيىن ھاقارەت ، غوۋغا ، جېدەللەر تەرتىپ بويىچە يۈز بېرىپ تۇرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن بىر كۆچىدىن تۇرۇپمۇ بىرنەچچە زامان سالام - سائەتسىز ئۆتۈپ كېتىشىدۇ . مانا بۇ بىزنىڭ كوچا .

بۇ ئەگرى - بۈگرى ، تار كوچىنىڭ ئىككى تېمىنىڭ ئۈستىگە يوغان لىملارنى قويۇپ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سېلىنغان ئۆيلەرمۇ كۆپ . شۇڭا ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىۋاتقان بۇ كوچىنىڭ يورۇق يېرىدىن قاراڭغۇ ياكى غۇۋا يەرلىرى كۆپ .

ھۇشۇر ئىمام يانچۇقىدىكى سېرىق باغلىق سائىتىنى كۆرۈپ ، ھەر كۈنى ھەر ۋاخلىق نامازغا ئەزان چىقىشتىن ئون مىنۇت بۇرۇن مۇشۇ كوچىدا پەيدا بولۇپ ، كوچىنىڭ ئوتتۇرا دوقمۇشىدىكى مەھەللە مەسچىتىگە قاراپ يول ئالىدۇ .

ئۇ يەنە كوچىدا پەيدا بولدى . نامازشامغا ئەزان چىقىشقا ئاز قالدى . ئۇ ئېگىز ، ئورۇق ، قاتاڭغۇر كەلگەن ئاچماق قارا ساقاللىق ئادەم . ئۇ ئەگرى - بۈگرى كوچىنىڭ ھەربىر ئىشىك ئالدىدىن ئۆتكەندە ، بوشقىنا غۇدۇراپ ، قاقشاپ ماڭىدۇ . چۈنكى ھەربىر ئىشىكنىڭ ئالدى پۈت قويغۇسىز پاتقاق بولۇپ كەتكەن ، بۈندىق ئىش ھەر كۈنى كەچتە بولىدۇ . بۇ كوچىدىكىلەر ھەر كۈنى كەچتە ئۆيدىن چىققان يۈندىلارنى كوچىغا تۆكۈشىدۇ . تۆكمەيمۇ ئامالى يوق . لېكىن ماڭماق تەس بولىدۇ . ئۇ سىياسىي كېڭەش ۋەكىلى بولغاچقا ، ھەر قېتىم سىياسىي كېڭەش يىغىنى بولغاندا ، ئۇ مۇشۇ مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ . ئاشۇ تار كوچىدىكى پاسكىنا سۈلار قاچان كوچىغا تۆكۈلمەيدىغان بولىدۇ ؟ شەھەر باشلىقى ھەر يىلى بىر قېتىم چىڭقىلىپ ، تەرلەپ ئولتۇرۇپ مۇشۇ ئىشنى شۇ يىللىق پىلان ئىچىدە بىر تەرەپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا ئادەمنى ھاياجانلاندۇرىدىغان سۆزلەرنى قىلىدۇ ، ھەر يىلى ئوخشاشلا تەكرارلىنىدۇ . ئەمما بۇ كوچىدىكى ئادەملەرنىڭ كوچىغا يۈندا

تۆكۈپ يولنى ماڭغۇسىز قىلىۋېتىدىغان ، ئۆگزىگە تەرەت قىلىدىغان ئىشلىرى قىلچە ئۆزگەرمەيدۇ . كىشىلەر كەچ قېلىپ ، مۇدۇرۇپ تېيىلىپ كېتىپ ، كىيىملىرىنى بۇلغۇۋالغاندا بىر قېتىم قاقشاپ قويىدۇ . مانا بۇ ئۇزاق يىللىق ئادەت .

ھۇشۇر ئىمام پەلەمپەي دەسسەپ ، مەسچىت تەرەپكە بۇرۇلغان دوقمۇشقا كەلگەندە ، بىرى غىڭشىپ غەزەل ئوقۇپ ، كالامپاي دەسسەپ چىقىپ كەلدى . ھۇشۇر ئىمام بىر قاراپلا ئۇنىڭ شەھەرلىك ئاپتوبۇس شىركىتىدە ئىشلەيدىغان ھاراقكەش شوپۇر سۇلتان ئىكەنلىكىنى تونۇدى . ئۇ مۇشۇ كوچىدا ئولتۇراتتى . ھۇشۇر ئىمام ئۇنىڭ مەست ئىكەنلىكىنى بىلدى ـ دە ، ئېغىز ـ بۇرنىنى چۈمكەپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدى . ئەمما ئىككىسى دوقۇرۇشۇپ قالدى . شۇنداىلا سۇلتان ئالدىدا ئادەم بارلىقىنى بىلىپ ، بېشىنى كۆتۈردى ھەم شۇئان غىڭشىپ ئوقۇۋاتقان غەزىلىنى توختىتىپ ، ئىمامنىڭ ئالدىدا ھودۇققان ھالدا ئۆزىنى رۇسلىۋالدى :

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئىمام ئاخۇنۇم ، تەنلىرى ساق ، ئۆي ئىچى تىنچلىق ...

ئۇنىڭ ئېغىزىدىن بىقىسىپ چىققان سېسىقچىلىقتىن ئىمام قاتتىق سەسكىنىپ كەتتى .

— ھار ئالمايدىغان بەتبەخت ، ئۇلۇغ ئاي ، ئۇلۇغ كۈنلەردە شەيتانىڭ سۈيدۈكىنى ئىچكۈچە ئېشەك سۈيدۈكىنى ئىچسەڭچۇ ! دائىم كۆرۈنمەس بالا ـ قازانىڭ چاقىنى دىكلىتىپ ماڭسەن . قېتىپ كەتكەن قارا كۆڭلۈڭدىكى كىر ـ داغلار قاچان ئېرەر ـ ھە ؟ !

سۇلتان قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى خىجىللىق بىلەن ئىمامغا تىكىپ ، نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي بىردەم تۇرۇپ قالدى .

— مەن ... مەن... — ئۇ گېپىنى دېيەلمەي ، تۇرۇپ خارىلداپ قالغان كانىيىدىكى بەلغەمنى تۈكۈردى . ماغزاپتەك بەلغەم يەرگە چۈشمەي سەل ئۆسۈپ قالغان ساقاللىق ئېڭىكىدە سوزۇلۇپ تۇرۇپ

قالدى . هۇشۇر ئىمامنىڭ كۆڭلى ئاينىپ سەسكىنىپ ئارقىغا داجىدى . سۇلتان ئالمىنى بىلەن ئېڭىكىدىكى بەلغەمنى سۇركۇۋېتىپ قولىنى كۆكسىگە قويۇپ :

— تەقسىر ، خۇدايىم دىلىمىزغا ئىنساپ بېرىپ بىر كۈنى بۇ شەيتانىنىڭ سۈيدۈكىدىن قۇتۇلۇپ ، ئادەم بولۇپ قالارمىز . ئۇزاقتىن بېرى بىر كۈنى ئالدىلىرىغا كىرىپ ، بىر دۇئالىرىنى ئېلىپ ، توۋا ـ ئىستىغپار ئېيتماقچى ئىدىم . ھەي بىر سائىتى بولمىدى ، — ئۇ سۆزلەۋېتىپ ھەممە يانچۇقلىرىنى سىلاشتۇرۇپ توختاپ قالدى . كېيىن كاستۇمنىڭ يانچۇقىدىن ئىككى ئالمىنى چىقاردى .

— ھازىر يانچۇقۇمدا خۇدا خالىغان بولسا مۇشۇ ئىككى ئالمىدىن باشقا ھېچنېمە يوقكەن . بۇنىڭدىن سەسكەنمىسىلە ، بۇنىڭدا گۇناھ يوق . گۇناھ مەندە ، مۇشۇنى ئاز بولسىمۇ ئېلىپ قويسىلا . بېھىشنىڭ مېۋىسى ، مۇشۇنى ئېلىپ مېنىڭ ئىنساپىمغا بىر دۇئا قىلىپ قويسىلا ، ئاللا يولىدا خالىس بىر دۇئا قىلىپ قويسىلا ...

ئۇ ئېگىلىپ تۇرۇپ ئالمىنى ئىككى قوللاپ ئىمامغا تەڭلەپ تۇرۇۋالدى . ئىمام ئۇنىڭغا قىلغۇدەك گەپ تاپالماي ، بىردەم شۇڭ تۇرۇپ قالدى . ئالمىنى ئۇنىڭ قولىدىن ئالدى . ئالمىدىن ئۇنىڭ قولىغا شىلىمشىق بەلغەمنىڭ يۇقۇندىلىرى يۇقۇپلا كەتتى . ئۇ بۇنى ئويلىمىغانىدى . ئۇ دەرھال ئالمىنى تاشلىۋەتمەك بولدى . ئەمما «يامان بولىدۇ» دەپ يېنىدىن قولياغلىقىنى چىقىرىپ ، ئالمىنى سۈرتۈۋېتىپ ، ئالمىنى قوينىغا ، ياغلىقىنى يانچۇقىغا سالدى . دەرھال دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ ، چۈشىنىكسىز بىر نېمىلەرنى كۈسۈرلاپ يۇزىنى سىيپىدى . «ئاللا كۆڭلۈڭگە ئىنساپ بەرسۇن ، ئىمامنىڭ نۇرى دىلىڭنى يورۇتقاي ، ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ دۇئاسىنى تۈگەتتى .

— خالىس نىيەتلىرىگە مىڭ رەھمەت ، خۇدا ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن قىلسۇن ، — دېدى سۇلتان خۇشال بولۇپ .

— بالام ئاشۇ نەجىستىن قۇتۇلۇپ كەتسەڭ ، ساڭا خۇدايىم ھەممىنى بېرىدۇ .

— شۇنداق تەقسىر ، چوقۇم ئىچمەيمەن .

ئۇلار چىرايلىق گەپلەر بىلەن ئامانلىق تىلىشىپ خوشلاشتى . ئىمام بەش ـ ئالتە قەدەم مېڭىپلا ، يەنە سۇلتاننىڭ غەزىپىنى ناخشا ئېيتىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى . «كاززاپ» دېدى ئىمام ، سۇلتاندىن قاقشاپ .

— ئەسسالام تەقسىر ، تەنلىرى تازا ، ھەممە خېنىم ، بالىلار تىنچلىقمۇ ؟

— ھە ، ھە... خۇداغا شۈكرى ، رۇقىيە خېنىم ، مەخمۇتاخۇن بالىلار تىنچلىق تۇرغاندۇ . ئۇرۇمچىدىن خەت ـ پەت كېلىۋاتامدۇ ؟ تۇغقانلار تىنچلىقمىكەن ؟

— خۇداغا شۈكرى ھەممىسى سالامەت ، نامازشام ئۆتۈگىلى ماڭغان ئوخشىمامىلا ؟

— خۇدايىم بۇيرۇسا .

ئىمام رۇقىيە خېنىم بىلەن كۆرۈشۈپلا ئۆزىگە رۇقىيە خېنىمنىڭ ئالدىنقى ھەپتە دېمىدە قىلىپ بېرىش ئۈچۈن بىر كىلو ناۋات بەرگەنلىكى ئېسىگە چۈشتى . ئالدىنقى كۈنى كۆرۈشكەندە «چارشەنبە كۈنى توشىدۇ» دەپ ۋەدە بەرگەنىدى .

— ئاخۇنۇم ئۆيگە كىرىپ بىر پىيالە چاي ئىچىپ چىقسىلا ،— دېدى رۇقىيە خېنىم .

— ھە ، خوش ، خۇدايىم بۇيرۇسا كېيىن ئىچىشۇالارمىز . ھە ئۆزلىرىنىڭ دېمىدىلىرىنى توشقۇزۇپ ئىزدەرمەن دېسەم ، ئالدىنقى كېچە يامان بېسىپ يېتىپ قالدىممۇ ، بوينۇم ئاغرىپ قېلىپ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىلىم ئاغرىپ پەقەتلا ئارامچىلىق بەرمەي ئوقۇيالمىدىم . قايلىسام يېقىندىن بېرى بىزنىڭ پاتمە خېنىمنىڭ مىجەزى بوشاپ كېتىپ ، سۇرە ياسىنىنى مۇشۇ ئالمىغا توشقۇزۇپ ئوقۇغانىدىم . مېۋىگە ئوقۇغانىڭ خاسىيىتى چوڭ بولىدۇ . ئەگەر

ناۋاتقا ئوقۇلسا ياخشى بولاتتى دەپ قالسىلا ، يەنە بىر نەچچە كۈن تەخىر قىلىپ بەرسىلە ، بولمىسا ...

— ۋاي بولمامدىغان ئاخۇنۇم بولىدۇ ، ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۇگۈنكى ئۆپكە ياخشى دەپتىكەن .

رۇقىيە خېنىم ھۇشۇر ئىمامنىڭ قولىدىكى ئالمىنى ئىككى قولىلاپ ئالدى . پېشانىسىگە تەگكۈزۈپ ، پاكىز ياغلىقتا ئوراپ قولتۇقىغا قىستۇرۇپ ، يېنىدىن ئون يۇەنلىكتىن ئىككىنى ئېلىپ :

— ماۋۇنى ئاز بولسىمۇ ئېپقويسىلا ، كەم يەرلىرى بولسا كېيىن تولۇقلىۋېتەرمەن ، — دېدى .

— ۋاي ، بۇ ، بۇ ... قويۇۋەرمەملا .

ئىمام ئاخۇنۇم رۇقىيە خېنىمنىڭ قولىنى ئىتتىرىپ تۇرۇۋېدى ، رۇقىيە خېنىم پۇلنى ئۇنىڭ قولىغا تىقىپ قويدى .

— ۋاي ، ۋاي سەت بولدى ، سەت ئىش بولدى دەيمەن .

— ئاز كۆرمەي ئېلىپ قويسىلا ، بۇنىڭ پەرزى قانداقكەن تەقسىر ؟

— بۇرۇنقىغا ئوخشاش تۇتسىلا بولىدۇ .

— ئوبدان ، ئۆيگە كىرىپ ماڭسىلا بولاتتى .

— نامازنىڭ ۋاقتى بولۇپ قالدى ، مەن ماڭاي ، چاي ـ پايىنى كېيىن ئىچىۋالارمەن .

— ماقۇل ئەمىسە ، يانىملا .

— خوش ئەمىسە .

ئىمام ئېگىلىپ خوشلىشىپ يولىغا راۋان بولدى . رۇقىيە خېنىم ھويلىغا كىرىپ ئىشكىنى ياپتى . «ناۋاتنى يەنە يەۋاپتۇ ـ دە ، قاچان كۆزى تويار ؟ بولۇپتۇ ، ئۇنىڭغىمۇ ئوقۇماي كەينىگە سۈرسىمۇ نېمە دېگىلى بولىدۇ . خۇدايىم كۆڭلىگە ئىنساپ بەرسۇن . پۇلنى تەڭلىسە ئالمايدۇ ، كۆزىنى ئۇزمەيدۇ . توۋا ، توۋا » رۇقىيە خېنىم غوتۇلدىغىنىچە ئىچكىرىگە قاراپ ماڭدى .

تەدبىر

1

ئابلەق ھاجى چوشتىن كېيىن ئۆيگە يەنە مەست ھالەتتە قايتىپ كىردى . بۇ چاغدا ئونىڭ ئوچىنچى قېتىم ئالغان ئۆزىدىن سەككىز ياش كىچىك بولغان ئون توققۇز ياشلىق ئايالى زۆھرە خېنىم ئەمدىلا نامازغا تۇرغانىدى . زۆھرە زىلۋا بوي ، لەۋەن قىز ئىدى . ئەمما ئۇ يىل بويى تاپىنىغا تېگمىدىغان قارا تور رومالدا يۈزىنى چوكەپ يۈرگەچكە ، ئونىڭ گۈزەللىكى ھاياتقا ئانچىۋالا ھۆسن قوشالماي كۆمۈلۈپ قېلىۋەردى . ئۇ ئون يەتتە يېشىدا يەنى ئىككى يىل ئىلگىرى تىككۈچىلىك ھونىرىنى ئۆگىنىۋاتقان چېغىدا ياتلىق قىلىندى . شونىڭدىن بېرى ئۇ ئۆيدىن تالاغا كەمدىن - كەم چىقىدىغان ، كون بويى ئۆيگە بېكىنىپ ئولتۇرىدىغان بولوپ قالدى . ئۇ مۇھەببەت دېگەننى مونۇ ئىككى خوتون ئېلىپ قويۇۋەتكەن ئابلەق ھاجىغا تېگىپ ئاندىن بىلدى . ئۇ جاھاندا ئابلەق ھاجىنىڭ مۇھەببىتىگە تەڭ كەلگۈدەك ھېچقانداق خوشاللىقنى ھېس قىلمىدى . شۇڭا ئىككى يىلدىن بۇيان تۇرمۇشتىكى ھەرقانداق توسالغۇ ، قايغۇ - ئەلەملەر ئونىڭغا ھېچنېمە تۇيۇلمىدى . ھەممىگە خوشال بولدى . ئەمما بىر ئىش ئۇنى دائىم كېچە - كوندوز ئەندىشىگە سالىدۇ . ئۇ بولسمۇ ئېرىنىڭ دائىم «سېنى

قويۇۋېتىمەن . ئايىغىڭ قۇرغاق خوتۇن چىقتىڭ . سېنى ئالغاندىن بۇيان ئامەت ماڭا كەيىنىنى قىلمۇالدى ... » دەپ غەزەپلىنىپ ھۆركىرىشى ئىدى . مانا بۇنىڭدىن ئۇ ئىنتايىن قورقاتتى . ئابلەق ھاجى ئېگىز ، ئۇستىخانلىق ، خام سېمىز كەلگەن ، ئوتتۇزلاردىن ھالقىغان ، قىزىل يۇزلۇك ، كوسىراق كەلگەن يىگىت ئىدى . ئۇ دائىم بازغاندەك مۇشتى بىلەن خوتۇننى تازا دۇمبالاپ «خېتىڭنى ئالامسەن ـ ئالمامسەن» دەپ ئازابلايتتى . نازۇك بەدەن زۆھرە ئۇنىڭ مۇشتىنىڭ زەربىسىگە چىداپ بولالماي «خېتىمنى ئالاي» دەپ ۋارقىراپ داد ـ پەريات قىلاتتى . ئەمما كېيىن يەنە يېنىۋېلىپ يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالاتتى . بۇنداق چاغدا ئابلەق ھاجى ئايالىنىڭ يۈز ـ كۆزىدىكى ھەر خىل ئىزلار ، كۆكەرگەن ، ئىشىشىغان يەرلەرنى كۆرۈپ بىردىنلا ئايالىغا ئىچ ئاغرىتىپ ، خىجىل بولغان ھالدا كۇلۇپ قويىدۇ . زۆھرەگە مانا بۇنىڭدىن ئارتۇق خۇشاللىق يوق . ئۇ شۇئان ئېرىنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ قانماي سۆيۈپ كېتىدۇ . ئابلەق ھاجى دائىم ھاراق ئىچىدۇ . مەست بولۇپ كېلىپلا خوتۇننى دۇمبالايدۇ . زۆھرە خېنىمنى بىر كۇنى بىر يېرى ئىششىق ، يەنە بىر كۇنى بىر يېرى كۆك ھالەتتە كۆرگەن ئاتا ـ ئانىسى :

— بىز ھايات تۇرۇپ سەن مۇشۇنداق خارلىقتا قېلىۋاتساڭ ، بىزدىن كېيىن قالغاندا نېمە كۇنلەرنى كۆرەرسەن . بولدى ، ئاجرىشىپ كەت ، — دېيىشتى . ئەمما زۆھرە :

— قانداق قىلىمەن ، ئاجراشسام يەنە تەگمىسەم بولماس ، يەنە تەگسەم قاندىقىغا تېگىمەن ، بولدى پىشانەمگە پۈتۈلگىنى شۇ ، — دەپ ئۇنىماي تۇرۇۋالدۇ . ئاكا ـ سىڭىللىرىمۇ چىرايلىقچە تولا دەپمۇ ئۇنىتالمىدى . ئاخىر ئاكىسى :

— ئىلگىرىكىن تاياق قېپى داۋخور نېمىكەنسەن ، شۇنچە خاپىلىق تارتىپمۇ يەنە شۇ مەست كاللا ، قىمارۋاز ئېرىڭنىڭ كىچىككىنە يامان گېپىنى قىلسا جېنىڭ چىقىدۇ . بوپتۇ

چىدىمىساڭ ئۆيۈڭنى تۈتۈۋەر ، ئاخىر ئاشۇ مەستىنىڭ تايىقىدا ئۆز ئەجىلىڭدىن بالدۇر ئۆلىدىغان ئوخشايسەن ، — دەپ چىچاڭلاپ چىقىپ كەتتى ، زۆھرە مىشىلداپ يىغلىدى . دادىسى ئۇنىڭغا بەك ئامراق بولغاچقا ، ئوغلىنى كەينى ـ كەينىدىن تىللىۋەتتى . قىزىنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى .

ئابلەق ھاجى شەھەردىكى داڭقى چىققان باي ئائىلىنىڭ ئوغلى . شۇڭا بايلىققا ئامراق ھەم ئۇنىڭغا ئېتىبارسىز قارايدۇ . پۇل قولىغا كىرسە كىچىكىدىن تارتىپ سۈدەك خەجلەيدۇ . پۇتۇن ـ پۈتۈن قىمارلاردا باشقا قىمارۋازلارنىڭ پېيىنى سىرقىرىتىپ ، كۆزىنى چەكچەيتىپ يوغان ـ يوغان تىكىدۇ . ئۇتۇۋالسا قىمارۋازلارغا مەردلىك بىلەن خېلى پۇللارنى ئۈلەشتۈرۈپ بېرىدۇ ھەمدە ئۇلارنى «كۆڭۈل ئاچىدىغان» يەرلەرگە باشلاپ كېلىپ ، ھاراقنى بولۇشىغا ئىچىدۇ . ئەگەر ئۇتتۇرۇۋېتىپ قالسىمۇ ئۆتۈۋالغان قىمارۋاز سەل نامەردلىك قىلاي دېسە بازغاندەك مۇشتى بىلەن ھەيۋە قىلىپ ئۇنىڭدىن چوتا ئالىدۇ . ئۆزىنى كاۋاپ بىلەن ھاراقتا تويغۇدەك مېھمان قىلغۇزىدۇ . ئۇنىڭ دادىسى شەھەردە داڭلىق ئاشپۇز ۋۇلنىڭ خوجايىنى ، ئۇ ئۆزى دەسلەپتە نەشە چەككەن ، كېيىنكى كۈنلەردە تومۇرىغا مورفىن ئۇرغۇزۇپ شۇنىڭ كەيپىدە مەستخۇش ھەم سەپرا بولۇپ يۈردى . ئوغلى دادىسىنى دورىدى . ئۇ كۈندۈزى «كۆڭۈل ئاچىدىغان» يەرلەردە ، كەچتە قىمارخانىدا يۈرىدۇ . دادىسى گەرچە ئۇنى بۇ ئىشلاردىن قانچە توسسىمۇ ، ئۇرۇپ ـ تىللاپ تۇرسىمۇ ، ئەمما ئۇ كىچىكىدىن تارتىپلا كەيپ ـ ساپا دۇنياسىدا دادىسى بىلەن بىللە يۈرگەن بولغاچقا ، ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا ئاشۇ مۇھىتنىڭ ناچار ئىللەتلىرى سىڭىپ كەتكەن . ئۇنى ئەمدى گەپ ، تاياق بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ھەيدەپ چىقىرىۋەتكىلى بولمايدىغانلىقىنى دادىسى بىلىمەيدۇ . دادىسى ئابلەق ھاجىنى ئىككى ئۆيلەپ قويغۇچە چىدىيالىدى . ئۇچىنچى قېتىم ئۆزىنىڭ قېرى ئاشىنىسىنىڭ قىزىغا ئۆيلەپ قويۇپ ، ئۇنى ئۆزىدىن بۆلەك قىلالىدى . چۈنكى ئۇنىڭ

تاپقان ـ تەرگىنىنى ئوغلىنىڭ تۆت ئوشۇقى قىمارخانىغا سۆرەپ ئاپىرىپ پارغا ئايلاندۇرۇپ ، ئۇنى ئەپچىلگىنە خورىتىپ قويغانىدى . ئۇ ئۇچىنچى خوتۇنىنى ئالغاندا ، ئۇچ بالىسىنى ئۆزى ئېلىپ قېلىپ ، ئوغلىغا جانان كوچىدىن ئون بەش مىڭ كويلۇق ، تۆت ئېغىزلىق كىچىكرەك هويلىسى بار بىر ئۆيىنى ئېلىپ بېرىپ ، بەش مىڭ كوي پۇل هەم ئاشۇ بىر يۇرۇش ئۆيگە لازىملىق ئېسىل سەرەمجان بىلەن بۆلەك قىلدى . بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قۇلىقى سەل تىنجىغاندەك بولدىيۇ ، يەنە بۇ بالادىن قۇتۇلالمىدى . قىمارۋازلار ئۇچىمۇ ئۇچىتىن ئۇنىڭ ئۆيىگە ، ئاشپۇزۇلىغا ئابلەق هاجى ئۇتتۇرۇۋەتكەن پۇلنى دادىسىدىن ئالغىلى كەلدى . دادا كوتۇلدىدىيۇ ، بەرمەي قالمىدى . ئانا ئۆيدىن غۇدۇراپ ، كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ ئاچىقىپ بەردى . ئابلەق هاجىنىڭ دادىسى ئۇنىڭغا چىدىيالماي قىمارۋازلارنى قوغلىۋىدى ، بىزەڭ قىمارۋازلار كوچىغا چىقىۋېلىپ تللاپ ، بېشەملىك قىلىپ ، ئادەم يىغىپ ئۇنىڭ ئىناۋىتىنى تۆككىلى تۇردى . دادا يەنە چىداپ پۇل بەردى . ئەمما ئۇنىڭ تاپقىنى ئوغلىنىڭ چىقىمىغا بارغانچە جىق ئېقىپ كەتتى . شۇنىڭ بىلەن شەھەردىكى ئون ئىككى چوڭ جامەگە ئون ئىككى ئەتىگەن بېرىپ ئوغلى ئابلەق هاجى بىلەن ئاتا ـ بالىلىقتىن كەچكەنلىكى توغرىسىدا جامائەتكە ئىمامنىڭ ئېغىزى بىلەن جاكار قىلغۇزدى . بىر قىسىم جامائەت ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ كۆڭلىگە ئىنساپ تىلىمەي ، بالىسىدىن تانغانلىقىنى ئەيىبلەشتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئوغلى ئەگەر قىمار بىلەن هاراقنى تاشلاپ ، جامائەت بىلەن مەسچىتنى تاپسا ، يەنە ئاتا ـ بالا بولىدىغانلىقىنىمۇ قوشۇمچە قىلىۋىدى ، جامائەت بۇ گەپنى دۇرۇس هېسابلىدى .

ئابلەق هاجى بۇ ئىشتىن قاتتىق چۆچۈپ كەتتى هەمدە قىمار ئويىنىماسلىققا ، هاراق ئىچمەسلىككە قەسەم ئىچتى . مەسچىت بوسۇغىسىدىن مۆمىن بەندە بولۇپ كىردى . دادىسى سېپىق كەتكەن سىرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلۈمسىرىدى . ئەمما هەپتىدىن

كېيىن ئابلەق ھاجى مەسچىتتىن رەسۋايى ئەزىم بولۇپ قوغلاپ چىقىرىلدى . بۇ كۈنى ئۇلۇغ جۈمە كۈنى ئىدى . ئۇ شۇ كۈنى دوستلىرىنىڭ زورى بىلەن ئىچ پۈشۈقىغا چىدىيالماي مەخپىي ھاراق ئىچتى . كېيىن خۇددىنى بىلىپ ـ بىلمەي مۇلايىملىق بىلەن پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ جۈمە نامىزىغا كىردى . بۇ چاغدا ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىر مويسىپىت كىشى ئابلەق ھاجىنىڭ ئاخىرقى بىر رەكەت سەجدىگە بارغانچە بېشىنى كۆتۈرمەي ياتقىنىنى كۆرۈپ ، كۆڭلىدىن بىر خىيال كېچىپ ، يۈرىكى «جىغ» قىلىپ قالدى . ئەمما بىر مۇسۇلمان بەندىدىن بىمۇدە گۇمانلانغىنى ئۈچۈن مىڭ توۋا قىلدى . لېكىن ئابلەق ھاجىنىڭ تېخىچە سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرمىگەنلىكىنى بىر سەپتىكىلەرنىڭ ھەممىسى كۆرۈپ ئەجەبلەندى . بۇ چاغدا ئىمام ئۇلۇغ جۈمە نامىزىنىڭ خاسىيىتى ھەقىدە ۋەز ئېيتماقتا ئىدى . بىردىنلا ئابلەق ھاجى تۆگۈلۈپ تىترەپ كەتتى . كەينىدىلا «ھۆ» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ ئىككى جاۋغىيىدىن قۇسۇق جىرغاپ چىقىپ ، ھاراقنىڭ سېسىق بۇسى ئەتراپنى بۇلغىدى . تەرەپ ـ تەرەپتىن جامائەتنىڭ داد ـ پەريادى ، قارغىشى ئاڭلاندى .

— ھۇ بەتبەخت مۇناپىق ، كاپىر ، گۆرىدىن توڭگۇز قوپقۇر !

— جاھاندا قەسەمنى بۇزغاندىنمۇ يامان ئىش يوق !

— بوينۇڭ سۇنۇپ ئۆلگۇر !

— دوزىخى !

— خۇدايىم بۇنداق گۇناھتىن ھەرگىز ئۆتمەيدۇ !

قارغىش ياغدۇرۇۋاتقان جامائەت ئارىسىدا ئابلەق ھاجىنىڭ دادىسىمۇ بار ئىدى . ئۇمۇ ئىزا ـ ئەلەم ئىچىدە ئوغلىنى قارغاۋاتقانىدى . قارغاۋېتىپ كۆز ياشلىرىنى ئاققۇزۇپ يىغلاپ كەتتى . ئابلەق ھاجى تېخىچە خۇددىنى بىلمىگەن ھالدا سەجدىدە ياتاتتى .

— كۆزدىن يوقىتىڭلار ! مەسچىتتىن قوغلاڭلار بۇ

مۇناپىقىنى ! — دەپ خىتاب قىلدى ئىمام . ئىككى ياش تالىپ ئېغىز - بۇرنىنى سەللىسىنىڭ پەتلىسى بىلەن چۈمكىگەن ھالدا ئابلەق ھاجىنى مەسچىتتىن سۆرىگەن پېتى مەسچىتنىڭ كەينىدىكى قاسساپلار قوي بوغۇزلايدىغان گوداڭنىڭ بېشىغا ئاپىرىپ پالاققىدە تاشلىۋەتتى .

— تۇرە دەيۇز ، مانا بۇ سېنىڭ جايىڭ !

تالىپلار ئالدىراپ كېتىپ قېلىشتى . ئابلەق ھاجى يەرگە پالاققىدە چۈشۈشى بىلەن يەنە «ھۆ» دەپ قۇسۇۋەتتى . گوداڭ بېشىدا قان يالاپ يۈرگەن ئىتلار يەنە گوداڭ بېشىغا قۇيرۇقلىرىنى ئىچىگە تىققان ، بىر - بىرىگە خىرس قىلىشقان ھالدا قايتىپ كېلىشتى . ئابلەق ھاجى كۆزىنى يۇمغان ھالدا يېنىچە ياتقانىدى . ئۇنىڭ جاۋغىيىدىن شالى ئېقىپ يەردىكى تاۋاق ئورنىچىلىك قۇسۇققا ئېقىپ قالغانىدى . قۇسۇقتىكى پۇتۇن - پۇتۇن چاينالمىغان كاۋاپ ئۇماچقا ئوخشاش ئاشقا ئارىلىشىپ كەتكەن بولۇپ ، ئۇنىڭغا بىر توپ چۈن ئولىشۇالغانىدى . ئابلەق ھاجى كۆزىنى يۇمۇپ خورەك تارتىپ ئۇيقۇغا كەتتى . قارا ئەمچەكلىرى لەپەڭشىپ تۇرىدىغان يېڭى كۇچۇكلىگەن چۇيۇرلۇق بىر سىرىق قانجىق ئاستا - ئاستا ئابلەق ھاجىنىڭ يېنىغا كېلىپ قۇسۇقنى سەسكەنگەندەك پۇراپ قويۇپ ، يۇڭلۇق قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ تىلىنىڭ ئۇچىنى ئاستا قۇسۇققا تەگكۈزۈپ يالاپ ، تېتىپ بېقىپ دەرھال سەسكىنىپ كەينىگە ياندى . تىللىرىنى ئۇزۇن چىقىرىپ پۇشايمان قىلغاندەك ئۆزىنىڭ تۇمشۇقىنى يالىدى . گوداڭنىڭ ئەتراپىنى چوڭقۇر پۇراپ يەنە بىر ئايلىنىپ چىقتى . گوداڭغا سەكرەپ چۈشۈپ ، قاغجىراپ كەتكەن قوتازنىڭ تاغاق سۆڭىكىدىن بىرنى چىشلىدى . چىشلەپ بەش - ئالتە قەدەم مېڭىپ تاشلىۋەتتى . گوداڭ ئىچىدىكى ئەخلەت ، چىرىندا ئارىسىغا تۇمشۇقىنى چوڭقۇر پاتۇرۇپ ئۇزۇق ئىزدىدى . بىر نەرسىلەرنى چىشلەپ تېتىپ بېقىپ ، سەسكىنىپ تۇرۇپ دەرھال تۇكۇرۇۋەتتى .

قانجىق يېگۈدەك بىر نەرسە تاپالماي يەنە ئابلەق ھاجىنىڭ يېنىغا كېلىپ ، سەسكىنىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ قۇسۇقلىرىنى يېگىلى تۇردى . ئىت دەسلەپتە سەسكەندى ، كېيىن ئىشتىھا بىلەن يېدى . ئاخىر ئابلەق ھاجىنىڭ ئېغىز - بۇرنىنىمۇ «تازىلاپ» بولدى . كۆزى يۇمۇلغان ھالدا يانتاق ئابلەق ھاجىنىڭ يۈزىگە تەبەسسۇم يۈگۈردى :

— سۆيۈشلىرىڭ قالتىس جۇمۇ رەيھانەم ... قاچان كەلدىڭ ، مەن سېنى ئىزدەپ تاپالمىغىلى ئون بەش كۈن بولدى . سۆيە ... سۆيە ...

زۆھرە خېنىم كۆزلىرى ياش ھالدا ئۇنىڭ بېشىدا قاراپ تۇرغانىدى . ئۇ خەق يەتكۈزگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ بىر ئات ھارۋىسىنى كىرا قىلىپ يېتىپ كەلگەنىدى . ئىت سەل نېرىغا قېچىپ كەتتى . ئابلەق ھاجىنىڭ يۈز - كۆزى پاك - پاكىز ئىدى .

— قوپسلا ئورۇنلىرىدىن ، ئۆيگە كېتەيلى ، — دېدى ئۇ يىغىسىنى باسالماي :

— يەنە سۆيىمەمسەن رەيھانەم ... سېنى ئون بەش كۈن كۆرمەي ، ئون بەش يىل كۆرمىگەندەك بولۇپ كەتتىم ... سېنى ئالىمەن دېگەندىكىن چوقۇم ئالىمەن ... زۆھرەنىڭ ئاخىر خېتىنى ئالغۇزىمەن .

بۇ گەپلەر زۆھرە خېنىمنىڭ تاپىنىدىن بىر پارچە ئوت كىرگۈزۈۋەتتى . بۇ ئوت ئۇنىڭ ئېچىنى ئۆرتەپ باردى . ئۇ ئۆيگە قانداق كەلگىنىنى ، ئابلەق ھاجىنى قانداق ئەكىرگىنىنى بىلەلمىدى ، ھەتتا ھارۋىكەش كاززاپنىڭ ئون سومنى ئېلىپ ، ئاشقان پۇلنى ياندۇرماي قاچقانلىقىنىمۇ ئۇقماي قالدى . ئۇنىڭ كاللىسىنى «رەيھانەم» دېگەن ئىسىم چۈلغۇالغانىدى . كۆز ئالدىدا غۇۋا بىر ساھىبجامالنىڭ سىيماسى ئەكس ئەتمەكتە ئىدى . «رەيھانەم ... رەيھانەم ... بۇ قايسى ئىقلىمدىن پەيدا بولغان رەسۇادۇ ، مېنى قويۇۋېتىمەن دەپ ئورنۇمدىن شۇنىڭ ئۈچۈنكەن -

ده ، خەپ ! »

زۆھرە خېنىم يىغىنى توختىتىپ ، غەزەپ بىلەن سەت گەپلەرنى قىلىپ تىللىغىلى تۇردى . ئۇ ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئەسەبىيلەشكەن ساراڭنىڭ ئۆزىگە ئايلانغانىدى . ئۇ ھازىرغىچە ھەممىگە چىدىغانىدى . ئۇ ئېرىنىڭ دۇمبالاشلىرىغا ، تىللاپ ، سۆرەپ ئاچىقىپ تاشلۇۋېتىشلىرىگە ، بىر كۈن ئۆينى لىققىدە گىلەم ، ئېسىل نەرسىلەر بىلەن تولدۇرۇۋېتىشلىرىگە ، بىر كۈن ھەممىنى ئۈتتۈرۈپ تۆت تامنىلا قويۇشلىرىغا ، ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىشلىرىغا چىدىغانىدى . مۇشۇ خاپىلىقلارنى تارتىشقا رازى ئىدى ، ئېرىنى قىلچە يامان كۆرۈش ھېسسىياتىدا بولمايتتى . ئەمما بىرلا نەرسىدىن — ئېرىنىڭ باشقا بىر ئايالغا باغلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى . مانا ئەنسىرىگەن ئىش ئايان بولدى . ئۇ ھازىر خەپ دەيتتى ، ئەمما نېمە قىلىشنى بىلمەيتتى . ئېرى خورۇلداپ ئۇخلىغىلى تۇردى . كىيىملىرى پۈتۈنلەي لاي ، گوداڭدىكى نىجاسەتلەر بىلەن بۇلغانغانىدى . ئۇ ئىچى تىتىلدىغان ھالدا ئېرىنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ ، يانچۇقلىرىدىكىنى ئېلىۋېتىپ كىر تەڭلىسىگە تاشلىدى . ئابلەق ھاجىنىڭ يانچۇقىدىن جەرەنىڭ تۆت ئوشۇقى بىلەن پارچە پۇللار چىقتى . پۈتۈن پۇل سېلىنغان بىر دانە قاپچۇقنىڭ يان تەرەپ يانچۇقىدىن چېچىنى كېسىپ بۇدۇر قىلدۇرۇۋالغان بىر چوكاننىڭ سۈرىتى چىقتى . «رەيھانەم دېگەن شۇمبۇيا سەن ئىكەنسەن ـ ده ، قاراپ تۇر ، سەن نومۇسسىز پەسكەشنىڭ رەسۋايىڭنى چىقارمايدىغان بولسام ! » زۆھرە كۈلۈمسىرەپ تۇرغان قىزنىڭ يۈزىگە بىرنى تۇكۈردى . كېيىن سۈرتۈۋېتىپ يانچۇقىغا سالدى ، ئۇ بۇ ئىشنى ئابلەق ھاجىغا دېمىدى . ئۇنىڭ دەسلەپكى ئەسەبىيلىكى پەسكويغا چۈشتى . ھەر كۈنى ئابلەق ھاجى ئۆيدىن چىقىپ كېتىشىگىلا ئىشكىنى تاقاپ باشقا تەرەپكە ماڭىدىغان بولدى . ئۇزۇن قارا تور رومىلى ئۇنىڭ ھەممە ھېسسىياتىنى يوشۇراتتى . ئۇ ھەر ئەتىگىنى ئادەملەر ئالدىرىشىپ

ئىشقا ماڭغاندا دوقمۇشلاردا قاراپ تۇردى . ھېلىقى كۇلۇمسىرەپ تۇرغان سۇرەت بىلەن يولدىن ئۆتۈۋاتقان ساناقسىز ئاياللارنى سېلىشتۇرۇپ تۇردى ، سەل ئوخشىسا بەكرەك تىكىلدى . ئىتتىك ئۆتۈپ كەتسە كەينىدىن ئەگەشتى . ئەمەس بولۇپ چىققىنىدا ئۆزىگە قاراپ كۇلۇپ تۇرغان سۇرەت گويا ئۇنى مەسخىرە قىلىپ كۇلۇۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ ، ئۇنى يىرتىپ تاشلىۋەتكۈسى كېلەتتى . ئۇ ھەممە دوقمۇشلاردا تۇرۇپ بولدى . كىشىلەر ئىشقا ماڭىدىغان ، ئىشتىن يانىدىغان ۋاقىتلارنىڭ ھەممىسىدە ، ھەممە دوقمۇشلاردا تۇرۇپ بولدى . لېكىن قاراپ تۇرغان بۇ جىنىتەكنى زادىلا ئۇچرىتالمىدى . شەھەر ئىچىدىكى ھەممە ماگىزىنلارغا كىردى . بەزىلىرى سەل ئوخشىغاندەك قىلدىيۇ ، ئەمما يەنىلا ئەمەس بولۇپ چىقتى . زۆھرەنىڭ سەۋر ـ تاقىتى تۈگەپ يەنە ئەسەبىيلىكى تۇتقىلى تۇردى . تاپالمىغانلىقىنىڭ ئۈستىگە بۇ سۇرەتنىڭ ھەجىيىپ تۇرىۋېرىشلىرى ئۇنى ئەخمەق قىلىپ مۆكۈلەكىڭ ئويناۋاتقاندەك ، ئۇ بۇ يەردە سەرسان بولۇپ ئۇنى ئىزدەپ يۈرگەندە ، ئۇنىڭ ئېرى بىلەن بىر يەرلەردە بولۇۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى . ئۇ كوچىدا كېتىۋېتىپلا پاڭكىدا يىغلىۋەتتى . خەقلەر ئۇنىڭغا ھاڭۇيقىپ قاراشتى . ئۇ ئىزا تارتىپ كېتىپ ، دەرھال ئېغىزىنى تۇتقانچە ئۇنىنى ئۆچۈرۈپ يىراقلاپ كەتتى . سۇرەتكە تۇكۇرۇپ ، بىرمۇنچە سەت گەپلەر بىلەن قارغاپ يىرتىپ ـ يىرتىۋەتتى . كۇلۇپ تۇرغان سۇرەت پارچە ـ پارچە بولۇپ يولغا چېچىلدى . ئۇ ئون بەش قەدەم ئۇزاپ كېتىپ بولۇپ ، شاپىلدە توختىدى ـ دە ، يەنە يۇگۇرۇپ يېنىپ كېلىپ سۇرەتلەرنىڭ پارچىلىرىنى يىغدى . شامالسىز پۈقىرىم ئىسسىق بولغاچقا ، سۇرەت پارچىلىرىنىڭ بىرىمۇ ئۇچۇپ كەتمىگەنىدى . ئۇ ئۆيگە كېلىپ سۇرەت پارچىلىرىنى جايىغا كەلتۈرۈپ ئۇزاقتا يەملەپ بولدى ، كۇلۇپ تۇرغان سۇرەت يەنە ئەسلىگە كەلدى . ئەمما ئەمدى ئۇنىڭ يۈزلىرى قالايمىقان دەزلەر بىلەن تولغان بولۇپ ، بۇرۇنقىدىن سەتلىشىپ قالغاندەك كۆرۈندى .

زۆھرەنىڭ كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرىدە خۇشاللىق ئالامەتلىرى غىل ـ پال پەيدا بولغاندەك بولدى . ئۇ بىردەم سۈرەتكە تىكىلىپ قارىغىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى . ئىشىك تاراقلىدە ئېچىلىپ ئاكىسىنىڭ توققۇز ياشلىق چوڭ قىزى گۈلچېھرە كىرىپ كەلدى :

— ئاچا ، چوڭ ئانام ئاغرىپ قېلىپ دوختۇرخانىغا ئەكەتتى ،— دېدى يىغلامسىراپ .

زۆھرە تاقلىدە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .

— ھە ، ئانام ئاغرىپ قالدىما ... ۋاي خۇدايىم ، ھەپتە بويتۇ بارماپتىمەن . يۈرىكى قوزغالغان چېغى... — ئۇ ئۆزىنى تىللىدى ، يەنە سۈرەتنى تىللىدى . كۆزىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەي تالاغا چىقتى . ئىشىكنى گۈلچېھرە قۇلۇپلىدى . زۆھرەنىڭ يۈرىكى ئېغىزىغا قاپلىشىپ قالغاندەك ھاسىراپ كەتتى . ئۇ مۇدۇرۇپ كەتسىمۇ ، ئاياغلىرى لاي بولۇپ كەتسىمۇ ، بىر كىملەرگە ئۇرۇلۇپ كەتسىمۇ كارى بولمىدى . ئالدىغا قاراپ مېڭىۋەردى . چوڭ كوچىغا بۇرۇلىدىغان يەرگە كەلگەندە بەكلا ماغدۇرسىزلىنىپ قەدەملىرى ئاستىلاپ قالدى ـ دە ، شۇندىلا ئۇنىڭ كاللىسىغا ھارۋىغا چىقىپ بېرىش خىيالى كەلدى . ئىزىدا توختاپ ، يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە توختىماي تەلمۈرۈپ قارىدى ، ھارۋا كۆرۈنمىگەندىن كېيىن ئىچى تىتىلداپ سەپرايى ئۆزلىدى . يىراقتىن بىر تونۇش چىراي كۆزىگە چېلىقتى . ئۇنىڭ كۆزلىرى چوڭ ئېچىلىدى . «بۇ كىم بولغاي ئەمدى ... ھە ... شۇ ئالۋاستىنىڭ ئۆزى شۇ ... » ئۇ يانچۇقىدىن سۈرەتنى شارتتىدە سۈغۇرۇۋالدى . ئۇ سۈرەتكە تازا بىر قارىۋېلىپ ، بېشىنى كۆتۈرۈپ يەنە بىر قارىغۇچە كالتە بۇدۇر چاچ ، بۇغداي ئۆڭلۈك ، چوڭ قارا كۆزلىرى ئويناپ تۇرغان چوكان ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى . چوكاننىڭ يېڭى قىزىل ژېلىسىپىتى ئۆزىگە تازا ياراشقاندى . زۆھرە ئۆزىنى دەرھال كەمستىلگەندەك ھېس قىلدى . كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى . ئۇ ھەممىنى ئۇنتۇپ قارا چۈمبىلىنى بېشىدىن ئېلىپ قولتۇقىغا قىسقىنچە ژېلىسىپىتىنىڭ

ئارقىسىدىن بار كۈچى بىلەن يۈگۈردى . ئۇ ھازىر ئۆزىنىڭ ئالدىدا كۆرۈنۈپ - كۆرۈنمەي كېتىۋاتقان سۈتتەك ئاق شايى كۆينەك ، قاپقارا كالتە بۇدۇر چاچ ، پارقىراق قىزىل ژېلىسىپىت ، ئۇزۇن قارا پايپاق ، قىپقىزىل پارقىراق ئاياغدىن باشقا ھېچنېمىنى كۆرمىدى . ئادەملەرگە سوقۇلسىمۇ ، پۇتلاشسىمۇ كارى بولمىدى . ئۇنىڭ پۇتۇن ئەس - يادى ئاشۇ چوكاننى يېتتۈرۈپ قويماسلىق ئىدى . ئۇ ھارمىدى ، بارغانچە كۈچلىنىپ كېتىۋاتقانىدى . پەقەت تولغان كۆكسى لوپۇلداپ ئۇنىڭ يۈگۈرۈشىگە پۇتلىشاتتى . ئۇ قاتتىق تەرلىدى ، قانچىلىك يۈگۈرگىنىنى بىلمىدى . ھېلىقى چوكان بىر ئىدارىنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ژېلىسىپىتىنى بۇردى . شۇ چاغدا ئىدارە ئىچىدىن ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئايال ژېلىسىپىت يېتىلەپ چىقتى . چوكان ژېلىسىپىتىدىن لىككىدە چۈشۈپ ئىنچىكە بېلىنى نازاكەت بىلەن ئېگىپ ھېلىقى ئايال بىلەن قىزغىن سالاملىشىپ بىردەم تۇرۇپ قالدى . زۆھرە ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ دەرۋازىغا يېقىن جايغا يېتىپ كەلدى . تور چۈمبەلنى دەرھال يۈزىگە چۈشۈرۈۋېلىپ ، يېقىن كېلىپ باشقا تەرەپكە قاراپ تۇرۇۋالدى . چوكان بىلەن ئايال خوشلاشتى . چوكان يەنە ژېلىسىپىتىگە لىككىدە مىنىپ دەرۋازا ئىچىگە كىرىپ كەتتى . زۆھرە ئۇنى يېتتۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن دەرۋازا ئىچىگە ئۆزىنى ئاتتى .

ھېلىقى چوكان كونا پاكار ئۆيلەر ئارىسىدىكى بىر تار كوچىغا بۇرۇلدى ، زۆھرە دوقمۇشتا قاراپ تۇردى . چوكان ئىشكىنى ئىتتىرىپ بولغۇچە زۆھرە ئۆزى تەرەپتىن سانىغاندا بەشىنچى ئىشىك ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولدى . باشقا بىر ئۆيدىن بىر ئەر ژېلىسىپىت ئېلىپ چىقتى . ئارقىسىدىن سەككىز ياشلىق قاسىاق بىر ئوغۇل بالا پۇل دەپ ئەگىشىۋىدى ، ئەر سىلكىۋېتىپ ژېلىسىپىتىنى مىنىپ كېتىپ قالدى . بالا كىر قوللىرىنىڭ دۈمبىسى بىلەن كۆزلىرىنى ئۆۋۈلاپ ئېغىزىنى ئۇمچەيتتى .

— ئەركەك مەكەلسىلە ، — زۆھرە بىر كويلۇق پۇلدىن بىرنى كۆرسەتتىپ بالىنى شەرەتلىدى . بالا تارتىنغان ھالدا زۆھرەگە بىردەم قاراپ قالدى . زۆھرە كۇلۇمسىرەپ كېلىپ ئۇنىڭ قولىغا بىر كويىنى تۇنقۇزدى .

— مەن سىلىدىن گەپ سوراي ، ئاۋۇ ئۆي كىمنىڭ ئۆيى ؟

— ئۇما ... ئۇ ئابلا دادامنىڭ ...

— ئۇ ئۆيدە ئابلا دادىڭزنىڭ بالىلىرى بارما ؟

— بار ، ئادىل ، رەيھانەم ...

زۆھرەنىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچىدا تەر پەيدا بولدى .

— ماڭا قايلىسىلا ، سىلە ھازىر ئاشۇ ئۆيگە چىرىپ رەيھانەم ئاچىلىرىغا بىر ئاكاش كېلىپ : «ئابلەق ھاجى ئەتە چۈشتىن كېيىن سائەت ئۇچتە ماي كىنوخانىسىنىڭ ئالدىدا ساقلايمەن دېدى» دەپ قويۇپ چىقسىلا ، يەنە بىر كوي بېرىمەن .

خۇشلۇقىدىن بالىنىڭ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى .

— ماقۇل .

— توختىسىلا ، مەن دېگەن گەپنى دەپ باقسىلا .

بالا زۆھرەنىڭ سۆزىنى تەكرارلىدى . زۆھرە خاتىرجەم بولالماي ، قايتا دېگۈزۈپ بۇنىڭدىن ئارتۇق بىر ئېغىز گەپ قىلماسلىقنى تاپىلىدى . بالا كىرىپ كەتتى . زۆھرە ئۆزىنى دالدىغا ئالدى . بالا بىر كەمدە قايتىپ چىقتى ، ئۇ تولىمۇ خۇشال ئىدى .

— قانداق بولدى ؟ — زۆھرە تاقەتسىزلىنىپ سورىدى .

— دېدىم .

— ئۇ نېمە دېدى ؟

— بىردەم تۇرۇپ ماقۇل دېدى . ماڭا كەمپۇت بەردى .

بالا يانچۇقىدىن كەمپۇت چىقىرىپ كۆرسەتتى . زۆھرە بالىغا يەنە بىر كوي بېرىپ خوشلاشتى . ئۇ ئۆيگە يېقىن بېرىپلا ئابلەق ھاجىنىڭ ئۆيدە ئىكەنلىكىنى پەملەپ ، بىر قىز بالىغا گەپ ئۆگىتىپ ئابلەق ھاجىنىڭ يېنىغا كىرگۈزدى .

2

ئابلەق هاجى بىلەن رەيھانەم يىراقتىنلا بىر - بىرىنى كۆرۈشۈپ كەلدى . ئۇلار ئەمدىلا سالاملىشىپ تۇرۇشىغا ، خوددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا زۆھرە ئۇ ئىككىسىنىڭ ئەتراپىدا پەيدا بولدى . ئابلەق هاجى ، رەيھان بۇنى كۆرمىدى . بۇ ئىككىسىنىڭ كۆزلىرى سېغىنىشتىن چاقناپ ، بىر - بىرىنى يەۋەتكۈدەك قارىشاتتى .

— كۆل بويىغا كېتەمدۇق ؟ — رەيھان كۈلۈشتىن يۇمۇلماي قالغان ئېغىزىنى قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن توسۇپ تۇرۇپ سورىدى . ئۇنىڭ بارماقلىرىدىكى ئالتۇن ئۈزۈكلەر يالتىراپ كەتتى .

— دەريا بويىغا چۈشۈپ كېتىلى ، — دېدى ئابلەق هاجى ئۆزىنى سالاپەتلىك كۆرسىتىشكە تىرىشىپ .

— نەگە بېرىشىسەن شەرمەندە بۇزۇقلار ؟

ئابلەق هاجى بىلەن رەيھان ئالاق - جالاق بولۇپ ئۆزىنى ئوڭۇشاپ بولغۇچە زۆھرە رەيھاننىڭ كالتە بۇدۇر چاچلىرىدىن تۇتۇۋېلىپ ئۇنىڭ ئالمىدەك يۈزىگە تۈكۈردى هەم بىر قولىدا قاماللىدى .

— هەي پەس شاپاقچى ، سەندە بار چىراي ئېشەكتىمۇ بار جۇما . خوتۇنى بار ئەرنى ئايلاندۇرۇپ ئۆيىنى بۇزغۇچە··· — زۆھرەنىڭ ئاغزىدىن كېيىن چىققان گەپلەرنى ئاڭلاپ قىزلار يىراقتا قېچىپ كەتتى . چوڭ ياشلىقلار ياقىسىنى تۇتۇشۇپ ، بىر - بىرىگە قاراشتىن ئەيمىنىشتى . پەقەت بىر توپ هاڭۋاقتى ، لاۋزا ياشلارغا بۇ گەپلەر تازىمۇ قىزىقارلىق تۇيۇلدى . ئابلەق هاجى بىردەم نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قېتىپ تۇرۇپ قالدى . ئىككى چوكان تازا چاچلىشىپ كەتتى ، رەيھان ئۇن چىقارمىدى . زۆھرەنىڭ ئېغىزىدىن بارغانسېرى بىر - بىرىدىن سېسىق گەپلەر چىقىشقا باشلىدى .

ئۇنىڭ گۈزەل ھۆسنىگە يات ، سەت گەپلىرى ئادەمنى يىرگەندۈرەتتى . ناھايىتى كۆپ ئادەم يىغىلىپ تاماشا كۆرۈشۈپ ، ئاۋازلىرىنى ھەرخىل چىقىرىپ ، ئېغىزلىرىنى ھەر ياڭزا كالچايتىپ كۈلۈشمەكتە ئىدى . زۆھرە رەيھاننىڭ يۈزلىرىنى تاتىلاپ چىشى بىۋرىدەك غالجىرلىق بىلەن جېدەللەشتى . ئابلەق ھاجى ئۇلارنى ئاجراتماق بولۇپ ئالدىغا ئىككى قەدەم مېڭىپ بولۇپ ، نومۇس قىلىپ كېتىپ غىپپىدە قاچتى .

كەچتە زۆھرە رەقىبىنى يەڭگەن مېكىيانەدەك ئابلەق ھاجىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى . ئابلەق ھاجى چالا مەست ئىدى .

— سەن نىيىتى بۇزۇق ، ئاشۇ شاپاقچىغا بۇزۇلۇپ ، مېنى داۋاملىق ئۇرۇپ قويۇۋېتىمەن دەپتىكەنسەن ، — زۆھرە شۇ گەپنى دەپلا ئۆزىنى سۇپىغا دۇم تاشلاپ ھۇقۇيتۇپ يىغلاپ كەتتى . ئابلەق ھاجى زۆھرەنىڭ يىغلىشىغا قاراپ ھەجىيىپ ئولتۇرۇپ تاماكا چەكتى .

— دېگىنە كۆڭلى پەس ، سەن ئۇنىڭ نەرىگە كۆيدۈڭ ، مېنىڭ نەرىم ئۇنىڭدىن كەمكەن . ئاشۇ تۆمۇر رەڭ جالاپ مەندىن چىرايلىقما ـ ھە ؟— زۆھرە ئەمدى ئابلەق ھاجىنىڭ كۆزىگە كىرىۋېلىپ سۆزلىگىلى تۇردى . ئابلەق ھاجى تېخىمۇ خىرىلداپ كۈلگىلى تۇردى .

— سەن ئۇنى ئالامسەن ؟

— ئەر كىشى دېگەن خوتۇن ئېلىشقا يارالغان .

ئابلەق ھاجى ئۆينىڭ تورۇسىغا پەرۋاسىز قاراپ غىڭشىپ ناخشا ئېيتتى .

— خىيالىڭنى خام چاغلىما ، مەن ھەرگىز خېتىمنى ئالمايمەن ، سەندىن ئۆلۈكۈم چىقىدۇ ، تىرىكىم چىقمايدۇ . ئاسان قوتۇلىمەن دېمە ، قويۇۋېتىمەن دېسەڭلا ئۆلۈپ بېرىمەن .

ئابلەق ھاجى زۆھرەنىڭ ئەسەبىيلەشكەن قوڭۇر كۆزىگە لاپپىدە قاراپ چۆچۈپ كەتتى . ئۇ خوتۇننىڭ كۆزىدە ھېچقاچان كۆرۈلمىگەن يات بىر ئۇچقۇننى كۆردى .

— ئەمسە مەن بۇ ئۆيگە كەلمەيمەن .

— كەلمەيمۇ قۇتۇلالمايسەن . مەن سېنىڭ پېشىڭگە ئېسىلغىنىم ئېسىلغان ، سېنى ئاشۇ پەسكەش بىلەن يەنە كۆرۈپ قالىدىغان بولسام ، بۇ قېتىم يا ئىككىڭگە ئۆلۈپ بېرىمەن يا ئۇ پاسكىنىنىڭ قارنىنى چۇۋۇۋېتىمەن .

— ئەمدى سەن ئۇنىڭ بىر تال تۈكىگە تېگەلمەيسەن ، — ئابلەق ھاجى بىردىنلا چىرايىنى سەت ئۆزگەرتىپ ھۆركىرىدى . زۆھرە ئېغىزىنى تۇتۇپ تۇرۇپلا قالدى . ئابلەق ھاجىنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى .

— بۇنىڭدىن كېيىن كوچىدا مېنىڭ كەينىمدە لاغايلاپ يۈرۈپ يايلاقچىلىق قىلىدىغان بولساڭ پاچىقىڭنى چېقىپ ئىتقا تاشلاپ بېرىمەن ، بۇنداق جازا ساڭا تولىمۇ مۇۋاپىق كېلىدۇ . مەندەك بىر ئېرى تۇرۇپ كوچىدا لاغايلاپ يۈرگەن خوتۇنغا بۇمۇ كەملىك قىلىدۇ .

— ماقۇل مەن كوچىغا چىقماي ، سەن يەنە ئۇ پاسكىنىنى ئىزدەمسەن ؟

— ئىزدەيمەن ! ئۇ ساڭا قاچان دېسەم شۇ چاغدا ھاراقنى ، قىمارغا پۇل بېرىدۇ . شۇڭا ئىزدەيمەن ، ئۇ مەندىن ھېچنېمە تەلەپ قىلمايدۇ ، ئۇنىڭغا پەقەت ...

— شۇڭا سەن ساڭا قايلىماپتىكەنسەن ، سەن ئۇنىڭ پۇلىنى دەپلا شۇنداق قىلامسەن ؟

— ھەببەللى .

— بولمىسا ئۇنىڭغا كۆڭلۈڭ يوق ؟

— كۆڭلۈم سەندە تۇرسا .

— مەن پۇل بەرسەم ئۇنى يەنە ئىزدەمسەن ـ قانداق ؟

— ئىزدەپ نېمە قىلىمەن . ئەمما پۇل بەرمىسەڭ يەنە ئىزدەيمەن .

— ماقۇل مەن ساڭا پۇل بېرەي ، خۇدا خۇش بولسۇن ، ئۇنى ئىزدىمىگىن .

— ئەمدى ئاناڭ ساڭا پۇل بەرمەيدۇ ، ئۇنىڭ ئالدىغىمۇ بارالمايسەن ، نەدىن پۇل تېپىپ بېرىسەن ؟

ئابلەق ھاجى غەزەپ كۆزى بىلەن خوتۇنىغا شۇبھىلىنىپ قارىدى .

— سەن گۇمانلانما . مېنى ئۆزۈڭگە ئوخشاتما ، مەن ئانامنى پۇل بېرىدىغان قىلىمەن . سەن ئاشۇنى ئىزدىمەيدىغان ، مېنى قويۇۋېتىمەن دېمەيدىغان بولساڭ مەن ساڭا پۇل ئەكېلىپ بېرىمەن ، ھازىرلا .

زۆھرە چۈمبەلگە پۇركىنىپ ماڭدى .

ئابلەق ھاجى بىردەم نەشە چېكىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن خوتۇنىنىڭ كەينىدىن پايلاپ ماڭدى ، زۆھرە ئۇدۇل ھاممىسىنىڭ ئۆيىگە كىردى . ھاممىسى دوپپا تىكىپ ئولتۇرغانىدى . ئۇ زۆھرەنى ئىچىدە تىللاپ ، ئېغىزىدا ۋاي - ۋايلاپ قارشى ئالدى . ئۇيان - بۇيان گەپتىن كېيىن ، زۆھرە ھاممىسىغا مۇھىم بىر گەپنى ئېيتتى .

— ئايشەم ئانا ، مەن سىلىگە بىرمۇنچە پايدىنىڭ خۇش خەۋىرىنى ئېلىپ كەلدىم .

ئايشەم خېنىمنىڭ خۇنۇك كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى .

— دادام رەھمىتى كۆمۈۋېتكەن ئېرىغ مالنى ئاناڭ تېپىۋالغان ئوخشىمامدا ؟

— ياق ئۇ ئەمەس ، ئۇنى تاپالامدا ؟ باشقا گەپ . ئاشۇ پايدىنىڭ پېرىمىنى ماڭا بەرسىلە دەپ بېرىمەن .

ئايشەم خېنىمنىڭ چىرايى تۇتۇلدى .

— ئوھۇش سەن جومباق ، سەن پەقەت دەپ بەرگىنىڭ ئۇچۇنلا قولۇمغا كەلگەن ۋەجىنىڭ پېرىمىنى ساڭا بېرەمدىمەن ؟ ماڭ ئۇجمەڭنى تېرىپ يە ، سەن دېمىسەڭ بىلمەمدىمەن .

— مەڭگۇ بىلمەيلا ، ئۇخلاپ چۈشلىرىگىمۇ كىرمەيدىغان ياۋا پۇل . پېرىمىنى ماڭا بەرسىلە دەيمەن ، سىلىمۇ ئالىلا ، مەنمۇ ئالىمەن . بولمىسا ئۇنى سىلە مەڭگۇ بىلمەيلا ، قورۇق قالىلا .

ئايشەم خېنىم ئاق سانجىغان بېشىنى تاتىلاپ ئۇزاق خىيال سۈردى . زۆھرەگە گۇمان كۆزىنى تىكىپ ، ئېغىزىنى پۈرۈپ ، يەنە

ئۇزاق ئولتۇردى .

— هه ... خېنىم ئېرىڭ مالنىڭ گېپى ئەمەستۇ ـ هه .

— خۇدايىم بۇيرۇسا ئەمەس .

— بوپتۇ ئاشۇ بولمىسىلا يېرىمىنى بېرەي .

— ئەمىسە قەسەم قىلسىلا .

ئايشەم خېنىم چۆچۈپ كەتتى .

— ماڭا ئىشەنمىدىڭما ، ئىنساپ قىل .

— هازىر خۇداغىلا ئىشەنمەكتىن باشقا ئامال يوق ئانا .

— بۇغۇ هەق گەپ بولدى ، ئالتۇن ئەمەس ـ هه . ماقۇل مەن قەسەم قىلاي ، ئالتۇن بولۇپ قالسا قەسىمىدىن يېنىۋالىمەن . قەسەم سېنى ئۈرىدۇ .

— مەنمۇ قەسەم قىلاي .

هەر ئىككىسى تاھارەت ئېلىشىپ ، ئاۋۋال زۆهرە ئالتۇن ئەمەسلىكىگە قەسەم بەردى . ئايشەم خېنىم قۇرئان تۇتقان قوللىرى تىترىگەن هالدا زۆهرەگە بولغان چەكسىز نارازىلىق ئىچىدە پايدىنىڭ يېرىمىنى بېرىشكە قەسەم بەردى .

— بۇرۇن چوڭ دادامدىن هۆكۈمەت مۇسادىرە قىلىۋالغان ئۆستەڭ بويىدىكى چېقىلىپ كەتكەن ئۆي ئۈچۈن هۆكۈمەت يېقىندا پۇل بېرىپتىكەن ، هەممىنى ئانام ئېلىۋالدى . ساڭا ئۇقتۇرماي خەجلىۋالماقچى ، يىگىرمە مىڭ يۈەن ئىدى . بىر دادىنىڭ بالىلىرى ، ئىككىڭلار ئېلىشقا تېگىشلىك . سوتقا ئەرز قىلساڭ بېرىدۇ .

— ئاناڭ نېمىدېگەن نا ئىنساپ ـ هه ! ئالايلى ، ئالايلى ، سوت ماڭا بېرىدۇ ـ هه ؟

— چوقۇم بېرىدۇ . سىلى ماڭا هازىرچە ئىككى يۈز كوي بېرىپ تۇرسىلا . مەن هەپتىگە قالماي ئەرزنى ئاقتۇرىمەن .

— بولسا شۇنداق قىل . بىزنىڭ بەدرەككە پۇل توشۇماي قېلىۋاتىدۇ .

ئايشەم خېنىم پۇل ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ئىچكىرى ئۆيگە ماڭدى . ئەمما ئىچى ئېچىشىپ ، زۆهرەنى قارغىماقتا ئىدى .

يۇلتۇزسىز كېچە

1

— بۇزۇق دېگەننىڭغۇ يۇزى چەمدەك قېلىن بولىدۇ ، ئەمما سەندەك ئايالدىن جاھاندا يەنە بىرى تېپىلماس . قېنى ، ئاشۇ خالتا كوچىدىن نەچچە قېتىم تۇتۇلغانلىقىڭنى ھېسابلاپ باقە ؟ — دېدى ساقچى يىرگىنچ ھەم مەسخىرە ئاھاڭىدا . ئۇ ئېغىزىدىن تاماكىنىڭ ئىسىنى ھالقا چىقىرىپ ، بىگىز بارمىقىنى شىرەگە چېكىپ تۇرۇپ سۆزلەشنى ئادەت قىلغانىدى . يۇز ـ كۆزلىرىنى تازا كېلىشتۇرۇپ پەردازلىغان چوكان ئۇنىڭغا لەپپىدە بىر قاراپ قويۇپ ، يەنە تەتۇر قارىۋالدى . چوكان ناھايىتىمۇ چىرايلىق ئىدى . ئۇ ئىتتىكلا بوينىنى بۇراپ ساقچىغا ئالايدى :

— ئوھوش غوجام ، سىلىنىڭ قارا كۆزلىرى دائىم مېنىلا كۆرىدۇ . خالتا كوچىدىكى دەرەخنىڭ سانىنى ئېلىپ باقسىلا ، دەرەخ قانچە بولسا مەندەكتىن شۇنچىسى بار . مېنىڭ قانچە قېتىم تۇتۇلغانلىقىمنى ئۆزلىرى ھېسابلىۋالسىلا .

ساقچى كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۇنسىز ئولتۇردى ، چۈنكى بۇ يېڭى گەپ ئەمەس ئىدى .

— بۇنىڭدىن كېيىن سېنى خالتا كوچىدا يەنە ئۇچرىتىپ قالىدىغان بولسام ، ئاقىۋىتىڭ بۇنداق ئوبدان بولمۇەرمەيدۇ . ماڭە ، چىقىپ كەت ، كۆزۈمگە ئىككىنچى كۆرۈنگۈچى بولما !

— سىلىنىڭ كۆزلىرىگە كۆرۈنۈشتىن خۇدا ساقلىسۇن . سىلىنىڭ كۆزلىرىگە يولۇققان كىشىنى نەس باسىدۇ .

— تولا كاپشىماي كۆزۈمدىن يوقال ... لالما قانجۇق ! ... — ساقچىنىڭ قۇلىقى غوڭۇلداپ كەتتى .

— ماقۇل غوجام ، سائىتى كەلگەندە خۇدايىم كۆڭۈللىرىگە ئىنساپ بېرە ... ئالىتۇن بويلىرىنى ئامان ـ ئېسەن قىلغاي ... هىھ ... هىھ ... هىھ ... ها ... ها ... ها ...

چوكان قاقاقلاپ كۈلگىنىچە قارا روملىنى يۈزىگە چۈشۈرۈپ ناياقلاپ چىقىپ كەتتى .

ساقچى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ ، پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى . كېيىن بىردىنلا قوشۇمىسى تۇرۇلدى . «توۋا دەيمەن» دەپ پىچىرلىدى ساقچى ، «شۇنداق رەسۋالارچە تۇرمۇش كەچۈرۈۋېتىپمۇ غەم ـ ئەندىشىسىز يۈرۈۋېرىدىغان چوكانكەنغۇ بۇ .» ئۇ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى . ئۇنىڭ كۆڭلىدە ئىچ ئاغرىتىش بىلەن نەپرەتنىڭ ئارىلاشمىسىغا ئوخشاش بىر تويغۇ پەيدا بولغانىدى .

2

بۇ شەھەردە ئادەملەر ناھايىتى كەمدىن ـ كەم ئاياغ باسىدىغان خىلۇەت بىر قاراڭغۇ كوچا بار ئىدى . ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىنى بۇككىدە ئەرمىدۇن ، تېرەك ، مەجنۇنتال ، ياۋا گىلاس دەرەخلىرى قاپلىغانىدى . بۇ يەر ئاشىق ـ مەشۇقلارنىڭ ئارامگاهى ئىدى . قىز ـ يىگىتلەر ئالايىتەن مۇشۇ يەرگە مۇڭداشقىلى كېلىشەتتى . بۇ يەرگە كېلىدىغانلار ئادەملەرنىڭ ئۆزلىرىنى تونۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن كوچا چىراغلىرىنى ئەتەي بۇزۇپ تاشلىشاتتى . چىراغلار يېڭىلانسا يەنە بۇزۇلاتتى . شۇڭا بۇ كوچا يىلبويى چىراغسىز ، سىياھتەك قاراڭغۇ بولاتتى . ئاينىڭ يورۇقىنىمۇ قويۇق دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى توسۇۋالاتتى . دەرەخلەرنىڭ ئاراشلىرىدىن چۈشۈپ

تۇرغان خىرە - شىرە يورۇقلۇقتا دەرەخ غوللىرىغا يۆلەپ قويۇلغان ۋېلىسىپىتلەر ۋە ئاق كىيىملەر غىل - پال كۆزگە چېلىقىپ قالاتتى . ئەتراپتىن يېقىملىق كۈلكە ، شېرىن سۆزلەر ، نازلىق ئەركىلەشلەر ئاڭلىنىپ قالاتتى . بۇنداق ئىشلار كىنو باشلىنىپ ئاخىرلاشقۇچە بولغان ئارىلىقتا تازا ئەۋجىگە چىقاتتى . كىنو ئاخىرلاشقان ھامان ، قىزلار كىنودىن يانغان كىشىلەر قاتارىدا ئۆيلىرىگە قايتىشاتتى . لېكىن بۇ يەردە تاڭ ئاتقۇزىدىغانلارمۇ بار ئىدى . ئۇلار ناھايىتى ئاز بولسىمۇ داۋاملىق جېدەل - ماجىرا چىقىرىپ تۇراتتى . بۇ قاراڭغۇ كوچا گەرچە شەھەرنىڭ چېتىدە بولسىمۇ بۇ يەردىن ئاڭلىنىدىغان قىيقاس - چۇقانلار شەھەر ئاھالىسىنىڭ يېرىم ئۇيقۇسىنى ھارام قىلاتتى . شۇڭا بۇ خالتا كوچىدىن ساقچىلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى ، بىزگە تونۇش بولغان ھېلىقى ساقچى يەنە بىر ياش ھەمراھى بىلەن ھەر دائىم مۇشۇ كوچىدا ۋەزىپە ئۆتەيتتى . ئەمما ئۇ ۋەزىپە ئۆتەشكە چىقىش ئالدىدا ياش ساقچىنىڭ كىندىكىگە مۇشتۇمى بىلەن نىختاپ قويۇپ : «ھەي ، سەن ياش ئەمەسمۇ ، خوتۇنۇڭ كېچىدە يالغۇز يېتىپ قارا بېسىپ قالمىسۇن ، ماڭ ، ئۆيۈڭگە بار . مەن ئۆزۈممۇ يېتىشەلەيمەن » دەيتتى . ياش ساقچى گەدىنىنى تاتىلاپ ھەجىيىپ تۇرۇپ : «باشلىقلار بىلىپ قالسا چاتاق قىلارمىكىن ئاكا ، سىز بىلەن بىللە باراي جۇمۇ » دەيتتى . ئۇ ياش ساقچىغا : «بولدى ، خاتىرجەم ھالدا خوتۇنۇڭنىڭ قۇچىقىغا كىرىۋەر . باشلىققا ئۆزۈم جاۋاب بېرىمەن » دەيتتى . ئىككىيلەننىڭ ئوتتۇرىسىدا بۇنداق كالتە سۆھبەتلەر دائىم بولۇپ تۇراتتى .

بۇگۈنمۇ شۇنداق بولدى . ئۇ توخۇ گۆشى بازىرىغا بېرىپ ، توخۇنىڭ ئىككى پاچىقى بىلەن بىر بوتۇلكا ئۈزۈم ھارىقىنى قورسىقىغا قاچىلاپ ، ئىككى سائەت ئەتراپىدا ئىشخانىسىدىكى دىۋاندا يېتىپ ئۇخلىدى . ئەلىيانقۇ مەھەل بولغاندا ئورنىدىن قوپتى . ئالدىرىماي كىيىنىپ ، يۈزىنى يۇدى . قول چىرىغىنى يانچۇقىغا

سېلىپ موتسكلىتقا مىندى . موتسكلىتنىڭ ئاۋازى خىلۋەت قاراڭغۇ كوچىغا جان كىرگۈزۈۋەتتى . ئۇ موتسكلىتنى ئاستىلىتىپ ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل شېغىل يولدا يىغىلىپ قالغان پاسكىنا سۇنى چاچرىتىپ ، كوچا بويلاپ ماڭدى . ئۇ ئۇزاق ئۆتمەي موتسكلىتنىى توختىتىپ يەرگە چۈشتى ، ئۇ قېرى ئەرمىدۇن تۇۋىدە سوزۇلۇپ يېتىپ ئۇخلاپ قالغان بىر قىز بىلەن بىر يىگىتنى كۆرگەنىدى . ساقچى ئۇلارنىڭ بېشىغا كېلىپ قاراپ تۇردى . ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ ، ھاردۇق يەتكەن ھاشارچىدەك پۇشۇلدىشىپ ئۇخلىماقتا ئىدى . قىز ـ يىگىت ھەر ئىككىسى تازا چىرايلىق بولۇپ ، ئەڭ يېڭى مودىدا كىيىنگەن ، قىزنىڭ كېسىپ بۇدۇر قىلىنغان چېچى مۇرىسىگە يېيىلغانىدى . ساقچى ئىككى قولىدا ئىككىسىنىڭ قۇلىقىدىن تەڭ تۇتۇپ تارتىپ : «تۇرۇشە ، يۇزى قېلىنلار ! » دەپ قاتتىق ۋارقىرىدى . ھەر ئىككىسى قارا باسقاندەك چۆچۈشۈپ كەتتى . قىز بولسا بىر چىرقىرىغانچە ئۆكسۈپ يىغلىغىلى تۇردى . يىگىت ساقچىنىڭ قولىغا بىرنى ئۇردى ـ دە ، بوشىنىپ قاچتى . «توختا ، توختىمساڭ ئوق چىقىرىمەن ! » لېكىن يىگىت توختىمىدى . چۈنكى ئۇ ساقچىنىڭ ئوق چىقارمايدىغانلىقىنى بىلەتتى . قىز ئەمدى تېخىمۇ ئېسىدەپ يىغلاپ كەتتى . ئۇ پەقەت ئۆزىنى توختىتالمايتتى . ساقچى بۇ يەردە ئۇچراتقان ئاياللار ئىچىدە يىغلىغانىنى بۇگۈن كۆرۈۋاتاتتى .

— ئوبدان ئاكا ، ماڭا رەھىم قىلسىلا ، مېنى قويۇۋەتسىلە . ئەگەر مېنى تۇتسىلا مەن ئۆلۈۋالىمەن .

— سەندەك ئار ـ نومۇسنى بىلمەيدىغان ئادەم ئۆلۈۋالمايدۇ .

— ئوبدان ئاكا ، مەن ئېزىپتىمەن . ئەگەر مېنىڭ بۇ ھالىم ئاشكارا بولسا مېنى مەكتەپتىن قوغلىۋېتىدۇ . مەن ئۆيگە نېمە دەپ بارىمەن ؟ ئاتا ـ ئانامنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن ؟ مېنى ئاتا ـ ئانام مىڭ بىر جاپالاردا ئوقۇتتى . ئالىي مەكتەپكىمۇ ناھايىتى تەستە كىرەلىدىم . بۇنى سىلىمۇ ئويلىيالايلا . سىلىنىڭمۇ ئاچىلىرى ،

سىگىللىرى باردۇ . ماڭا قىلغان ياخشىلىقلىرى مەندىن يانمىسا خۇدايىمدىن يانار . ھۇ ... ھۇ ... ھۇ ...

— سەن قايسى مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى ؟

— ياق ... ياق ... مەن خۇش بولۇپ كېتەي ، بۇنى سورىمىسىلا ئاكا . بۇنى دېيەلمەيمەن ، بۇنى دېيىش مەن ئۈچۈن ئۆلۈم بىلەن تەڭ . مەندىن ھېچنېمىنى سورىمىسىلا . خۇدا ئالدىدا سىلىدىن تىلەي ، ماڭا ئىچىلىرى ئاغرىسۇن .

ساقچى قىزنىڭ قۇلىقىنى قويۇۋەتتى .

— ئۇ سېنىڭ نېمەڭ ؟

— بىز ... بىز مۇھەببەت باغلىغىلى ئىككى يىلدىن ئاشتى .

— مۇھەببەت باغلاپ مۇشۇنداق قىلساڭ ، ئۇ كېيىن سېنى تاشلىۋەتسە قانداق قىلىسەن ، بەختىڭ قارا بولمامدۇ ؟

— ياق ... ياق ... ئۇ مېنى تاشلىۋەتمەيدۇ . ئىككىمىز قەسەم قىلىشقان ، ياخشى كۆرۈشمىز .

— ھىم ، ياخشى كۆرۈشەرمىش . قەسەم قىلىشقان تېخى . چىرايلىق قۇرۇق گەپلەر ... مۇشۇنداق پەيتتە ئۇ سېنى تاشلاپ قاچتى ، بۇمۇ سېنى ياخشى كۆرگەنلىكما ؟

— ياق ... ياق ... ئۇ مېنى تاشلاپ قاچمىدى . ئۇنى مەن قېچىشقا زورلاۋەرگەندىن كېيىن قاچتى . ئۇ قاچمىسا بولمايتتى . ئۇنى تاياق يەپ كەتمىسۇن دەپ ئايىدىم .

— ئوھوي ، سەن بەك ۋاپادار ئىكەنسەن . بوپتۇ ، مەن سېنى قويۇۋېتەي ، ئىككىنچى كۆزۈمگە كۆرۈنگۈچى بولما !

قىز خۇشاللىقتىن ۋارقىرىۋېتىشكە تاسلا قالدى .

— رەھمەت سىلىگە ئاكا ...

قىز چۈۋۈلغان چاچلىرىنى سىيپاپ ، يولدىكى شېغىلنى شاراقلىتىپ يۈگۈرۈپ كەتتى . ئۇنىڭ تاپىنىغا كەلگۈدەك ئۇزۇن ئاق كۆڭلەكنىڭ ئېتەكلىرى لەپىلدەيتتى . ساقچىنىڭ كۆزىگە قىز خۇددى ئاشۇ ئاپئاق كۆڭلەكنى لەپىلدىتىپ كۆككە ئۇرلەپ چىقىپ

كېتىۋاتقاندەك كۆرۈندى .

ساقچى قىزنىڭ قارىسى كۆزىدىن يوقالغۇچە قاراپ تۇردى . ساقچىنىڭ قارىشىچە ، بۇ قىز مۇشۇ خىلۇەت كوچىدا ئۇچراتقان ئىيالالرنىڭ ھېچقايسىسىغا ئوخشىمايتتى . «دۇنيادا ئۆز ھەمراھلىرىغا سادىق پاك ئاياللار قانچىلىكتۇ ؟» ساقچىنى بىردىنلا غېرىبلىق ، مۇڭ باستى . جاھاندا ئۆزىنى يېتىم ، يېگانە ھېس قىلدى . ئۇ موتسكلىتىغا مىندى ـ دە ، خالتا كوچىنىڭ ئاخىرىغا يۈرۈپ كەتتى .

3

ساقچى كەچلىك كىنو تۇگىگەندە ، قاراڭغۇ كوچىغا ۋەزىپە ئۆتەشكە كەلدى . ئۇ سائىتىگە پات ـ پات قاراپ قويىاتتى . ۋاقىت بەكمۇ ئاستا ئۆتمەكتە ئىدى . ھاۋا دىمىق ئىدى . ھېچقانداق شەپە ئاڭلانمايتتى . ئۇنىڭغا ھاياتلىق توختاپ قالغاندەك بىلىنەتتى . ئىچى تىتىلدايتتى . نېمىگە تىتىلدايدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى . ئۇ خىيال سۈرگىنىچە ئېغىر قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتقاندا ، ھېلىقى ئۆزى سولاقتىن بوشتىۋەتكەن چوكانغا يەنە ئۇچرىدى .

— يائاللا ، سەن ... سەن بىر ئەرگە تەگسەڭ خۇدا خۇش بولماسمىدى ؟ ...

— سىلى ئالاملا ؟ ... ھى ... ھى... ھى ...

— ئېغىزىڭنى چايقىۋېتىپ گەپ قىل ، نەپسى بالا قانجۇق . سېنى ئالىدىغان مەن قالدىممۇ ؟ خۇدا ساقلا !

— ھىم ... ھەممە ئادەمنىڭ سىلىنىڭ ئالتۇن كۆڭلۈللىرىدەك كۆڭلى بار . مۇشۇ قاسقان شەپكە بىلەن ئالا ـ بۇلماچ كىيىملەرنى كىيىۋېلىپ ئۆزلىرىنى ئاسماندا پەرۋاز قىلىپ ئۇچۇۋاتقاندەك ، باشقا ئادەمنى يەردە پاقىدەك ئۆمىلەپ يۈرگەندەك ھېس قىلىدىغان

ئوخشايلا . بىلىپ قويسىلا ، باشقىلارمۇ سىلىگە ئوخشاش ئادەم .

— ھەي داپ يۇز ، تولا كاسىلدىما ، سەن زادى غەت قىسىپ يۇرەمسەن يا ھەپسىدە يېتىپ پىتقا يەم بولامسەن ؟

— ھىم ... نوچىنىڭ قىلغان گېپىنى قاراڭ . مەنمۇ جاھاندىكى ئايالىلاردەك ئايالمەن . ماڭمۇ ئاشۇلارغا ئوخشاش ئېسىل تاماق ، ئوبدان كىيىم ، ئالتۇن جابدۇق ، خۇشال ـ خۇراملىق ، ئازادىلىك كېرەك . ئىشقىلىپ ، ئاشۇ ئېسىل خېنىملارغا نېمە كېرەك بولسا ، ئۇلارنىڭ كۆڭلى نېمىنى تارتسا ، مېنىڭ كۆڭلۈممۇ شۇنى تارتىدۇ . مەن سىلىنىڭ پىتىلىق تۇرمىلىرىدىن قورقۇپ ئاچلىقتىن ئۆلسەم بولامتى ؟ مۇشۇنداق سەييارە تىجارەت قىلمىسام مېنى كىم باقىدۇ ، سىلى باقامىلا ؟

— باشتىلا ياخشى ئەردىن بىرنىڭ پېشىگە چىڭ ئېسىلىپ ، سادىقلىق بىلەن خىزمىتىنى قىلغان بولساڭ بۇ كۈنگە قالمايتتىڭ .

— خۇدا ماڭا بۇنداق تەلەينى ئاتا قىلمىغانىكەن . تەتۇر پېشانە ئىكەنمەن ، باشتىلا مەن غۇربەتچىلىكتە قالغاندا ماڭا ئاش ، نان ، كىيىم ، ئىسسىق ئۆي بەرگۈدەك ئوغۇل بالىدىن بىرى چىقمىدى . ھازىر مېنى قانداق ئادەم خوتۇن قىلىپ ئالىدۇ ؟ مەن مەڭگۈ ئاقارمايدىغان ياغلىق قاپاق بولۇپ كەتتىم . سىلەر مېنى مۇشۇ كوچىغا مېڭىشقا مەجبۇرلىدىڭلار ... ھەتتا ...

چوكان يىغلىۋەتتى . ساقچى ئۇنىڭغا بىر ھازا تىكىلىپ قاراپ قالدى . يۇرىكى ئېچىشتى . بوغۇزىغا يىغا قاپلىشىۋالغاندەك بولدى . چوكان يىغىسىنى توختاتتى .

— ھە غوجام ، گەپلىرى بولسا غاچ قىلسىلا ياكى ئاپىرىپ پىتىلىق تۇرمىلىرىگە سولاملا ... بولمىسا ، ئۆز ھالىمغا قويسىلا مېنى ...

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ساقچىنىڭ بوينىغا ئېسىلدى . ساقچى بىر ھازادىن كېيىن ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ ، موتسىكلىتقا مىندى ـ دە ، ئىتتىك يولىغا راۋان بولدى . چوكان يەنە ۋالاقلاپ ھەم كۈلۈپ

قالدى . ساقچى ئىچىده : «نېرۋىسىدىن ئازغان كاسكى ... ئەمما بىر يەرلىرىڭ بولىدۇ سېنىڭ ، ئادەمنىڭ ئاچقان يېرىگە بارىدۇ ... » دەپ ئويلاپ كەتتى . ئۇ خالتا كوچىنى بىر ئايلانغاندىن كېيىن ، قىللىدىغان ئىش قالماي يول ئوتتۇرىسىدا موتسىكلىتنى توختىتىپ ، كۆك تاماكىنى گېزىت قەغىزىگە ئوراپ چېكىپ جىممىدە ئولتۇرۇپ كەتتى...

4

— ۋاي - ۋۇي غوجام ، ئەجەب مەن بىلەنلا ھەپىلىشىپ قاللىغۇ ؟ مېنى ئۆلسۇن دەملا ؟

— قۇرۇق گېپىڭنى قوي ، مەن سېنى ئېلىپ كەتكىلى كەلدىم .

چوكان چۆچۈپ كەتتى .

— نېمە ، مېنى ئېلىپ كېتىپ يەنە ئاشۇ پىتىلىق تۇرمىگە سولاپ قويماقچىما ؟ مەن سىلىگە نېمە يامانلىق قىلدىم ؟ ئۆلسەم قۇتۇلىدىغان ئوخشايمەن بۇ ئازابتىن ! ...

چوكان غەزىپىنى باسالماي قاينىاپ كەتتى .

— ئېغىزىڭنى باسساڭچۇ ، بىلەمسەن ، مەن سېنى ئەمدى بۇ قاراڭغۇ كوچىغا مەڭگۈ يولاتمايمەن ، مەن سېنى قۇتۇلدۇرىمەن .

چوكان لاپ قىلىپ ساقچىغا باشتىن - ئاياغ قارىدى . كېيىن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى .

— مېنى ئۆمۈر بويى سولاقتا ياتقۇزماقچىمۇ ياكى ئەما ، گاس ئەردىن بىرنى تېپىپ ماڭا چېتىپ قويماقچىمۇ ... ھا ... ھا ... ھا...

— گېپىمنى ئاڭلا ، جىن تەگكەن ساراڭ ... بولدى ئەمدى ، بېشىمنى ئاغرىتىپ سېسىق قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك كۈلۈۋەرمە . مەن سېنى ئۆز ئۆيۈمگە ئېلىپ كېتىمەن .

چوكان شۇ زامان كۈلكىدىن توختاپ ، كۆزىنى چەكچەيتىپ ، بىر ھازا تۇرۇپ قالدى . كېيىن يەنە قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى .

— ھا ... ھا ... ھا ... بېشىڭنى يەيدىغان ساختىپەز كۆتەك ، مېنى ئالداپ نېمە قىلاتتىڭ ، ئالداپ يۈرمىسەڭمۇ مەن سېنىڭ ئالقىنىڭدىكى ئادەمغۇ ... ھا ... ھا... ھا... مېنى گوللىماي غاچچىدە راست گېپىڭنى قىل ، نېمە ئىشىڭ بار مەندە ؟

— زۇۋانىڭنى پەس قىل سارائ ، راستىڭنى ئېيتە ، ماڭا تېگەمسەن ؟

— ۋاي مەست كاللا ، ئېسىڭنى يوقىتىپسەن ، ھاراققا باشقا بىر نېمە قوشۇپ ئىچىۋەتتىڭمۇيا ؟ قېنى ، پۇراپ باقاي ، ۋاي سەت قارا گەدەن ، ھاراق ئىچمەيلا سارائ بولۇپسەن .

— خوتۇنۇم بىلەن ئاجرىشىپ كەتكىلى بىر يىلدىن ئاشتى . ئۇ ھازىر ئەرگە تېگىپ بولدى . ئەمدى مەن سېنى ئالىمەن . شۇڭا ئاتايىتەن ئىزدەپ كەلدىم . يېقىندىن بۇيان دائىم سېنى سېغىنىدىغان بولۇپ قالدىم . ماڭا سادىق بولارسەنمۇ ؟

چوكان ئەمدى قاتۇرۇپ قويغاندەك تۇرۇپ قالدى . كېيىن ساقچىدىن نېرىغا داجىدى .

— ھىم ، ھازىرغىچە نۇرغۇن ئەرلەر مېنى ئالىمەن دېدى ، ئالمىدى . ھەممىسى چىرايىمغا قىزىقىپ شۇنداق دېدى . كېيىن ناممىدىن قورقۇپ ئالمىدى . مېنىڭ ئاتىقىم يامان ، سىلى ھۆكۈمەت ساقچىسى ، مېنى ئالسىلا يۇزلىرىنى تۆكۈۋالىدىغانلىرىنى ئويلىدىلىما ؟

— مەن ھەممىنى ئويلىدىم . سەن ئامالسىز مۇشۇنداق قىلمۇاتسەنغۇ ، مەن سېنى ئوبدان بىلىمەن . يۇر كېتەيلى ، مەنمۇ ساڭا ئوخشاشلا يېتىم بالىمەن .

چوكان خۇددى قاراڭغۇ كېچىدە ئانىسىدىن ئايرىلىپ قېلىپ داد ـ پەريات كۆتۇرۇۋاتقاندا بىردىنلا ئانىسىغا ئۇچراپ قالغان سەبىي بالىدەك غۇلچىنى يېيىپ ، ساقچىنىڭ بوينىغا ئەسەبىيلەرچە

ئېسىلىپ ، شۇنچىلىك قاتتىق ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتىكى ، پەقەت مەست بولغاندىلا يىغلاپ ، مەستلىكتىن پېشىلگەندە يىغلىغىنىدىن تېنىۋالىدىغان ساقچىنىمۇ يىغلىتىۋەتتى . ئۇ بوغۇلۇپ تۇرۇپ مۇنۇ سۆزلەرنى تەكرارلىدى :

— ساناقسىز ئەرلەر مېنى ئالىمەن ، دەپ يالغان سۆزلىگەن . بۇگۈن ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم بىر ئەرنىڭ چىن يۈرىكىدىن ئالاي دېگىنىنى ئاڭلىدىم . مەن كېچە ـ كۈندۈز خۇدادىن تىلىگەن ، ئەمما ئۆمرۈمدە بۇنداق بولىدىغانلىقىغا ئىشەنمىگەن . ئەمدى مۇرادىمغا يەتتىم . ئۆلسەممۇ ئارمانسىز كېتىمەن . پەشلىرىدە ناماز ئوقۇپ جان بېرىمەن .

— ياق ، بىز تېخى ياش . خۇدا سالامەت قىلسا يېڭىباشتىن ياشايمىز . تۇرمۇشىمىزنى يېڭىلايمىز ...

ھەر ئىككىسى تىنىقى توختاپ قالغاندەك جىمىپ قېلىشتى . كېيىن قولتۇقلىشىپ يىراقتىكى يورۇق چوڭ يولغا قاراپ كېتىشتى .

[General Information]
书名=戴面纱的丽人　维吾尔文
SS号=40231965